

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ
НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

«МӘДЕНИЕТ. ҒЫЛЫМ. ҚОҒАМ»

РУХАНИ МӘДЕНИЕТ

РУХАНИ ӨМІР

АДАМ МЕН ҚОҒАМ

БІЛІМ

ДҮНИЕТАНЫМДЫҚ

ИДЕЯЛАР

ТАРИХ

ҚОҒАМДЫҚ САНА

ӘДЕБИЕТ

СӘУЛЕТ

ЕСКЕРТКІШТЕР

АДАМЗАТ

Астана - 2024

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ
НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ
ЖУРНАЛ
«МӘДЕНИЕТ. ҒЫЛЫМ. ҚОҒАМ»

Выпуск №2-3. 2024 год
Издается с августа 2022
Периодичность: ежеквартально.
Тираж: 1000 экз.

СВИДЕТЕЛЬСТВО о постановке на учет
периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого
издания №KZ34VPY00052088, город
Нур-Султан, дата выдачи 15.07.2022

Мнение авторов материалов может
несовпадать с позицией редакции.
За точность публикуемых сведений и цитат
ответственность несут авторы материалов.
Редакция оставляет за собой право
редактировать материалы.
Редакция не рецензирует и не возвращает
рукописи.
Плата за публикации рукописей в журнале
«Мәдениет. Ғылым. Қоғам» не взимается.

Гонорары авторам статей не
выплачиваются.

Учредитель и издатель:
«Центр сближения культур»
Научно-исследовательский институт
культуры Казахстана»
Комитета культуры Министерства культуры
и информации Республики Казахстан.
Почтовый адрес редакции: 010000,
город Астана, район Алматы, проспект
Тәуелсіздік, 54

Бас редактор:

МУНАЛБАЕВА УМУТКАН ДАУРЕНБЕКОВНА

Редакционная коллегия:

СУЛЕЙМЕНОВ ОЛЖАС ОМАРОВИЧ –
поэт, народный писатель Казахстана,
лингвист-исследователь, тюрколог,
видный государственный и
общественный деятель

ОРСАРИЕВ А.А. – главный научный
сотрудник РГКП «Государственный
музей «Центр сближения культур»
Научно-исследовательский институт
культуры Казахстана»

БАТУРИНА О.В. – кандидат
искусствоведения, профессор кафедры
истории и теории изобразительного
искусства КазНАИ им. Т.Жургенова,
член Союза Художников РК, эксперт
ЮНЕСКО по сохранению культурного
наследия

ЖУСИП Н.Б. – казахстанский
журналист, общественный деятель,
заслуженный деятель Казахстана,
Депутат Сената Парламента Казахстана

ГАРКАВЕЦ А.Н. – Доктор
филологических наук, тюрколог

КАБУЛЬДИНОВ З.Е. – доктор
исторических наук, профессор

КУЛЬШАНОВА А.А. – доктор
исторических наук, профессор

ЕНСЕНОВ К.А. – ведущий научный
сотрудник Института истории
государства КН МОН РК, Кандидат
исторических наук

КРУПКО И.В. – руководитель
отдела конференций и выставок
Международного центра сближения
культур под эгидой ЮНЕСКО, PhD

АННАКУЛИЕВА Г.А. – кандидат
экономических наук, академик МАИН,
доцент UIB

«МӘДЕНИЕТ. ҒЫЛЫМ. ҚОҒАМ»
ЖУРНАЛЫНЫҢ МАҚСАТЫ:

- Мәдениеттерді жақындастыру саласындағы жаңа ғылыми мақалаларды, инновациялық әзірлемелерді, тарихи құжаттарды және өзекті ғылыми басылымдарға рецензияларды жариялау;
- Шетелдік ғалымдар мен мемлекет қайраткерлерінің мақалаларын журналда жариялауға тарту арқылы ғылыми қоғамдастық құру;
- Жас ғалымдардың шығармашылық және жарияланымдық белсенділігін арттыру;
- Оқырман аудиториясын мәдениеттану ғылымдары саласындағы жаңа жетістіктермен таныстыру;
- Магистранттар мен докторанттардың диссертациялық зерттулерінің нәтижелерін апробациялауға қолдау көрсету;
- Қазақстандық гуманитарлық ғылымдарды әлемдік ғылыми кеңістікке интеграциялау;
- Қазақстандық ғылыми мектептің әлемдік ғылыми қоғамдастықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру;
- «Жаңа Қазақстан» стратегиясы шеңберінде мәдениет саласындағы негізгі ережелерді іске асыруға ықпал ету;
- Халықаралық стандарттардың талаптарына сәйкес жарияланымдардың жоғары ғылыми және кәсіби деңгейін қамтамасыз ету;
- Журналдың миссиясы – мәдени және философиялық ғылымдар туралы дәстүрлі идеяларды синтездеу. Бүгінгі таңда мәдениеттерді жақындастыру және мәдениетті тарихи талдау мен мамандандыру мәселелері бұрынғыдан да өзекті. Осыған байланысты, журналда елеулі орын алатын антропология Қазақ және жалпы адамзаттық мәдениеттің қайталанбас ерекшелігіне, сондай-ақ коммуникация жүйесі ретінде осы мәдениеттер әзірлеген символдар мен белгілерге, сондай-ақ өзін-өзі қабылдау тәсіліне назар аударады.

ЗАДАЧИ ЖУРНАЛА
«МӘДЕНИЕТ. ҒЫЛЫМ. ҚОҒАМ»:

- Публикация новых научных статей, инновационных разработок, исторических документов и рецензий на актуальные научные издания в сфере сближения культур;
- Формирование научного сообщества за счет привлечения к публикациям в журнале статей зарубежных ученых и государственных деятелей;
- Повышение творческой и публикационной активности молодых ученых;
- Ознакомление читательской аудитории с новейшими достижениями в области культурологических наук;
- Поддержка магистрантов и докторантов в апробации результатов их диссертационных исследований;
- Интеграция казахстанских гуманитарных наук в мировое научное пространство;
- Повышение конкурентоспособности казахстанской научной школы в мировом научном сообществе;
- Способствовать реализации в сфере культуры в рамках стратегии «Жана Казахстан»:
- Обеспечение высокого научного и профессионального уровня публикации в соответствии с требованиями международных стандартов;
- Миссия журнала – синтез традиционных представлений о культурологических и философских науках. Сегодня, как никогда, актуальны вопросы специализации исторического анализа культуры и сближения культур. В этой связи, антропология, которой мы надеемся отвести в журнале заметное место, обращает внимание на неповторимое своеобразие казахской и общечеловеческой культуры, а также выработанных этими культурами символов и знаков как системы коммуникации, а также способа самовосприятия.

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРІ АИДА БАЛАЕВАНЫ ҚАБЫЛДАДЫ

Қасым-Жомарт Тоқаевқа ақпарат, мәдениет, креативті индустрия, азаматтық қоғам, дін, этносаралық қарым-қатынас, жастар және отбасылық-демографиялық саясат салаларында қабылданып жатқан шаралар туралы мәлімет берілді. Аида Балаева ведомствоның жетекшілік ететін салаларын дамытуға қатысты жоспарын айтты.

Кездесу соңында Мемлекет басшысы министрлікке мәдени-тарихи нысандардың инфрақұрылымын дамыту, шығармашылықты қолдау, Қазақстанның мәдениетін шетелде дәріптеу секілді бірқатар нақты міндет жүктеді. Бұдан бөлек, креативті индустрияны институционалдық тұрғыда қолдау және аталған саланы жедел дамыту жұмыстарын жандандыру тапсырылды.

13 мамыр

**МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ
ҚАЗАҚСТАН-СИНГАПУР
РЕКТОРЛАРЫНЫҢ
«ҒЫЛЫМ МЕН ЖОҒАРЫ
БІЛІМ САЛАСЫНДАҒЫ
ӘРІПТЕСТІКТІҢ
ЖАҢА ШЫҢЫ» АТТЫ
ФОРУМЫНА ҚАТЫСТЫ**
24 мамыр

«Бүгінгі форумның екі ел ынтымақтастығы үшін маңызы зор. Бұл шара Қазақстан мен Сингапурдың білім және ғылыми-зерттеу салаларындағы ықпалдастығын бұдан да жоғары деңгейге шығаруды көздейді. Кеше Сингапурдың Президентімен және Премьер-министрімен ғылым, білім, халықаралық байланыстар сияқты екіжақты ынтымақтастықтың кең ауқымды мәселелері бойынша өте мазмұнды келіссөздер жүргіздім. Қазақстанның барынша ашық, тұрақты нарықтық экономикаға көшуі қарқынды және орнықты білім беру стандарттары мен цифрлық трансформацияны қажет етеді», – деді Мемлекет басшысы.

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанда шетелдік жетекші университеттердің филиалдарын ашу, халықаралық институттармен бірлесіп ұдайы зерттеу жұмыстарын жүргізу үшін елімізге дәйекті тәсіл қажет екенін айтты.

«Соңғы бірнеше жылда біз беделді 19 университетпен стратегиялық альянс құрдық. АҚШ, Ұлыбритания, Ресей және Германия университеттері елімізде өз филиалдарын ашты. Сондай-ақ, Қытай, Түркия, Италия және басқа да мемлекеттердің университеттері Қазақстанға қызығушылық танытып отыр», – деді Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев кеше Қазақстан мен Сингапурдың тиісті ведомстволары арасында Жоғары білім беру саласындағы ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылғанын айтты.

«Бұл динамика басқа да бірқатар құжатты қабылдау, соның ішінде Наньян технологиялық университетімен Өзара түсіністік туралы меморандумға қол қою арқылы жалғасады. Бұл меморандум Қазақстан үшін маңызы зор су ресурстарын басқару саласындағы ынты-

мақтастыққа бағытталған. Су – ауыл шаруашылығынан өнеркәсіпке, денсаулық сақтаудан қоршаған ортаға дейінгі өміріміздің барлық аспектісіне әсер ететін өте маңызды ресурс. Су ресурстарын тиімді басқарудың орнықты даму мен экономикалық тұрақтылық үшін мәні зор», – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы Қазақстанның «Болашақ» бағдарламасы арқылы Сингапурға зерттеушілер мен ғалымдарды жіберуге ниетті екенін айтты. Оның айтуынша, аталған бағдарлама жүзеге асырыла бастағаннан бері 12 мыңнан астам қазақстандық студент әлемнің үздік университеттерінде білім алу мүмкіндігіне ие болды. Оның ішінде 72 отандасымыз Сингапурда оқыған.

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНДА ЖАС ҒАЛЫМДАРМЕН КЕЗДЕСТІ

31 мамыр

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық ғылым академиясының таяуда ғана күрделі жөндеуден өткен «Ғылым ордасы» ғимаратын аралап көріп, ғылыми қауымдастықпен кездесті.

Академик Қаныш Сәтбаев негізін қалаған қазақ ғылымының қара шаңырағына «Qazaq Stroy» құрылыс компаниясы бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі аясында қайта жаңғырту жұмыстарын жүргізген. Жөндеу және қалпына келтіру жұмыстары барысында тарихи ғимараттың бастапқы архитектуралық келбетін сақтауға айрықша мән берілген. Мысалы, ғимараттың көптеген элементтері – қасбеті, едені, мәрмәр баспалдақтары, ішкі және сыртқы безен-

дірулері бұрынғы үлгіге сай реставрациядан өткен. Бұдан бөлек, инженерлік желілер мен жиһаз-жабдықтар толықтай жаңартылып, ауа баптау, өрт қауіпсіздігі жүйелері орнатылған. Қазіргі кезде 6 павильонда жөндеу жұмыстары толықтай аяқталған. Ал қалған алтауында реконструкциялау жұмыстары қысқа дейін бітеті деп жоспарланып отыр.

«Бүгінде алпауыт елдердің арасында барлық салада бақталастық өршіп тұр. Біз осы күрделі кезеңде экономиканың жаңа үлгісіне көше бастадық. Әділ, инклюзивті әрі бәсекеге қабілетті экономика құруға кірістік. Ғылым мен инновация оның басты тірегі болуға тиіс. Біз көшке ілесетін емес, көшті бастайтын елдердің қатарында болуымыз керек. Бір сөзбен, ғылыми әлеуетімізді арттыру қажет. Жалпы, осы бағытта біраз шаруа атқарылып жатыр. Мен Ғылым және технологиялар жөніндегі ұлттық кеңестің отырысында бірқатар нақты тапсырма бердім. Барлық мәселе менің тікелей бақылауымда. Қазір «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Заң жобасы Парламентте қаралып жатыр. Кеше Сенат оны бірінші оқылымда мақұлдады. Бұл – өте маңызды әрі көптен күткен құжат. Ғылымды басқару жүйесін жетілдіру керек. Ғалымдарға әлеуметтік қолдау көрсету мәселесі де маңызды. Сондықтан Заңда ғылыми қауымдастықтың мүддесі барынша ескерілетін болады», – деді Мемлекет басшысы.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев елімізде ғылым мен жоғары білім салаларын да-

мыту үшін қабылданып жатқан кешенді шараларды атап өтті. Нақтырақ айтқанда, білікті кадрлар әзірлеуге арналған грант саны соңғы жылдары бір жарым есе көбейді. Қазақстанда әлемнің беделді 12 жоғары оқу орнының филиалы жұмыс істеп тұр. Көп ұзамай тағы бірнешеуі ашылады. Зерттеу жұмыстарымен айналысатын университеттер көбеюде. Технология парктері және инжиниринг орталықтары ашылып жатыр. Жыл сайын 500 ғалым шетелде тағылымдамадан өтеді. Министрлік жас ғалымдарға мыңдаған грант бөліп жатыр. Президенттің пікірінше, мұның бәрі – ғылымды дамытуға оң ықпалын тигізетін шаралар.

Бұл ретте Қасым-Жомарт Тоқаев цифрландыру, энергетика, атом энергетикасы, мұнай химиясы, геологиялық барлау, машина жасау, медицина, фармацевтика, биотехнология, ауыл шаруашылығы салаларын ілгерілетуге назар аударып, жол-көлік инфрақұрылымын дамыту, су ресурстарын тиімді басқару, табиғи және техногенді сипаттағы төтенше жағдайларды болжау және оның алдын алу секілді маңызды міндеттерге кеңірек тоқталды.

Қасым-Жомарт Тоқаев сөзін қорытындылай келе, алдағы екі жылда жас ғалымдардың зерттеуіне бөлінетін грант саны тағы да көбейетінін, ол үшін бюджеттен 18 миллиард теңге бөлінетінін мәлімдеді. Сондай-ақ нақты шаралар арқылы еліміздегі ғылымды және жалпы ғалымдар қауымын қолдау жұмысы алдағы уақытта да жалғасатынын жеткізді.

Шара соңында Президент жас ға-

лымдарға әлеуметтік тұрғыдан қолдау көрсету – мемлекеттің міндеті екенін атап өтіп, ғылымның түрлі саласында еселі еңбек етіп жүрген он азаматқа салтанатты түрде пәтер сертификаттарын табыстады.

ПРЕЗИДЕНТ ҰЛТТЫҚ МУЗЕЙДЕГІ ӨНЕР ТУИНДЫЛАРЫ КӨРМЕСІН ТАМАШАЛАДЫ

6 маусым

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев елордадағы Ұлттық музейге арнайы барып, отандық және әлемдік бейнелеу өнері туындыларының көрмесімен танысты.

Президентке өнертанушы Ольга Батурина қазақстандық талантты қылқалам шеберлерінің туындылары жинақталған «Дала кескіндемесі: рәміздер, бояулар, бейнелер» атты көрмені таныстырды.

Сонымен қатар Қасым-Жомарт Тоқаевқа әйгілі италиялық суретші Леонардо да Винчидің «Әдемі ханшайым» (La bella principessa) картинасының түпнұсқасы көрсетілді.

Танымал туындының көрмесі Ұлттық музейдің 10 жылдығына орай Италияның «Scripta Manent» баспасымен бірлесе ұйымдастырылған. Жоғары Ренессанс дәуіріне жататын бұл құнды жәдігер Еуропадан тысқары жерге алғаш рет шығарылып отыр.

МИЛЛИАРДЫ ИНВЕСТИЦИИ И ГОРОД МЕЧТЫ: ЧТО ТОКАЕВ ОБСУЖДАЛ В СИНГАПУРЕ

Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев совершил официальный визит в Республики Сингапур, встретился с президентом страны Тарманом Шанмугаратнамом и выступил на казахстанско-сингапурском бизнес-форме.

ОТКРЫТЬ НОВУЮ ГЛАВУ

В Сингапур президент Казахстана прибыл ранним утром 23 мая. Как сообщила пресс-служба главы государства, Касым-Жомарта Токаева встретил президент Сингапура Тарман Шанмугаратнам. Токаев оставил запись в книге почётных гостей. После официальной церемонии Касым-Жомарт Токаев и Тарман Шанмугаратнам направились в зал переговоров.

На встрече Токаев обратил внимание на то, что это первый визит президента Казахстана в Сингапур за более чем 20 лет. При этом он отметил, что хорошо знает эту страну, поскольку успел поработать здесь дипломатом в 70-е годы. Касым-Жомарт Токаев назвал Сингапур надёжным партнёром Казахстана.

«Сегодня в нашей стране есть более

140 сингапурских компаний и совместных предприятий, а общий объём сингапурских инвестиций в казахстанскую экономику уже превысил 1,7 миллиарда долларов. Думаю, объём взаимной торговли вскоре превысит два миллиарда», сказал президент Казахстана.

Касым-Жомарт Токаев заявил, что наша страна намерена открыть новую главу в двустороннем сотрудничестве, ориентированном на доверительный политический диалог, а также динамичные торговые и инвестиционные связи.

На встрече лидеры Казахстана и Сингапура обсудили инвестиционные связи и сотрудничество в сферах образования и развития человеческого капитала.

После переговоров глав двух госу-

дарств Касым-Жомарт Токаев встретился с премьер-министром Сингапура Лоуренсом Вонгом. Президент поздравил премьера с недавним назначением на должность.

Лоуренс Вонг подчеркнул, что Сингапур может послужить своеобразным гейтом для Казахстана в расширении взаимодействия со странами АСЕАН, а Казахстан может содействовать сближению Сингапура со странами ЦА.

Стороны обсудили взаимодействие в разных сферах, среди них – зелёная энергетика, транспорт и логистика, цифровизация, финансы, АПК, добыча и переработка важного сырья, электронная коммерция.

Президент и премьер также затронули реализацию проекта AlatauCity в Алматинской области с участием сингапурской компании Surbanajurong и партнёрство PSA International и КТЖ. Цель последнего – нарастить потенциал Транскаспийского маршрута.

Собеседники договорились укреплять взаимодействия в сфере образования и на-

уки. После этого Токаев пригласил премьера Вонга посетить Казахстан с визитом.

Завершил встречу обмен меморандумами и соглашениями. Среди них – меморандумы о взаимопонимании между правительствами двух стран, между двумя министерствами внутренних дел, между министерствами юстиции Казахстана и Сингапура по вопросам сотрудничества в сфере охраны прав интеллектуальной собственности и по правовому сотрудничеству. Меморандум о сотрудничестве заключён между Министерством науки и высшего образования Республики Казахстан и Министерством образования Республики Сингапур. Кроме того, ***подписано соглашение между Казахстанским институтом стандартизации и метрологии и компанией EnterpriseSingapore о сотрудничестве в распространении и переводе сингапурских стандартов.***

ВЛОЖЕНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

В рамках официального визита Касым-Жомарт Токаев выступил на казахстанско-сингапурском бизнес-форуме.

Говоря о Казахстане, президент отметил, что наша страна – это динамично развивающаяся экономика с массой возможностей. Многие экономические реформы в Казахстане основываются на опыте Сингапура.

«Есть реформы, направленные на развитие свободного рынка, стимулирование инноваций и переход к экономике, основанной на знаниях. Они соответствуют высоким международным стандартам, в том числе стандартам ОЭСР. Вскоре мы запускаем новый инвестиционный цикл, стратегическая цель – привлечь 150 миллиардов долларов прямых иностранных инвестиций к 2029 году», поделился Токаев.

Отметив высокую ценность прочных партнёрских отношений с Сингапуром, президент обратил внимание на то, что в прошлом году объем двусторонней торговли составил 1,8 млрд долларов. Общий объем сингапурских инвестиций в Казахстан превысил 1,7 млрд долларов.

«Считаем, что в ближайшие годы эти показатели могут удвоиться. В этой связи для развития двустороннего партнёрства крайне важна прочная правовая база. Мы ратифицировали Межправительственное соглашение о поощрении и взаимной защите инвестиций, обеспечивающее высокий уровень защиты обоюдных инвестиций», сообщил он.

Глава государства обозначил ряд перспективных направлений сотрудничества. В качестве первой задачи он назвал сектор городского развития. Президент считает амбициозным проектом строительство совершенно нового интегрированного инновационного мегаполиса в Казахстане – AlatauCity.

«Проект задуман как "Сингапур Центральной Азии" и призван стать ведущим международным бизнес-хабом. Отведённая территория площадью в тысячу

квадратных километров будет развиваться в режиме Специальной экономической зоны. С удовлетворением хотел бы отметить, что мастер-план проекта разработала сингапурская компания SurbanaJurong. После завершения форума я намерен дополнительно обсудить этот вопрос со всеми заинтересованными сторонами», сказал Токаев.

Ещё один важный момент, который затронул президент, – готовность Казахстана обеспечить поставки в Сингапур критически важного сырья и природных ресурсов.

«С учётом того, что мировой спрос на редкие металлы к 2040 году вырастет в четыре раза, Казахстан, располагающий примерно пятью тысячами неразведанных месторождений, может стать надёжным партнёром для совместного развития такого потенциала. Мы возлагаем большие надежды на долгосрочное сотрудничество с компанией Indogata, которая заинтересована в разведке медных и фосфатных месторождений в Казахстане», подчеркнул Касым-Жомарт Токаев.

Кроме того, он призвал сингапурские компании к расширению партнёрства в производстве экологически чистой энергии, к передаче технологий и опыта в этой сфере.

Отдельно президент отметил важность сотрудничества в сфере транспортной инфраструктуры. В пример он привёл партнёрство между казахстанской компанией КТЖ и сингапурской компанией PSA International, нацеленное на расширение потенциала Транскаспийского международного транспортного маршрута.

«Это самый короткий и устойчивый маршрут из Центральной и Восточной Азии в Европу. Считаем, что сингапурские компании и финансовые институты могут извлечь значительную выгоду, изучив возможности для бизнеса и инвестиций в этой области. Я также приветствую приватизацию нашей авиакомпании QazaqAir вьетнамской компанией SOVICO Group, это позволит

активизировать авиасообщение между Казахстаном и странами АСЕАН», добавил Касым-Жомарт Токаев.

Следующим вопросом, на котором остановился президент, стало сельское хозяйство. Он предложил сингапурским компаниям создать совместные агроинновационные центры, а также работать в сферах развития высокоточного земледелия и более эффективного использования водных ресурсов.

Также президент полагает, что большие возможности для взаимодействия имеются в биотехнологической отрасли и медицине. Ещё одним перспективным направлением, способствующим повышению производительности и экономическому росту, он назвал цифровой сектор. По словам Касым-Жомарта Токаева, Казахстан, следуя примеру Сингапура, стремится стать ведущим технологическим и IT-хабом на Евразийском континенте. В частности, наша страна нацелена на масштабное сотрудничество в таких областях, как R&D-проекты, стартапы, образование для создания новых комплексных IT-проектов, особенно в области искусственного интеллекта.

В заключение Касым-Жомарт Токаев обратил внимание на конкурентные преимущества Международного финансового центра «Астана» в привлечении инвестиций.

возобновляемые источники энергии, агробизнес, здравоохранение, должно демонстрировать отход от традиционных отраслей, основанных на потреблении ресурсов», сказал Касым-Жомарт Токаев.

Он отметил, что создание зелёного, устойчивого и инклюзивного города требует интенсивной координации политики и инвестиционных условий. Поэтому правительство Казахстана создало свободную экономическую зону (СЭЗ) Alatau площадью около тысячи квадратных километров.

Напомним, профессор и нобелевский лауреат Рае Квон Чунг считает, что Алатау может стать самым экологически чистым и продвинутым городом в мире.

На казахско-сингапурском бизнес-форуме прошла церемония подписания ряда соглашений о сотрудничестве, меморандумов и деклараций между флагманами бизнеса двух стран. В их числе – соглашение о стратегическом сотрудничестве между АО «Казпочта» и SingPost, Меморандум о дальнейшем сотрудничестве между АО «НК «Қазақстантеміржолы», PSA KZ PteLtd, KPMC Ltd и G-transServiceи другие.

Orda.kz

ГОРОД – СКАЗКА, ГОРОД – МЕЧТА

Проект AlatauCity на бизнес-форуме обсудили отдельно, рассматривая его как катализатор экономики для всего региона Центральной Азии. Для казахстанской стороны этот проект стал флагманским.

«Продуманная инфраструктура, применение инновационных технологий при строительстве жилья, акцент на перспективные отрасли – всё это критически важные элементы, обеспечивающие успех AlatauCity как проекта устойчивого развития. Развитие инновационных секторов, таких как IT, стартапы, исследования и разработки, устойчивое производство,

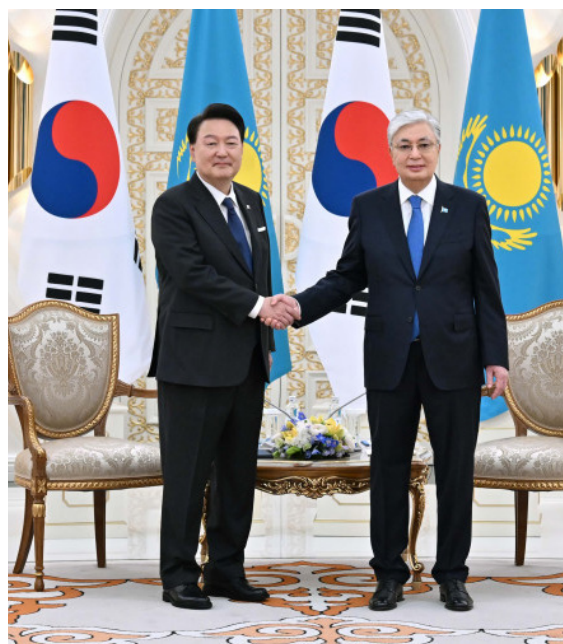
ИНТЕГРАЦИЯ И ДОВЕРИЕ: ЭКСПЕРТ О ВИЗИТЕ ПРЕЗИДЕНТА КОРЕИ В КАЗАХСТАН

Состоялся двухдневный государственный визит в Казахстан президента Республики Корея Юн Сок Ёля. Стороны подписали множество документов по сотрудничеству в области развития инфраструктуры, производства, финансов, энергетики, автомобильной промышленности, медицины.

Визит президента Кореи был во многом долгожданным – не зря президент Касым-Жомарт Токаев назвал его историческим. И тому есть много причин, считает экономический обозреватель Тулеген Аскарков.

Во-первых, в Казахстане живет большая 120-тысячная корейская диаспора, которая вносит огромный вклад в развитие страны. Во-вторых, Корея занимает четвертое место во внешнеторговом обороте РК и входит в десятку крупнейших иностранных инвесторов нашей страны. Есть и третий момент:

"Казахстан необыкновенно богат природными ресурсами, а Республика Корея – лидер по обрабатывающей промышленности, инновациям и технологиям. Это оптимальный тандем для решения самых амбициозных проектов".

Тулеген Аскаргов

Отметим, что и для корейского лидера поездка в Центральную Азию очень значима – не даром Юн Сок Ёль взял с собой больше 50 "капитанов" корейского бизнеса. Влиятельная корейская газета The Korean Times так описала эту поездку:

"Это первая зарубежная поездка Юна в Центральную Азию с момента вступления в должность в мае 2022 года. Визит поможет создать новые бизнес-возможности для корейских компаний в сфере энергетики, важнейших полезных ископаемых, инфраструктуры и других областях, а также диверсифицировать сотрудничество в новых областях, таких как реагирование на изменение климата и экспорт технологий".

The Korean Times

В целом, наше сотрудничество и так очень целостное и органическое, хотя Казахстан

и Корея не являются географическими соседями, продолжает Тулегенов. В Казахстане функционируют более 700 корейских компаний. Это Samsung, Hyundai, Kia, Lotte, Posco и так далее.

"С большим удовольствием мы, финансисты и экономисты, восприняли новость о появлении корейского банка на основе компании BNK Finance Kazakhstan. Это будет не просто банк, а представитель международного финансового гиганта. Уже известно, что новый банк займется кредитованием МСБ, торговым и проектным финансированием, корпоративной поддержкой и так далее. Это усилит конкуренцию в банковской сфере и позволит привлечь дополнительные средства для развития экономики".

Тулеген Аскаргов

Также Тулеген Аскаргов отметил реальное воплощение и действенность многовекторной экономической политики Казахстана на примере строящейся корейской фирмой Doosan парогазовой электростанции в Туркестане мощностью 1 тыс. МВт.

Doosan Group занимает седьмое место в мире по выпуску землеройной и дорожно-строительной техники, в

группу входят 25 дочерних организаций в Корее и 86 зарубежных филиалов в 35 странах мира. В 2020 году компания уже реализовала в Казахстане проект газотурбинной электростанции в Атырауской области мощностью 310 МВт. Теперь идет строительство большего объекта, в нем участвуют свыше 2 тыс. человек.

"Таким образом наша страна показывает открытость для всех партнеров. Россия строит электростанции на востоке страны, Корея запускает энергетические проекты на западе и юге. Мы готовы работать со всеми".

Тулеген Аскарлов

Важнейшим направлением сотрудничества станет разработка литиевых месторождений. Корейский институт геологических исследований и минеральных ресурсов уже провел разведку в Восточно-Казахстанской области. Осталось приступить к добыче редкоземельного металла для электромобилей.

"При этом будет использована формула "инвестиции и технологии в обмен на сырье", то есть, не исключено, что в скором времени мы увидим казахстанско-корейские электрокары".

Тулеген Аскарлов

Добавим, дело здесь не только в одном литии. В рамках визита Юн Сок Ёля был подписан меморандум о взаимопонимании в сфере партнерства по критическим минералам и металлам. Это соглашение между Министерством торговли, промышленности и энергетики Республики Корея и Министерством промышленности и строительства Республики Казахстан.

Цель меморандума – создание в РК химико-аналитической лаборатории для анализа критических минералов и металлов, и проведения научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ. Будут изучаться возможности добычи таких металлов, как никель, кобальт, тантал, вольфрам, бериллий, ниобий, титан, рений, фосфор, конечно, литий.

Помимо этого, подписаны документы о еще нескольких проектах.

Samsung Electronics планирует начать в Казахстане производство бытовой техники. GL Ralpa хочет построить биофармацевтический завод, очень скоро ожидается запуск завода полного цикла KIA с объемом инвестиций в 200 млн долларов, будет налажен трансферт технологий в нефтедобывающую промышленность, Казахстану будут предоставлены корейские

сельскохозяйственные технологии – умные фермы и так далее.

Наконец, еще один итог визита – запуск дипломатической стратегии Кореи в Центральной Азии K-SilkRoad и поддержка ее Казахстаном.

"Корейский Шелковый путь" – выгодный проект для Казахстана. Это модернизация инфраструктуры, расширение торговли и глобального сотрудничества. И в конечном итоге – это сохранение мира и стабильности в огромном регионе".

Тулеген Аскар

В целом же во время визита Юн Сок Ёля в Астану было подписано больше десятка документов. Это:

- Соглашение о сотрудничестве в области развития энергетической отрасли;
- Соглашение о сотрудничестве в нефтегазовой и нефтехимической отрасли;
- Меморандум о взаимопонимании между Министерством энергетики Республики Казахстан и Министерством торговли, промышленности и энергетики Республики Корея по всестороннему сотрудничеству в сфере электроэнергетики;
- Меморандум между Министерством промышленности и строительства Республики Казахстан и Министерством торговли, промышленности и энергетики Республики Корея о всестороннем сотрудничестве в области критических минералов и металлов;
- Меморандум о взаимопонимании между Министерством национальной экономики Республики Казахстан и Министерством экономики и финансов Республики Корея по сотрудничеству в области обмена знаниями и развития;
- Меморандум о взаимопонимании между Министерством науки и высшего образования Республики Казахстан и Министерством науки и информационно-коммуникационных технологий Республики Корея по сотрудничеству в области науки и технологий;
- Меморандум о взаимопонимании между Министерством экологии и природных ресурсов Республики Казахстан и Лесной службой Республики Корея по

сотрудничеству в сфере лесного хозяйства;

- Меморандум о взаимопонимании между Агентством Республики Казахстан по делам государственной службы и Министерством по управлению персоналом Республики Корея по сотрудничеству в сфере управления персоналом на государственной службе;

- Меморандум о взаимопонимании между Министерством труда и социальной защиты населения Республики Казахстан и Министерством труда и занятости Республики Корея в сфере занятости и труда;

- Меморандум о взаимопонимании между Агентством Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка, Комиссией по финансовым услугам Республики Корея и Службой финансового надзора Республики Корея в области банковского надзора;

- Меморандум о взаимопонимании между Министерством экологии и природных ресурсов Республики Казахстан и Министерством окружающей среды Республики Корея по сотрудничеству согласно 6-й статье Парижского соглашения.

Остается добавить, что Казахстан стал второй страной, которую Юн Сок Ёль посетил в ходе своего "политического турне" по Центральной Азии. 10 июня корейский президент вместе с супругой побывал в Ашхабаде, затем в Астане, а оттуда отправился в Ташкент. При этом в Казахстане лидер Кореи пробыл больше всего.

zakon.kz

ӘЛЕМ НАЗАРЫН АСТАНАҒА АУДАРҒАН ҰЙЫМ

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЙЫМҒА ТӨРАҒАЛЫҚ ЕТУІ ЖОҒАРЫ БАҒАЛАНДЫ

Астана қаласында 3-4 шілде күндері Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына (ШЫҰ) мүше елдердің саммиті болып өтті. Аты айтып тұрғандай, Астанадағы Тәуелсіздік сарайында Қазақстан Республикасының төрағалығымен өткен бұл жиынға Қазақстан, Шараға ШЫҰ-ға қатысушы елдердің – Қазақстан, Әзербайжан, Иран, Үндістан, Қатар, Қытай, Қырғызстан, БАӘ, Пәкістан, Ресей, Тәжікстан,

Түркия, Өзбекстан және Түрікменстанның көшбасшылары қатысты. Сонымен қатар, ШЫҰ бақылаушы мемлекеттері ретінде Беларусь және Моңғолия басшылары шақырылған. Сонымен қатар, саммитке ШЫҰ Бас хатшысы және ШЫҰ Өңірлік терроризмге қарсы құрылымының Атқарушы директоры қатысты. ШЫҰ-на төраға болғандықтан, Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Тәуелсіздік

сарайында әрбір делегатты жеке қабылдады. Алыстан ат арылтып келген қонақтарға жеке-жеке құрмет көрсетілді. Жылы жүздесулер мен емен-жарқын әңгімелер – әлемдік келелі проблемаларды шешуге жол ашқаны айқын аңғарылды. Астанаға алғашқылардың бірі болып Индияның Сыртқы істер министрі, Қырғыз Республикасының Президенті Садыр Жапаров, Пәкістан Ислам Республикасының Премьер-министрі жеткенін айта кетуіміз керек.

СІМ ресми өкілі Айбек Смадияровтың айтуынша, саммитке БҰҰ, ШЫҰ, ШЫҰ ПАТС (Террорға қарсы өңірлік құрылымы), ТМД, ЭЫҰ, АӨСШК, ҰҚШҰ, АҚИҰ және ЕЭК диалог бойынша халықаралық серіктес ұйымдарының бірінші басшылары келген.

Айта кетейік, былтыр ШЫҰ-ға бірден бес мемлекет, соның ішінде Бахрейн, Кувейт, Мальдив аралдары, Мьянма және Біріккен Араб Әмірліктері диалог серіктестері ретінде қосылды.

Бұл жолғы басқосудың бір ерекшелігі, ШЫҰ саммиті алғаш рет «ШЫҰ-ға мүше мемлекеттер басшылары кеңесінің отырысы» және «ШЫҰ+» кездесуі форматында өтті. ШЫҰ-ға мүше мемлекеттер басшылары

кеңесінің отырысы барысында Астана декларациясы, 20 шешім, мемлекет басшыларының 3 мәлімдемесі, оның ішінде «Әділ бейбітшілік, келісім және даму үшін әлемдік бірлік туралы», «ШЫҰ-ны жетілдіру туралы» бастамасы қабылданды.

Тағы бір жаңалық, ШЫҰ-ға мүше елдер басшылары қатарына Беларусьті қосу жайын, терроризммен бірлесе күресудің жолдары талқыланды. Жиын кезінде ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев сөз сөйлеп, ұйымның достық, тату көршілік, тең құқықтық және өзара қолдаудың, яғни «шанхай рухы» негізінде жұмыс істейтін мемлекетаралық қатынастың тиімді тетігіне айналғанын айтты. Бұған қоса жиында Ауғанстандағы қауіпсіздік мәселесі, Қазақстан ұсынған инвестиция қорын құру механизмдеріне ерекше назар аударылды.

Қазақстандық саясаттанушы Талғат Қалиев Астана саммитінің басты айырмашылығы оның ауқымдылығында, себебі, 16 мемлекет басшысы мен БҰҰ Бас хатшысы Антониу Гутерриш қатысуында деп бағалайды.

«Антониу Гутерриштің келуі де іс-шараның маңыздылығын көрсетеді. Осыншама көп мемлекет басшыларын жинайтын жиын жиі

бола бермейді. Мұнша көшбасшылардың келуі Қазақстанға деген құрмет пен Қазақстанның тамаша дипломатиялық табысын көрсетеді», – дейді Талғат Қалиев.

Саясаттанушы әлемдік бұқаралық ақпарат құралдарының назары Қазақстанға ауатынын және Астана саммитінде маңызды шешімдер қабылдануы немесе күтпеген бағытта қадамдар жасалуы мүмкіндігін жасырмады.

Саммит аясында маңызды келіссөздер, мысалы, БҰҰ Бас хатшысы мен Ресей президенті Путин арасында Украина дағдарысы бойынша өтуі мүмкін. Путиннің Қытай төрағасы Си Цзиньпинмен және Түркия президенті Реджеп Ердоғанмен де кездесуі жоспарланған, бұл да жаһандық күн тәртібіне әсер еткені сөзсіз.

ШЫҰ – ӘСКЕРИ БЛОК ЕМЕС, АШЫҚ ҰЙЫМ

Беларусь мемлекеті ШЫҰ-ға қосылғанын айттық. Олай болса қазір ШЫҰ құрамында кімдер бар екенін нақтылап түсіндірейік:

1) БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты 2 мүшесі бар. Олар: Қытай мен Ресей.

Қасым-Жомарт Тоқаев Астанадағы ШЫҰ саммитін кейінгі бірнеше жыл ішіндегі жоғары деңгейде өтетін аса маңызды халықаралық форумдардың бірі деп сипаттады.

2) 4 ядролық держава бар. Олар: Қытай, Ресей, Үндістан мен Пәкістан. Бұған Иранның потенциалды ядролық державалығын тағы қосыңыз.

3) Әлемде халқы ең көп 2 мемлекет бар. Олар: Қытай мен Үндістан.

4) БРИКС-ке мүше 3 мемлекет бар. Олар: Қытай, Ресей мен Үндістан.

5) G20-ға мүше 3 мемлекет бар. Олар: Қытай, Ресей, Үндістан.

ШЫҰ-дағы 9+1 мемлекетте жер халқының 45 пайызы өмір сүруде (3 миллиардтан көп адам). Әлемдік ЖІӨ-нің 1/4-і әлемдік сауданың 15 пайызы осы ұйым мүшелеріне тиесілі.

Қасым-Жомарт Тоқаев Астанадағы ШЫҰ саммитін кейінгі бірнеше жыл ішіндегі жоғары деңгейде өтетін аса маңызды халықаралық форумдардың бірі деп сипаттады.

«Саммитке дүниежүзі халқының жартысына жуығы тұратын мемлекеттердің басшылары, сондай-ақ ықпалды халықаралық ұйымдардың жетекшілері, соның ішінде БҰҰ Бас хатшысы қатысады. Мұндай ауқымды шараның өткізілуі еліміздің жаһандық аренадағы беделінің зор екенін көрсетеді. Еліміз биыл ШЫҰ-дан басқа тағы бес халықаралық құрылымға төрағалық етіп отыр. Бұл – қазақ дипломатиясының тарихында бұрын-соңды болмаған жетістік», – деген еді Мемлекет басшысы БАҚ саласы қызметкерлерін құттықтау рәсімінде.

Саммитте Терроризмге, сепаратизмге және экстремизмге қарсы күрес жөніндегі ынтымақтастық бағдарламасы қабылданады.

Бұдан басқа, ШЫҰ-ның есірткіге қарсы стратегиясын талқылау жоспарланып отыр.

Саммиттің басты мазмұндық лейтмотиви ШЫҰ аясында Қазақстан ұсынған «Әділетті әлем мен келісімді жақтайтын дүниежүзілік бірлік туралы» бастамасы болмақ. Ол сенім шараларын нығайтуға, әлемнің барлық елінің тұрақты дамуын қолдауға бағытталған. Бұл бастама ШЫҰ елдерінің жаһандық және өңірлік қауіпсіздікті дамыту жөніндегі шынайы ниеттері мен шешімін көрсетеді, – деп түсіндірді ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ Азия зерттеулері бөлімінің бас сарапшысы Әлия Мұсабекова.

Мақтанышпен айтуымыз керек, 2024 жылы Қазақстан бірнеше халықаралық ұйымға, соның ішінде ШЫҰ-ға төрағалық етті. Астана саммиті Қазақстан мемлекетінің соңғы саммитте қабылдаған төрағалықтың кезеңін аяқтайды. Шанхай ынтымақтастық ұйымы Қазақстан үшін маңызды ұйым, өйткені Қазақстан оның негізін қалаушылардың бірі болды. «Шанхай бестігі» 1996 жылы шекаралас аудандардағы қарулы күштерді өзара қысқарту мәселелерін шешу және «Шекара аймағындағы әскери салада сенімді нығайту туралы келісімге» қол қою үшін

құрылған болатын.

«Барлық шекаралық мәселелер шешілді. Айтпақшы, Қытаймен шекара мәселесі Ресей империясы әлі пайда бола қоймаған 17 ғасырда шешіле бастады. 60-жылдардағы оқиғалар, шекаралас аудандардағы кеңес-қытай қатынастарының шиеленісуі есімізде. Кейіннен ШЫҰ құрылған «Шанхай бестігінің» пайда болуы көптеген мәселелерді шешті және елдер арасындағы ықтимал қақтығыстарды жойған маңызды сәт болды», – дейді белгілі саясаткер Эдуард Полетаев.

2001 жылы ұйымның негізгі құжаттарының біріне айналған ШЫҰ Хартиясына қол қойылды. Сондай-ақ «Терроризмге, сепаратизмге және экстремизмге қарсы күрес жөніндегі Шанхай конвенциясы» мен «ШЫҰ құру туралы декларация» маңызды құжаттар болып табылады. Бүгінгі таңда ұйымға 3,4 миллиардтан астам халқы бар 9 мемлекет кіреді, сонымен қатар 3 бақылаушы ел мен 14 диалог бойынша серіктес бар.

Сонымен бірге, ШЫҰ әскери-саяси ұйым емес, бірақ терроризм және экстремизммен белсенді түрде күресіп жатқанын мәлімдейді дейді сарапшы.

«ШЫҰ өзінің бірегейлігін іздеуде: бұл

әскери блок емес, ашық ұйым. Бірақ құрамында 2 ядролық держава, БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің 2 тұрақты мүшесі, әлемдегі ең ірі 2 мемлекет – Қытай мен Үндістан, сонымен қатар БРИКС тобына кіретін елдер бар. Ұйым айтарлықтай қуатты және гуманитарлық ынтымақтастықты ілгерілетуді қоса алғанда, экономикалық бастамаларды дамытып жатыр. Алайда, оның қызметінің нысандарын нақты анықтау оңай емес, өйткені олар айтарлықтай кең, бірақ сонымен бірге тар бағытта емес», – деді Полетаев.

ҰҚШҰ әскери-саяси ынтымақтастықты жүзеге асырса, Еуразиялық экономикалық одақ еркін сауданы дамытуға бағытталған экономикалық бірлестік болса, онда ШЫҰ қызметін екі сөйлеммен бағалау мүмкін емес. Дегенмен, ШЫҰ өзінің ауқымы мен қамтуы жағынан айтарлықтай салмақты ұйым екені рас.

Саясаттанушы, «Еуразиялық мониторинг» аналитикалық зерттеулер орталығының директоры Әлібек Тәжібаев ірі саммиттің Қазақстанда өтуі еліміздің әлемдік саяси сахнада айтарлықтай өскенін көрсетеді деп айтты. Бұл Қазақстанның дипломатиялық ұстанымын нығайтып, оның халықаралық

келіссөздер мен ынтымақтастық алаңы болуға қабілеттілігін көрсететінін мәлімдеді.

Саммит сондай-ақ Орталық Азия аймағындағы негізгі ойыншы ретінде Қазақстанға назар аударады. Сонымен қатар, Тәжібаев елдің бай табиғи ресурстары мен инфрақұрылымының, соның ішінде «Жаңа Жібек жолы» сияқты бағыттарының дамуына негізделген экономикалық және стратегиялық ықпалын атады. Ол сондай-ақ Қазақстанның белсенді сыртқы саясатын, халықаралық ұйымдарға белсенді қатысуын және Ресей, Қытай, АҚШ және ЕО сияқты жаһандық ойыншылармен қарым-қатынасты қолдайтынын мәлімдеді.

ҚЫТАЙ БАНКТЕРІ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРҒА МИЛЛИОНДАҒАН ДОЛЛАР НЕСИЕ БЕРМЕК

Қазақстан Даму Банкі (БРК) Қытайдың қаржы институттарымен бірқатар инвестициялық жобаларды жүзеге асыру үшін жеңілдетілген несиелер алу туралы келісімдерге қол қойды. Бұл келісімдер Шанхай ынтымақтастық ұйымының саммиті

қарсаңында Астанада өткен қазақстандық-қытай іскерлік кеңесінің аясында 2 шілдеде жасалды.

China Construction Bank Астанада БРК-ге 500 миллион доллар көлемінде жеңілдетілген несие береді. Бұл қаражат инвестициялық жобаларды қаржыландыруға бағытталады, бірақ нақты жобалар туралы мәліметтер берілмеген.

Сонымен қатар, Қытай Мемлекеттік Даму Банкі БРК-ге 250 миллион доллар және 2 миллиард қытай юанында жеңілдетілген несиелер береді. Бұл қаражат республикалық маңызы бар автожолдарды қалпына келтіру сияқты инвестициялық жобаларды қаржыландыруға жұмсалады. Жоба Қазақстанның барлық аумағында жүзеге асырылады және аймақтардың көлік-логистикалық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл мақсатта БРК «ҚазАвтоЖол» компаниясына 450 миллиард теңге көлемінде несие желісін ұсынды.

Бұдан бөлек, БРК, China Power International Holding және Алматыдағы Қытайдың Сауда-өнеркәсіп банкі арасында Ақмола облысында жалпы қуаты 220 МВт болатын жел электр станциясын салу жобасы бойынша

синдикатталған несие беру туралы ниет келісіміне қол қойылды. Синдикатқа сондай-ақ Азия инфрақұрылымдық Инвестициялар Банкі қатысады деп жоспарлануда.

Бұл инвестициялық жоба бес жел электр станциясын: Борей ЖЭС (100 МВт), Energo Trust ЖЭС (50 МВт), Софиевская ЖЭС (39 МВт), Арқалық ЖЭС (17 МВт) және JasiJel Energy ЖЭС (14,95 МВт) салуды көздейді. Бұл станциялар аймақты экологиялық таза электр энергиясымен қамтамасыз етіп, атмосфераға зиянды шығарындыларды азайтады. Жоба Қазақстанның 2060 жылға қарай елдің жалпы энергобалансындағы жаңартылатын және баламалы энергия көздерінің үлесін 80%-ға дейін жеткізу жоспарына сәйкес келеді.

Тағы бір маңызды құжат – БРК, Shijixianghe Asia Pte. Ltd. және Қазақстан Астық Консорциумы арасындағы ынтымақтастық туралы меморандум. Бұл меморандум жылына 1 миллион тонна астықты терең өңдеу инвестициялық жобасын жүзеге асыруды көздейді. Жоба жоғары сапалы өнім өндіруді және оны халықаралық нарықтарға экспорттауды мақсат етеді.

БРК ұлттық институт мәртебесіне ие және шикізаттық емес салалардағы жеке

инвестициялық жобаларды, сондай-ақ мемлекеттік инфрақұрылымдық жобаларды орта және ұзақ мерзімді төмен пайыздық несиелер беру арқылы қаржыландырады. Оның жалғыз акционері – Қазақстанның Экономика министрлігіне тиесілі «Бәйтерек» холдингі.

ІСКЕРЛІК КЕҢЕСТІҢ НӘЖИЖЕСІ ҺӘМ САММИТТИҢ ЖАБЫЛУЫ

Астанада «Шанхай ынтымақтастық ұйымы» Саммиті аясында Қазақстан-Қытай бірлескен іскерлік кеңесі өтті. Биыл 7-ші рет өтіп жатқан кеңеске Қытайдың өнеркәсіп саласындағы алпауыт компаниялары қатысты. Маңызды жиынға Түркістан облысының әкімі Дархан Сатыбалды арнайы қатысып, маңызды келіссөздер жүргізді. Іс-шара қорытындысы бойынша қытайлық бизнесмендермен жалпы құны 1 млрд 615 млн АҚШ долларын құрайтын 4 ірі инвестициялық жоба бойынша ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. Атап айтсақ, Түркістанда бес жұлдызды қонақүй кешені мен аквапарк және бейнебақылау камераларын шығаратын зауыт салынбақ.

Жобаның жалпы құны 270 млн АҚШ долларын құрайды. Қазіргі таңда арнайы экономикалық аймақтан 11,8 гектар жер учаскесі нақтыланған. Онда 18 қабатты қонақүй, аквапарк және вилла кешені бой көтереді деп жоспарлануда. Ал ауқымды инвестициялық жоба «Chian Chuangshi Construction Group» компаниясына тиесілі.

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев ШЫҰ-ның алдағы Астана саммиті «Көпжақты диалогті нығайту – орнықты бейбітшілік пен дамуға ұмтылу» деген тақырыппен өтетінін айтқан еді. «Шанхай ұйымының негізгі мақсаттарының бірі – аймақтағы бейбітшілікті, қауіпсіздік пен тұрақты дамуды қамтамасыз ету. Мұны аталған күн тәртібі анық көрсетеді. Бұл саммит әлемдік архитектурада өте маңызды орын алатын ортақ ұйымымыздың тарихына жаңа парақ болып енеді. Шанхай ынтымақтастық ұйымына бүкіл әлем көз тікті. Қызметімізге

басқа державалар қызығушылық танытады, көптеген сұрақ қояды. Мен 1996 жылы сәуірде ШЫҰ құруға қатыстым. Ол кезде бұл ұйым «Шанхай бестігі» аталатын. Содан бері Шанхай ынтымақтастық ұйымының рухы қалыптасты. Біз Азиядағы, Еуразия құрлығындағы, жалпы әлемдегі бейбітшілікті, қауіпсіздікті сақтау жолындағы ықпалдастығымыздың негізгі қағидаттарын дәйекті түрде нығайтып келеміз. Бұл – өте дұрыс қадам! – деді Президент.

«ШЫҰ плюс» форматында өткен отырыста ҚХР төрағасы, Түркия, Беларусь, Ресей, Өзбекстан, Моңғолия, Тәжікстан елдерінің Президенттері сөз сөйледі. Олардың ресми сөз сөйлеуінен кейін Қасым-Жомарт Тоқаев конструктивті диалог үшін алғыс айтып, саммитті жапты. «Бүгін сіздер ұсынған ауқымды бастамалар Шанхай ынтымақтастық ұйымы аясындағы

жан-жақты ынтымақтастық пен тұрақты дамуға ықпал етеді деп ойлаймын. Конструктивті диалог орната білген сіздерге алғыс айтамын. Сөз соңында ұйымға төрағалық ететін ҚХР басшысы Си Цзиньпиннің жұмысына сәттілік тілеймін. Осымен Астанадағы Шанхай Ынтымақтастық ұйымының саммитін жабық деп жариялаймын», – деді Тоқаев.

ЖАҢА ДӘУІР АЗИЯ ЕЛДЕРІНІҢ БАС БІРІКТІРУІН ҚАЛАЙДЫ

«Біз Шанхай Ынтымақтастық Ұйымының болашағына оптимистік көзқараспен қараймыз. Біз қазір қол қоятын құжаттар ШЫҰ аясындағы ынтымақтастықтың жаңа бетін ашатынына, ұйымымыздың жүйелі және жан-жақты дамуына ықпал ететініне сенімдімін», – деп атап өтті ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде.

Астанада жалауын көтерген Шанхай ынтымақтастық ұйымының 24-ші саммитінен 33 мемлекеттен келген 150 шетелдік БАҚ-тың 700 өкілі ақпарат таратты. Бұл туралы ҚР Президентінің кеңесшісі – Баспасөз хатшысы Берік Уәли әлеуметтік желідегі өз парақшасында жазды. «Әріптестеріміздің ыңғайлы жұмыс істеуі үшін 3 баспасөз орталығы Тәуелсіздік сарайында, Бейбітшілік және келісім сарайында және Ұлттық музейде жасақталған. Бүгінгі маңызды халықаралық іс-шараға 200-ге жуық отандық журналист тіркелді. Атап айтқанда, 13 телеарнадан, 28 интернет ресурстан, 6 басылымнан келген әріптестеріміз саммиттен ақпарат таратып отыр», – делінген жазбада.

Қазақстандық саясаттанушы және қытайтанушы Әділ Кәукенов саммитті қорытындылай келе, басты жаңалықтардың бірі тек қатысушы елдер ғана емес, бақылаушылар, сондай-ақ серіктестер қатысқан «ШЫҰ плюс» форматы екенін мәлімдеді.

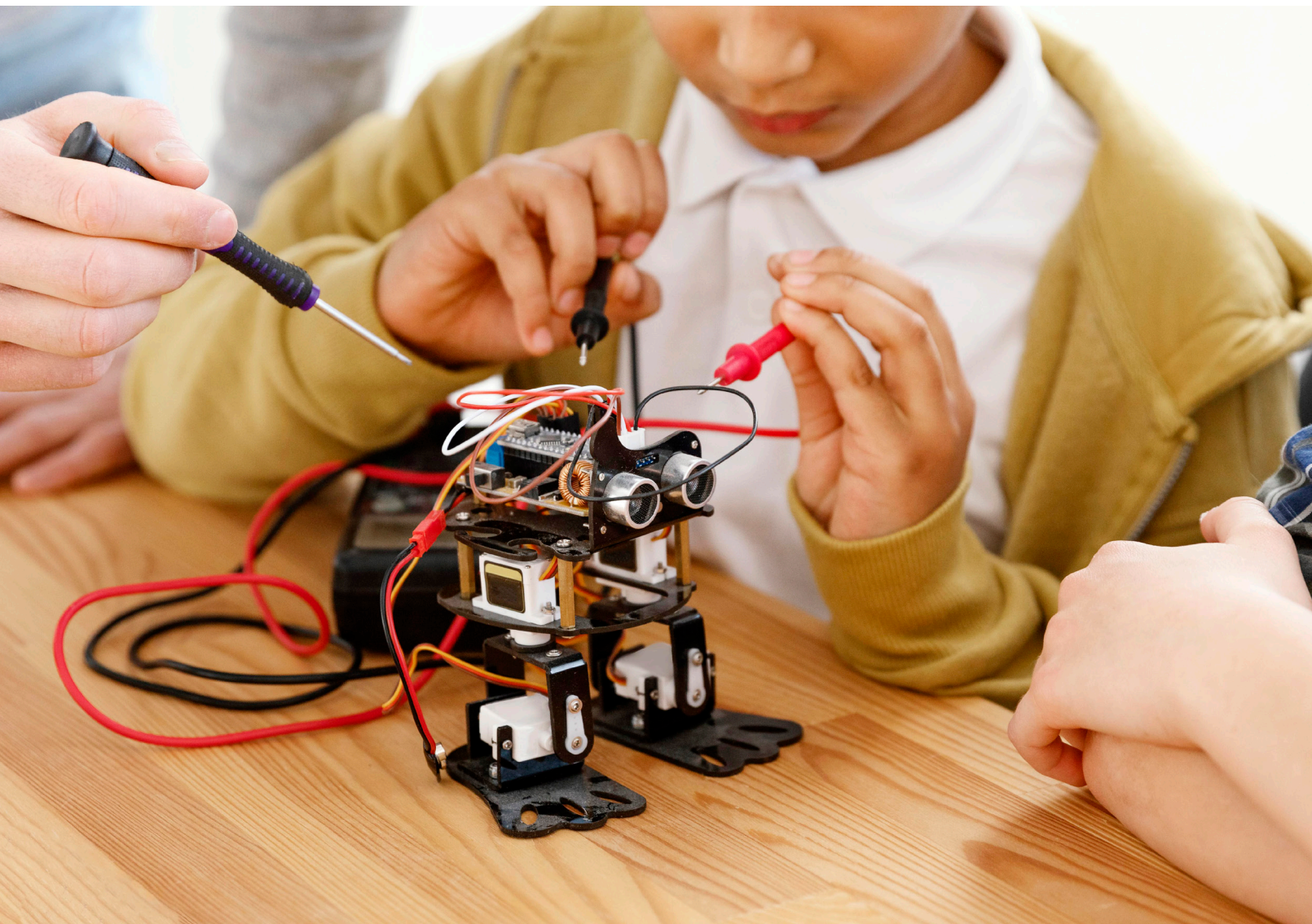
Әділ Кәукеновтың пікірінше, Тәуелсіздік Сарайы 10 мыңға жуық қонақты қабылдаған. Саммитке ұйымның негізгі мүше мемлекеттерінің басшылары, оның ішінде тек ШЫҰ ұйымына кірген Беларусь, Әзірбайжан,

Түркия, БАӘ, Моңғолия және Түрікменстан сияқты диалог бойынша серіктес елдердің көшбасшылары, ШЫҰ органдары мен түрлі халықаралық ұйымдардың басшылары белсенді қатысқан.

«Кулуарлар тақырыбы мәселемен сәйкес келді: «көпжақты диалогты нығайту – тұрақты бейбітшілік пен дамуға ұмтылу». Барлығын геосаяси плиталардың алшақтығына қарамастан бейбітшілік пен түсіністікке қалай жетуге болады деген сұрақ алаңдатқан болатын. Бұған дейін Тәуелсіздік Сарайында ШЫҰ мемлекет басшылары кеңесінің отырысы өткен болатын. Оның алаңында ұйымға қатысушылар арасындағы ынтымақтастықты одан әрі кеңейту және ілгерілету бойынша кең ауқымды мәселелер қаралды және ШЫҰ-ның болашақ даму бағыттары белгіленді. Отырыс қорытындысы бойынша қатысушылар 25 түрлі құжат қабылдады», деді саясаттанушы.

*Нағашыбай Қабылбек
gazdauiri.kz*

ҒЫЛЫМ

СӘТБАЕВ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЖАС ҒАЛЫМДАРЫ НАНОПЛЕНКАЛАР ЖАСАУДЫҢ ЖАҢА ӘДІСТЕРІН ӘЗІРЛЕУДЕ

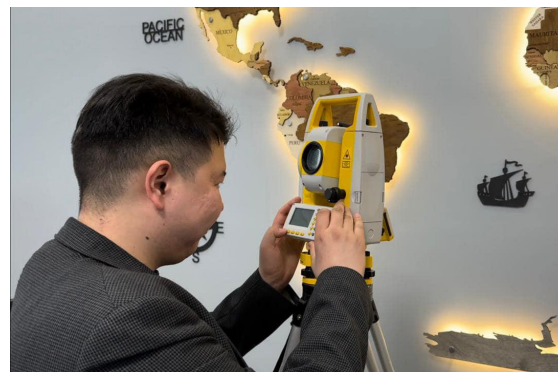
2 МАМЫР

Сәтбаев университеті жанындағы физика-техникалық институтының бір топ жас ғалымдары қалайы диоксиді негізінде наноөлшемді наноқұрылымды пленкаларды синтездеудің отандық әдісін әзірлеу үстінде.

Зерттеу нәтижелері замануи технологияларда ауқымды түрде қолданыла отырып, инновациялық материалдар өндірісін бір қалыпқа келтіруге мүмкіндік береді.

Жаңа золь-гель технологиясын қолдану ғалымдарға материалдар бөлшектерінің өлшемін және құрылымын бақылауға мүмкіндік берді, яғни салыстырмалы түрде аз шығындармен пленка жабындарына әртүрлі қасиеттер бере алады, әрі олардың функционалдық сипаттамаларын жақсартып, қолданулы аясын кеңейтеді.

«Бұл жобаның нәтижелері Қазақстанда газ датчиктерін, отын жасушаларының мембраналарын, коррозияға және мұздануға қарсы жабындарды, сенсорлық экрандар мен күн панельдерін өндіруге мүмкіндік береді», - деп атап өтті жоба етекшісі, PhD доктор, Сәтбаев университеті физика-техникалық институтының аға ғылыми қызметкері Екатерина Бондарь.

КАРТОГРАФИЯ ЖӘНЕ ГЕОДЕЗИЯНЫ ДАМУҒА: ҚАЗҰУ-ДАҒЫ ЖАҢА ЗЕРТХАНА

10 МАМЫР

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Тұрақты даму және табиғатты ұтымды пайдалану орталығында Цифрлық картография және қолданбалы геодезия зертханасы ашылды.

Зертхана замануи жоғары технологиялық жабдықтармен, атап айтсақ радиоқабылдағыш құрылғысы бар DJI Mavic 3 Multispectral квадрокоптері, GNSS қабылдағыштар, георадарлар, электрондық тахеометрлер, қолданбалы ГАЗ бағдарламалар және басқалармен жабдықталған. Басты мақсаты – Қазақстан экономикасының аграрлық, құрылыс, тау-кен салаларының міндеттерін шешу үшін картография және геоинформатика кафедрасының ғалымдары, оқытушы-профессорлар құрамы және білім алушыларының жинақталған ғылыми-зерттеу әлеуетін әске асыру. Сондай-ақ зерхана инжинирингтік қызметтер, ғылыми-зерттеу жобаларына, ГҚ және МҚБ байқауларына қатысу, консалтингтік және білім беру қызметтері бағыттары бойынша міндеттерді шешуге бағытталған.

АЗАМАТТЫҚ АВИАЦИЯ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ҚЫЗДАР ЭКИПАЖЫ АЛҒАШҚЫ РЕЙСІН ЖАСАДЫ

13 МАМЫР

Тарихи экипаж құрамында нұсқаушы ұшқыш Аделина Луценко мен студент Екатерина Степина болған. Нәзік жандылар Теспат 2002JF бір қозғалтқышты оқу-жаттығу ұшағында аспанға көтерілді.

«Негізінен кез келген басқа ұшу кезіндегідей сезімде болдым. Оқу кезінде менің де нұсқаушыларым қыздар болған еді. Осыған қарамастан, академияның алғашқы әйел экипажы болғандықтан, өзімді мақтан тұтамын. Сонымен қатар, осы тарихи оқиға тек 2024 жылы болғаны өкінішті», - деп бөліседі Аделина.

Қазіргі уақытта жас нұсқаушыға екі студент тіркелген. Бикеш оларға ұшу тәжірибесі бойы аспанды қалай бағындыруды үйретпек.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ СТУДЕНТТЕР ҚЫТАЙДА ӨТКЕН «HUAWEI ICT COMPETITION» ЖАҒАНДЫҚ БАЙҚАУЫНДА ЖЕҢІСКЕ ЖЕТТІ

28 МАМЫР

23-26 мамырда Шэньчжэнь қаласында (Қытай Халық Республикасы) «Huawei ICT Competition Global Final 2023-2024» байқауы өтті. Байқауға Қазақстан, Ирак, Оман, Сауд Арабиясы, Пәкістан, Иордания, Ливан, БАӘ, Бахрейн, Кувейт, Катар, Малайзия, Таиланд, Кения, Мысыр, Қытай және басқа да елдердің 2000 жоғары оқу орындарынан 170 000-нан астам студент қатысты.

Huawei ICT Competition – АКТ саласындағы ең ірі және ең беделді халықаралық білім беру платформаларының бірі. Байқау өз елдерінің цифрлық экономикасының дамуына елеулі үлес қоса алатын дарынды студенттерді анықтауға және қолдауға бағытталған. Huawei АКТ жарысы сонымен қатар АКТ мамандарының жаһандық қауымдастығын құруға көмектесетін әртүрлі елдерден келген қатысушылар арасында білім алмасу мен мәдени өзара әрекеттесуге ықпал етеді.

«Computing» бағыты бойынша әлемнің түкпір-түкпірінен келген 36 команда арасында 1-орынды қазақстандық команда – Yessenov University «Ғылым және технологиялар» факультетінің студенті Утебай Оралбай мен Алматы энергетика және коммуникациялар университетінің студенті Жияков Николай жеңіп алды.

Ал «Cloud» бағытынан 37 команданың арасынан 1 орынға еліміздің атынан Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ мен SDU университеттерінің студенттері ие болды.

НИДЕРЛАНД ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІ МНУ СТУДЕНТТЕРІМЕН КЕЗДЕСТІ

30 МАМЫР

Нидерланд Премьер-министрі Марк Рютте Қазақстанға сапары аясында Maqsut Narikbayev University (MNU) студенттерімен кездесті. Аталған іс-шара Нидерланд Корольдігінің Қазақстандағы елшілігінің қолдауымен ұйымдастырылды. Рютте мырза кездесу барысында Нидерландының Еуропадағы рөлі, Қазақстанмен екі жақты ынтымақтастығы, өзінің саяси тәжірибесі, инновация, мәдени алмасу және экономикалық мүмкіндіктері сияқты түрлі салаларға қосқан үлесі туралы айтып берді.

Бұл кездесудің негізгі масаты Нидерланд Корольдігімен ынтымақтастықты дамыту және студенттерге Нидерланд Премьер-министріне өз сұрақтарын қоюға мүмкіндік беру.

Студенттер, оқытушылар және университет қонақтары аталған іс-шараға аса қызығушылық танытып, біздің заманымыздың ең тәжірибелі саясаткерлерінің бірімен кездесуге және екіжақты қарым-қатынастарды дамытудың маңызды халықаралық мәселелері мен преспективалары туралы тікелей білудің бірегей мүмкіндігіне ие болды.

Сондай-ақ бұл кездесу университеттің академиялық өміріне елеулі үлес қосты, халықаралық байланыстарды нығайтуға ықпал етті және Қазақстан мен Нидерланды арасындағы одан әрі ынтымақтастық үшін жаңа белестерді ашты.

ELSEVIER

АЛҒАШ РЕТ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ ӘЛЕМДЕГІ ЕҢ ІРІ ELSEVIER ПЛАТФОРМАСЫНА ШЫҒАРЫЛДЫ

11 МАУСЫМ

Қазақстан, Орталық Азия және ТМД елдерінде алғаш рет «Eurasian Journal of Physics and Functional Materials» ғылыми журналы Digital Commons платформасында шығарыла бастады. Elsevier әлемдегі ең ірі ғылыми баспалардың бірі және дүниежүзіндегі ғылыми журналдардың барлық мақалаларының төрттен бірін шығарады. Ғылыми басылымның барлық мақалалары Scopus халықаралық ғылыми деректер базасына да енгізілген. Журнал ядролық физика, жоғары энергия физикасы, баламалы және сутегі энергетикасы, т.б. саладағы ғылыми зерттеулердің нәтижелері туралы материалдарды қамтиды.

«Elsevier компаниясы журналды базаға қосу және электрондық нұсқасын шығару туралы бізге ұсыныспен өздері шықты. Elsevier платформасында «Eurasian Journal of Physics and Functional Materials» журналының жариялануы журналдың ғана емес, Қазақстанның бүкіл ғылыми қоғамдастығының дамуы үшін жаңа преспективалар ашды. Бұл Л.Гумилев атындағы ЕҰУ-да және Қазақстанда жүргізіліп жатқан ғылыми зерттеулер сапасының халықаралық деңгейін мойындау», - деп атап өтті журналдың бас редакторы, ЕҰУ «Еуразиялық физика-энергетикалық зерттеулер және жоғары технологиялар институты» ҒЗИ директоры Қайрат Күтербеков.

БАКУДЕ ХІ ТҮРКІ ӘЛЕМІН ЗЕРТТЕУ СИМПОЗИУМЫ ӨТТІ

17 МАУСЫМ

Іс-шараны Баку Еуразия университеті Түркияның Нийде Омер Халисдемир университетімен және Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетімен бірлесіп ұйымдастырды.

«Симпозиум аясында дәстүрлі түрде ұйымдастырылып жүрген «Түбі бір түркіміз» фестивалі бауырлас мемлекеттер достығының нығаюымен қарым-қатынасының артуына, жастарымызға түркілік мұраны сезіндіруге бағытталған маңызы зор іс-шара. Жүргізіп жатқан зерттеулеріміздің түркі әлемінің келешегіне өлшеусіз мұра қалдыратынына сенімдіміз», - деді проректор.

Халықаралық симпозиумның мақсаты – тіл, әдебиет, тарих, философия, ғылым, білім, мәдениет, экономика, халықаралық қатынастар және басқа да салалардағы өзекті мәселелерді талқылау үшін түркі әлемінің ғалымдары мен зиялыларын біріктіру.

МАХАМБЕТ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ҒАЛЫМДАРЫ ӨСІМДІКТІҢ ЖАҢА ТҮРІН ТАПТЫ

20 МАУСЫМ

Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті «Индер-2024» халықаралық ғылыми экспедициясын өткізді. Экспедиция жұмысына Василий Татищев атындағы Астрахань мемлекеттік университетінің іргелі биология кафедрасының профессоры Алексей Лактионов, Ресей Ғылым Академиясының Орал бөлімшесінің ботаникалық бағының эксперименттік экология және өсімдіктерді бейімдеу зертханасының меңгерушісі Михаил Князев қатысты.

Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының ботаника, зоология және экология мамандары Индер тұз күмбезді ауданының табиғи кешенінің экожүйесі мен биоәртүрлілігіне бірлескен зерттеулер жүргізді. Ғалымдар экспедициялық далалық жұмыстар барысында биотоптарды сипаттай отырып, ботаникалық, биогеографиялық және геоботаникалық зерттеулер жүргізді.

Экспедицияның негізгі мақсаты Қазақстанның Батыс Қазақстан және Атырау облыстарында жаңа трансшекаралық ерекше қорғалатын табиғи аумақты құру үшін табиғи экожүйелерге антропогендік әсері аз аумақтарды таңдау болды. Ботаникалық зерттеулердің нәтижелері бойынша «Астрагалус (Astragalus L.)» тұқымдасының ғылым үшін жаңа өсімдіктүрі табылды. Бұл жаңалық Қазақстанның биоалуантүрлілігін сақтау мен зерттеудің маңыздылығын атап өтіп, ғылымға елеулі үлес болып табылады.

МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ

**«ASTANA MUSICAL» ТЕАТРЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОМЕДИЯЛЫҚ
ТЕАТР ФЕСТИВАЛІНДЕ ҮЗДІК
ДЕП ТАНЫЛДЫ**

5 МАМЫР

Роза Бағланова атындағы «Қазақконцерт» мемлекеттік академиялық концерттік ұйымның «ASTANA MUSICAL» театры сахналаған «№13» спектаклі Халықаралық II «Сәлем» комедиялық театр фестивалінде «Үздік комедиялық спектакль» номинациясы бойынша үздік атанды.

Биыл фестиваль Қазақстанның Халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, жазушы-драматург Сәкен Жүнісовтың 90 жылдығына арналды.

«Сәлем» фестиваліне еліміздің танымал театрлары, одан бөлек Әзірбайжан мемлекеттік «Пантомим» театры, Түркияның Ыстанбұл мемлекеттік театры қатысты.

«ASTANA MUSICAL» Рэй Кунидің «№13» комедиясын ұсынып, қазылар алқасының жоғары бағасын алды.

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ
КИНО ОРТАЛЫҒЫ АЛҒАШ
РЕТ «MARCHE DU FILM»
КИНОНАРЫҒЫНА ҚАТЫСУДА**

15 МАМЫР

Ұлттық киноны қолдау орталығы алғаш рет 77-ші халықаралық Канн кинофестивалі аясында «Marche Du Film» кинонарығына қатысып жатыр.

Қазақстандық делегация қатысушыларға «KazakhCinema» стендін ұсынды. Стендте қазақстандық киноөндіріс, Ұлттық киноны қолдау орталығының қызметі, сондай-ақ болашақ жобалар туралы мәліметтер көрсетілген.

KazakhCinema Қазақстан шетелдік фильмдер өндірісін субсидиялау жүйесін (рибейт) танымал етуге назар аударады. Оның құқықтық негізі Қазақстан Республикасының «Кинематография туралы» Заңының қабылдауымен қамтамасыз етілген.

«Marche Du Film» нарығына қатысудың мақсаты – бірлескен киноөндірісті дамыта отырып, шетелдік серіктестерді тарту, сондай-ақ отандық фильмдердің танымалдығын арттыру.

Айта кету керек, Қазақстан жыл сайын Халықаралық кино нарығына қатысып келеді. «Marche Du Film» 1959 жылы құрылған және әр жылда Канн кинофестивалімен қатар өтеді.

ҚЫТАЙДА ҚР ҰЛТТЫҚ МУЗЕЙІ ҚОРЫНЫҢ КӨРМЕСІ АШЫЛДЫ

18 МАМЫР

Халықаралық музей күні аясында Сиань қаласындағы Шэньси тарихи мұражайында «Чаньаннан бастап: Дүниежүзілік мәдени мұра тізіміне енгеніне 10 жыл толғанын мерекелеу» көрмесі ашылды.

Экспозиция б.з.д. II ғасырдан б.з.д. XVI ғасырға дейінгі кезеңді қамтиды және Жібек жолы бойындағы қала құрылысы, діни нанымдар, сауда және бейнелеу өнеріне арналған.

Көрме 2014 жылы Қазақстан, Қытай және Қырғызстан бірлесіп, Чанъань – Тянь-Шань дәлізіндегі Ұлы Жібек жолының ЮНЕСКО мәдени мұра тізіміне енгізілгенін еске алу мақсатында ұйымдастырылды.

Сонымен қатар іс-шара барысында «Цинь және Хан өркениеті» халықаралық симпозиумы өтті, онда Ұлттық музейдің Қазақстан тарихы бөлімінің басшысы Айнұр Ақжасарова «Ұлы Жібек жолы мұрасы» тақырыбында баяндама жасады.

ҚАЗАҚСТАНДА «ҰЛЫ ДАЛА ТАРИХЫНЫҢ ЖАЗБА МҰРАЛАРЫ» КӨРМЕСІ ӨТТІ

27 МАМЫР

Қолжазбалар және сирек кітаптар ұлттық орталығы 2024 жылғы археографиялық экспедициялар нәтижелері бойынша есеп беріп, еліміздің тарихына қатысты көне деректер көрсетілген «Ұлы дала тарихының жазба мұралары» атты көрмесін ұйымдастырды.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында еліміздің тарихын зерттеу мен насихаттауға, тіл мәселесіне, ономастика, тарихи мұралар мен тарихи тұлғаларға, табиғи және тарихи мекендерге ерекше назар аударды. Сонымен қатар, тарихи-мәдени жәдігерлерді, олардың көшірмелерін Қазақстанға қайтару жұмыстарын жандандыру да аса маңызды екенін атап өтті.

Іс-шараға Орталық мемлекеттік орган, ҚР Парламентінің Мәжіліс депутаттары, Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы, кітапханалар мен архив өкілдері және қоғам қайраткерлері қатысты.

Көрмеде Ұлыбританиядан әкелінген 15 қолжазба мен архивтік құжаттың көшірмелері және республика аумағында анықталған 150-ден аса көне қолжазба мен сирек құнды кітаптар көрмеге қойылды. Олардың ішінде түркі-ислам мәдениетінің құнды ескерткіші, алғаш түркі тіліне аударылған қасиетті Құран кітабы (X-XII ғғ.), Әбу Насыр әл-Фараби, Қожа Ахмет Яссауи, Сүлеймен Бақырғани

АҚПАРАТТАР АҒЫМЫ

еңбектерінің көшірмелері, XI ғасырдағы парсы тарихшысы Гардизидің «Зейн-әл-ахбар» қолжазбасы, т.б. бар.

Сонымен қатар, «ULY DALA MURASY» ғылыми-танымдық журналының жаңа нұсқасы және шетелдерде анықталған көне деректер бойынша «Шетелдік қорлардағы құнды жазба мұралары» атты каталог-альбомының тұсауы кесілді.

ҚАРАҒАНДЫЛЫҚ 10 ЖАСАР КРЕАТОР АВТОРЛЫҚ ЕРТЕГІЛЕР ЖАЗАДЫ

1 МАУСЫМ

Платон Начаевтің әңгімелері түрлі оқиғалар мен кейіпкерлерге, сүйікті қаласы Қарағандыға және оның тарихына арналады.

Кітапта жас автор тереңнен от тауып, залым рухтармен күрескен кішкентай әрі батыл шопан Аппақ туралы жазады. Кейіпкер достарымен бірге шынайы, адал достық пен туған жерге деген сүйіспеншілік ғажайып тудыратынын дәлелдейді.

Оқушы Қарағанды туралы, адамдарға қала салуға көмектескен сиқырлы ағаштар туралы жазады. Осы таңғажайып оқиғалардың тағы бірінде қар барысы сияқты батыл кейіпкерлер мен протезі бар ақбөкен Олимпиадаға бару арманын орындайды. Кішкентай автор өз жұмысының иллюстрацияларын жасанды интеллект арқылы жасайды.

«Менің кейіпкерлерім көпке үлгі болып,

шабыт сыйлап, әлем арманшыл жандарға, болашақ сәулетшілерге, экологтарға, зерттеушілер мен чемпиондарға толғанын қалаймын», - дейді Платон Нечаев.

Жас жазушы кітаптарының тұсаукесері балаларды қорғау күніне арналған жазғы жәрмеңке аясында өтті.

СҮЙІНШІ ЖАҒАЛЫҚ: «ТАҢБАЛЫ» ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІНДЕ СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН ТИЫН ТАБЫЛДЫ

19 МАУСЫМ

«Таңбалы» ғылыми қызметкерлері халықаралық тарихи-археологиялық экспедиция өткен қоғалы алқабында қазба жұмыстары кезінде сенсациялық жаңалық ашты. Қазақстанда алғаш рет өте сирек кездесетін тиын табылды.

Түркі-соғды ерте ортағасырлық нумизматика саласындағы мамандардың пікірінше, бұл монета VII ғасырдың ортасынан бастап қолданылған. Экспедиция зерттеу жүргізген Қоғалы алқабының ескерткіштері VII-VIII ғасырлардың алғашқы жартысында Жетісу жерін мекендеген батыс түріктердің мәдениетіне жатады.

Қазір «Таңбалы» ғылыми-реставрациялық зертханасында бірегей артефактқа қатысты алғашқы консервациялық жұмыстар жүргізілуде.

Археологиялық қазба жұмыстары әлі де жалғасып жатыр.

«ҚАЗАҚКОНЦЕРТ» ӘРТИСТЕРІ ҚЫТАЙДА ӨНЕР КӨРСЕТТІ

22 МАУСЫМ

Қытайдағы Қазақстан Республикасының Туризм жылы аясында Роза Бағланова атындағы «Қазақконцерт» мемлекеттік академиялық концерттік ұйымының әртістері Дэчжоу мен Ланфан қалаларында өнер көрсетті.

Іс-шараға Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткерлері Елмұра Жаңаберген, Ардақ Балажанова, Салтанат Ахметова, Медет Чотабаев, Мәдениет қайраткері Ерболат Шалдыбеков, халықаралық және республикалық конкурстардың лауреаты Әділхан Макин, сондай-ақ «Гүлдер» және «Астана сазы» ансамбльдері қатысты.

Өнерпаздар дәстүрлі және замануи ұлт мәдениеті мен руханиятын таныстырып, отандық композиторлар мен халық әндерін шырқап, қазақтың киелі қара домбырасы мен қылқобыз арқылы ұлттық өнерімізді Қытай жұртшылығына паш етті.

Аталмыш іс-шара бейбітшілік пен келісімді мақсат тұтқан көрші халықтардың екіжақты қатынасының дамуына, ұлттар достығы мен сыйластығының артуына серпін береді.

ҚАЗАҚСТАНДА ТҮРІКМЕНСТАННЫҢ МӘДЕНИЕТ КҮНДЕРІ БАСТАЛДЫ

25 МАУСЫМ

Астанада Түрікменстанның Қазақстандағы мәдениет күндері басталды.

Бірінші іс-шара түрікмен ақыны Мақтымқұлы Пырағының «Ат исларин» шығармасына негізделген режиссер Арслан Еуебердиевтің «Истарян» көркем фильмінің көрсетілімі болды.

Салтанатты ашылуға екі елдің мемлекеттік органдарының өкілдері, шығармашылық және ғылым саласындағы зиялылар, сондай-ақ қоғам қайраткерлері қатысты.

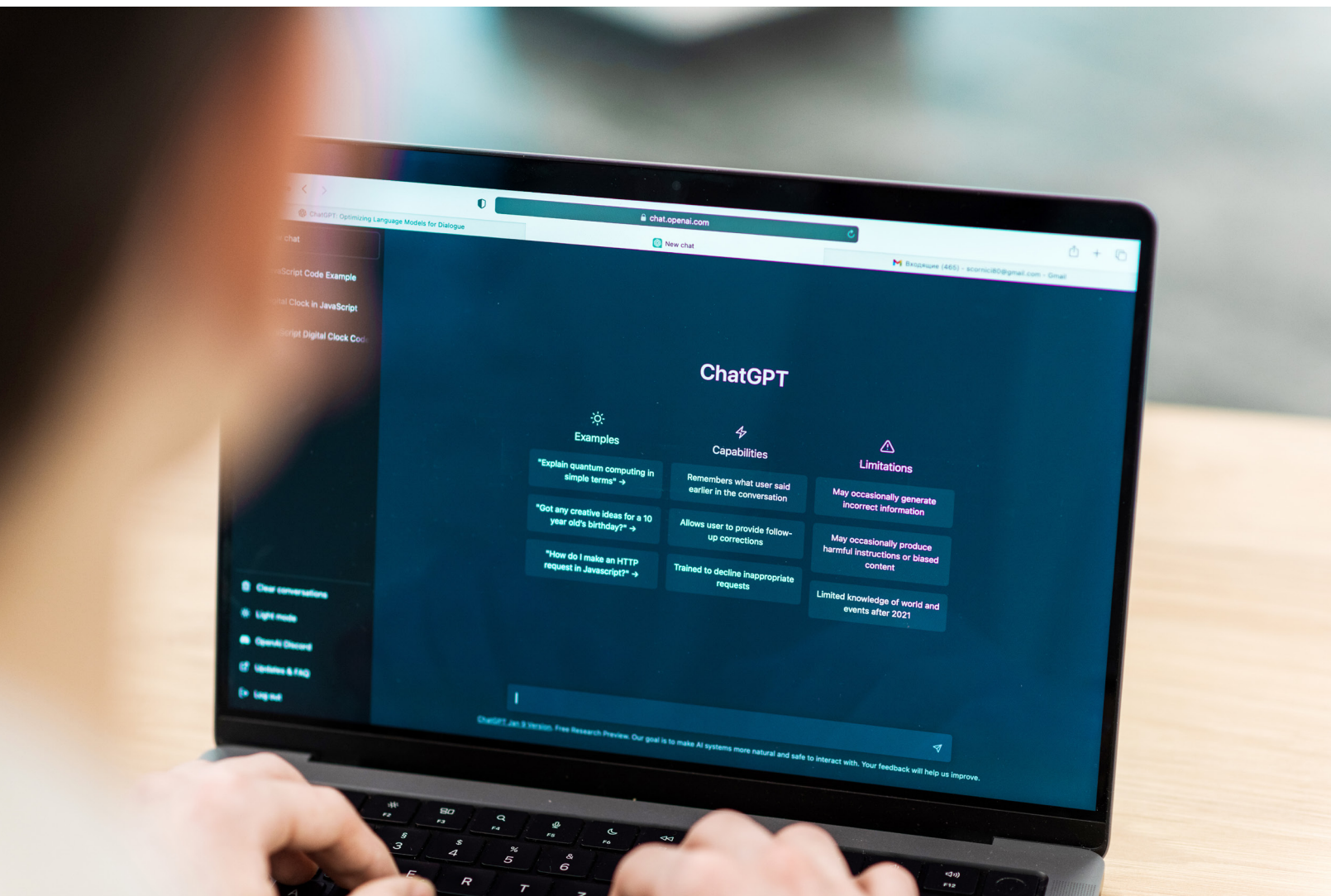
ҚР Мәдениет және ақпарат вице-министрі Ербол Әліқұлов өз сөзінде Мақтымқұлы Пырағының айшықты орынын атап өтіп, оның рухани мұрасы күллі түркі әлеміндегі достық пен бейбітшілікті насихат ететінін атап өтті.

Мәдениет күндері аясында ҚР Ұлттық академиялық кітапханасында Түрікменстан Президенті Сердар Бердімұхамедовтың «Мақтымқұлы» кітабының тұсаукесері өтті. Сол күні Қалибек Қуанышбаев атындағы Қазақ ұлттық музыкалық драма театрында Түрікменстанның халықтық қолданбалы өнері мен музей құндылықтарының көрмесі және гала-концерт өтті.

Сәрсенбіде режиссер Хекім Алаовтың «Қызыл алма» көркем фильмінің көрсетілімі, «Ақылгөй» моноспектаклінің қойылымы және Түрікменстан ұлттық киімдерінің көрсетілімі өтті.

27 маусымда екі елдің өнерпаздары Гала-концертте өнер көрсетіп, мәдениет күндерін аяқтады.

БІЛІМ

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ОҚУШЫЛАР БАЛҚАН ТҮБЕГІНДЕГІ ЕҢ МЫҚТЫ ЖАС МАТЕМАТИКТЕРДІҢ ҮШТІГІНЕ КІРДІ

2 МАМЫР

Болгарияның Варна қаласында математикадан 41-ші Балқан олимпиадасы аяқталды. Оған 22 елден 130-дан астам оқушы қатысты. Білім додасында біздің оқушыларымыз жалпы командалық үшінші орынды жеңіп алды. Ұлттық құрама қоржынында 1 алтын, 3 күміс және 2 қола бар.

Алтын: Жан Даутов – Қостанай қаласындағы «Білім-инновация» мектеп-лицейінің 11 сынып оқушысы;

Күміс: Әмірлан Аманжолов – Алматы қаласындағы РФММ 10 сынып оқушысы; Мирон Юркевич – Алматы қаласындағы Haileybury Almaty халықаралық мектебінің 12 сынып оқушысы; Марғұллан Шарел – Тараз қаласындағы «Білім-инновация» мектеп-лицейінің 10 сынып оқушысы;

Қола: Тимур Мұрат – Алматы қаласындағы РФММ 10 сынып оқушысы; Әмір Сахипов – Алматы қаласындағы РФММ 10 сынып оқушысы.

Жетекшілері – PhD докторы, профессор, КВТУ-нің академиялық сұрақтар жөніндегі проректоры Асылбек Исахов және математикадан республикалық, халықаралық олимпиадалардың жүлдегері Қанат Сатылханов.

ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРІ «АЛТЫН БЕЛГІГЕ» ҮМІТКЕР ОҚУШЫЛАРМЕН КЕЗДЕСТІ

18 МАМЫР

Оқу жылының аяқталуының қарсаңында Ғани Бейсембаев «Алтын белгіге» үміткерлермен кездесу өткізді. Үздік оқу үлгерімімен ерекшеленген 7 мыңнан астам мектеп бітірушіге министр өзінің ақыл-кеңесін айтып, бағыт-бағдар берді.

Ғани Бейсембаев мектепте алған білімінің болашақта кәсіби табысқа жетудің мықты іргетасына айналарына сенімділік білдірді.

«Білім – бұл кез келген табыстың іргетасы. Сендердің биік мақсаттарға жетуге деген талаптарың мен табандылықтарың қуантады. Мектеп қабырғасында белсенді болып, өздеріңізден кейінгі оқушыларға үлгі бола білгендеріңіз үшін алғысымды білдіремін. Биылғы жылы 186 мың мектеп бітіруші өмірлеріндегі жауапты сәтке қадам басқалы отыр. Әрқайсыларыңыз алдағы емтиханды сәтті тапсырып, өз мақсаттарыңызға қол жеткізесіздер деп сенемін. Сіздерге білім жолында үнемі ізденіспен талпыныс, табыс пен сәттілік тілеймін», - деді Ғани Бейсембаев.

Айта кету керек, биылғы жылы жалпы орта білім туралы «Алтын белгі» аттестатына 7000-нан астам білім алушы үміткер болып отыр.

АҚПАРАТТАР АҒЫМЫ

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ОҚУШЫЛАР REGENERON ISEF ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ИНЖЕНЕРЛІК КӨРМЕДЕ БЕДЕЛДІ МАРАПАТТАРҒА ИЕ БОЛДЫ

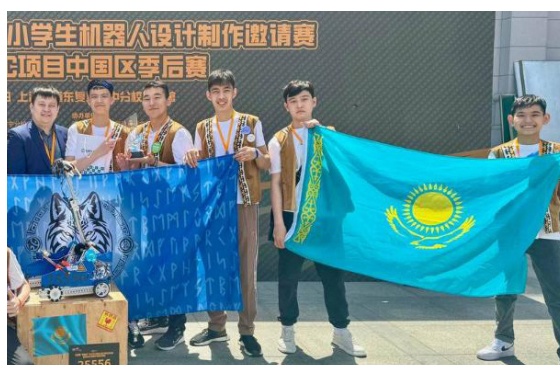
19 МАМЫР

11-17 мамыр аралығында Лос-Анджелесте оқушыларға арналған дүниежүзілік ғылыми-инженерлік Regeneron ISEF 2024 конкурсы өтті. Қазақстанның үш оқушысы беделді марапаттарға ие болып, 100% нәтижеге қол жеткізді.

Жобадағы жетістіктері үшін Әбілмансұр Рахметуллаев, Саяжан Жақсығалиева және Әлихан Жарболов түрлі санаттар бойынша үздік деп танылып, жобадағы еңбегін бағалау дипломдарына ие болды.

Сондай-ақ дарынды жас ғалымдар Король Абдулазиз және оның серіктестері қоры атынан «Маухиба» арнайы сыйлықтарына ие болды. Оларға Король Фахд мұнай және минералдар университетінде оқу үшін толық қаржыландырылған білім гранттары табысталды.

Айта кету керек, Regeneron ISEF – 70-тен астам елден 2000-ға жуық қатысушының басын қосып, оларға өздерінің инновациялық әзірлемелерін көрсетуге және дүние жүзіндегі әріптестерімен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін ауқымды шара.

АБАЙ ӨҢІРІНІҢ ЖАС РОБОТШЫЛАРЫ ҚЫТАЙДА ӨТКЕН ЧЕМПИОНАТТА БЕДЕЛДІ МАРАПАТҚА ИЕ БОЛДЫ

21 МАМЫР

18-19 мамырда Шанхайда FIRST Tech Challenge жаһандық робототехника лигасы аясында The CaoLu Cup Teenage Robot Design and Build Invitational Tournament жабық ұлттық чемпионаты өтті. Оған Қытайдың 300-ге жуық мықты роботшылары мен Қазақстаннан шақырылған «Тенгри» командасы қатысты.

Ел намысын Абай облысы Семей қаласындағы №5 Шәкәрім атындағы көпсалалы гимназияның 7-сынып оқушылары: Осман Қуанышбек, Темірлан Абылайхан, Балжан Найманғазина, Нұркен Төлеубек, Нұртөре Мақсатов, Радмир Жеңісбек, Досжан Сәбит және Алан Ермекбаев қорғады. Команда жаттықтырушысы – Айдос Тұрсынбеков. Екі күндік байқаудың қорытындысы бойынша қазақстандық оқушылар «Motivate Award» номинациясында жеңіске жетті.

«Біздің оқушылар Қытайдың үздік командаларымен сайысқа түсті. Бұл үлкен тәжірибе алмасу болды. Балалар жас ерекшелігіне және тілдік қиындыққа қарамастан, робот ойынында өте жақсы өнер көрсетті. Шәкірттеріміздің табандылығын мақтан тұтамын», - дейді жаттықтырушы.

БАТЫР БАЛАЛАР: ҚР ОҚУ-АҒARTУ МИНИСТРЛІГІ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ОҚУШЫЛАРДЫ МАРАПАТТАДЫ 29 МАМЫР

Халықаралық балаларды қорғау күні қарсаңында елордаға еліміздің барлық өңірлерінен өз жетістіктерімен ерекшеленген балалар, балалар қозғалысының көшбасшылары және түрлі жағдайларда адам өмірін арашалап қалған батыр балалар жиналды. Олардың әрқайсысы жоғары бағаланып, ҚР Оқу-ағарту министрлігінің алғыс хатымен марапатталды.

Оқу-ағарту вице-министрі Еділ Оспан мемлекет тарапынан балалардың қауіпсіздігі мен жайлы ортада өмір сүруі, білім мен тәрбие алуы үшін барлық жағдайдың жасалып отырғанын айтты.

«Биыл біз Балаларды қорғау күні қарсаңында дәстүрлі түрде талантымен дараланған және шешуші сәтте батырлық танытқан балаларды жинадық. Мемлекетіміздің, халқымыздың, ата-аналарыңның үкілеген үміті өздерің. Бүгінде мемлекет балаларымыздың тәрбиеленуіне, білім алуына және дамуына қолайлы жағдай жасауда. Өңірлерде мектептер, балабақшалар, мәдени және спорттық нысандар құрылысы қарқынды жүруде, заңнамалық база жетілдіруде, педагогтердің біліктілігі арттырылуда. Балалар – әрқашан біздің қорғауымызда. Тек білім алуға, биік белестерді бағындыруға және адал, әділ тұлға болуға ұмтылу керек, өйткені еліміздің болашағы сендердің қолдарыңда», - деп атап өтті Еділ Оспан.

ҚАЗАҚСТАНДА АЛҒАШ РЕТ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ «IBO-2024» ОЛИМПИАДАСЫ ӨТЕДІ 24 МАУСЫМ

Биология пәнінен әлемдегі ең беделді халықаралық олимпиада биыл алғаш рет Қазақстанда өтеді. Үкіметте «IBO-2024» атты білім додасын ұйымдастыру мәселелері пысықталды.

«International biology olympiad» әлемдегі топ-7 пәндік жарыстардың қатарына кіреді. Қазақстандық оқушылар бұл сайысқа 28 жыл бойы тұрақты қатысып келеді. Осы уақыт ішінде олар 70-тен астам түрлі наградаларға ие болды: 2 алтын, 20 күміс, 54 қола медаль. Осындай жетістіктерді ескерген халықаралық ұйымдастыру комитеті олимпиаданы Астанада өткізуді ұйғарды. Оқу-ағарту вице-министрі Еділ Оспанның айтуынша, биылғы додада ел намысын 4 дарынды оқушымыз қорғайтын болады.

«Елордада өтетін халықаралық олимпиадаға 81 елден 305 оқушы мен олардың 275 жетекшісі келмек. Жарыс талаптарына сай, ұйымдастыру және ғылыми комитеттер құрылып, арнайы www.ibo2024.kz сайты әзірленген.

Демеушілер есебінен теориялық және тәжірибелік кезеңдерге қажетті құрылғылар сатып алынды. Олимпиада кезінде 80-нен аса волонтер қолдау көрсетпек», - деді Еділ Оспан.

Какие специальности будут востребованы в 2024-2025 учебном году?

2024-2025 оқу жылында қандай мамандықтар сұранысқа ие болады?

2024-2025 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАНДАЙ МАМАНДЫҚТАР СҰРАНЫСҚА ИЕ БОЛАДЫ?

26 МАУСЫМ

Еліміздің техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында құжаттарды қабылдау басталды. Жаңа оқу жылында мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша 145 мың абитуриент қабылданады деп жоспарлануда. Бұл өткен жылмен салыстырғанда, 10 мың адамға көп деп хабарлайды ҚР Оқу-ағарту министрлігі.

Мемлекеттік білім беру тапсырысы техникалық, яғни геология, машина құрастыру, энергетика, IT, металлургия, көлік және т.б. мамандықтар бойынша көбейтілді.

Сонымен қатар, биыл үшінші жыл қатарынан колледж абитуриенттерді жұмысқа орналастыру міндеттемесімен кәсіпорындардың өтінімдері бойынша қабылдауда. Бұл жыл сайын еңбек нарығының сұранысына сай мамандықтарға 10 мың студентті қабылдауға мүмкіндік береді.

Ақтөбелік оқушылар галактиканың 3D моделін жасап шығарды

АҚТӨБЕЛІК ОҚУШЫЛАР ГАЛАКТИКАНЫҢ 3D МОДЕЛІН ЖАСАП ШЫҒАРДЫ

1 ШІЛДЕ 24 Ж

Ақтөбе облыстық мамандандырылған физика-математика лицей-интернатының 10-сынып оқушылары Мерей Саламатқызы мен Даниал Жақсылық спиральді галактиканың компьютерлік және электрлік моделін әзірледі.

Даниал мен Мерей – көптеген ғылыми зерттеу жарыстарына қатысып жүрген жас өнертапқыштар. Осындай додалардың бірінде спиральді галактиканың компьютерлік және электрлік моделін жасау туралы идея туады.

«Спиральді галактикалардың пайда болуының перколяциялық процестерді модельдеу әдістерін зерттеп және олардың физиканың әртүрлі салаларында көрінуінің әмбебаптығын көрсеттік. Бұл жобадан Монте-Карло әдісі арқылы Шульман мен Сейден ұсынған галактикалардың пайда болуының перколяциялық процесі модельденіп, галактикалардың перколяциялық эволюциясының компьютерлік моделі жасалды. Бағдарлама замануи графикалық құралдарды қолдана отырып, Visual Basic for Application тілінде Excel ортасында есептелді», - дейді жас өнертапқыштар.

Атап өту керек, оқушылар республикалық ғылыми жобалар конкурсының II орын жеңімпаздары, сондай-ақ Астана қаласында өткен «Ғылым әлемін ашамыз» халықаралық ғарыштық зерттеулер жарысының жүлдегерлері.

30 ЛЕТ НЕУДОВЛЕТВОРЕННОГО ОЖИДАНИЯ И ОШИБОК — В КАКИХ УСЛОВИЯХ НАЧАЛОСЬ ПРЕЗИДЕНТСТВО КАСЫМ-ЖОМАРТА ТОКАЕВА

Новому Главе государства пришлось принять управление страной в неблагоприятных стартовых условиях. На его плечи легла ответственность за 30 лет неудовлетворённого ожидания и накопившиеся ошибки. О сложном периоде становления Президента Касым-Жомарта Токаева рассказал в статье, опубликованной в газете «Время», спикер Сената Парламента РК Маулен Ашимбаев.

Ашимбаев отметил, что период 2010-х годов остался в истории Казахстана неоднозначным. По телевизору ежегодно объявляли об открытии новых заводов по госпрограмме форсированной индустриализации, однако это не привело к ожидаемому росту индустриализации. Спикер подчеркнул, что в тот период государствовало себя как «плохой менеджер», само создав среду для коррупции и злоупотреблений. К тому моменту модернизация уже имеющихся объектов была заморожена или законсервирована, что привело к изнашиванию инфраструктуру. Квазигоссектор вытеснил частные компании, а вся поддержка предпринимательства оказывалась формальной.

Как пишет спикер Сената, происходила монополизация всех значимых экономических и политических сфер. Начали проявляться признаки голландской болезни – легких денег от нефтяной ренты: коррупция, nepotизм, повсеместный правовой нигилизм, сворачивание здоровых рыночных отношений, замененных интересами нескольких олигархических групп, сросшихся с госаппаратом.

В такой ситуации экономика перестала быть эффективной, инвестиции в основной капитал снизились, просело кредитование бизнеса. Появилось множество компаний, существовавших только за счет государственных субсидий. Все это привело к застою, ко-

торый не остался незамеченным обществом. Напряженность внутривластной ситуации требовала выхода, и им стала смена верховной власти.

Новому Главе государства пришлось принять управление страной в неблагоприятных условиях. На его плечи легла ответственность за 30 лет неудовлетворенного ожидания и накопившихся ошибок, – подчеркнул Ашимбаев.

Спикер вспомнил, что даже несмотря на выборы в стране сохранялся некий режим «двоевластия», так как представители властных элит все еще надеялись сохранить старые порядки и оглядывались на своих предыдущих руководителей.

Чтобы снять напряженность уже в апреле 2019 года было объявлено о проведении внеочередных президентских выборов в июне того же года. Предвыборная программа Президента была ориентирована на выстраивание диалога с обществом в концепции «слушающего государства». Получив гарант кредита доверия, новый Глава государства начал работу по исправлению всех ошибок предшественника.

Процесс либерализации экономики ведется с тех пор. В мае 2024 года Президент подписал Указ, направленный на свободу предпринимательства, развитие конкуренции и сокращение государственного участия

в экономических процессах. Ашимбаев особенно выделил последний пункт, который, по его словам, станет ключом к открытию рынка Казахстана. Это значит, что до 2028 года все субъекты с государственным участием будут приватизированы, а на создание новых объектов квазигоссектора наложен мораторий. Стержнем новой экономической модели станет средний бизнес.

– До сих пор внимание государства было нацелено на поддержку двух полюсов – крупного, а также малого и микробизнесов. Между тем растущий средний бизнес, активно осваивающий новые рынки, в состоянии стабильно обеспечивать рабочие места, давать ощутимый страновой экономический эффект и поддерживать здоровую конкурентную среду, – считает сенатор.

Он настаивает на том, что рыночные реформы окажут мультипликативный эффект, потянув за собой изменения не только в экономике, но и в жизни общества. Увеличение доли среднего класса снизит уровень бедности и нагрузку, инновации и медицины.

Затронет эта цепочка и политические изменения. Казахстан уже отошел от суперпрезидентской к президентской форме республики. Шаги по оздоровлению изжившей себя системы идут полным ходом.

– Долгое время казахстанцев убеждали, что сила государства – в единоначалии, в

твердой руке, ведущей народ через опасности и мировые кризисы к светлому будущему. В нынешних условиях нарастающей глобальной турбулентности есть соблазн повторить те же лозунги о необходимости твердой руки и концентрации власти. Однако Президент Касым-Жомарт Токаев с самого начала сделал другой выбор и, несмотря на все испытания и угрозы, твердо держится выбранного пути, – подчеркнул спикер.

Ашимбаев пояснил, что если раньше изменения в стране навязывались сверху вниз, то теперь они исходят снизу в виде социального запроса. Сильный Казахстан в современных реалиях ему видится как открытая власть, равенство перед законом, свободная конкуренция в бизнесе и политике, обратная связь между государством и народом.

– Сегодня, в условиях глобального шторма, когда мир раздирают непримиримые противоречия, только единство нации поможет сохранить страну. Поддержка Президента Касым-Жомарта Кемелевича Токаева – поддержка тренда на демократическое развитие Казахстана. А это главное условие нашего процветания. Сейчас и навсегда, – заявил спикер Сената.

*Международное информационное
агентство «Казинформ»*

«ФОРМУЛА ТОКАЕВА» И ПУТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНА – МНЕНИЯ ЭКСПЕРТОВ

РАЗБОР СТАТЬИ МАУЛЕНА АШИМБАЕВА «ЛОГИКА РЕФОРМ»

Эксперты Сабина Садиева и Диас Макенов поделились своим мнением о статье спикера Сената Маулена Ашимбаева «Логика реформ».

Садиева подчеркивает, что вопрос о том, что такое «Новый Казахстан», остается актуальным и многозначным, и в статье Ашимбаев стремится дать на него ответ.

«Ашимбаев использует известные лозунги, утверждая, что «новый» Казахстан – это «справедливый» и «слышащий», но также акцентирует внимание на важности новых правил управления. В статье он акцентирует «Новый Казахстан» как страну, которая переходит от старой управленческой парадигмы к новой демократической модели, сосредоточенной на экономическом благополучии для всех граждан. Цитата: «Суть можно сформулировать как смену старой управленческой парадигмы на открытую демократическую модель – экономическое благополучие для всех граждан», – пишет эксперт в своем телеграм-канале.

Садиева подчеркивает, что в статье Ашимбаев делает акцент на приоритете политики над экономикой. Политическая трансформация и подотчетность остаются важнее экономического развития. Эксперт отмечает, что экономика Казахстана достаточно адаптивна и способна подстраиваться под новые институциональные условия.

«Ашимбаев также затрагивает проблему «потерянного десятилетия» когда наблюдалась монополизация ключевых экономических и политических сфер, коррупция и неравенство. Садиева согласна с тем, что прошлые ошибки, такие как неэффективные программы помощи бизнесу и людям, должны быть признаны и исправлены. Она подчеркивает, что признание проблем – это только первый шаг, и важно понять, что будет дальше», – рассуждает Садиева.

Она также отмечает, что реформы при президенте Касым-Жомарте Токаеве становятся откликом на социальный запрос, а не навязываются сверху. Садиева добавляет, что

модернизационный проект Токаева – это не только создание «новой модели управления», но и решение внутренних проблем и внешнего давления. Проект включает в себя множество системных решений, таких как выборность акимов, усиление маслихатов и развитие местного самоуправления.

Садиева заключает, что проект Токаева ориентирован на создание политической конкуренции и децентрацию власти, что соответствует новому общественному запросу и вектору политических реформ.

Эксперт Института анализа социально-политических процессов Диас Макенов, комментируя статью Маулена Ашимбаева, акцентирует внимание на ключевых аспектах статьи и их значении для дальнейшего реформирования в стране.

Макенов отметил, что статья Ашимбаева представляет собой ретроспективный анализ состояния государственного управления и выдвигает современную стратегию реформ. В частности, Ашимбаев в своей статье формулирует «формулу Токаева», отражающую итоги пяти лет руководства и стратегию дальнейших изменений.

«Ашимбаев открыто критикует управленческие подходы прежнего руководства, указав на их недостатки и перекосы. Как отмечает Макенов, статья подчеркивает, что прежняя модель, основанная на идее «Сначала экономика – потом политика», привела к значительным проблемам, таким как коррупция, nepotизм, правовой нигилизм и имущественное неравенство. Этот подход, по словам Ашимбаева, исчерпал себя и стал причиной «потерянного десятилетия», когда экономический рост замедлился, а социальный договор стал неполноценным», – пишет эксперт.

Он также отмечает роль президента и новых моделей управления.

Ашимбаев утверждает, что глава государства Касым-Жомарт Токаев выступает идейным вдохновителем и гарантом комплексного реформирования. Макенов подчеркивает, что с 2019 года началась работа по созданию новой модели управления, ориентированной на политическую конкуренцию, децентрацию власти и справедливое распределение доходов. Уже реализованы четыре пакета политических реформ, которые, как отмечает Ашимбаев, запустили «цепную реакцию» в государственной и общественной жизни страны.

«Успешность реформ зависит от участия и поддержки общества. Казахстан, по его словам, находится на «исторической развилке», где важно выбрать верный путь, чтобы обеспечить постепенную трансформацию принципов государственного управления. Важно, чтобы общество предоставило максимальный лимит доверия власти и воспринимало реформы как часть нового общественного договора», – подчеркивает Макенов.

Эксперт заключает, что эволюционный путь реформ предполагает медленное, но стабильное изменение принципов управления, чтобы избежать резких колебаний и сохранить стабильность в стране.

Liter.kz

ЖЕКСЕНБАЙ БИБІГҮЛ НҰРҒАЛИҚЫЗЫ

Қазақстан Республикасы
Парламенті Сенатының депутаты

30 МАМЫР

БІЗ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ БАҚЫЛАУДЫҢ ТИІМДІ ЖҮЙЕСІН ЖАСАУЫМЫЗ КЕРЕК

Сенатордың айтуынша, көптеген аймақтарда бұл мәселе барғансайын өткір болып отыр және Үкіметтің жедел араласуы мен қатаң бақылауын қажет етеді.

«Тарихи-мәдени мұра объектілерін қоғау және сақтау бойынша шұғыл іс-қимыл салалық бағдарламасын әзірлеуді ұсынамыз. Онда су тасқынынан зардап шеккен археологиялық ескерткіштер аймақтарын анықтау керек. Археологиялық ескерткіштер мен басқа да тарихи-мәдени мұра объектілерінің жай-күйін бағалайтын көшпелі экспедиция жасақтау маңызды болып отыр. Су тасқынынан зардап шеккен тарихи-мәдени мұраобъектілерінің тізімін жасау керек. Жағдайы төтенше деп бағаланған ескерткіштерге авариялық-құтқару

ру археологиялық жұмыстарын қолға алу керек»,- деді сенатор.

Депутат осы саладағы жағдайды жақсарту үшін Үкіметке бірқатар шараларды жүзеге асыруды ұсынды. Сенатордың ұсынысында археологиялық зерттеулерді цифрландыру және бүкіл еліміз бойынша археологиялық жұмыстар мен экспедициялар туралы деректерді жинақтайтын сайт жасау да бар. Сенатор сонымен қатар саланың қоғамдық бақылауын күшейту үшін бюджет және қаржы есептерін жариялауды ұсынды.

«Алыс-жақын шетелдегі тарихи жәдігерлерімізді жинастыру үшін дипломатиялық арнайы жұмыстарды қолға алу маңызды. Тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау бойынша үйлестіру жұмыстарын вандализммен күрестің маңызды міндеттерінің бірі ретінде айқындап, жәдігерліктер контрабандасы бойынша жазаны қатаңдату қажет», - деді депутат

Сенатор депутаттық сауалында архео-

логиялық жұмыстарды лицензиялау мәселесін де назар аударды. Сонымен қатар тиісті бақылаудың жоқтығы және жауапкершілігі төмен адамдар мен саладан тыс ұйымдардың көбейіп бара жатқанына адаңдаушылық білдірді.

6 МАУСЫМ

СЕНАТОР БИБІГҮЛ ЖЕКСЕНБАЙ БІР РЕДАКЦИЯДАҒЫ ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ОРЫС ТІЛІНДЕГІ БӨЛІМ КОНТЕНТТЕРІ СӘЙКЕС КЕЛМЕЙ ЖҮРГЕНІН АЙТТЫ

Сенатордың айтуынша, редакцияларда қазақ және орыс тілді журналистер ынтымақтастығы аз.

«Еліміздің екі негізгі тілінде шығатын БАҚ бір-бірімен өзара әрекеттеспейді Қазақ тілінде шығатын БАҚ орыс тілді басылымдар жазып жатқан проблемаларды, ал қазақ тілді журналистер көтерген мәселелер орыс тілді БАҚ-тарда қозғалмай жатқанын көріп жатырмыз. Әрине бұл халықтың толыққанды ақпарат алуына кері әсерін береді»,- деді сенатор

Ақпарат BAQ.KZ сайтынан алынған

ҚАЗАҚСТАН АЭС САЛУДЫ ҚОЛДАУ ЖӨНІНДЕГІ ХАЛЫҚТЫҚ ШТАБ ҚҰРА- МЫНДА АСТАНАЛАҚ ТҰРҒЫНДАРМЕН КЕЗДЕСУ ӨТТІ

Бүгінде еліміздің электр энергия жетіспеушілігі экономиканың, ауыл шаруашылығының дамуына, ірі өнеркәсіптік нысан-

дардың ашылуына және тағы басқа салаларға кедергі келтіруде. Астана қаласы бойынша 70 мыңға жуық НЕЕТ санатындағы жастар бар. Олардың жұмыспен, кәсіппен, табыспен қамтамасыз ету үшін бір Астанада қаншама технопарктер салу керек. Әзірге шағын өндіріс, цех ашуға қажетті электр қуатына кәсіпкерлер сұранысы айлап емес, жылдап қанағаттандырылмайлы.

Осы және өзге де мәселелер АЭС салуды қолдау жөніндегі Халықтық штаб мүшелерінің елордалық халықпен кездесуде айтылды.

Қазақстанда атом электр станциясын (АЭС) салу – еліміздің энергетикалық қауіпсіздігі мегн тұрақтылығын қамтамасыз етудің маңызды қадамдарының бірі. Қазіргі уақытта еліміздің энергетикалық қажеттіліктерін дәстүрлі көздері – көмір, газ және су электр станциялары өтейді. Алайда, бұл көздер ұзақ мерзімді тұрақтылыққа кепіл бола алмайды. Дәл осы себепті АЭС салу мәселесі бүгінгі күннің басты назарында тұр.

Бүгін Астана қаласындағы «Эндохирургия» клиникасының ұжымымен кездесуде көтерілген негізгі сұрақтар мен мәселелер туралы:

Қазақстан – әлемдегі уран қоры бойынша алдыңғы қатарда тұрған елдердің бірі. Бірақ, бұл қорды тек қазба ретінде пайдалану аздық етеді. Біз оны атом энергетикасы арқылы елдің ішкі қажеттіліктерін, қанағаттандыруға пайдалана аламыз. АЭС-тің негізгі артықшылықтарының бірі – оның тұрақты және мол энергия көзі екендігі. Атом электр станциясы жыл бойы үздіксіз жұмыс істей алады және ауа арайы жағдайына тәуелсіз.

Сонымен қатар, көмірқышқыл газын шығаруды азайту мақсатында жасыл энерге-

тикаға көшудің бір бағыты – атом энергетикасы. АЭС-тің қоршаған ортаға әсері дәстүрлі жылу электр станцияларымен салыстырғанда әлдеқайда төмен. Сондықтан, климаттық өзгерістермен күресу үшін атом энергетикасы тиімді шешім болуы мүмкін.

Халықаралық тәжірибе

Әлемдік тәжірибеге назар аударсақ, көптеген елдер атом энергетикасын белсенді түрде пайдаланып жатыр. Мәселен, біздің көршілеріміз Қытай мен Ресейде атом электр станцияларының саны өте көп. Қытайда 18 электр станциясы жұмыс істеп тұр, жалпы қуаты 50,8 ГВт болатын 54 өнеркәсіптік ядролық реакторлар бар. Қазіргі уақытта Қытайда тағы 14 реактор салынып жатыр, ал болашақта шамамен 30 реактордың құрылысы жоспарланған. Ресей де атом энергетикасында көшбасшылардың бірі. Өзбекстанда да екі жаңа реактордың құрылысы қарқынды түрде жүргізілуде.

Бүгінде әлемде 35 елде 500-ге жуық ядролық реактор жұмыс істейді, ал тағы 60 мемлекет өздерінің атом энергетикасы бағдарламаларын дамытып жатыр. Бұл көрсеткіштер АЭС-тің әлемде қаншалықты маңызды рөл атқаратынын және Қазақстанда осы бағытта даму керектігін көрсетеді.

Атом энергетикасы Қазақстан үшін жаңа мүмкіндіктер

АЭС тек қана энергетикалық қауіпсіздікті арттырып қана қоймай, еліміздің ғылыми және техникалық әлеуетін де көтереді. Бұл салада жаңа мамандарды даярлап, халықаралық стандарттарға сәйкес технологиялар енгізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, атом

энергетикасы ел экономикасына инвестиция тартудың жаңа жолы бола алады.

Жалпы, АЭС салу Қазақстанның энергетикалық болашағын нығайтуға және климаттық өзгерістермен күресуге үлес қосады. Халықаралық тәжірибе мен еліміздің табиғи ресурстарын ескере отырып, атом энергетикасы Қазақстанның тұрақты дамуына оң әсер етеді.

Бибігүл Нұрғалиқызының Facebook парақшасынан

ҚҰТТЫҚАДАМ АСҚАР СЕЙДАХМЕТҰЛЫ

Қазақстан Республикасының Сингапур Республикасындағы, Австралия Одағы мен Жаңа Зеландиядағы Төтенше және Өкілетті Елшісі

Қазақстан Елшісі Сингапур Парламентінің Спикерімен нәтижелі келіссөздер жүргізді

Қазақстан Республикасының Сингапурдағы Елшісі Асқар Құттықадам Сингапур Парламентінің Спикері Си Киан Пенгпен нәтижелі кездесу өткізді, бұл Сингапур мен Қазақстан арасындағы екіжақты қатынастарды нығайтудағы бетбұрыс болды.

Жоғары деңгейдегі кездесу екі ел арасында жылдар бойы қалыптасқан тұрақты байланыстарға арналды. Елші Құттықадам мен Спикер Си Еуразиялық экономикалық одақпен Еркін сауда туралы келісімнен, өткен жылы қол қойылған негізгі Келісімнен туындайтын ынтымақтастықтың көп қырлы нысандарын талқылады. Екі көшбасшы да әртүрлі салаларды қамтитын мемлекеттік және жеке секторларда осы келісімнен туындаған мүмкіндіктерді пайдалануға міндеттеме білдірді.

Кездесудің негізгі сәттері Қазақстан мен Сингапур азаматтары арасындағы терең өзара түсіністік пен мәдени байланыстарға ықпал ететін тұлғааралық алмасуды тереңдету жөніндегі стратегияларды талқылау болды. Сонымен қатар, көшбасшылар өсу мен өзара байыту әлеуетін мойындай отырып, екі ел арасындағы туризмді дамыту мүмкіндіктерін қарастырды.

Сондай-ақ, Елші Құттықадам сингапурлық тарапты Қазақстанда жүргізіліп жатқан реформалар туралы хабарда ретіп, Парламент тегі өзгерістерге толық шолу жасады. Ол дипломатиялық байланыстарды нығайтудағы ашық диалогтың маңыздылығын атап өтіп, Си Спикерінің жылы және достыққа былдауы үшін алғысын білдірді. Екі көш басшы екі жақты қатынастардың болашақ траекториясына және Қазақстан мен Сингапурдың азаматтары мен экономикасына оң ықпалына қатысты оптимизм білдірді.

Сингапур лекциялары – академиялық топтар, саясаткерлер, дипломаттар мен жас ғалымдар үшін мемлекеттер басшылары мен әлемдік деңгейдегі көрнекті саясаткерлердің ұстанымдарын тікелей тыңдауға мүмкіндік беретін алаң.

Мемлекет басшысы «Қазақстан және орта державалардың рөлі: қауіпсіздікті, тұрақтылық пен орнықты дамуды ілгерілету» атты тақырыпта дәріс оқыды

1980-жылдардан бері Юсоф Исхак институты (ISEAS) ұйымдастырып келе жатқан Сингапур лекциялары – академиялық топтар, саясаткерлер, дипломаттар мен жас ғалымдар үшін мемлекеттер басшылары мен әлемдік деңгейдегі көрнекті саясаткерлердің ұстанымдарын тікелей тыңдауға мүмкіндік беретін алаң.

Қасым-Жомарт Тоқаев шараға қатысушыларға ілтипат білдіре отырып, өзінің өмір жолында Сингапурдың айрықша мәні бар екенін атап өтті.

«Мен көп жыл бұрын осы елде жас дипломат ретінде қызмет еттім. Осынау асқақ рухты мемлекеттің тамаша табыс жолынан жаңылмай келе жатқанын өз көзіммен көру үшін Сингапурға тағы да келгеніме қуаныштымын. Елдің негізін қалаушы Ли Куан Юдің көреген көшбасшылығымен жүргізілген Сингапурдағы әйгілі экономикалық өзгерістер, шын мәнінде, мемлекеттің іргесін нығайтудың және экономикалық өсімге қол жеткізудің жарқын үлгісіне айналды. Сіздердің еліңіз Қазақстанды даму мен өркендеу бағытында өзіндік жол таңдауға жігерлендіреді.

Расында, Сингапурда өткізген жылдарымда табандылық пен жаңашылдықты үйрендім. Бұл қасиеттер қазіргідей құбылмалы әлемде Қазақстанның келешегі туралы пайымымның қалыптасуына әсер етті», - деді Президент.

Мемлекет басшысы еліміздегі қоғамдық-саяси өзгерістер жөнінде айта келіп, «Әділетті Қазақстан» және Премьер-министр Лоуренс Вонг ұсынған «Алға, Сингапур» бағдарламаларының мақсаттары мен қағидаттары ұқсас екеніне назар аударды.

«Қос құжат та халықтың қамын бірінші орынға қояды және елдің игілігін әрбір азамат сезінуге тиіс деген қағидатты ұстанады. Ауқымды ұлттық трансформация – оңай үдеріс емес. Бірақ қанша қиын болса да, біз бұл стратегиялық бағытымыздан айнымаймыз. Былтыр экономикалық өсім 5,1 пайызға артты. Біз ЖІӨ мөлшерін 2029 жылға қарай екі есе, яғни 450 миллиард долларға дейін жеткізуге ниеттіміз. Осы асқақ мақсатқа жету үшін біз білім мен инновацияға негізделген заманауи экономиканың іргесін қалап, жыл сайын 6 пайыз өсімді қамтамасыз етуге тиіспіз. Біз Сингапур сияқты бизнес, қаржы, дарындылар мен инновация шоғырланатын сенімді орталыққа айналуға ұмтыламыз», – деді Қазақстан Президенті.

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанда инвестициялық саясат және экономиканы әр-

тараптандыру бағытында жүргізіліп жатқан жұмыстар жөнінде айтты.

Оның пікірінше, географиялық алшақтыққа, жер көлемі мен тарихындағы айырмашылықтарға қарамастан, Қазақстан мен Сингапурдың көптеген құндылықтары ортақ әрі ұқсас сын-қатерлермен бетпе-бет келіп отыр.

«Биыл қаңтар айында Германияның

халықаралық қатынастар және қауіпсіздік институты алғаш рет Қазақстанды әлемнің орта державаларының санатына қосты. Сингапурлықтар өздерін кішкентай ел санайтынын жақсы білемін. Алайда, менің ойымша, Сингапурдың қаржылық және экономикалық ықпалы, стратегиялық тұрғыдан аса маңызды халықаралық теңіз жолдарының тоғысында орналасуы, 2024 жылғы Global Firepower есебі бойынша 145 елдің ішінде 30-орынға табан тіреуі бұл мемлекеттің орны әлдеқайда жоғары екенін көрсетеді. Бұған қоса, стратегиялық ой-сана мен тиімді дипломатия Сингапурды Шығыс пен Батыс арасындағы маңызды көпірге айналдырды», – деді Мемлекет басшысы.

Мемлекет басшысы сөзін қорытындылай келе, өзара сыйластық пен ортақ мақсаттарға негізделген әріптестік қатынастарды нығайтуға және баршаға ортақ бейбіт әрі жарқын болашақ құру жолында күш біріктіруге шақырды.

Дәрістен кейін Қасым-Жомарт Тоқаев геосаяси қақтығыстарды реттеу, халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, орта державалардың рөлі, Қазақстан мен Сингапурдың ынтымақтастығын дамыту перспективасы туралы бірқатар сұраққа жауап берді.

Қазақстан Республикасының Сингапур Республикасындағы, Австралия Одағы мен Жаңа Зеландиядағы елшілігі

НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО В АЛМАТЫ ПРЕДЛОЖИЛО ВКЛЮЧИТЬ ЦИФРЫ В СПИСОК ВСЕМИРНОГО НАСЛЕДИЯ ЮНЕСКО

В Алматы под представительством общественного деятеля Олжаса Сулейменова прошла V Международная научная конференция «Археология цифр: Шумер и происхождения арифметики». Мероприятие проведено Международным Центром сближения культур под эгидой ЮНЕСКО.

Конференция направлена на исследование образного письменного знака иероглифа и его названия, что в дальнейшем позволит открыть для международного научного сообщества историю цифр и историческую взаимозависимость народов и культур.

В рамках мероприятия были обсуждены вопросы расширения границ культурного наследия, включения в него системы знаков и знаний, созданных народами, исторических свидетельств взаимозависимости и сближения культур, где важную роль играют историко-лингвистические исследования древних знаковых и языковых систем.

По итогам конференции были предложены цифры, как интеллектуальное наследие человечества, для включения в список всемирного культурного наследия.

ПОДЗЕМНЫЕ МЕЧЕТИ МАНГИСТАУ ПЛАНИРУЮТ ВКЛЮЧИТЬ В СПИСОК ЮНЕСКО

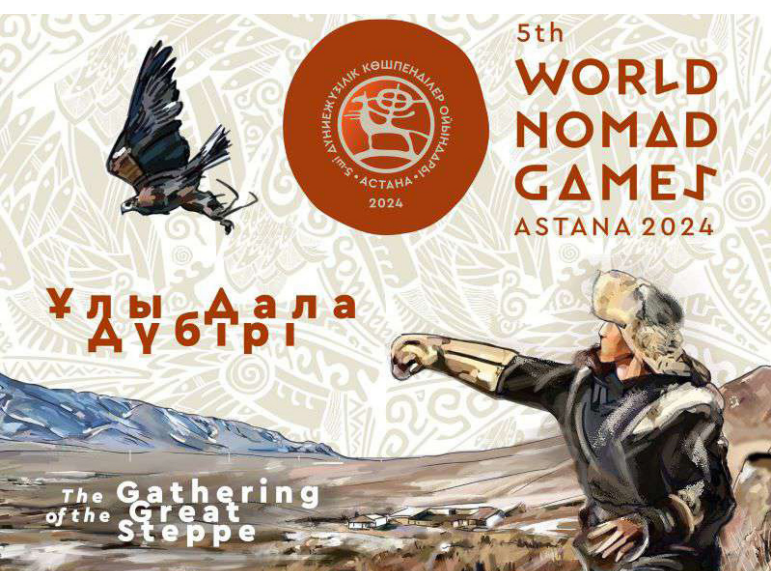
Началась подготовка номинационной документации для включения подземных мечетей Мангистау в список объектов наследия ЮНЕСКО.

«Комитет по культуре приступил к разработке номинационных документов для подземных мечетей Мангистау на 2024 год. В целом планируется подготовить документацию по памятникам Бекетата, Шопаната, Шакпаката, Караманата и Султан епе в рамках номинации подземных мечетей Мангистау», - говорится в ответе ведомства на запрос корреспондента агентства.

По данным МКИ, подготовка номинирующих документов требует большой работы в соответствии с требованиями ЮНЕСКО.

В частности, необходимо разработать проекты буферных зон для номинируемых объектов, выделить высшие общечеловеческие ценности объектов, предлагаемых в список ЮНЕСКО в связи с 10 критериями номинации, установленными ЮНЕСКО, разработать планы управления, провести предварительные мониторинговые работы. В дальнейшем планируется представить на международном пространстве архитектурные примеры средневековых мечетей и мавзолеев Казахстана (их последовательность будет определена), а также современные архитектурные произведения искусства (например, гостиница «Казахстан», каток «Медеу»).

5-Е ВСЕМИРНЫЕ ИГРЫ КОЧЕВНИКОВ В КАЗАХСТАНЕ ПРОЙДУТ ПОД ПАТРОНАЖЕМ ЮНЕСКО

5-е Всемирные Игры Кочевников, которые состоятся в Астане с 8 по 13 сентября 2024 года, получили патронаж ЮНЕСКО.

Всемирные Игры Кочевников (ВИК) являются крупнейшими международными спортивными состязаниями по этническим видам спорта. В основе соревнований – национальные игры исторически кочевых народов Центральной Азии.

По ориентировочным оценкам, в столицу республики прибудет не менее 2000 участников из более чем 85 стран. Программа включает в себя соревнования по 20 основным и 10 показательным видам спорта, таким как конные состязания, борьба, традиционная стрельба из лука и интеллектуальные игры. Ожидается участие не только спортсменов, но и представителей культуры и науки.

Данное событие играет важную роль в сохранении и развитии традиционных национальных видов спорта и культуры, а также способствует продвижению культурного разнообразия и диалога между государствами. В рамках программы планируются научные конференции и культурные мероприятия, направленные на популяризацию этнокультурного наследия.

Проведение ВИК содействует реализации инициативы ЮНЕСКО FitforLife, направленной на улучшение здоровья и благополучия через спорт, а также соответствует целям сохранения нематериального культурного наследия. Стоит отметить, что ВИК уже внесены в список нематериального культурного наследия ЮНЕСКО.

В рамках мероприятия Региональный Офис ЮНЕСКО в Алматы организует международную научно-практическую конференцию высокого уровня на тему роли женщин в спорте. Это событие станет важной частью культурной и научной программы состязаний, подчеркивая значимость гендерного равенства и инклюзии в спорте.

**У КАЗАХСТАНА ДОСТАТОЧНО
СОБСТВЕННЫХ СИЛ ЗАНЯТЬСЯ
ЭТИМ ВОПРОСОМ –
ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ЮНЕСКО
О РЕСТАВРАЦИИ
МАВЗОЛЕЯ ЯСАВИ**

Во время презентации результатов регионального проекта «Коридоры наследия Шелкового пути в Центральной Азии – международные аспекты Европейского года культурного наследия» представитель ЮНЕСКО ответил на вопрос о реставрации мавзолея Ходжи Ахмеда Ясави в Туркестане, который входит в список всемирного наследия ЮНЕСКО.

Координатор проекта в региональном офисе ЮНЕСКО в Алматы Маджер Масанов, отвечая на вопрос, планируется ли со стороны ЮНЕСКО реставрация мавзолея Ясави, ответил следующее.

«В рамках проекта – нет. Я думаю, что у Казахстана достаточно собственных сил для того, чтобы заниматься этим вопросом. Уполномоченные органы к нам с таким вопросом не обращались, и переговоры мы не вели», - сказал Маджер Масанов.

Отметим, что мавзолей Ясави был внесен в список всемирного культурного наследия в 2003 году.

«Сегодня мавзолей является одним из самых значительных и хорошо сохранившихся сооружений той эпохи», - говорится на официальном сайте ЮНЕСКО.

*Международное информационное
агентство «Казинформ»*

ЛУННАЯ МИССИЯ ЮНЕСКО: СОХРАНЕНИЕ ЯЗЫКОВ И КУЛЬТУР ЧЕЛОВЕЧЕСТВА НА ЛУНЕ

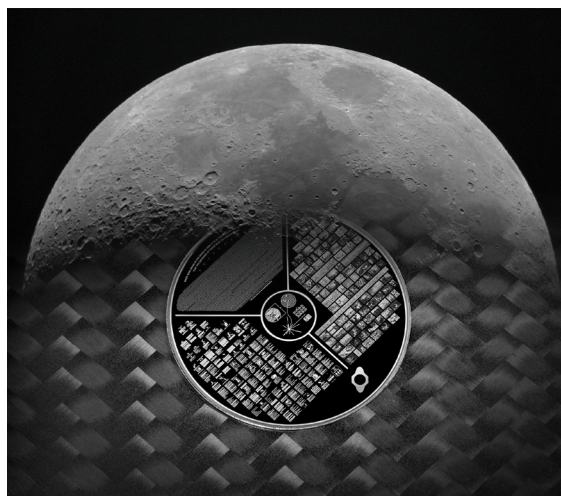
ЮНЕСКО, в сотрудничестве с японской-компанией по исследованию Луны ispace. inc. и американской инновационной платформой Barrelhand, объявили о миссии по транспортировке и сохранению 275 различных языков и культурных ценностей на поверхности Луны.

Карл Саган, американский астроном и популяризатор науки, в 1994 году заметил: «Посмотрите еще раз на эту точку. Это здесь. Это дом. Это мы. На ней все, кого вы любите, все, кого вы знаете, все, о ком вы когда-либо слышали, каждый человек, который когда-либо существовал, прожил свою жизнь». Эти глубокие слова, сказанные, когда спутник Voyager 1 передал знаковое изображение Земли с самых дальних окраин Солнечной системы, находят глубокий отклик, потому что человечество вступает в новую эру освоения космоса.

Язык служит соединительной тканью пчеловодства, облегчая взаимодействие, сотрудничество и формируя наше восприятие мира. Его сохранение во всем его многообразии имеет важное значение для сохранения человеческой идентичности.

В рамках совместной инициативы с Barrelhand ЮНЕСКО создала «Диск памяти», никелированную пластину с наногравировкой, которая будет отправлена на Луну на борту лунного модуля ispace HAKUTO-R Mission 2 RESILIENCE, запуск которого запланирован на зиму 2024 года. На диске размещена преамбула Устава ЮНЕСКО «поскольку войны возникают в умах людей, то в умах мужчин и женщин следует укоренять идею защиты мира», переведенная на 275 языков. Этот символический жест подчеркивает глобальное единство и необходимость сохранения языкового разнообразия и культуры. Используя технологию нанофиш, диск спроектирован так, чтобы выдерживать экстремальные условия в течение миллионов лет.

Диск памяти также служит хранилищем культурного наследия, в котором хранится множество сокровищ, включая «Маленького принца» известного французского автора

Антуана де Сент-Экзюпери — одну из самых переводимых книг в мире. Кроме того, на нем хранится тщательно отобранная коллекция из 100 картин, представляющих художников из разных культурных слоев и исторических эпох.

Эта инициатива реализуется в преддверии второго года Международного десятилетия языков коренных народов 2022–2032 гг. и выпуска Всемирного атласа языков в его бета-версии, в которую координаторы из 127 стран активно вносят языковые данные. Объединяя множество языков, включая языки коренных народов, диск памяти воплощает в себе приглашение отпраздновать культурное богатство человечества и принять будущее, которое дорожит языковым разнообразием.

Язык служит соединительной тканью пчеловодства, облегчая взаимодействие, сотрудничество и формируя наше восприятие мира. Его сохранение во всем его многообразии имеет важное значение для сохранения человеческой идентичности.

ЮНЕСКО объявила открытый призыв к участию в специальных группах в рамках Глобальной целевой группы по проведению Десятилетия действий в поддержку языков коренных народов.

ПРИЗЫВ К УЧАСТИЮ: ЭКСПЕРТЫ ПРИСОЕДИНЯТСЯ К СПЕЦИАЛЬНЫМ ГРУППАМ МЕЖДУНАРОДНОГО ДЕСЯТИЛЕТИЯ ЯЗЫКОВ КОРЕННЫХ НАРОДОВ

ЮНЕСКО объявила открытый призыв к участию в специальных группах в рамках Глобальной целевой группы по проведению Десятилетия действий в поддержку языков коренных народов.

Глобальная целевая группа по проведению Десятилетия действий в поддержку языков коренных народов была создана, чтобы действовать в качестве международного механизма управления Десятилетием. Глобальная целевая группа учредила четыре специальные группы на основе рекоменда-

ции Руководящего комитета. В соответствии с Кругом ведения и внутренними правилами Глобальной целевой группы, специальные группы будут призваны обеспечить форум для консультаций с экспертами, чтобы сосредоточиться на различных темах и предоставить рекомендации по конкретным аспектам реализации Глобального плана действий. Руководящий комитет принял решение создать четыре специальные группы, каждая из которых будет заниматься определенной темой или вопросом:

Специальная группа 1. Предоставление образования и доменов для языков коренных народов, которая сосредоточится на системах образования, политике и обеспечении инклюзивного и равноправного образования.

Специальная группа 2. Передача языка коренных народов и укрепление устойчивости, которая сосредоточится на расширении прав и возможностей всех поколений в передаче знаний посредством языка.

Специальная группа 3. Признание, статус и реализация политики в отношении языков коренных народов, которая составит карту признания и статуса языков коренных народов в языковой политике и проанализирует реализацию этой политики.

Специальная группа 4. Цифровое равенство и домены, которая будет стремиться устранить барьеры, с которыми сталкиваются языки коренных народов в цифровой сфере.

ЮНЕСКО объявляет открытый призыв к участию в работе специальных групп Глобального десятилетия действий в интересах коренных языков. В зависимости от тематики специальные группы будут состоять из группы отдельных экспертов, представляющих свои правительства, учреждения и организации коренных народов, научные круги, гражданское общество, государственные и частные организации, а также другие заинтересованные стороны. Следует отметить, что специальные группы будут иметь ограничение до 20 членов максимум для повышения эффективности. Таким образом, приоритет будет отдан тем кандидатам, которые являются признанными экспертами в своей области на международном уровне, в частности, в области коренных народов, и будут отобраны на основе их компетентности.

СОХРАНЕНИЕ ЯЗЫКОВ КОРЕННЫХ НАРОДОВ В ГАБОНЕ: ПРИМЕР НАРОДОВ БАКА И КОЙЯ

Бака Габона являются частью культурного континуума, который включает другие народы, ассимилированные с группой пигмеев, такие как акк, мбути, тва, эфе, асуа, койя, бонго и многие другие, живущие в бассейне реки Конго. Они распространены в нескольких странах Центральной Африки, в частности, в южном регионе Камеруна и северном Габоне.

Одной из особенностей общин бака и койя является то, что они часто живут довольно далеко от городских центров и центров принятия решений; они относительно маргинализированы, поскольку находятся в довольно отдаленных районах, вдали от столицы страны Либревилья и от провинциальных или региональных городских центров.

На основе Глобального плана действий Международного десятилетия языков коренных народов, ЮНЕСКО, совместно с Национальной комиссией Габона по делам ЮНЕСКО, запустила проект под названием «Je parle koya. Je parle baka» (Я говорю на языке койя. Я говорю на языке бака) при поддержке Лаборатории «Langues, Culture et Cognition» (Языки, культура и познание) и кафедры ЮНЕСКО «Bantuphonie: Langues en danger, savoirs autochtones et biodiversité» (Исчезающие языки, эндогенные знания и биоразнообразие) в Университете Омара Бонго в Либревиле. Этот проект направлен на сохранение и продвижение двух языков коренных народов Габона: койя, на котором говорят на северо-востоке Габона, и бака, на котором говорят на севере страны.

В июне 2023 года этнографическое исследование было проведено в Минвуле для бака (битуга, думасси, элармитанг) и в Мекамбо для койя (малондо, имбонг, ибея и зула). Были собраны общие выражения, основные лексические термины и культурный лексикон. Были подготовлены капсулы для трансляции в социальных сетях и на телевидении.

В 2006 году ЮНЕСКО опубликовала «Lexique Koya: Langue de pygmées du Nord-Est du Gabon» (Лексикон койя: язык пигмеев северо-восточного Габона) для содействия

сохранению этого коренного языка.

Этнографический подход обеспечил целостное понимание жизни, языка и культуры обоих сообществ. Этот подход руководствовался глубоким признанием особенностей этих этнических групп, их культурных практик и уязвимости их языка. Было мобилизовано около тридцати собеседников в возрасте от 20 до 60 лет.

Используемые инструменты сбора данных включали лингвистические извлечения, полу-структурированные интервью и прямые наблюдения. Лингвистические извлечения позволили членам общин бака и койя свободно делиться своими языковыми и культурными знаниями, одновременно способствуя открытым и аутентичным дискуссиям.

На основе Глобального плана действий Международного десятилетия языков коренных народов, ЮНЕСКО, совместно с Национальной комиссией Габона по делам ЮНЕСКО, запустила проект под названием «Je parle koya.»

АСТАНАДА ТҮРІКМЕН АҚЫНЫ МАҚТЫМҚҰЛЫ ПЫРАҒЫНЫҢ ЕСКЕРТКІШІ АШЫЛДЫ

Астанада түрікмен халқының ұлы ойшылы, көрнекті ақын Мақтымқұлыға арналған ескерткіштің салтанатты ашылу рәсімі өтті. Іс-шараға Қазақстан Парламенті Сенатының төрағасы Мәулен Әшімбаев пен Түрікменстан Халк Маслахатының төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедов қатысты. Мәулен Әшімбаев меймандарға ілтипат білдіріп, Қазақстан мен Түрікменстан арасындағы тереңнен тамыр тартатын бауырластық және достық қарым-қатынастың маңызы зор екенін айтты. Сондай-ақ ол бүгінгі тиімді мемлекетаралық ынтымақтастық екі елдің басшылары Қасым-Жомарт Тоқаев пен Сердар

Бердімұхаммедовтің өзара құрметке негізделген байланысының және Халк Маслахатының төрағасы Гурбангулы

Бердімұхамедовтің белсенділігінің нәтижесі екеніне назар аударды. «Қазақстан астанасында Мақтымқұлы ескерткішінің ашылуы халықтарымызды байланыстыратын рухани сабақтастықтың жарқын көрінісі екені анық. Алдағы уақытта Ашхабадта қазақтың ұлы ойшылы және бас ақыны Абайға арналған ескерткіш орнатылады. Бұл екі оқиға символикалық мәнге ие», - деді Мәулен Әшімбаев.

Сонымен қатар Сенат спикері Абай мен Мақтымқұлының философиясы, поэзиясы, айтар ойы мен өсиеті үндес екенін тілге тиек етті. Сондай-ақ ол Мақтымқұлының шығармашылығы түрікмен халқының даналығы мен парасатына табан тірейтінін, ақынның мұрасы бүкіл адамзатқа ортақ игілік екенін атап өтті. Мәулен

Әшімбаев Астанада Мағтымқұлы ескерткішінің ашылуы Қазақстан мен Түрікменстан халықтарының достық байланысын одан әрі нығайтуға тың серпін беретінін де айтты. «Философтың ғажайып туындылары мен өсиеттері 300 жылдан бері туған жұртының асқақ рухымен және жасампаз қуатымен бірге жасап келеді. Мағтымқұлының шығармалары түрікменнің төл құндылықтарынан нәр алады. Шын мәнінде, ақынның мұрасы

– адамзаттың алтын қорына қосылған құнды еңбек және Орталық Азия халықтарының ортақ қазынасы», деді Сенат төрағасы. Сондай-ақ салтанатты рәсімде ақынның 300 жылдығы Қазақстанда да кең көлемде аталып өтіп жатқаны айтылды. Мерейтой аясында ғылыми конференциялар ұйымдастырылды. Одан бөлек, Қазақстанның Мәдениет және ақпарат министрлігі Мағтымқұлы атындағы Халықаралық сыйлық тағайындау туралы бастама көтерді. Астанада аталған ескерткіштің ашылуы Түрікменстанның Қазақстандағы мәдениет күндері мен Қазақстанның Түрікменстандағы мәдениет күндері аясында өткізіліп отыр. Мұндай қадам екіжақты қарым-қатынастарды одан әрі нығайтуға және қазақ-түрікмен халықтарының рухани байланысын арттыруға оң әсерін тигізетіні сөзсіз. 2024 жыл түркі әлемінде Мағтымқұлы Пырағы жылы болып жарияланды. Ал ақынның мерейтойы ЮНЕСКО-ның атаулы даталарының тізіміне қосылды.

Egemen.kz

2024 жыл түркі әлемінде Мағтымқұлы Пырағы жылы болып жарияланды. Ал ақынның мерейтойы ЮНЕСКО-ның атаулы даталарының тізіміне қосылды.

АКАДЕМИЯ МЕН ШЭНЬЧЖЭНЬ УНИВЕРСИТЕТІ АПРАСЫНДА БІРЛЕСКЕН ЗЕРТХАНА ҚҰРУ ТУРАЛЫ КЕЛСІМГЕ ҚОЛ ҚОЙЫЛДЫ

3 ШІЛДЕ

С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университетінде Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Ұлттық ғылым академиясы мен Шэньчэжан университеті арасында Қазақстан-Қытай ғылыми-білім беру орталығы құру турлаы Келісімге қол қоюдың салтанатты рәсімі өтті. Бұл Келісімге қол қою Қытай Халық Республикасы Президенті Си Цзиньпин мырзаның Қазақстанға мемлекеттік іс-спарнының басты оқиғаларының бірі.

Және де Келісім аясында Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Ұлттық ғылым академиясы, Шэньчэжан университеті және С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университеті арасындағы ынтымақтастық туралы үш жақты Меморандумға қол қойылды.

Салтанатты рәсімге академиялық қауымдастықтың жоғары лауазымды өкілдері қатысты: ҚР Президенті жанындағы ҚР ҰҒА Президенті міндетін атқарушы – Ляззат Тасболатқызы Ералиева, Шэньчэжан университетінің медицина факультетінің атқарушы деканы Профессор – Синчжи (Ксавьер) Сюй, ҚХР-дың ғылым және технология бойынша консулы – Цзян Вэй, С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ Басқарма төрағасы-ректоры – Марат Едігеұлы Шоранов және медицина мен денсаулық сақтау ғылыми бағытындағы Қазақстандық жетекші ғалымдар қатысты.

Шэньчэжан университетінің медицина факультетінің атқарушы деканы Профессор – Синчжи (Ксавьер) Сюй бірлескен зертхананың құрылуы ғылыми-зерттеу жобаларын

дамытуда маңызды қадам болатынын және білім мен технологиялар алмасу үшін жаңа мүмкіндіктер ашатынын және «Біз бұл ынтымақтастық Қазақстан мен Қытайға пайдалы келешегі бар көптеген бастамалар мен жобалары жүзеге асыруға ықпал етеді деп сенеміз», – деп атап өтті.

Қол қойылған келісім аясында Шэньчэжан - Алматы медициналық ғылымдардың озық зертханасы құрылатын болады. Ынтымақтастық бағыттар табиғи өнімдерден дәрілік препараттарды әзірлеу, геномдық тұрақсыздық пен ісік генезін, инфекциялық иммунитет пен қабынуды зерттеу, сондай-ақ медициналық жабдықтарды әзірлеуді қамтиды. Ұсынылған алғашқы бірлескен зерттеу жобасы – «Фитошикізат негізіндегі жаңа дәрілік кандидаттардың мультицелдік дизайны». Бірлескен зертхананың құрылысын биыл бастау жоспарланып отыр.

«Зертхананың бір бөлігі С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ-да болады, ал екіншісі Шэньчжэнь университетінде. Бұл орталық бірегей болады. Бұл ғалымдармен алмасудың үлкен мүмкіндігі, бағдарлама Шэньчжэнь университетінде 3 айдан 1 жылға дейін тағылымдамадан өтуді көздейді. Сатып алынатын жабдықта Қазақстанның түкпір-түкпірінен келген жас ғалымдар доктордың зерттеулерін жүргізе алады. Сондай-ақ академиялық ұтқырлық бағдарламасы іске асырылатын болады, біз оқытушылармен, профессорлармен алмасатын боламыз және, әрине, түрлі бағыттар бойынша ғылыми зерттеулер жүргізетін боламыз. Біз жоспарлаған алғашқы зерттеулердің бірі Фармациямен байланысты. Сіздер білесіздер, Қазақстанда әлі қажетті көлемде пайдаланылмайтын өсімдік шикізатының көп мөлшері бар. Біз осы зертхана базасында ісікке қарсы белсенділікке негізделген отандық препараттарды жасауды жоспарлап отырмыз», – деді ҚР Президенті жанындағы ҚР ҰҒА президентінің м.а. Ләззат Ералиева.

«Зертхананың бір бөлігі С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ-да болады, ал екіншісі Шэньчэжан университетінде. Бұл орталық бірегей болады. Бұл ғалымдармен алмасудың үлкен мүмкіндігі, бағдарлама Шэньчэжан университетінде 3 айдан 1 жылға дейін тағылымдамадан өтуді көдейді. Сатып алынатын жабдықта Қазақстанның түкпір-түкпірінен келген жас ғалымдар доктордың зерттеулерін жүргізе алады. Сондай-ақ академиялық ұтқырлық бағдарламасы іске асырылатын болады, біз оқытушылармен, профессорлармен алмасатын боламыз. Біз жоспарлаған алғашқы зерттеулердің бірі Фармациямен байланысты. Сіздер білесіздер, Қазақстанда әлі қажетті көлемде пайдаланылмайтын өсімдік шикізатының көп мөлшері бар. Біз осы зертхана базасында ісікке қарсы белсенділікке негізделген отандық препараттарды жасауды жоспарлап отырмыз», – деді ҚР Президенті жанындағы ҚР ҰҒА Президентінің м.а. Ляззат Ералиева.

Шэньчэжан университеті (SZU) Қытайда 1983 жылы негізгі қаланған және 2024 жылы USNEWS әлемдік рейтингінде 187-орында тұр. Университетте Нобель сыйлығының лауреаты, Қытай, АҚШ, Канада және Ұлыбритания ғылым академияларының мүшелері жұмыс істейді. 250-ден астам шетелдік ғалымдар ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуде. SZU түлектері қатарында көптеген танымал кәсіпорындардың негізін қалаушылар мен бас директорлары бар: Tencent – Пони Ма, Giant Interactive Group – Ши Юйчжу, Geely Holding Group – Ли Шуфу, Lens Technology – Чжоу Цюньфэй.

Бірлескен зертхана медицина мен денсаулық сақтау саласындағы ғылыми бағытта дамытудың жаңа кезеңі болады және білім мен технологиялар алмасу үшін жаңа мүмкіндір ашады.

ПРЕЗИДЕНТ ЖОЛДАУЫН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ РӨЛІ

2 ҚЫРКҮЙЕК

Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаев өзінің 2024 жылдың 2 қыркүйек күні Қазақстан халқына Жолдауында елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы, экономика салаларының инновациялық әлеуетін күшейту бойынша ауқымы зор және аса жауапты міндеттер қойды.

Бұл тапсырмаларды жүзеге асыруда отандық ғылымға да ерекше маңызды рөл жүктелді. Ғылымның күш-қуаты ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыруға, зерттеу қызметіне бөлінген қаражатты ұтымды пайдалануға және олардың нәтижелерін өндіріске енгізуден тиісті табыс алуға бағытталуы тиіс. Бұл ретте жаңадан қайта құрылған, еліміздің жоғары ғылыми ұйымы болып табылатын Қазақстан Республикасы Президентінің жанын-

дағы Ұлттық ғылым академиясы жетекші рөл атқаруға тиіс.

Осыған орай, академия қабылдауды жоспарлап отырған бірінші кезектегі қадамдарды атап көрсетейік.

Ғылыми зерттеулер деңгейін арттыру, қазақстандық ғылымды басқару моделін жетілдіру және таланттарды тарту орталығына, инновациялық идеялардың қайнар көзіне, эконономиканы әртараптандыру мен қоғамды дамытудың жаңа бағытына айналдыру үшін, ең алдымен, «тұғырын» қайта құру – басымдылықтарын жүйесін дұрыс ұйымдастыру қажет.

Өкінішке орай, мұндай нақты жүйенің болмауы соңғы жылдары ғылымды айтарлықтай қаржыландыру 3 есе өссе де, оны зерттеу бағыттары арасында маңыздылығын ескермей бөлуге әкеліп соқтырды. Нәтижесінде, Қазақстанның объективті артықшылықтары мен өзіндік ғылыми мектептері бар жән мемлекеттік әл-ауқаты тәуелді – мұнай, тау-кен металлургия, агроөнеркәсіптік кешендер, тұрғы сумен қамтамасыз ету және адами капиталды дамыту бағыттарындағы ғылыми зерттеулер енетін стратегиялық басымдықтар жеткілікті қаржылық қолдау ала алмайды. Мемлекет үшін елеулі пайда әкелу ықтималдығы аз және оларды пайдалану тиімділігі шектеулі, көптеген шашыраңқы әрі маңызы төмен міндеттер арасында қаржылық ресурстар шашырайды. Салыстыру үшін, көптеген озық елдерде ғылыми тақырыптарды қаржыландыру – олардың басымдылық дәрежесіне, қазіргі заманның ағымдағы және болашақ сын-тегеуріндерін ескере отырып, экономиканың даму стратегиясына сәйкестігіне қарай сараланған түрде жүзеге асырылатынын айтуға болады.

Академия экономиканың нақты секторының қажеттіліктеріне толық сәйкес келетін зерттеу қызметінің басым бағыттарының нақты иерархиясын құру арқылы ғылымды

қаржыландыруды бөлудің қолданыстағы жүйесін қайта жүктеуді – өзінің бірінші кезектегі басты міндеті ден санайды. Бұл ғылымға бағытталған қаражаттың тиімділігін арттыруға және одан елімізде күтілетін нәтижелерге қол жеткізуге апаратын жалғыз жол.

Екінші жағынан, ғылымның қайтарымы көбінесе оның нәтижелерін өндіріске енгізу деңгейіне байланысты. Бұл отандық ғылымның осы күнге дейін өз шешімін таппаған тағы бір маңызды олқылығы екенін мойындауымыз керек. Мұның себебі зерттелетін тақырыптардың өзектілігі мен зерттеу қызметінің аймақтық басымдықтарын анықтау тетіктерінің болмауында және сәйкесінше, нақты сектор тарапынан олардың нәтижелеріне сұраныстың жоқтығында жатыр.

Қазақстанда зерттеушілердің тек 35%-ы өңірлерде жұмыс істейді, ал негізгі ғылыми күштер Алматы мен Астанада шоғырланған. Дәл осы жерде ғылыми зерттеу, тәжірибелік конструкторлық жұмыстарды ғылыми-зерттеу және техникалық конструкция жұмыстарын қаржыландырудың ең көп көлемі – барлық ішкі шығындардың 66%-ы, бағдарламалық-нысаналы және базалық қаржыландырудың 79%-ы, гранттық қаржыландырудың 75%-ы болып келеді. Мұндай теңгерімсіздік негізінен аймақтарда орналасқан ғылым мен өндіріс арасындағы алшақтықтың күшеюіне әкеледі.

Осы мәселені шешу үшін академия өз қызметінде үздік әлемдік тәжірибеге сүйене отырып, Мемлекет басшысының, облыс әкімдерінің ғылым және технологиялар жөніндегі өңірлік кеңестерінің тапсырмасына сәйкес жергілікті жерлерде құрылатын жұмыстардың тиімді жұмыс істеуіне сүйене отырып, ғылым мен инновацияларды жергілікті деңгейде дамытуға өзінің назарын аударатын болады. Олар жергілікті атқарушы органдардың, өңірлік ғылыми ұйымдардың, жоғары оқу орындарының және бизнес-қоғамдастықтың

ғылым мен инновацияларды дамыту мәселелері жөніндегі қызметін үйлестіру орталықтарына айналуы тиіс.

Әдістемелік басшылықпен қатар Ұлттық ғылым академиясы оларға талдау жұмыстарын жүргізу, өңірлік проблемаларды шешу үшін ғылыми зерттеулердің басымдықтарын айқындау, өңірдің инновациялық әлеуетін бағалау, өңірлік ғылыми бағдармаларды орындау үшін орталық ғылыми ұйымдардың ғалымдарын тарту, сондай-ақ білімді тарату жүйесін дамыту арқылы зерттеу қызметінің нәтижелерін өндіріске енгізу жөніндегі шаралар кешені ұйымдастыру бөлігінде және ғылыми жетістіктерді коммерцияландыруда практикалық көмек көрсететін болады.

Бұдан басқа, академия жергілікті жерлерде орталық ғылыми ұйымдар филиалдарының желісін кеңейту және базада ірі өңірлік бизнес-құрылымдар ғылыми-өндірістік орталықтар құру мәселелерін жан-жақты қолдайтын болады.

Ұлттық ғылым академиясының күш-жігері ірі пәнаралық ғылыми-техникалық бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру есебінен жаһандық сын-қателердің әсерінен туындайтын бар және болашақтағы проблемаларды жүйелі түрде шешуге бағыттала-тын болады. Ең алдымен, бұл су ресурстарын басқару, климаттың өзгеруі жағдайында ауыл шаруашылығының тұрақты дамуы және тағы басқа мәселелерді шешуге қатысты. Олардың кейбіреулері бойынша жұмыс басталды.

Тек осындай нақты жүйелі шаралар ғана отандық ғылымға Мемлекет басшысының Қазақстан халқына Жолдауында ғылыми қоғамдастықтың алдына қойған міндеттерін толық көлемде орындауға мүмкіндік береді.

Тек осындай нақты жүйелі шаралар ғана отандық ғылымға Мемлекет басшысының Қазақстан халқына Жолдауында ғылыми қоғамдастықтың алдына қойған міндеттерін толық көлемде орындауға мүмкіндік береді.

**ПРЕЗИДЕНТ ЖОЛДАУЫ АЯСЫНДА
«ҚАЗАҚСТАН ҒЫЛЫМЫНЫҢ ҚАЗІРГІ
ЖАҒДАЙЫ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИ-
ВАЛАРЫ» ТАҚЫРЫБЫНДА
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ**

16 ҚЫРКҮЙЕК

Алматыда «Қазақстан ғылымының қазіргі жағдайы мен даму перспективалары» тақырыбында ғылыми-практикалық конференция өтті. Конференцияны Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы Қазақстан-Британ техникалық университеті ғимаратында ұйымдастырды. Ғылыми іс шара Президент Жолдауында көрсетілген ғылымды дамытудың негізгі мәселелерін талқылауға арналған маңызды алаңға айналды.

Конференцияға ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің өкілдері, ҚР Президентінің жанындағы ҚР ҰҒА академиктері. Жоғары оқу орындары мен ғылым-зерттеу институттарының басшылары, еліміздің және шетелдің жетекші ғалымдарды, тәуелсіз сарапшылар, сондай-ақ отандық ғылымды дамытуға белсене атсалысатындарынды жас ғалымдар қатысты.

Қатысушылар Президент Жолдауында аясында Қазақстан ғылымының қазіргі жағдайы мен даму болашағын талқылады. Спикерлердің басты назары ғылымды цифрландыру, жасанды интеллектті дамыту, денсаулық сақтау жүйесін реформалау қажеттілігі, Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталған мемлекеттік қолдау шараларын жетілдіру және Мемлекет басшысының Жолдауында көрсетілген басқа да маңызды мәселелерге аударылды. Азаматтық қағамды нығайтудың, әлеуметтік әділеттілік пен азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің өмір сүру үшін қолайлы және қауіпсіз орта құру стратегиясының маңызды элементтері ретіндегі маңыздылығы жеке атап өтілді.

Инновациялық технологияларды енгізуді, ирригациялық жүйелер мен инфрақұрылымды жаңғыртуды, сондай-ақ қазіргі заманғы су үнемдеуші технологияларды қолдануды қоса алғанда, Қазақстанның ауыл шаруашылығы өнімдерінің халықаралық нарықтарда бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік беретін аграрлық секторды дамытуға ерекше назар аударылды.

Сондай-ақ, тұрақты энергетикалық даму мен елдің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету шешімдерінің бірі ретінде атом электр станциясын (АЭС) салу мүмкіндігін талқыланды.

Жоғары білікті, бәсекеге қабілетті жұмысшы кадрларды даярлау мәселесін талқылау конференцияның маңызды тақырыбы болды. Спикерлер цифрлық экономиканың қажеттіліктеріне және жасанды интеллект пен автоматтандыру сияқты озық технологияларға жауап беретін заманауи білім беру стандарттарына көшу қажеттігін атап өтті. Түлектерге нақты жұмыс ортасына тезірек бейімделуге мүмкіндік беретін теориялық оқытуды өндірістегі практикалық дайындықпен біріктіретін дуальды білім беру жүйесін енгізу қажеттілігі талқыланды.

Конференция қорытындысы бойынша қатысушылар Президент Жолдауында белгіленген басымдықтарды ескерге отырып, Қазақстанда ғылымды дамытуға өзекті бағыттары бойынша егжей-тегжейлі ұсынымдар берді.

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы сайтынан

ЦИФРЫ КАК ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Расширить границы культурного наследия предложили участники Международной научной конференции «Археология цифр: Шумер и происхождение арифметики». Мероприятие, вызвавшее большой научный и общественный интерес, было инициировано Международным центром сближения культур (МЦСК) под эгидой ЮНЕСКО.

Организуя конференцию, МЦСК следует программным целям ЮНЕСКО – популяризации совместной истории и памяти в целях диалога и расширения доступа к знаниям, поиска новых направлений поощрения взаимопонимания и межкультурного диалога. Это позволит расширить границы культурного наследия, включив в него системы знаков и знаний, созданных народами, исторические свидетельства взаимозависимости и сближения культур.

– Сегодня мы рассматриваем вопросы исследования образного письменного знака – иероглифа и его названия, что позволит

открыть для международного научного сообщества историю цифр и историческую взаимозависимость народов и культур. Это поможет понять истоки самых первых письменностей, а также открыть историю человеческой мысли, начертавшей священные знаки на маршрутах, по которым народы проходили в далеком прошлом. Археология письменного знака совершает настоящие открытия – не молчаливых артефактов, происхождение и значение которых приходится истолковывать, а строки и страницы начальных глав интеллектуальной истории человечества, – подчеркнул глава МЦСК Олжас Сулейменов.

Приветствие участникам конференции от имени министра культуры и информации Аиды Балаевой зачитала глава комитета культуры МКИ Кумис Сеитова.

«Казахстан вновь сближает на своей земле выдающихся ученых, деятелей культуры и дипломатов из самых разных стран, объединенных в миссии сближения и поддержки культуры. Международное научное сообщество сегодня рассматривает вопросы происхождения цифр как неотъемлемую часть истории человечества, что приведет к расширению границ культурного наследия, а значит, послужит еще большему сближению народов и культур», – говорится в письме.

Обращаясь к участникам конференции, директор Института философии, политологии и религиоведения КН МНВО РК Серик Сейдуманов отметил:

– Концепция археологии цифр Олжаса Сулейменова является ключевой в семантике знания. Демонстрация роли цифр в древних культурах и цивилизациях на примере Шумера показывает нам непреходящее значение цифрового кода, его связи с языковыми и математическими конструкциями. Сравнительный анализ процессов цифровизации в шумерской и тюркской культуре выявляет особенности и одновременно универсальность становления цифровой культуры и ее роли в интеллектуализации человека.

Член-корреспондент НАН РК Ерден Кажыбек считает концепцию археологии цифр Олжаса Сулейменова квинтэссенцией логики и эмоций, науки и интуиции, вдохновенного творчества и тяжелого труда.

– Олжас Сулейменов впервые в истории науки и культуры реконструирует всю цепочку цифрового ряда глубже и шире, привлекая данные древнекитайских, протоарабских, палеоиндейских и иных источников. Он открывает новые направления для науки будущего без догм и предрассудков сухих академических подходов или расплывчатости поэтической фантазии, – говорит ученый.

По итогам работы конференции было предложено включить цифры в список Всемирного культурного наследия как интеллектуальное наследие человечества.

Kazpravda.kz

АРХЕОЛОГИЯ ЗНАКА – НОВОЕ АЗИЯ ОЛЖАСА СУЛЕЙМЕНОВА

На V Международной научной конференции «Археология цифр: Шумер и происхождение арифметики» состоялась презентация сенсационной работы Олжаса Сулейменова «Археология знака». Это итог 60-ти лет целенаправленного изучения языковых, графических, звуковых взаимосвязей народов мира, включая казахский язык.

Олжас Сулейменов внёс предложение о том, чтобы включить «Цифры», как интеллектуальное наследие человечества, в список Всемирного культурного наследия ЮНЕСКО. «Но, – добавил он, глядя на Генерального консула КНР г-жу Цзян Вэй, – мы, Казахстан – инициаторы, а Китай должен сам это сделать. А мы вас поддержим».

Организатор ежегодного мероприятия – Международный Центр сближения культур под эгидой ЮНЕСКО, директором которого является Олжас Сулейменов. Его лингвистическую работу «Цифры» оценил международный консорциум ученых Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Китая, Турции, Таджикистана, Узбекистана, России и Израиля.

Исследование образного письменного знака – иероглифа и его названия – позволяет открыть для международного научного сообщества историю цифр и историческую взаимозависимость народов и культур, а также даёт возможность понять истоки самых первых письменностей.

Олжас Сулейменов внёс предложение о

том, чтобы включить «Цифры», как интеллектуальное наследие человечества, в список Всемирного культурного наследия ЮНЕСКО. «Но, – добавил он, глядя на Генерального консула КНР г-жу Цзян Вэй, – мы, Казахстан – инициаторы, а Китай должен сам это сделать. А мы вас поддержим».

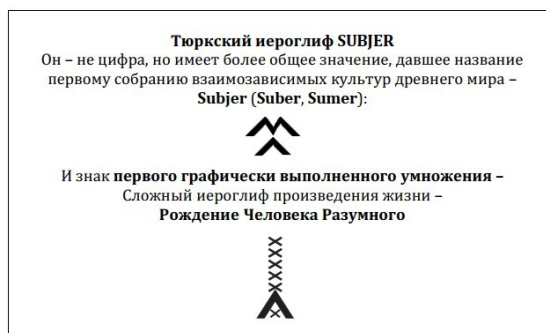
Надо отметить, что г-жа Цзян Вэй, выступившая в начале конференции (на хорошем русском языке), привела пример схожести древних национальных музыкальных инструментов – казахская домбыра, испанская гитара, китайский ху – и высказала абсолютную солидарность с идеей конференции в отношении изучения взаимосвязи происхождения цифр. Она заверила, что Генеральное Консульство КНР продолжит плодотворное сотрудничество с Международным Центром сближения культур и с казахскими учёными, друзьями.

Олжас Сулейменов сказал: «Основные свои книги я написал, над некоторыми ещё продолжаю работать. Я надеюсь, что «Археология знаков и цифр» станет финальным аккордом. Работа идёт полным ходом». Затем в шутку добавил: «У меня нога немножко болит, но голова работает, и Слава Богу!».

Что это за «Цифры»?

Автор сконцентрировал свои научные изыскания в 12-ти главах на 26 страницах с иллюстрациями древних и современных символов, цифр, с детальными расшифровками точек, чёрточек, значений, звучания и дальнейшей трансформации цифровых обозна-

чений со временем у разных народов мира. Начал он с самой первой цифры, которую использовали древнейшие прато-предки человечества. И это цифра «5». Его гипотеза строится на том, что древние люди символ полумесяца (рогами вверх) ☾ преобразили в символ цифры «5», увидев в нём отпечаток стопы человека, и кто-то высек два полумесяца на каменной скале Pasiega, пририсовав сверху 5 точек, т.е. пальцев – «эти следы толковали как священные. Разные макро и микро толкования следующих поколений жрецов породили разные слова, предметы и обряды. Кому-то название Pasiega подсказала создание пасеки, кому-то – Пасху (восхождение Бога на небо). Кто-то прочел его буквально «baseki» – наступи дважды, две ступни (тюрк.) – возможно, так обозначали остановку в долгом кочевании. И в таких местах возникали поселения, а затем – города».

Автор считает, что «единица употреблялась не отдельно от пятерки, а присоединялась к ней. Каким образом? Это правило нам пришлось восстанавливать, потому что первые пятерка, четверка и шестерка не сохранились в китайском цифровом ряду».

По мнению сотрудника Центра доктора философии Игоря Крупко, «автор открыл и восстановил прото-цифры через грамматические процедуры.

Вот некоторые эпизоды из его работы «Цифры»:

Косой крестик – Бог входит в пирамидальные врата или выходит из них. Фигура («Babilon») олицетворяла рожавшую женщину: руки высоко подняты: она держится за ветвь, ноги разведены в стороны. Она стоит и рождает – бога!

Не так ли Майя, держась за сук дерева в лесу, родила Будду?

В XIX веке эта кипчакская модель **Tu** вдохновила инженера Эйфеля на создание другой башни (tour – франц.), повторившей великий иероглиф:

Со временем Эйфелева башня стала символом Парижа, Франции, а затем и всей Европы.

Вся эта конструкция – архитектурное воплощение гениальной идеи, выраженной в иероглифе – Памятник матери, производящей жизнь. ...Рождающей Человека Разумного...»

Далее автор прослеживает исторические взаимовлияния цифр, символов и слов: «Так был создан второй сложный иероглиф, на который перешло название первого. И образные толкования его продолжились. В казахском, т.е. в тюрко-кипчакском «tu» – 1) роди, 2) родись. Слово обращено к матери и дитя. Рядом в шумерском материале находим огузскоедума – «дитя» (в современном казахском – tuma – сородич)».

Интересно, что известный российский шумеролог Владимир Емельянов был категорически против подобной гипотезы. Особое неприятие вызвал у него пример «tu». Но спустя два года он написал о своем открытии «одного тюркского глагола» в шумерском. На вопрос «Какой тюркский глагол он открыл?» ученый ответил: tu – «родить».

Сулейменов убежден, что «Результаты

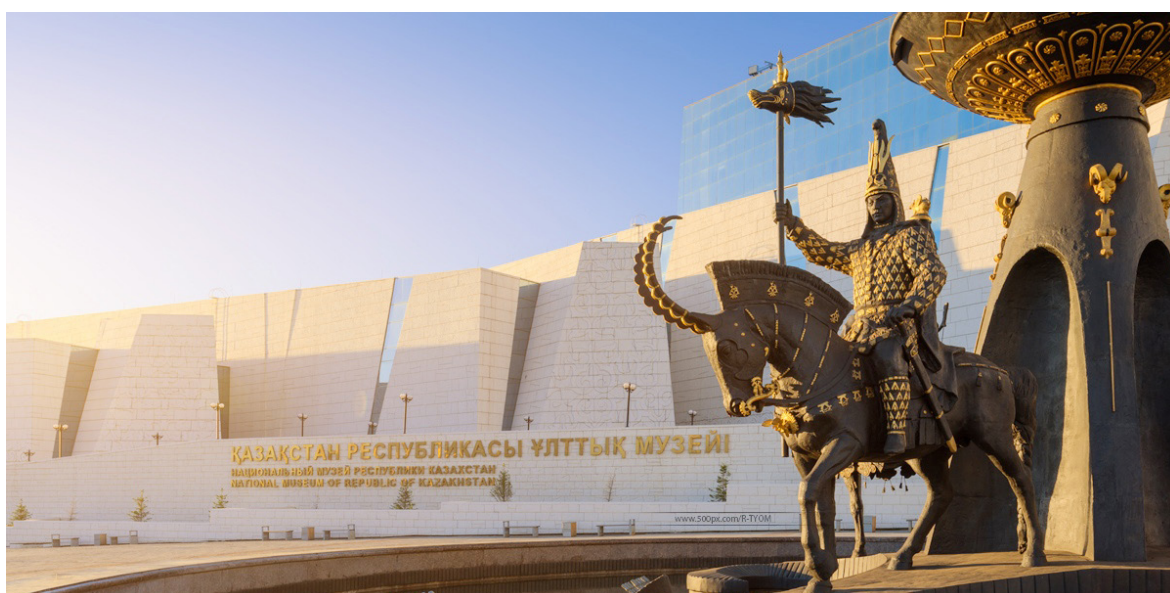
археологии цифр могут помочь понять истоки самых первых письменностей, открыть историю человеческой мысли, начертавшей священные знаки на маршрутах, по которым народы проходили в далеком прошлом. Археология письменного знака позволит совершить настоящие открытия, т.е. строки и страницы начальных глав интеллектуальной истории человечества».

Кто Мы и для чего рождены?

«Кто мы?» – так назвал свой доклад на конференции сотрудник Международного Центра сближения культур Игорь Крупко. «Я убежден, что культурное наследие должно отвечать именно на этот вопрос. Каждый человек или народ на определенном этапе своего развития неизбежно задается им. Культурное наследие должно помочь растерянным народам осознать себя. Стать надежной основой будущего, подготовить его, наполнив опытом интеллектуальных и творческих свершений эпох исторической взаимозависимости. В этом отношении революционна цель Концепции нашей конференции – включить цифры в Список Всемирного культурного наследия человечества. ... Мне посчастливилось наблюдать автора за работой. ОлжасОмарович пишет и мыслит, как сражается. Как будто оставляет на бумаге не буквы и фразы, а заливает кровью поле сражения с лже-историей. Олжас Сулейменов – автор века, разгадавший интеллектуальную биографию человечества. Подытоживая свою работу над Концепцией, он произнес: «Мы работаем в пустоте. Сейчас можно изобретать или открывать великие теории, зная, что никто их не прочтет...».

Exclusive.kz

НАЦИОНАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ КАЗАХСТАНА ОТМЕЧАЕТ 10-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ

Самому большому музею Казахстана – Национальному – в этом году исполнилось 10 лет. Он был открыт 2 июля 2014 года. И тогда, и сейчас он отсеется грандиозным архитектурным сооружением, одним из самых знаковых объектов Астаны. Ведь в нем хранится душа народа, его история и традиции.

Монументальный, величественный, грандиозный. С самого начала он поражал воображение своими масштабами. Но мало кто знает и помнит его другим. Вот здесь фактически голая степь, контуры будущего музея лишь угадываются. Потом стройка расширилась, музей обретал всем знакомые черты. Его возводили целых пять лет. Сама идея формирования такого объекта прозвучала в 1998-ом, открыли же его спустя 16 лет, в июле 2014-го.

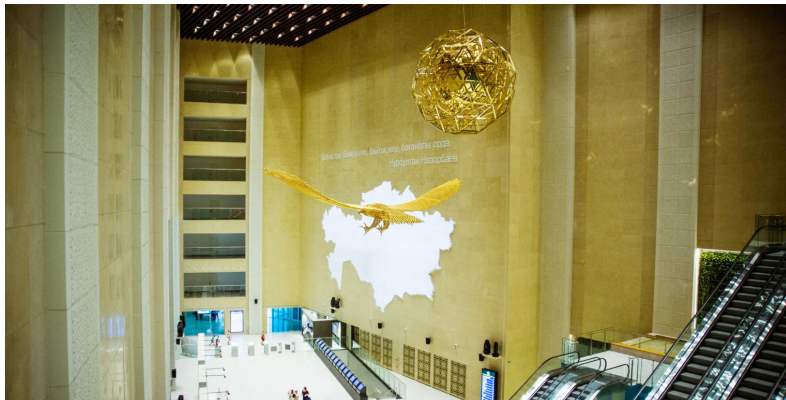
Батеш Акпасова, руководитель службы фондовой работы национального музея РК:

- Наш маршрут выстраивался по этим сварочным работам, мы перепрыгивали эти площадки, на руках или вот в специальных устройствах, находились экспонаты. Формировались фонды Национального музея из фондов разных музеев, которые были расформированы.

Батеш Акпасова в Национальном музее с самого его основания. Она возглавляет службу фондовой работы. Это та самая служба, которая отвечает за комплектование, учет и непосредственно хранение артефактов. А их около 200 тысяч.

- Вот сейчас в этом хранении находятся 14 или 15 мобильных стоек. Ими нужно управлять, они двигаются в разные стороны, сделаны из прочного металла, несгораемые.

Внутри хранилищ все строго и аккуратно. Музейные экспонаты, в частности, картины хранят, как в лучших музея мира.

Назия Туякова, специальный корреспондент:

- Если представить, что хранилище – это сердце музея, то здесь однозначно бьется самое сильное, самое большое сердце музейного Казахстана. Ведь тут хранится наибольшее количество экспонатов во всей стране. Общая площадь фондохранилищ достигает 5 тысяч квадратных метров.

Каждый музей – это вечное движение экспонатов. Ведь их нужно не просто хранить или выставлять в экспозициях, а еще реставрировать, консервировать, отправлять на выставки в другие музеи. А еще здесь часто

встречают гостей – «чужие» артефакты.

Ольга Батурина, кандидат искусствоведения, профессор кафедры Академии искусств им. Т. Жургенова:

- Все выставки, которые проходят – это контакты, нас знают в мире искусства и у нас теперь прямые контакты и не только с миром нашим как бы евразийским, да, но с миром западно-европейским, с миром американским. Выставки, которые начинались, я была к ним причастна и я видела недоверие. Вот когда мы в первый раз приезжали к Пиотровскому, директору Эрмитажа, и он говорил – сколько, сколько лет вашему музею? 3 года? ну, это несерьезно. Я понимала, как бы, его недоверие, потому что это живопись, тут нужны специалисты, нужен профессионализм. Но они поверили нам и наш музей отлично справился.

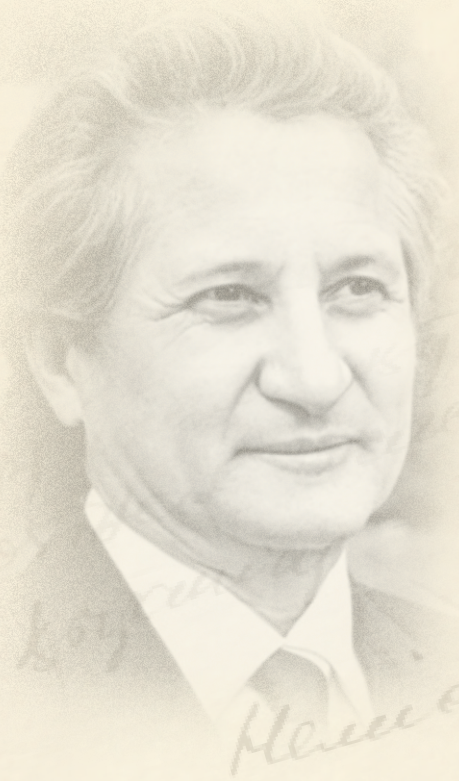
Национальный музей Казахстана принимал у себя уникальные в мире искусства предметы. Здесь была и легендарная терракотовая армия императора Цинь Шихуанди из Поднебесной, и 50 шедевров знаменитой Третьяковки, и артефакты из Петербургского Эрмитажа, и работы французского исполина в мировой живописи Поля Гогена. И прямо сейчас там доступна к просмотру картина великого Да Винчи – шедевр, который художник эпохи Возрождения написал на пергаменте, всего однажды в своей творческой биографии.

Камиль Муллашев, заслуженный деятель РК, член Союза художников РК:

- Национальный музей имеет огромное значение для страны, не только столицы. Но радуется, что коллектив музея не почитает на лаврах, а постоянно работает над пополнением коллекций, над приумножением фондохранилищ.

Прошло 10 лет, а он по-прежнему поражает воображение. Своими масштабами – а общая площадь музея превышает 70 тысяч квадратных метров, – своим огромным коллективом – это свыше 400 человек, и своими экспонатами, каждый из которых бесценен с точки зрения культуры и истории. И потому это больше, чем просто музей – это душа и сердце народа, его история и величайшее прошлое.

Назия Туякова, Мухамбетали Тильдабаев,
Кайрат Актуреев.
Khabar.kz

Ана тілің – асылың, оны білмеген – масылың.

**Ана тілің – арың бұл, Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл, Өз тіліңді құрметте!...**

**Тілің болса, үнің бар,
Тіл болмаса, түгің жоқ.**

**Ана тілің – біліп қой, -
Еркіндігің, теңдігің.
Ана тілің – біліп қой,-
Мақтанышың, елдігің.**

**Басқа қамың түк емес,
Тілдің қамы тұрғанда.**

Өлең деген – ой мен сезімнің ар жағы.

Әдебиетте саған көзіңнің тірісінде қоғамның берген бағасы – анық баға емес.

**Отаныңнан қанша шақырым ұзақтасаң,
Сонша шақырым рухани жақындай түсесің.**

**Адам боп оңай туғанмен,
Адам боп қалу көп қиын.**

Адам алысқа қараймын деп, жақындағысын көрмейді.

**Адамның шашқаны емес – тергені,
Алғаны емес – бергені қалады.**

Лайық емес адамға даңқ жоламайды.

**Адам күліп тумайды, туа сала күлмейді.
Үйренеді күлуді, бірақ күліп өлмейді.
Адам жылап туады, жатады жұрт жұбатып,
Және жылап өледі, өзгені де жылатып.
Жылайтыны туарда – жамандар бар қинайтын,
Жылайтыны өлерде – жақсылар бар қимайтын.**

КНИГА – НАЦИОНАЛЬНОЕ ДОСТОЯНИЕ

У каждой библиотеки, как и у человека, есть своя биография, своя история, своё предназначение. Юбилей библиотеки – прекрасный повод задуматься о том, что изменилось за эти годы, и в каком направлении библиотеке двигаться дальше.

10 мая 2024 года Северо-Казахстанской областной универсальной научной библиотеке им. С.Мукнова исполнилось 90 лет. Юбилей стал значимым событием в культурной жизни города и области.

Торжественное мероприятие «ВЗГЛЯД

ЧЕРЕЗ ВЕКА: 90 СТРАНИЦ ИСТОРИИ БИБЛИОТЕКИ», посвящённое юбилею библиотеки им. Сабита Муканова открыл Санат Амангельдинович Аубакиров – и.о. руководителя управления культуры, развития языков и архивного дела акимата СКО, поздравив коллектив и поблагодарив всех, кто пришёл разделить радостное событие.

В присутствии гостей была торжественно открыта фото-иллюстративная панорама «Библиотечная жизнь Приишимья», на которой отражен весь путь областной универсальной

научной библиотеки им. Сабита Муканова.

В честь юбилея библиотеки 20-21 июня 2024 года состоялась научно-практическая конференции «Кітап – ұлттық руханиқазына», «Книга – национальное достояние».

В фойе читального зала оформлена одноименная книжно-иллюстративная выставка.

Конференция проходила в мажилис-зале «Sabit».

В её работе приняли участие: Умутхан Дауренбековна Муналбаева – директор филиала Международного центра сближения культур под эгидой ЮНЕСКО, доктор педагогических наук, профессор, академик, Заслуженный деятель Казахстана; Арын Амангельдиевич Орсариев – профессор, выпускник университета Сорбонна, председатель Совета директоров университетов, «Заслуженный работник образования РК»; Алия Шуратовна Сайдембаева – директор ГУ «Республиканская научно-педагогическая библиотека» Министерства просвещения РК, г. Алматы; Бекзат Болатжанович Смагулов – заведующий отделом науки научно-исследовательского института МКИ РК; доктор PhD, лауреат молодежной премии «Дарын», обладатель Гран-при международного конкурса «Абаевские чтения».

Модератор: Жақсыбай Самұрат – собственный корреспондент газеты «Егемен Қазақстан», писатель, журналист, член Союза писателей Казахстана, Заслуженный деятель Казахстана.

Цель мероприятия – популяризация роли книги в сохранении и развитии национальной культуры.

С приветственным словом к участникам конференции обратился первый заместитель руководителя управления внутренней политики акимата Северо-Казахстанского области Кемел Карашиевич Оспанов. Он отметил высокий уровень работы областной библиотеки им. С.Муканова. «Сегодня у библиотеки пошел отсчет до 100-летнего юбилея». Поблагодарил за достижения, пожелал новых успехов.

Умутхан Дауренбековна Муналбаева директор филиала Международного центра сближения культур под эгидой ЮНЕСКО, доктор педагогических наук, профессор, академик, Заслуженный деятель Казахстана сказа-

ла: «С удовольствием присутствую на важном мероприятии, посвященном 90-летию областной библиотеки им. С.Муканова. Сегодня у библиотеки триумф. Я не библиотекарь, но я им стала за 8 лет руководства Национальной Академической библиотекой РК. Это был сложный, но один из самых лучших периодов моей жизни. В 40 странах мира были открыты центры казахстанской литературы и культуры.

С радостью приезжаю к Вам, Вы – победная Библиотека. Вы достигли этого благодаря своему труду и упорству. Не важно, как ты приходишь к победе, важен результат. Знаменательно, что президент РК Касым-Жомарт Токаев поддерживает библиотеки и библиотекарей, подчеркивая важность книг и чтения. «Самые значимые ступеньки к прогрессу нации – это Книги». Теперь у нас есть свой праздник – День библиотекаря РК. Скоро будет еще один праздник – Национальный день книги. В мыслящих странах люди читают. Библиотека была, будет всегда процветать!».

В адрес библиотеки выступил старейший читатель, профессор, абаевед, журналист – Зарқын Сыздықұлы Тайшыбай. Он подарил двухтомник своих трудов, в одном из них содержатся сведения по истории областной библиотеки.

Заведующий отделом науки научно-исследовательского института МКИ РК – Бекзат Смагулов, доктор PhD, лауреат молодежной премии «Дарын», обладатель Гран-При международного конкурса «Абаевские чтения» передал и озвучил поздравления Северо-Казахстанской областной универсальной библиотеки им. С.Муканова от народного поэта Казахстана, исследователя, директора Международного Центра сближения культур под эгидой ЮНЕСКО – Олжаса Омаровича Сулейменова. Он зачитал слова поэта о библиотеках: "Я всегда говорил, что сила нации не в арсеналах, сила нации – в библиотеках. И я очень рад, что мои книги входят в силу нации». Затем Бекзат Болатжанович на одном дыхании прочитал стихи О. Сулейменова: «Нет Востока, И Запада нет...», «Айналайын».

Гульнара Мукашкеновна Касимова – председатель СКО филиала профсоюза работников культуры, спорта и информации поздравила библиотеку с юбилеем и подчеркнула, что: «Сегодня наша библиотека –

лучшая библиотека страны».

Гостя из Алматы – Алия Шуратовна Сайдембаева – директор ГУ «Республиканская научно-педагогическая библиотека» Министерства просвещения РК рассказала о работе детской библиотеки. «Интерес к чтению, познанию окружающего мира через книги должен формироваться у детей со школьной скамьи, а библиотека должна быть проводником в этот увлекательный мир», - привела слова президента РК Касым-Жомарт Токаева. В 2020 году в Казахстане дан старт проектам: «Читающая школа – читающая нация», «Детская библиотека».

Поздравила областную библиотеку им. С.Муканова с юбилеем, пожелав дальнейших успехов в работе.

Арын Орсариев – профессор, выпускник университета Сорбонна в своем выступлении «Еще раз о книгах и чтении» поднял важную проблему, как не потерять в лавине информации влияние книжной библиотеки на ценность и принципы современного общества.

«Количество информации ежегодно увеличивается на 30 процентов. Отсюда такое явление, как информационное загрязнение, шум, фэйки». Компьютерные алгоритмы подсаживают пользователей на дофамино-

вую петлю. Дофамин продуцирует удовольствие не столько от получения информации, сколько от самого ее поиска в виде привлекательных картинок, фотографий, игр, видео.

Невозможность прочитать все приводит к потреблению того, что нравится, а также к осмыслению книги чужими глазами. Сформировались целые сервисы, которые предлагают дайджесты по новым книгам.

Еще одно следствие, это Клиповое мышление. Восприятие данных по быстрым, сжатым, кратким роликам.

Сейчас цены на книги, знания, особенно на самые полезные, продолжают оставаться преградой для чтения. Основой программы «Читающая нация» должны оставаться библиотеки.

Для этого предлагаю: принять правовой статус библиотек.

Разрешить им оказывать платные услуги. Увеличить доходность библиотек за счет закупки у них новых услуг: экспертизы новых книг, проведение их рейтинга.

Покупка библиотеками не просто информационно-аналитических баз, а новых технологий, включая искусственный интеллект.

Спикер подчеркнул: «В условиях огромного объема информации современные тех-

нологии позволяют эффективно обрабатывать и усваивать знания, что становится все более важным в наше время».

Осовременить библиотечные подходы. Проводить различные конкурсы, например, конкурс малых рассказов, сценариев, краеведческие конкурсы. «Любимый жанр Сабита Муканова, именем которого названа наша библиотека – это рассказы. Я думаю, было бы замечательно, если бы библиотека стала центром рассказописания о родном крае. Можно привлекать журналистов, квнщиков, студентов, преподавателей. Это поможет сделать нас, казахстанцев, читающей нацией, а библиотеки центром распространения современных знаний».

В центре внимания конференции стало выступление директора ОУНБ им. С.Муканова, Заслуженного деятеля Казахстана Бейбитгуль Магжановны Абилямжиновой «Взгляд через века: 90 страниц истории библиотеки».

Ее выступление было эмоциональным, взволнованным и это не удивительно. В каком состоянии находилась библиотека в 1996 году, когда она была назначена директором,

мы хорошо помним. Само существование библиотеки было под вопросом.

Бейбитгуль Магжановна сделала экскурс в историю библиотеки. «Пережив тяжелые 90-е годы, мы совершили огромный прорыв в библиотечном деле».

К своему 90-летию библиотека подошла с большими достижениями. С 2014 года она

К своему 90-летию библиотека подошла с большими достижениями. С 2014 года она носит звание «Лучшая библиотека Казахстана XXI века» и остается ею по сегодняшний день.

носит звание «Лучшая библиотека Казахстана XXI века» и остается ею по сегодняшний день.

Мы являемся грантополучателями 27 грантов Международных фондов.

В настоящее время библиотека – многофункциональный центр интеллектуальных коммуникаций, оснащенный новейшим технологическим оборудованием, компьютерами с доступом в интернет, сканерами для цифровизации фондов, интерактивными стендами для информирования пользователей. Она превращается не только в хранителя печатной продукции (фонд – более 700 тысяч, в том числе на гос. языке – более 415 тысяч), но и в активный центр культуры. Это инновационный центр знаний, в котором современные технологии и классические функции органично переплетаются, предоставляя посетителям не только литературные ресурсы, но и широкие возможности для саморазвития и обучения.

Здесь можно найти доступ к электронным изданиям, базы данных, предлагаются VR-технологии для виртуального погружения в изучаемый материал.

Множество значительных событий произошло в жизни библиотеки за последние десятилетия. Это и казахстанско-российский семинар «Евразийство в XXI веке. Восток-Запад: электронное сотрудничество библиотек». В результате подписания договора, успешно создана первая Электронная библиотека среди областных библиотек Казахстана. «Сейчас оцифровано 143 000 документов краеведческого характера. Созданы: «Виртуальная антология жизни и творчества Сабита Муканова», портал «Магжан», «Архивы краеведов» и другое. Удобное мобильное приложение «Qyzylzhar кітапханасы» для чтения книг, на платформе смартфонов андроид и айос».

В 2005 году Петропавловск стал «Библиотечной столицей Казахстана».

В рамках республиканской акции «Одна страна – одна книга» в 2009 году прошла республиканская конференция «Қазақ елі, бір ауыз сөзімсаған...», посвященная творчеству М. Жумабаева. В результате создан Веб –

портал «Магжан». База данных портала составляет более 4 500 полно-текстовых статей; создана мобильная библиотека с QR-кодом «Біздің Мағжан», аудиогид «Мағжанізімен» на трех языках.

Участие в феврале 2020 года в открытии центров Абая в крупнейших странах Европы.

В период пандемии библиотека в кратчайшие сроки сумела изменить форму работы с читателями и перейти на дистанционный формат обслуживания, что продолжается в настоящее время.

За креативные, интересные online-мероприятия в социальных сетях ряд библиотекарей были награждены нагрудным знаком «Халық құрметі» Национальной Академической библиотеки РК г. Астана под руководством Умутхан Дауренбековны - профессора, академика, Заслуженного деятеля Казахстана.

В библиотеке функционируют 15 отделов и секторов, которые ежегодно обслуживают

Множество значительных событий произошло в жизни библиотеки за последние десятилетия. Это и казахстанско-российский семинар «Евразийство в XXI веке. Восток-Запад: электронное сотрудничество библиотек». В результате подписания договора, успешно создана первая Электронная библиотека среди областных библиотек Казахстана.

более 45 000 читателей. Фиксируется свыше 1000000 млн. посещений, в том числе и сайта.

Это единственная библиотека в Казахстане, которая ежегодно участвует и побеждает в республиканском фестивале «Рухани қазына». «Лучшая сельская библиотека РК»; «Лучшая районная библиотека РК»; «Лучшая областная библиотека РК» ОУНБ им. С.Муканова, в номинациях «Лучший библиотечный работник государственной библиотеки РК», «Бюджеттен тыс қаражатты тарту арқылы кітапхана қорын толықтырған үздік кітапхана», диплом «Әлеуметтік желідегі белсенділігі үшін» - «За активность в социальных сетях», проект «Maker Space» и другие.

ОУНБ им. Сабита Муканова победитель республиканского конкурса «Оқырманы озық өлке» - «Лучший читающий регион».

Северо-Казахстанская ОУНБ им. С. Муканова хорошо известна мировому библиотечному сообществу.

В августе 2023 года директор ОУНБ им. С. Муканова приняла участие в 88-м Всемирном библиотечном информационном конгрессе (ИФЛА), Роттердам, Нидерланды.

Мы привезли сюда презентацию творчества нашего земляка – великого казахского поэта Магжана Жумабаева, его книги. В 2023 году отмечалось 130-летие со дня рождения поэта. В рамках культурного обмена был проведен литературный форум «Бессмертное наследие».

Организаторами стали «Центр сближения культур под эгидой ЮНЕСКО» г. Астана при поддержке Посольства Казахстана в Нидерландах. Мероприятия, посвященные юбилею Магжана стали значительным культурным событием, продолжением духовного возрождения нашей страны на международном уровне».

Для продвижения книги и чтения библиотека участвует в более чем 44 проектах. Проводится еженедельно - до 30 мероприятий в офлайн и онлайн режимах, в целом более 7 тысяч мероприятий в год

На третьем Национальном Курултае в Атырау, говоря о важности чтения, Глава государства Касым-Жомарт Токаев выразил

поддержку инициативе о создании Национального дня книги. Это даст библиотекам возможность привить интерес молодому поколению к чтению, образованию, науке и литературе, и к собственной культуре и истории.

Открыт современный Коворкинг-центр, зона робототехники для детей и подростков, а в сентябре месяце откроется кабинет креативного пространства «Makerspace» для детей с ограниченными возможностями, это 27-ой грант. Для читателей работает 11 клубов по интересам, Центр комиксов.

Областная библиотека является научно-методическим центром для 318 библиотек Северо-Казахстанской области, по «Программе модернизации библиотечной сферы» создаются модельные сельские библиотеки.

В завершение Бейбитгуль Магжановна сказала: «Сегодня старейшая библиотека Северного Казахстана молода, имеет современный облик и содержание, находится в постоянном движении вперед. А коллектив, состоящий из 74 специалистов, это профессиональная, творческая команда единомышленников, которая не стоит на месте и идет навстречу читателю».

Заслуженный деятель культуры РК, ветеран труда областного управления культуры Людмила Николаевна Лошакова, проработавшая в аппарате управления с 1976 по 1991 гг. вспомнила бывших работников культуры, с чувством уважения и благодарности говорила о рядовых сотрудниках: Ветровой В.А., Ашимовой М.Т., Шиковец Л.А., Лабутиной Р.М., Глазковой Л.А. и других.

Она пожелала директору библиотеки и коллективу здоровья, дальнейших успехов.

Во второй части конференции праздничную атмосферу создавали наши коллеги из районов, читатели. Для гостей праздника прозвучали музыкальные номера.

В дискуссионной панели приняла участие наша читательница с читательским стажем около 40 лет Людмила Александровна Гривенная – заведующая кафедрой «Ассамблея народа Казахстана» СКУ имени М. Козыбаева, кандидат исторических наук, доцент. В своем выступлении «Роль книги в

«Сегодня старейшая библиотека Северного Казахстана молода, имеет современный облик и содержание, находится в постоянном движении вперед. А коллектив, состоящий из 74 специалистов, это профессиональная, творческая команда единомышленников, которая не стоит на месте и идет навстречу читателю».

интеллектуальном и духовном развитии личности» она рассказала о роли областной библиотеки им. С.Муканова в ее становлении преподавателя, ученого.

О вкладе североказахстанских авторов в литературу Казахстана рассказал Филонов Кирилл Николаевич, писатель, член Союза журналистов Казахстана, член Союза писателей России, член Союза писателей Казахстана, руководитель Северо – Казахстанского литературного объединения имени М.М. Аверина, выпустивший уже не одну книгу.

Второй день конференции начался с увлекательной панельной дискуссии на тему: Современные технологии – облачные сервисы для библиотек, искусственный интеллект,

технологическая конвергенция». Тему раскрыл руководитель IT-отдела Айтмагамбетов Тамерлан.

Руководитель отдела Электронная библиотека Садыкова Анжела продемонстрировала использование Искусственного интеллекта в библиотечно-информационной сфере: обработке и каталогизации; подборе литературы к виртуальной выставке, составлении текста по заданной теме и т.д.

Искусственный интеллект предлагает значительные возможности для библиотечного дела и его внедрение становится неотъемлемой частью будущего библиотек. С учетом активного развития этой области, нам предстоит видеть еще более интересные и инновационные применения ИИ в библиотечной сфере в ближайшие годы.

Также прошли работы по секциям, мастер-классы, тренинги.

Конференция стала не только значимым событием для библиотеки, ее сотрудников, участников, разделивших радостное событие – юбилей Северо-Казахстанской областной универсальной научной библиотеки им. С.Муканова, но и полноценным форумом, еще раз подчеркнувшим высокую роль книги и библиотек в нашем обществе.

Добрые слова гостей, коллег и читателей сказанные в Адрес нашей Библиотеки – вот главная награда за труд Библиотекаря!

*Северо-Казахстанская областная
универсальная научная библиотека
им. Сабита Муканова*

ЕЩЕ РАЗ О КНИГАХ И ЧТЕНИИ

АРЫН АМАНГЕЛЬДИЕВИЧ ОРСАРИЕВ
Доктор политических наук

Книги не просто формируют язык и через него сознание читателей, но и в комплексе с медиа значительно влияют на ценности и принципы современного общества. Литература в целом – это ключевой канал осмысления и развития культуры современного человечества.

И если мы хотим хоть как-то влиять на общественное развитие и сознание лидеров общественного мнения, мы должны обратить внимание на три важных фактора.

Первый фактор. Рост числа книг продолжается. Если ранее в эпоху дефицита книгопечатания, общество стремилось к прочтыванию всей издаваемой литературы. То теперь, эпоха печатных книг Иоганна Гуттенберга завершилась. И это, не говоря о появлении электронных книг. Уже в начале прошлого десятилетия, по данным Google Books Search, в мире существовало более 129.864.880 книг. Сейчас уже более 150 миллионов. Не считая постов, публикаций, статей и т.п. которые тысячами появляются ежедневно, каждый год появляется 2 миллиона книг. Можно ли прочитать хотя бы один процент

из этого? Нельзя сказать, что человек обрабатывает или пропускает через себя меньше информации, наоборот, в разы больше, чем наши предшественники из прошлых столетий, только теперь мы выбираем другой формат. В условиях удешевления типографских услуг и коммерциализации отрасли прочитать всю изданную или издаваемую литературу просто невозможно.

Второй фактор. Это лавинообразное нарастание массы разнообразной информации в современном обществе. Наблюдение Гордона Мура 1965 года, согласно которому каждые 24 месяца имеющаяся информация будет удваиваться, до сих пор актуально и в 2024 году. Информация в мире измеряется экзабайтами или цифрами со степенью 18. По данным Питера Лаймана и Хэла Вариана из Калифорнийского университета, в среднем на человека в год в мире производится 2,5-10 в 8-й степени байт, и объём информации в мире возрастает ежегодно на 30%.

Отсюда очень понятно появление таких явлений, как Информационное загрязнение, шум, фэйки, работа с большими данными,

искусственный интеллект.

Третий фактор. Рост альтернативных каналов «пищи для ума» или привлечения внимания. На сегодня компьютерные алгоритмы подсаживают пользователей на так называемую дофаминовую петлю. Иными словами, гормон, а точнее нейромедиатор мотивации дофамин продуцирует удовольствие не столько от информации, сколько от самого ее поиска в виде привлекательных картинок, красивых фотографий, игр и видео. Социальными сетями в наше время пользуются более 4,6 миллиарда человек или порядка 60% человечества.

Все это приводит к тенденциям, о которых я сегодня хотел бы поговорить.

Это, **во-первых, продолжающееся разделение литературы на виды и подвиды.** По жанрам, странам, языкам, по экспертному мнению и обычной рекламе. Невозможность прочитать все приводит к формированию вкусов и потреблению только того, что нравится или рекомендовали.

Во-вторых, это приводит к тому, что в условиях многозадачности и желания выделить время на все, многим легче осмысливать книги чужими глазами. Например, через фильм глазами режиссера или через статью журналиста. Сформировались целые сервисы, которые предлагают дайджесты по но-

вым книгам или кратко описывают содержание известных произведений. На сайте <https://briefly.ru> можно насчитать уже несколько тысяч пересказов различных книг десятков жанров.

Еще одно следствие современности, это Клиповое мышление. Иными словами, особенность людей воспринимать данные по быстрому, сжатому, краткому и динамичному роликам. Кто-то предлагает с этим бороться. Но может лучше возглавить эти изменения?

Сейчас цены на книги, знания, информацию, особенно на самые полезные, продолжают оставаться преградой для чтения. В этой связи основой программы читающая нация должны быть и дальше оставаться библиотеки. Их нужно укреплять и в материальном, и в правовом плане. Поэтому, мои предложения сводятся к следующему

Первое. Думаю, что нужно подумать о правовом статусе библиотек. Сейчас библиотеки практически не могут оказывать платных услуг. Чтобы легально зарабатывать, им можно предоставить вместо статуса госучреждений статус государственных предприятий. Конечно, зарплаты библиотекарей останутся на том же уровне, но услуги копирования, аренды, продажи книг, дисков, сувениров и т.п. с разрешения издательств, могут позволить увеличить их мобильность и доходы.

Мы много говорили об опыте Израиля по созданию коворкингов на базе библиотек. Но, ведь, ничего серьезного так и не получилось. Такие новации невозможны в условиях ограничений правового статуса.

Второе. Необходимо закупать у библиотек новые услуги. Мы часто говорим, что нужно организовывать книжные клубы, чтобы обсуждать прочитанные произведения и делиться впечатлениями. Но ведь, это особая ивент-работа.

Кроме того, можно через госзакупку развивать книжную или читательскую экспертизу. У библиотек можно закупать экспертизы новых книг и публикаций. Этот вид услуг пока государством не закупается, но его же можно начать. Можно попытаться делать свои мини рейтинги и рекомендации для потребителей,

Нельзя сказать, что человек обрабатывает или пропускает через себя меньше информации, наоборот, в разы больше, чем наши предшественники из прошлых столетий, только теперь мы выбираем другой формат.

у которых мало времени. Для людей, которые любят фантастику, психологию или бизнес-книги. Обзор публикаций по странам и издательствам. Дайджесты самых популярных блоггеров и вайнеров, лучших Telegram и Youtube-каналов. На всех важных языках.

Третье. Важно осовременивать библиотечные подходы. На поверхности лежит идея не просто о покупке библиотеками современных информационно-аналитических баз, но и покупке различных платформ и программ с использованием искусственного интеллекта типа платных версий чата GPT (текстовые, изобразительные, речевые, звуковые, видео генераторы). Мы часто даже не знаем, какие возможности предоставляют современные технологии. Можно говорить о программах телемедицинской диагностики, финансово-экономической и маркетинговой аналитики. Да, не все такие продукты дешевые, но многие вендоры готовы их показывать для рекламы.

И еще. Иногда книги обвиняют в ухудшении зрения, способствовании ожирению и скалиозу. Поэтому сейчас можно сделать Залы с велотренажерами для прослушивания Аудиокниг.

Червертое. Важно сконцентрироваться на развитии современных навыков, среди которых, прежде всего, необходимо говорить о таких двух, как Скорочтении и Критическое мышление. Средняя скорость чтения обычных людей 200-250 слов в минуту. Как говорится, Оноре де Бальзак прочитывал роман в двести страниц за полчаса. Скорость чтения не очень сложно повысить. Просто при этом важно не потерять в понимании и в качестве зрения. Про критическое мышление думаю даже пояснять не нужно.

Такие курсы сейчас можно организовать для работников библиотек. А в перспективе для более широкого круга читателей уже на базе библиотек.

Пятое. Полагаю важным вовлекать библиотеки в книгонаписание. Сначала можно проводить конкурсы малых рассказов или сценариев. Например, юмористические или краеведческие рассказы. Это как раз бьется с любимым жанром Сабита Муканова, именем

Многим легче осмысливать книги чужими глазами. Например, через фильм глазами режиссера или через статью журналиста. Сформировались целые сервисы, которые предлагают дайджесты по новым книгам или кратко описывают содержание известных произведений.

которого названа наша библиотека. Здесь легко можно привлечь преподавателей, КВН-щиков, журналистов, блоггеров, пенсионеров, общественников. Номинации можно делать возрастные, языковые, территориальные, иные. В помощь региональные учебные заведения и СМИ.

Кроме того, можно сделать конкурс фото, вайнов и/или минифильмов.

Все это недорого. А рассказы в библиотеке останутся и будут сильно вовлекать людей в чтение.

Полагаю, что предлагаемые меры могут в целом повысить роль литературы в обществе.

Средняя скорость чтения обычных людей 200-250 слов в минуту. Как говорится, Оноре де Бальзак прочитывал роман в двести страниц за полчаса. Скорость чтения не очень сложно повысить. Просто при этом важно не потерять в понимании и в качестве зрения.

МЕРЕКЕ ҚҰЛКЕНОВ: ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ БҰРЫНҒЫ БЕДЕЛІН ҚАЙТАРҒЫМЫЗ КЕЛЕДІ

Қазақстан Жазушылар одағының құрылтайы өтіп, басшылыққа жаңа құрам келгелі де 8 ай уақыт өтті. Осы уақыт аралығында қандай жұмыс істелді, болашақта нендей шаруалар қолға алынып жатыр? Қазақстан Жазушылар одағының Басқарма төрағасы Мереке Құлкеновпен осы мәселелер төңірегінде әңгімелескен едік.

МЕРЕКЕ ӘБДЕШҰЛЫ ҚҰЛКЕНОВ
Қазақстан Жазушылар одағының
Басқарма төрағасы

ЖО – МЕМЛЕКЕТТІҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ӘРІПТЕСІ

– Мереке Әбдешұлы, жаңа құрам Одаққа нендей жаңалық алып келді? Қандай жоспарлар бар?

– Біздің басты мақсатымыз – Жазушылар одағының бұрынғы беделін қалпына келтіру. Ол үшін Одақ қаламгерлердің жағдайын жасай алатын, әдеби процестерге қозғау салатын дәрежеге жетуі керек. Қаламгерлерге жағдай жасауы үшін әуелі Одақтың өзі аяққа тұрып алуға тиіс. Біз, міне, қазір осы бағытта жұмыс істеп жатырмыз.

Қазақстан Парламенті стратегиялық әріптестік туралы заң қабылдады. Осы заң аясында шығармашылық одақтарды «тірілтудің» мүмкіндігі туып отыр. Жазушылар одағы мемлекетпен тізе қосып жұмыс істеуге әзір. Біз өз тарапымыздан 9 жоба ұсындық. Қазір соның 3-еуі қабылдану алдында тұр. Осы жобалар іске аса бастағанда, біздің де жұмысымыздың алғашқы нәтижелері көріне бастайды.

– Ол қандай жобалар?

– Біз жоғалтқаны көп ұлтпыз. Көп тарихымыз әлі де көрші мемлекеттердің архивінде. Мысалы, бір кезде астанамыз болған Орынборда көп дүние жатыр. Тәшкен мұрағатында да мол қазына бар деп есептеймін. Қазан, Уфа қалаларының архивін де сүзіп шығу керек. Мәскеу, Санкт-Петербург қалаларынан да небір құнды мағлұматтар табыларына сенемін. Міне, біздің бір жобамыз осыған қатысты. Архивке жақын жазушыларды жіберіп, қазаққа қатысты дүниелерді жинап алсақ дейміз.

Екінші жобамыз – «Әдеби панорама» деп аталады. Бұл қаламгерлерге еліміз аумағын аралап, жаңа шығармалар жазуға мүмкіндік жасау.

Үшінші жобамыз – жастарға қатысты.

Жас қаламгердің қолтығынан демеу бұрыннан бар үрдіс. Мысалы, Әбдіжәмиль Нұрпейісов соғыстан келгенде, қолында «Курляндия» романының 15-ақ беті болған. Соны оқыған Ғабиден Мұстафин мен Сәбит Мұқанов жас жазушының қалам қуатын танып, ары қарай жазуына мүмкіндік жасаған. Соның арқасында әйгілі роман дүниеге келді. Біздің жобамыз да осы тақылеттес. Биыл 35 жасқа дейінгі 20 жас қаламгерге мемлекеттік грант беріледі. Оларды, әрине, арнаулы комиссия іріктейді. Комиссияның іріктеуінен өткен 20 жас 1 жылдың ішінде шығармасын аяқтап, өткізуге тиіс. Меніңше, бұл жазам деген адамға үлкен қамқорлық!

Тағы бір ескеруге тиіс дүние бар. Бізде талантты жастар өте көп. Бірақ көбінің білімі таяз. Көбі сол күйінде қалып кетеді. Ал жазу дегеніңіз үнемі оқуды, ізденісте болуды қажеттететін процесс. Сондықтан тағы бір 20 жасты 1 жыл бойына әдеби курста оқытқымыз келеді. Оларды Алматыға алдырып, Шығармашылық үйіне орналастырамыз. Әдебиетіміздің белгілі тұлғаларының дәрісін тыңдайды, Алматының шығармашылық ортасымен танысады.

Міне, осындай жобаларды қолға

алып жатырмыз. Әрине, 9 жобамыз түгел өткенде үлкендүмпу болареді, бірақ әзірге барға қанағат дейміз.

– Жазушылар одағының бір кезде өте беделді ұйым болғаны рас. Бірақ заман, соған сәйкес, қаламгерлерге деген көзқараста өзгерді. Ал сіз ЖО-ның баяғы беделін келтіруге ұмтыламыз дейсіз. Бұл мүмкін бе?

– Әбден мүмкін. Біз ең болмаса, тырысуымыз, алдымызға мақсат қойып, соған ұмтылуымыз керек қой. Ол үшін ЖО-ның құзыретін өзіне қайтару керек. Мысалы, қазір қаламгерлерді мемлекеттік сыйлыққа кез келген ұйым ұсына алады. Менің ойымша, бұндай құзырет тек шығармашылық ұйымдарға – Жазушылар одағына, Архитекторлар одағына, Композиторлар одағына, Суретшілер одағына берілуге тиіс. Расында да, шығармашылық адамының қарым-қабілетін анық білетін сол ұйымдар ғой.

Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының да беделін түсіріп алдық. Он-он бес адамға топтап бергесін оның не қадірі қалады? Оның қаржысын демеушілер арқылы тауып келдік. Бір адамға берілетін қаражат бірнеше адамға бөлінгесін не оңсын, әйтеуір, атақ алды демеуің, лауреат атанған кісінің қолына болмашы тиын-тебен ғана түседі. Біз биыл бұл атаққа бөлінетін қаржыны бюджетке енгізіп жатырмыз. Мейлі, 5 адам алсын, бірақ қомақты қаржыға ие болуға тиіс. Аз адамға, оның үстіне лайықты кісіге берілген атақтың да бәсі артады.

Кітап шығару мәселесіне де Жазушылар одағы тікелей араласуы керек деп есептеймін. Қазір мемлекеттік тапсырыстың екі түрі бар ғой – сатып алу, кітап шығару. Осы жерде шешуші сөзді Одақ айтуға тиіс. Сосын әкімдіктермен жұмыс істегенде ұсақ-түйек мәселеге де мән берілуі керек. Мысалы, біз былтыр Алматы қаласы әкімдігімен бірнеше кітап шығардық. Бөлінген қаржы бұрынғыдай түгелдей баспаға кетпей, 10-15 пайызы Одақта қалды. Ұйымның бір жыртығын жамауға септігі тиеді ғой, әйтеуір. Былтыр Түркістан қаласында өткен құрылтайда Мемлекет басшысы мектеп кітапханаларын көркем әдебиетпен толықтыру керек деп өте жақсы мәселе көтерді. Ал енді осы шаруа қалай жүзеге асып жатыр? Алматы қаласының Білім басқармасы өткізген тендерді тек қана екі баспа – «Фо-

лиант» және «Мазмұндама» жеңіп алыпты. Меніңше, оған Қазақстандағы барлық баспалар қатысуы керек. Балалар кітапханасына ең жақсы дүниелер ғана ұсынылуға тиіс. Жылына 1 700 кітап сатып алынады екен. Ол қандай кітаптар болуы керек екенін ЖО жанынан құрылған арнаулы комиссия шешуі керек. Бұл жерде жазушының беделі емес, шығарма басты рөлде болуы қажет. «Пәленшекеңнің кітабы» деген әңгіме мұнда жүрмеуге тиіс. Жақында Жазушылар одағының пленумы өтеді. Жоғарыдағы мәселе талқыға салынады. Балалар жазушылары өз пікірін ортаға салады деп ойлаймын.

Қазір мемлекетіміз әдебиетке жақсы көңіл бөліп жатыр. Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаев – жазушының баласы, өзі де кітапты көп оқитын кісі. Біздің бастамаларымызға қолдау көрсетіп отыр. Мысалы, «Қазақстанның халық жазушысы» атағы қайтарылып, былтыр 5 адамға берілді. Әртүрлі әдеби сыйлықтар бар. Мысалы, екі жылдан бері «Айбоз» әдеби сыйлығы беріліп келеді. Жеңімпаз 5 миллион теңге алады. Қазақстан халқы ассамблеясының сыйлығы беріле бастады. Биыл тұңғыш рет 35 жасқа дейінгі 4 қаламгерге Президент сыйлығы берілді. Биыл елімізде 5-дүниежүзілік көшпенділер ойыны өтеді. Қазақстан Жазушылар одағы мен Ұлттық спорт қауымдастығы осыған орай «Құлагер» атты әдеби байқау ұйымдастырып отыр. 7 номинация бойынша өтетін байқаудың жеңімпаздары 2 миллион теңгеден алады. Биыл классик жазушымыз Бердібек Соқпақбаевтың 100 жылдық мерейтойы ЮНЕСКО көлемінде атап өтілмек. Алматы облысы әкімдігі 2 жылда бір рет берілетін Бердібек Соқпақбаев атындағы сыйлық тағайындап отыр. 2 жылда 1 ғана адамға беріледі. Сәйкесінше, жүлдеқоры да жоғары. Басқа да көптеген әдеби байқау бар. Бұның бәрі қаламұстаған қауымды инталандыратын дүниелер.

– «Қазақстанның халық жазушысы» атағын қайтарған сәтте қарсы пікірлер де айтылды. Сосын әдеби байқаулар тым көбейіп барады. Оның пайдасынан зиян көбірек деген де пікір бар. Бұған не дейсіз?

– Сөзіміз ауыр болмасын, бір кезде Әбдіжәміл Нұрпейісов «Қазақстанның халық жазушысы» атағын жапты. Бірақ өзі ол атақтан бас тартқан жоқ. Біздің ұсынысымызбен атақ

қайтарылған сәтте тағы бір ірі жазушымыз Дулат Исабеков қарсы пікір білдірді. Бірақ ол да өз атағынан бас тартқан емес. Бұл қандай парадокс?

Ал әдеби сыйлық көбейіп барады деген пікірмен мүлде келіспеймін. Әлемде Нобель сыйлығынан бастап қаншама әдеби сыйлық бар. Орыстарда да солай. Бір ғана «Большая книга» өзі қаншама қаламгердің кеудесіндегі отты үрлеп отыр. «Жазушы сыйлық үшін жазбайды» дейді, рас шығар, бірақ жазылған дүниесінің өзіне пайда әкелгені оны алға ұмтылдырмай ма? Меніңше, бәсекелестік болған сайын жазылатын дүние де көбейеді. Мойны озық шығарма тұмай қоймайды. Мысалы, былтыр Кемел Тоқаевтың 100 жылдығына арнап өткізілген «Кемел қаламгер» атты байқауға қаншама мықты дүниелер түсті. Детектив – бізде кенже қалып келе жатқан жанр. Ал аталған байқау сол жанрдың «тіріліп», өріс алуына мүмкіндік жасап отыр.

Әдеби басылымдардың жағдайы неге төмен?

– Қаламгерлерге жағдай жасау үшін Одақтың өзі аяққа тұруы керек деп қалдыңыз. Расында да, солай сияқты. Әсіресе, Жазушылар одағына қатысты басылымдардың жағдайы мәз емес. Мысалы, «Қазақ әдебиеті» газетінің журналистері алатын жалақы өте төмен. Соның себебінен кадр тұрақтамайды...

– Бір ғана мысал айтайын. «Қазақ әдебиеті» мен «Ана тілі» газеті – ұлт руханиятында орны бар басылымдар. «Ана тіліне» жылына 81 миллион теңге, ал «Қазақ әдебиетіне» 18 миллион теңге бөлінеді. Міне, осыдан-ақ кімнің халі мүшкіл болатыны көрініп тұрған жоқ па? Бұл – жалғыз газет емес, Жазушылар одағына қарасты «Жұлдыз», «Простор» секілді журналдарға да ортақ жағдай. Биыл Қазақстан Жазушылар одағының құрылғанына, «Қазақ әдебиеті» газетінің шыға бастағанына 90 жыл толды. Басылымды арнайы құттықтауға келіп, Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың ықыласын жеткізген Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева газет-журналдардың жағдайымен мұқият танысты. Қазір жағдайды жіті зерттеп жатыр. Енді өзгеріс болады деп күтіп отырмыз.

Тағы бір мәселе – жазылуға байланысты. «Мұғалімдерді газет-журналға зорлап жаздыруға болмайды» деген әңгіме шыққалы,

мұғалімдер мүлде жазылуды қойды. Меніңше, бұл дұрыс емес. Пән мұғалімдері өздері үшін-ақ әдеби басылымдарды жаздырып алуға тиіс қой. Газет-журналды таратудың басқа да тетіктері бар. Мысалы, еліміздегі барлық кітапханалар, соның ішінде мектеп кітапханалары да бар, 1 данадан жаздырып алса да, өзі азғантай қазақ басылымдарына көп көмек болар еді. Қазақстан Үкіметі қазақ баспасөзін қолдауы керек.

Әрине, біз өзімізге қарасты газет-журналдарды демеудің басқа да жолдарын қарастырып жатырмыз. Былтыр демеушілердің көмегімен «Қазақ әдебиеті» газетінің техникалық базасын жаңарттық.

Жалпы, жоғарыдағы жобаларымызға қаржы бөлінсе, Одақ ғимаратының бөлмелерін және Шығармашылық үйін жалға беруден түсетін қаржы бар, Жазушылар одағы әжептәуір еңсе тіктеп қалуға тиіс. Шығармашылық үйіне қатысты проблемамыз бар, қазір соны шешіп жатырмыз. Бізге қарасты басылымдарға берілетін қаржы көлемі ұлғайса, онда жағдайымыз тіпті дұрысталар еді. Міне, содан кейін қаламгерлердің ахуалын дұрыстауға кірісеміз. Қазір еліміз аумағында тұратын барша қаламгердің тізімін жасап, олардың әлеуетін, әлеуметтік жағдайын барынша зерттеп жатырмыз. Бұл және тек қана Жазушылар одағының мүшелеріне ғана қатысты дүние емес. Біздің ұйым барша қалам иелеріне қолұшын созуға тиіс. Болашақта ондай мүмкіндігіміз болатынына сенемін.

– Тағы қандай жобалар қолға алынып жатыр?

– ЖО жанынан Әдеби агенттік құрамыз. Қазір ережесін тиянақтап жатырмыз. Бізде шетелге аударылған шығарма көп. Бірақ солардың бәрі «О, қазақ әдебиетінде мынадай жаңалық бар екен...» деп дүмпу туғызып жатқан жоқ. Демек, өзге елдердің назарын аудару үшін қандай дүние, кімнің шығармасы аударылуы керекті қатаң іріктеуден өтуге тиіс. Екіншіден, оны кім аударарды, соған мән беру керек. Біздің әдебиетіміздің неге жарнамасы жоқ? Әлемге белгілі баспалар жарнамаға да назар аудармауы мүмкін. Сіздің тамаша аудармаңызға мән бермеуі де ғажап емес. Өйткені олардың өз аудармашылары бар. Кімді аударарды, өздері шешеді. Америкалық жазушы Элизавет Костованың «Историк» атты

романы әлемнің 25 тіліне аударылып, авторға 2 миллион доллар табыс әкелген. Бізде де сондай шығарма бір жазушының суырмасында жатпасына кім кепіл? Соны әлемге танытуға жағдай жасауымыз керек.

– Демек, аударма жеке сала ретінде дамуы керек қой?

– Дәл солай. Біз ЖО жанынан қазір көркем аударма бюросын құру жөнінде мәселе көтеріп жүрміз. Бұл, біз ойлап тапқан жаңалық емес, Кеңес одағының кезінде болған дүние. Мұрат Әуезов басқарған сол бюро Әбіш Кекілбаев, Сайын Мұратбековтердің Еуропаға танылуына жол ашты. Міне, соны қалпына келтіру керек.

– Бізде Ұлттық аударма бюросы бар емес пе?

– Бар. Бірақ ол оқулықтарды шығаруға басымдық берді. Бізге көркем дүниелерді аударатын бюро керек. Ол және Жазушылар одағының жанынан құрылуы керек деп есептеймін.

Қаламақы мәселесі қашан шешіледі?

– Қаламгерлерге қаламақы төлеу мәселесінің «жыр болып» келе жатқанына біршама жыл болды. Шешудің реті қалай?

– Кеңес өкіметінің кезінде қаламақы төлеудің нақты ережесі болды. Жаңадан шығып келе жатқан қаламгерге бір бөлек, танылып қалған қалам иесіне бір одан көптеу, ал көрнекті ақын-жазушыларға, Мемлекеттік сыйлықтың иелеріне жоғары қаламақы қойылатын. Ол кезде кітап та көп тиражбен тарады. Өйткені оны реттеп отыратын, яғни алдын ала облыстарға шығып, тираж «жинап» отыратын мекеме болды. Сонда 40 мың данамен кітабы шыққан қаламгер әжептәуір қаламақы алатын. Сонымен қатар баспаға да жақсы пайда түсетін.

Қазір бұл жүйенің бірі де жоқ. Дегенмен мемлекет қазір қаламгерге қаламақы төлеудің жолдарын қарастырып жатыр. Кеше ғана Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева әлеуметтік желідегі парақшасында кітап шығару мәселесіне қатысты жаңа ереже енгізлетінін айтты. Министрдің айтуынша, әдеби туындыларға грант тағайындалады. 160 беттік шығармасы үшін қаламгер 4 миллион теңгеден астам қаржы алуға мүмкіндігі бар. Меніңше, өте жақсы бастама. Бірақ кітапты тарату мәселесін де жетілдіру керек. Жоғары-

да айтылғандай, «тираж жинайтын» мекеме құрылуы қажет. Сонда қаламгерге де, баспаға да тиімді болар еді. Әйтпесе, кітап өткізу жыл сайын қиындап барады.

– Басқа елдердің әдеби ұйымдарымен байланыс орнату жағы қалай болып жатыр?

– Әрине, қазақ әдебиеті өз қазанында ғана қайнамауы керек. Былтыр Египетке барған сапарымда сондағы елшіміз Қайрат Лама-Шариф араб жазушыларының қазақ әдебиетіне үлкен қызығушылықпен қарайтынын жеткізді. Жақында Қытай Халық Республикасының Алматыдағы Бас консулдығы консулының орынбасары мен баспа-ақпарат ісі жөніндегі басқарма басшысын қабылдағанда ұққаным, шығыстағы көршіміз де бізбен тізе қосып жұмыс істеуге әзір. Бауырлас түркі мемлекеттерінің де ықыласы жақсы. Қазір күллі әлем халқы бір-бірімен мәдени байланыстарды нығайтуға мұқтаж. Біз де осы сәтті пайдаланып, қазақ әдебиетінің жауһарларын жарқыратып көрсетуге тиіспіз. Алпауыт мемлекеттердің біздің елдегі елшіліктеріне хат жазып, ұсыныс жасап жатырмыз. ЖО-ның жанынан осы мәселемен арнайы айналысатын бөлім ашпақ ниетіміз бар. Мүмкін, жоғарыда айтылған аударма бюросымен бірге болар. Біз қалай да әлем оқырмандарының назарына іріктеуден өткен, өте мықты дүниелерді ғана ұсынудымыз керек.

Филиалдарды уақытша жауып, өкілдерді тағайындаймыз

– Жазушылар одағына мүшелікке қабылдау мәселесі де жиі көтерілетін тақырыптардың бірі. Сосын кеше ҚЖО-ның әлеуметтік желідегі парақшасында облыстық филиалдардың уақытша жабылатыны туралы хабар шықты...

– Оның рас. Сенсең, қазір бізде 800-ге жуық арыз жатыр. Бұрынғы тәжірибеден бас тартып, бұл мәселені жылына бір рет қараймыз деп шештік. Жақында 50 шақты адам Одақ құрамына өтті.

Иә, Қазақстан Жазушылар одағының облыстар мен екі маңызды қаладағы филиалдарының жұмысы уақытша тоқтатылды. Филиал директорларының міндетін Қазақстан Жазушылар одағының Басқарма төрағасы тағайындап, сенімхат берген Жазушылар одағының өкілі атқарады. Бұған дейін кейбір филиал директорлары Жазушылар одағының

атын пайдаланып, өз мүддесіне жұмыс жасап келді. Ендігі жерде Қазақстан Жазушылар одағының өкілі тек қана Жазушылар одағының тапсырмасымен жұмыс істейді әрі атқарылатын шараларды ақылдасып отырады.

– Өңірлердегі қаламгерлер көп ретте «шөміштен қағылып» жатады...

– Міне, әңгіменің төркіні осыған келіп тіреледі. Өз бетімен өмір сүріп жатқан филиалдың жұмысын кім біледі? Республикамыздың түпкір-түпкірінде қаншама талантты қаламгерлер бар, бірақ жұртшылық біле бермейді. Біз қазір облыстық әкімдіктерге шығып, «Қазақ әдебиеті» газетінің жанынан айына 4 беттік қосымша шығару жөнінде ұсыныс жасап жатырмыз. Сонда бір облыс қаламгерлерінің шығармалары жылына 12 рет әдебиетіміздің бас газетінде жарияланатын болады. Оған күллі республика аумағындағы оқырмандардың назары ауады. Кімнің кім екенін біліп отыратын боламыз. Облыстағы өкіліміз осыны реттеп отыруға тиіс.

– Кейінгі кезде әдеби процесс туралы мүлде аз айтылатын болды. Бұл туралы не дейсіз?

– Әдебиет дамуы үшін сын болуы керек. Баяғыдағы әдеби жыл қорытындыларында көзгетүскен шығарма жан-жақты талданатын. Кейін бәрі бірыңғай мақтауға құрылатын болды. Биылғы жыл қорытындысында баяндамашыларға нақты талап қойып отырмыз. Шығарманың ерекшелігінде? Озықтұсықайсы, кемшілігінде? Ашықайтылса дейміз. Әрине, бәрі бірден керемет болып кетпес, бірақ бір-басталса, кейін бірте-бірте ретке келеді ғой.

– Жақында «Халық үні» порталына берген сұхбатында классик жазушымыз Мұхтар Мағауин қырық шақты жас қаламгерден үміт күтетінін айтты.

– Кезінде Мұхтар Әуезов «Жыл келгендей жаңалық сезінеміз» деп 5 жас қаламгердің атын айтқан болатын. Кейін олар, расында да, қазақ әдебиетінің белгілі тұлғаларына айналды. Енді, міне, Мұхтар Мағауин жастар туралы жақсы лебіз білдірді. Ешкімнің атын атап ай-

тқан жоқ, бәлкім, бір-біріне қарсы қоймайын деген шығар. Дегенмен Мағауиннің аузынан шыққан лепес – өте жоғары баға. Бұл ақсақал жазушымыздың қазақ әдебиетін түгел қадағалап отыратынын, әсіресе, жастардың шығармашылығын ден қойып оқитынын көрсетті.

Бір кезде алыс ауылдан әдебиетке келген жас бір ғана тілді – қазақ тілін ғана біліп келетін. Орыс тілін көбі қалаға келгесін үйренді. Қазір бірнеше тілде еркін сөйлеп, жаза алатын, дүние жүзінің озық әдебиетін түпнұсқасынан оқитын ұрпақ келді. Өзің зерттегің келетін әдебиетті сол тілде оқу деген бақыт қой. Жастар әлем әдебиетінің «ішкі ағысын» жақсы біледі. Бұған қоса қазіргі қаламгерлерде ой, пікір еркіндігі бар. Сондықтан да оларға сену, қолтығынан демеу қажет.

– Әңгімеңізге рахмет.

*Ақпарат turkystan.kz сайтынан алынды
Сұхбаттасқан: Бауыржан Бабажанұлы*

БЕЙБІТШІЛІК ЖӘНЕ КЕЛІСІМ КЕРУЕНІ: АСТАНА ҚАЛАСЫНДА ТАҚЫРЫПТЫҚ ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ ӨТТІ

Қоғамдық келісімді, жалпы ұлттық бірлікті нығайту, сондай-ақ Қазақстанды этносаралық және конфессияаралық қатынастар саласында бірегей тәжірибесі бар ел ретінде ілгерілету. Осы және басқа да өзекті тақырыптар «Азия және Еуропа халықтары мәдениеттерінің шығармашылық фестивалі» Халықаралық бейбітшілік және келісім керуені» тақырыбында дөңгелек үстел барысында талқыланды.

Іс-шара «Amanat» партиясы мен Қазақстан халқы Ассамблеясының қолдауымен «Бейбітшілік және келісім» қайырымдылық қорының бастамасымен өтті. Қатысушылар түрлі этнос өкілдері арасындағы достық пен ынтымақтастықты нығайту, өзара мәдени алмасу, сондай-ақ Қазақстанның этносаралық келісім мен жалпы ұлттық бірлік саласындағы бірегей тәжірибесін ілгерілету мен таратудағы халықтық дипломатия факторын талқылады.

«AMANAT» партиясының саяси платформасында айтылғандай: бейбітшілік, келісім және бірлік – біздің мемлекетіміздің негізі. Ұлтаралық және конфессияаралық келісімді нығайту – біздің басты басымдықтарымыздың бірі. Керуенге қатысушылар халықара-

лық қоғамдастықта халықтық дипломатия қағидаттары бойынша еліміздің оң имиджін дамытуды жақтайды. Бұл жерде ерекше терең мағына бар – Қазақстан азаматтары әлемге өздерінің ашықтығын көрсетуде», - деді «AMANAT» партиясы саяси жұмыс департаментінің директоры Еркебұлан Жауылыбаев.

Кездесуге қатысушылар «Азия және Еуропа халықтары мәдениеттерінің шығармашылық фестивалі» Халықаралық бейбітшілік және келісім керуенінің II кезеңінің басталуын талқылады. «Бейбітшілік және келісім» қайырымдылық қорының президенті Руслан Абдуллиннің айтуынша, керуен мәдени мұра мен шығармашылықтың жетістіктерімен өзара алмасуды күшейтуге және әртүрлі елдердің халықтары арасындағы байланысты нығайтуға арналған.

«Біздің қызметіміз 1995 жылы, Қазақстаннан келген белсенділер тобы жанжал тараптарын келіссөздер үстеліне отыруға шақыру үшін Шешенстанға барған кезде басталды. Бұл халықтық дипломатияның миссиясы болды. Қазіргі уақытта біз ту шерулерін, концерттік бағдарламалар мен мерекелер өткіземіз. Біздің міндетіміз –

елдегі тыныштық пен бейбітшіліктің басты кепілі халық екенін көрсету. Барлық-жерде Қазақстанның туы мақтаныш пен өтеді. Айтакетейін, біз Кавказға барған кезде жергілікті тұрғындардың кейбіреуі бізбен қазақ тілінде сөйлесті. Өткен ғасырдың 40-жылдарында қазақ жерінен баспана тапқандар бұны ұмытқан жоқ, кейінгі ұрпаққа да айтып-жүр», – деді ол.

Өз кезегінде «Қоғамдық келісім» РММ бас сарапшысы Талшин Италиева этносаралық саладағы жанжалдардың алдын алу мәселесі туралы айтып берді.

«Этномедиацияны дамыту 2015 жылдан бастап Қазақстан халқы Ассамблеясы қызметінің басты бағыттарының бірі болып табылады. Өңірлерде ҚХА медиация кабинеттері ашылып, 1000-нан астам адам этностар арасындағы жанжалды жағдайларды болдырмау бойынша оқудан өтті. Этномедиацияны дамыту этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясатты іске асырудың жаңа кезеңі болып табылады және әр түрлі тәуекелдер мен сын-тегеуріндердің алдын алуға әрқашан дайын болу қажеттігін білдіреді», – деді ол.

Дөңгелек үстел барысында ішкі істер, мәдениет министрліктерінің, Ұлттық ұланның өкілдері, түрлі қоғамдық және этномәдени бірлестіктердің мүшелері сөз сөйледі.

АҚЫН МОНОЛОГИ

SHOMISHBAY SARIYEV

Poet, Honored Worker of Kazakhstan

*Shomishbay Sariyev with his wife
Zhumagul Sariyeva at the Sheikh
Zayed Grand Mosque in Abu Dhabi,
United Arab Emirates*

MONOLOGUE OF THE POET

(To the great Magzhan)

*I feel the world, its weight I bear,
My Kazakh soul, with every care.
Can each tribe find a common ground,
To lift our nation, glory-bound?*

*Fate's trials, diverse and vast,
In Kazakh hearts, they're cast.
Regrets and losses, I've faced them all,
Yet I stand, proud and tall.*

*Unyielding, fate's hand I'll take,
Even if it leads to a trial to forsake.
Perhaps the mountains, in their might,
Hold the truth, in their height.*

*Even if I face a hundred deaths,
I won't be just a memory, but with breaths.
For each death marks a story's start,
In history, I'll leave my part.*

*Perhaps, in life, death's grip is sure,
But like a stream to the sea, I'll endure.
Yellow fields, like my heart's call,
Embrace me, as I fall.*

*I'll await each death with open arms,
With strength, unswayed by life's alarms.
Like a river flows to meet the sea,
I'll merge with eternity.*

*Death is just a moment's grace,
In the vast expanse of space.
I won't die, but live on, you'll see,
A Kazakh spirit, forever free!*

2024'S KURULTAJ: A UNIQUE EVENT TO COMMEMORATE THE ANCESTORS

The Hungarian Turán Association and the Hungarian Turán Foundation are organizing the Kurultaj – Hungarian Tribal Meeting in Bugac (Central-Hungary) from August 9-11, 2024.

This event, the largest of its kind in the Carpathian Basin, commemorates Hungarian ancestors and historical figures, fostering unity among Hungarians and related Eastern peoples. The Kurultaj serves as a significant cultural gathering and tribal meeting, welcoming over 25 nations and featuring more than 50 programs highlighting Hun-Turkic cultures. It has been patronized by Sándor Lezsák, Vice-President of the National Assembly. In this article we summarize the main venues and programs offered by this spectacular event. Ancestors' Tent and Atilla's Tent

One of the tents hosts archaeological and

anthropological exhibitions across giant yurts, showcasing artifacts from the Hun, Avar, and conquest periods (from 890s AD to the early 900s AD). Visitors can view original skulls, weapons, jewelry, and reconstructions of Hun leaders' faces. The world's largest yurt, Atilla's Tent, presents archaeological reconstructions and a monumental semi-circular painting depicting "The Huns' arrival". Coordinated by scientific experts, this tent offers insights into the Hun era. Military and Historical Demonstrations Highlights include a parade with 5,600 traditionalists on horseback and foot, featuring

Kurultaj not only celebrates Hungarian heritage but also serves as a bridge for cultural exchange among Eastern peoples. Admission is free, inviting all to experience and learn about the rich history and traditions of the Carpathian Basin.

demonstrations by world-renowned horse archers and traditional nomadic trials of strength. Infantry-armored duels and demonstrations of Hun chieftains' costumes add to the historical spectacle. Visitors can also witness bronze casting and the craftsmanship of gunsmiths, showcasing techniques from ancient times through experimental archaeology. Nomadic Sports Competitions Organized by the Turanian Federation, competitions include horse races, horse wrestling, and archery obstacle courses with valuable prizes. The festival also hosts the Hungarian stick-pulling national competition and a large-scale belt wrestling championship. Educational Lectures and Folk Culture

The festival offers educational lectures on Hungarian prehistory and geopolitical topics. Handicraft demonstrations and a fair exclusively featuring Hungarian crafts highlight the cultural richness of the Carpathian Basin. Folk music and dance performances entertain visitors, featuring traditional and modern interpretations. «The festival concludes with a ritual fire ceremony, honoring ancestors and celebrating their legacy».

Kurultaj not only celebrates Hungarian heritage but also serves as a bridge for cultural exchange among Eastern peoples. Admission is free, inviting all to experience and learn about the rich history and traditions of the Carpathian Basin.

Kurultaj, originally from Turkic languages ("kurul" for "assembly" or "gathering" and "taj" for "place" or "event"), historically denoted assemblies of tribal leaders among Turkic peoples.

Hungarytoday.ru

«Я БЫ ХОТЕЛ, ЧТОБЫ МНОГИЕ ЛЮДИ ЗНАЛИ, ЧТО У КАЗАХОВ И ВЕНГРОВ ОБЩАЯ ИСТОРИЯ» – АНДРАШ БИРО

Всемирные игры кочевников: более 2000 спортсменов из 85 стран мира сразятся, чтобы определить, кто сильнее в национальных видах спорта. Сборная Венгрии возглавляет список самых крупных делегаций в Астану. Сборная Венгрии, выступающая в 15 видах спорта, привезет в столицу на состязания более 50 спортсменов. Мы связались с Андрашем Биро, главой делегации, известным антропологом, профессором, президентом Фонда Мадьяр Туран.

- Когда мы искали информацию о Вас, то узнали, что Вы 7-кратный чемпион Венгрии по дзюдо. Что побудило Вас оставить профессиональный спорт и обратиться к такой сложной и трудной области, как антропология?

- Начнем с того, что мой отец родился в Восточной Венгрии, а мать – в Северной Венгрии. Они встретились в Будапеште, познакомились и поженились. Я родился там. Однако летние каникулы я проводил в доме бабушки и дедушки, которые жили в этом районе. Меня интересуют традиционные виды спорта, такие как верховая езда, стрельба из лука. Кроме того, я рос, слушая различные легенды из уст старейшин и впитывая культуру. Выросшему с детства в такой среде, нельзя не интересоваться историей народа. Вообще, я очень интересовался природой и историей еще со студенчества. Сначала я решил стать врачом, потом увлекся биологией. Потому что эта область переплетается с такими областями, как антропология и зоология. Итак, я изучал биологию и антропологию человека в университете. Что касается дзюдо, то я с подросткового возраста был в сборной Венгрии. Я семь раз выигрывал чемпионат страны. В 1992 году я не попал на чемпионат мира, и мне тогда пришлось сосредоточиться на учебе. Итак, я оставил профессиональный спорт и углубился в науку. Позже я устроился на работу в Институт антропологии в Будапеште. В течении последних двадцати лет я работаю там главным антропологом.

- Известно, что стратегическое партнерство между Казахстаном и Венгрией в ближайшие десять лет набирает обороты. Хотя венгерские ученые, с которыми мы беседовали, говорят, что отлично знали о родстве между двумя народами с самого детства.

- Это верно. Когда я был ребенком, дедушка всегда говорил мне, что родственники живут в Казахстане. Не хочу хвастать, но европейские мадьяры хорошо сохранили древнюю культуру. Хотя мы живем в Центральной Европе уже 1200 лет, мы никогда не забывали, что пришли с Востока. Самое удивительное, что нам удалось сохранить наш древний язык и алфавит. Мадьярский язык не похож ни на один европейский язык. И наш язык не претерпел изменений. Лишь 1% позаимствовано из других языков. Мы гордимся тем, что

наши предки хранили все наши ценности как зеницу ока и донесли их до наших дней. Знаете ли Вы, где зародилась наука тюркология? Эта индустрия зародилась не в Турции или Средней Азии, как думают многие, а в Венгрии в 19 веке. Положение Казахстана, который на тот момент являлся колонией России, было тяжелым. Не было возможности провести исследование. А в это время Арминий-Вамберский путешествовал по Средней Азии и изучал происхождение мадьяр. Позже Российская империя ввела запрет. Однако наши предки никогда не забывали, что наши корни из Средней Азии. Затем, в начале XIX века, второй венгр, ступивший сюда, граф ЛаслоАл-маши, стал первым европейцем, написавшим генеалогию казахов и киргизов. В те годы и возникла идея Турана. Ататюрк, впервые приехавшего в Будапешт в 1922 году, очень интересуется тот факт, что тюркологи написали книгу об истории и что имя Аттила широко распространено в стране. Позже он создал в своей стране новую идеологию и призвал венгров к установлению тесных связей. В конце концов, венгерские профессора начали преподавать в Анкаре. Многие исторические книги на венгерском языке переведены на турецкий язык. Позже, в течении 40-летнего социалистического периода, пропагандировать это не удалось. Однако в 90-е годы отношения возобновились. Это естественно, потому что общую историю не стереть. Я вырос, слу-

шая и зная все это, и мечта об объединении родственных народов была в моей голове. Я хотел популяризировать наших великих предков, которые связаны друг с другом и какую историю они сотворили. Очевидно, что при советской власти история между родственными народами была искажена. Даже сейчас достаточно людей, которые не понимают этого. Моя цель – показать настоящую историю. Я хочу, чтобы больше людей знали, что у нас общая история. Особенно для понимания богатой культуры кочевников. Хотелось бы, чтобы люди, что кочевники – это не просто люди, а часть цивилизации. Многие не знают, почему наши деды не хотели строить дом и считали удобным жить в юрте. Большинство людей не знает, что на территории Казахстана в сакский период использовалась замечательная технология изготовления оружия и орудий труда. С этой целью я несколько раз приезжал в Казахстан. Сначала, в 1988 году, я приехал на соревнования в Алматы в составе сборной Венгрии и стал победителем. Однако на тот момент солдаты и полицейские были русскими. Казахам мы видели только на улице. Позже, в 2004 году, меня пригласили

в Центральный государственный музей Алматы. В то время я посетил несколько регионов Казахстана.

- Потом Вы взяли с собой группу ученых и совершили научную экспедицию по Костанайской области. Почему вы выбрали Торгайский район? Что случилось с этой экспедицией?

- Мы знаем, что в Костанайской области раньше и сейчас проживает много выходцев из рода мадьяр. Нам хотелось сравнить и проверить их отношение к нам. Итак, мы как группа учёных совершили туда научную экспедицию в 2006 году. Мы посетили районы с большим скоплением мадьяр. Мы внимательно изучили их генеалогии, имена, легенды и предания. Затем мы собрали генетический материал через слюну. Мы провели тест среди мужчин. Потому что Y-хромосома переходит из поколения в поколение в неизменном виде. Благодаря этому тесту можно изучить отцовскую сторону и определить, состоит ли казах в родстве с другими родами или представителями других национальностей. 20 лет назад база данных в Казахстане была неправильно выстроена. Поэтому мы собирали все вручную. Наконец, мы собрали материал ДНК

около 120 человек, привезли его в Институт биологии в Будапеште, всесторонне изучили и проанализировали. Интересным оказалось, что мадьяры в Торгае и мадьяры в Европе имеют отцовскую связь. Это значит, что раньше они были одним народом, и не случайно их называют мадьярами. Многие мадьяры уехали на запад, а немногие остались в стране. Как известно, мадьяры населяли территорию Южного Казахстана и Узбекистана. Они также проживают в Караганде. Многие мадьяры живут в деревне Каратау, ныне Русское Поле, в Омском районе, граничащем с Россией. Говорят, что они кыпчакские мадьяры. А жители Торгая называют себя «чистыми мадьярами». А те, кто на юге, называют себя узбекскими мадьярами. Это говорит о том, что когда-то они были отдельным племенем. Доказано, что другие мадьяры Средней Азии генетически связаны друг с другом. Все они в то время были одним народом и сохранили свое древнее название. В этой связи позвольте мне сказать кое-что важное. В Казахстане нас часто называют венграми, а нашу страну называют Венгрией. Когда мы это слышим, нам становится не по себе. Мы сами это так не называем, большинство людей даже не понимают этого, когда слышат. По-казахски - мажар, по-нашему - мадьяр. Название страны - Мажарстан, страна мадьяр. Лучше это так назвать. Я надеюсь, что люди этого не забудут.

- Потом, вернувшись в страну, Вы обсуждали результаты экспедиции с местными жителями?

- Да, через год мы поехали в Торгай и обсудили результаты экспедиции. Люди там предложили провести совместное мероприятие, чтобы закрепить наше родство. Итак, мы организовали курултай мадьяров в деревне Сага, которая находится недалеко от озера Сарыкопа. Мы назвали его Курултай Мадьяр. Большую поддержку нам выразили Курмангазы Жандилдин, уважаемый человек, который был главой мадьяр, и Айбек Накыпов, родившийся в Алматы, но родители которого были родом из Торгая. Я взял с собой группу квалифицированных специалистов из Венгрии. Мы представили наши исконные традиции. Кроме того, 25 мадьяр представили публике стрельбу из лука. В то время эти виды спорта в Казахстане не получили должного развития. Жители дали свои названия. Кроме того, мы пригласили музыкантов. С их помощью мы устроили шоу кочевников. Мы делали разные трюки. Казахи соревновались друг с другом в казак курес (казахская борьба). Этот курултай, длившийся три дня, была очень интересным. Посмотреть на это мероприятие, которое проходило в селе с населением около 200 человек, приехало более 8000 человек. В конце вечера мы посоветовались с вышеупомянутыми Курмангазы, братьями

Айбеками и местными старейшинами и решили проводить его здесь раз в два года. Однако после обсуждения мы решили организовать его в Венгрии.

- Со временем курултай, прошедший на Костанайской земле, стал крупнейшим событием в Европе и сегодня звучит в устах мировой общественности.

- Это верно. На первом курултае, состоявшемся в Венгрии в 2008 году, мы собрали 25 тысяч человек. Там мы пропагандировали культуру и спорт не только мадьяр, но и древних гуннов и тюрков в целом. Через два года на курултае мы представили публике не только спортивные, но и научные результаты. Итак, мы сделали это традицией. Каждый раз мы организуем выставки на разные темы. Например, в этом году прошла выставка, на которой было представлено много информации о восточных и западных гуннах. Кроме того, регулярно организуются выставки, раскрывающие историю оружия и украшений. Кроме того, мы проводили конференции по результатам археологических и генетических исследований. Также, мы катались на лошадях и верблюдах. Мы построили юрту. С каждым годом масштабы и темпы деятельности этой организации увеличиваются. На курултае, состоявшемся в 2016 году, собралось около 180 тысяч человек, и в результате он стал крупнейшим мероприятием, организованным в

тюркском мире. В 2022 году 200 000 человек собрались вместе и вновь завоевали титул крупнейшего мероприятия, проводимого в Европе.

Действительно, эта инициатива, зародившаяся в Казахстане, стала настолько масштабным событием, что поражает мир. Следует отметить, что мы всегда рады и приветствуем казахстанцев, приезжающих на курултай. За эти годы нас посетили несколько министров Казахстана. Помимо этого, сколько людей интересуется и смотрит?! Забываю сказать, что после первой конференции, прошедшей в Венгрии, мы вместе с археологами, антропологами, историками, этнографами открыли фонд «Мадьяр Туран». Разумеется, мы занимались только научной работой. Позже мы добавили в наши ряды тех, кто занимается традиционными видами спорта, такими как садақ ату, жамбы ату, аударыспақ (стрельба из лука стоя, стрельба из лука на лошади, борьба всадников). Сегодня, помимо проведения конференции, мы проводим различные проекты совместно с другими братскими странами. В их числе Казахстан, с которым мы наладили тесное сотрудничество. Мы проводим там различные конференции и встречи. Например, совместно с акимом Алматы мы провели международный этнофестиваль «Дух Великой степи» в археологическом парке «Боралдайсақские курганы». После этого мы

организовали фестиваль «Мир кочевников» на территории этносела в Астане. Там нас познакомили с оружием и украшениями, которыми пользовались мадьяры в древности. На шоу кочевников мы использовали луки, копья и айбалту и произвели впечатление на толпу. Кроме того, у нас есть тесные связи с Узбекистаном, Кыргызской Республикой и Туркменистаном. Когда кыргызы впервые организовали Всемирные игры кочевников, мы поддержали их. В церемонии открытия участвовали 25 мадьяр верхом на лошадях. Тогда мы возглавили делегацию из почти восьмидесяти человек из Венгрии.

- В начале разговора, затронув тему Всемирных игр кочевников, Вы сказали, что история этого идет дальше. Можем ли мы сказать, что братья-кыргызы, начавшие Игры кочевников, находились под влиянием организации, которую Вы сначала организовали в Венгрии, и в конце концов реализовали эту инициативу?

- Можно и так сказать. На нашу курултай приехал министр спорта Кыргызстана. Тогда они выступили с инициативой: если вы продвигаете культуру кочевников в Европе, почему бы не продвигать ее и здесь. Установив с ними контакт и посоветовавшись, мы пришли к решению, что нам не следует соревноваться друг с другом, а давайте покажем встречу кочевников, культуры и спорта в Венгрии, а кыргызам следует организовать соревнования по родному спорту кочевников. Вы понимаете разницу, да? Мы - родственные страны, не конкуренты. Если на курултае в Венгрии распространяется информация о происхождении, культуре и спорте народов, то в Играх кочевников, затеянных кыргызами, приоритет отдается только спорту. Принять участие в нем могут представители любых национальностей, интересующихся национальными видами спорта. Это большой спортивный праздник. Мы всегда поддерживаем энергичных профессионалов, которые организуют эти Игры. На все Игры мы привозим много спортсменов. В феврале этого года мы посетили Астану по приглашению представителей Министерства спорта Казахстана и организаторов. С марта мы работаем над формированием сборной Венгрии. У нас есть сильные спортсмены, преданные национальным видам спорта. Например, в нашей стране

стрельбой из лука занимаются более пяти тысяч человек. Выбрать среди них сильнейшего было непросто. Отборочные конкурсы продолжались несколько месяцев. В итоге наша сильная команда уже сейчас готова отправиться в Астану.

- Сколько спортсменов Вы тренируете и привозите на Игры кочевников, которые начнутся в Астане через неделю? В каких еще видах спорта, помимо стрельбы из лука, вы участвуете?

- Мы привезем около пятидесяти спортсменов из Венгрии. Конечно, мы всегда хотим пригласить больше участников. К сожалению, количество квот по каждому виду спорта ограничено. Но мы не из тех, кто жалеет себя, мы стараемся выкладываться на тех соревнованиях, где мы сильны. Жаль только, что мы не можем соревноваться в кокпар на своих лошадях. Однако, мы сделаем все возможное, чтобы победить. Будем соревноваться по кокпар, всем видам борьбы, аударыспақ, жамбы, садақ ату, теңге ілу, всего 15 видов спорта.

- В конце интервью хочу задать еще один вопрос. Вы хорошо говорите по-казахски. Вы научились за то короткое время, когда приезжали в нашу страну?

- Я учился у своих друзей в Казахстане. Кроме того, дома я самостоятельно занимался. Я много читаю. Я читаю казахские статьи, смотрю фильмы. Я хорошо понимаю, но не всегда получается бегло разговаривать. Причина в отсутствии практики. Я разговариваю только когда бываю в Казахстане. Вообще, мне нравится казахский язык. Красивый, мелодичный язык. Он очень близок мне, потому что в нашем языке есть много схожих слов. Мне удобнее говорить по-казахски, чем по-русски.

- Удачи! Спасибо за историю!

turkystan.kz

Интервьюер АлияТлеужанкызы

Перевод Qazalem

ТҮРІК МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ 34 ӘРІПТЕН ТҰРАТЫН ОРТАҚ ӘЛІПБИ ҚАБЫЛДАНДЫ

АНКАРА. 12 қыркүйек.

Түрік мемлекеттері ұйымы (TDT) жанынан құрылған түркі әлемі ортақ әліпби комиссиясы 34 әріптен тұратын ортақ түрік әліпбиін қабылдау жөнінде келісімге келді. Бас кеңсесі Қазақстан байтағы – Астанада орналасқан Түрік академиясының мәлімдемесінде 9-11 қыркүйекте Әзербайжанның бас қаласы – Бақыда Түрік академиясы және

Түрік тілі қауымдастығымен ынтымақтастықта. Түркі әлемі ортақ әліпби комиссиясының 3-ші отырысы өткен атап өтілді. Мәлімдемеде TDT мүше елдерден құралған Түркі әлемі біріккен әліпби комиссиясы мүшелері қатысқан отырыстың сәтті аяқталғанына назар аударылды. Отырыстың негізгі мақсаты ортақ тақырыптағы жұмыстарды

Ortak Türk Alfabeti (2024)

Aa (Aa)	Әә (Ää) (Әә)	Bb (Bb)	Cc (Cc)
Çç (Чч)	Dd (Dd)	Ee (Ee)	Ff (Ff)
Gg (Gg)	Ğğ (Fғ)	Hh (Hh)	Xx (Xx)
İi (Iы)	İi (Iи)	Jj (Жж)	Kk (Kк)
Qq (Гг, Ққ)	Ll (Lл)	Mm (Mм)	Nn (Hн)
Ññ (Hң)	Oo (Oo)	Öö (Өө)	Pp (Pп)
Rr (Pp)	Ss (Cc)	Şş (Шш)	Tt (Tт)
Uu (Yy)	Üü (Yү)	Vv (Bб)	Ww (Yy)
Yy (Йй)	Zz (Зз)		

қорытындылау болды. Осы слалада алынған ақпарат пен комиссияның 2 жылдық жұмыс тәжіребесін пайдалана отырып, түркі тілдеріне арналған әліпби жобасы қабылданды. Мәлімдемеде ғалымдар алғаш рет 1991 жылы ұсынған латын негізіндегі ортақ түрік әліпбиі жобасы жан-жақты қарастырылып, комиссия мүшелерінің осы әліпби жабасында әзірлеуді қажет ететін мәселелерге қатысты қажетті тұжырымдар жасағаны атап өтілді. «Осы тынымсыз жұмыстардың нәтижесінде 34 әріптен тұратын ортақ түрік әліпбиін қабылдау жөнінде келісімге қол жеткізілді. Ұсынылған әліпбидегі әрбір әріп түрік тілдерінде кездесетін әртүрлі фонемаларды білдіреді», – делінген мәлімдемеде. Мәлімдемеде кездесудің сәтті аяқталуының тарихи маңызы бар екені атап көрсетілді. Ол «ортақ түрік әліпбиінің дамуы түрік халықтарының тіл мұрасын сақтай

отырып, өзара түсіністік пен ынтымақтастыққа ықпал етеді» деп бағаланды. Мәлімдемеде Түрік академиясы мен Түрік тілі қауымдастығы түрік мемлекеттерінің үкіметтері мен комиссия мүшелеріне осы үдеріске қосқан құнды үлестері үшін алғыс айтыла келіп, «барлық тиісті мекемелер ұсынылған ортақ түрік тілінің жүзеге асырылуын белсенді түрде қолдануға шақырылатыны» жеткізілді. Сонымен қатар, биылғы қыста Қазақстан да осы әліпбиге екі қазақ әрпін енгізуді ұсынды.

rast.kz

КАК ВЫГЛЯДЕЛО КАЗАХСКОЕ ГОСУДАРСТВО В ТЕЧЕНИЕ 600 ЛЕТ НА СТАРИННЫХ КАРТАХ МИРА

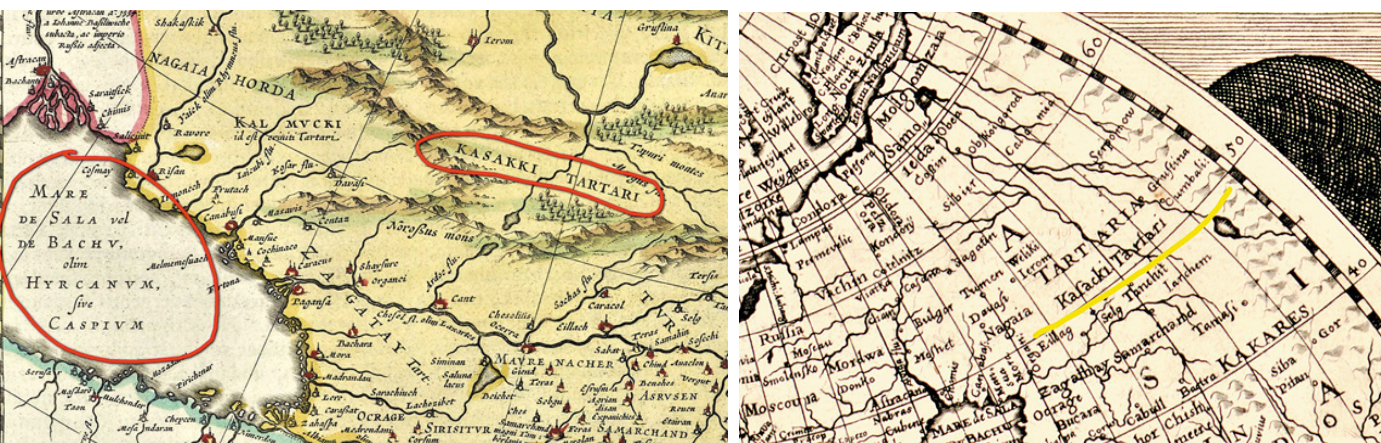
Мухит-Ардагер Сыдыкназаров более 15 лет посвятил поискам по всему свету старинных карт, где указано Казахское государство. Им обнаружены почти 300 средневековых карт Казахского государства в Европе и США. Колоссальный труд вылился в уникальную книгу-атлас весом 6 килограммов, которая этим летом пополнила библиотеки Казахстана.

ФИКСАЦИЯ НА МИРОВЫХ КАРТАХ

Книга под названием «Непрерывная государственность Казахстана в потоке истории. Казахское государство на европейских и американских картах XVI–XIX веков. Атлас» была издана в конце 2021 года в Брюсселе на казахском, английском и русском языках. В ней в хронологическом порядке представлены, описаны, дифференцированы, систе-

матизированы, переведены, даны полные выходные данные и научно-технические параметры 130 раритетных средневековых карт (с 1562 по 1879 год), содержащих авторские описания, комментарии. В июле этого года автор реализовал свою мечту – весь тираж 1-го издания подарил библиотекам Казахстана и национальным библиотекам зарубежных стран!

– Начну с того, что я в науке, высшем образовании и научных исследованиях – уже 26 лет. При этом, как автор книги, составитель этого атласа старинных, средневековых карт Казахского государства на европейских и позже – американских картах, работаю в междисциплинарном поле исследований политологии и международных отношений, европеистики, политической истории, истории картографии, географии, геральдики и вексиллологии, культурной антропологии, лингвистики и урбанистики.

А началось всё, когда я учился в Польше, и сначала в картотеках, а затем уже воочию увидел во Вроцлавском университете 1-ю карту. На той средневековой карте было четко обозначено Казахское государство, я был безмерно счастлив находке, – рассказывает Мухит-Ардагер СЫДЫКНАЗАРОВ, автор книги, кандидат филологических наук, доктор политологии, директор Института современных исследований ЕНУ им. Л.Н.Гумилева. – Изучая ту карту, я понял, что это лишь часть письменного средневекового наследия, где на картах зафиксировано Казахское государство, что есть и другие. Стал выезжать в европейские страны, посещать национальные библиотеки, королевские музеи, изучать государственные и частные коллекции. Предпочтение отдавал государственным и королевским библиотекам и музеям, где подлинность была безусловной. Изучал только европейские и американские карты. Потому что картография в современном ее понимании и стандартах как наука окончательно оформилась в Европе, при этом свои, гораздо более ранние, чем европейские, мощные школы картографии

были и в Азии.

Уже к началу XVI века Казахское государство, в течение короткого, по историческим меркам, времени, сложившись в мощное централизованное государство, стало активным геополитическим субъектом, что отразилось в константной фиксации Казахского государства на мировых, региональных картах, в европейских атласах, а позже – у американских исследователей и картографов.

Отличительной особенностью молодого Казахского государства XV века, подтверждаемой многими восточными и западными историческими источниками, явилось также и то, что с самого начала это было не разделенное на удельные владения, княжества государственное объединение, как это мож-

« Уже к началу XVI века Казахское государство, в течение короткого, по историческим меркам, времени, сложившись в мощное централизованное государство, стало активным геополитическим субъектом, что отразилось в константной фиксации Казахского государства на мировых, региональных картах, в европейских атласах, а позже – у американских исследователей и картографов.

но было наблюдать в соседних государствах. Казахское государство с момента образования было сплоченным и единым. Мы видим, сколь ясным, системным, было государственническое, топографическое мышление казахов. Элитарии, равно как и рядовые люди Казахского государства того времени, четко знали, где начинаются и где заканчиваются их земли.

ПУБЛИКУЕТСЯ ВПЕРВЫЕ!

– **Насколько сложно было получить доступ к старинным картам и атласам?**

– Поначалу работники королевских и национальных библиотек и музеев Европы, центров редких рукописей ко мне, как иностранцу, относились традиционно на дистанции, сухо, в день давая на изучение 1–2 средневековых манускрипта. Приходилось изучать их при обязательном ближайшем присутствии и визуальном контроле работника библиотеки или музея – таковы стандарты работы с редкими источниками. Но с годами ко мне стали относиться уже как к старому знакомому, исследователю из Казахстана, казаху, который ищет свою страну на старинных картах, предоставляли уже столько материала, сколько запрашивал. Я им за это безмерно благодарен. Бывало, работаешь неделями – и безрезультатно, а, бывало, за день находишь сразу несколько карт. Обнаруживая карты, где обозначено Казахское государство, мое сердце, как казаха, ученого, патриота своей страны, наполнялось светом счастья, огромной радостью, волнением и гордостью за наших предков. Они оставили нам бесценное наследие: государственность, огромнейшие земли (9-ю территорию мира), страну, имя государства, язык, богатую историю и культуру, зафиксированные мировыми учеными и картографами в своих трудах.

– **Вы потратили 15 лет на поиски. Почему путь исследователя оказался таким длинным?**

– За эти годы я пересмотрел, наверное, свыше 25 тысяч оригинальных карт по всему миру, свыше сотни манускриптов, чтобы найти те 130 карт, которые вошли в книгу. Это очень большой объем работы. Поражаешься уровню сложнейшей систематизации много-

численной, крайне детализированной географической, топонимической, этнокультурной, культурно-антропологической, лингвистической информации, с которыми работали средневековые европейские картографы. Если, к примеру, систематизировать и занести в компьютер все данные хотя бы как минимум 100 карт, понадобился бы 1 Тб памяти!

Изначально я хотел поместить почти 300 карт, но переплет бы не выдержал. В книге – 532 страницы, вес ее составляет 6 килограммов. Формат книги – А3. В развороте читатель и исследователь получает формат А2, что соответствует формату многих средневековых европейских карт. Тираж 1-го издания – небольшой. Как автор, я решил его отдать в дар областным, городским, вузовским библиотекам Казахстана и главным зарубежным национальным библиотекам. С момента выхода книги мне непрерывно пишут в социальных сетях, на e-mail, звонят огромное количество наших неравнодушных читателей, которые интересуются и хотят иметь эту книгу в домашней библиотеке. Готов издать уже большим, массовым тиражом 2-е издание, жду неравнодушных меценатов.

ВПЕРЕДИ – МНОГО ОТКРЫТИЙ

– **Какое самое большое открытие вы сделали при изучении старинных карт и что нового в них почерпнут читатели?**

– Мое открытие – эти 300 карт. Все они впервые вводятся в научный, информационный и культурный оборот Казахстана. Казахской государственности – 600 лет, и читатель

из Казахстана впервые имеет возможность видеть, исследовать эти раритетные карты, найденные мною в мире на протяжении 15 лет. Европейцы никогда (начиная с XV – вплоть до второй половины XIX века) не ошибались с названием нашего народа, говоря научным языком: экзоэтнонимами, экзополитонимами и экзократонимами Казахского государства.

Автократоним, автоэтноним и автополитоним Казахского государства – “Qazaq”, “Казак”, “Казах” – в европейских языках мы встречаем на найденных автором этого раздела европейских и американских картах XV–XIX следующими экзоэтнонимами, экзополитонимами и экзократонимами (в алфавитном порядке латинского языка):

«Calzag», «Cassachi», «Cassachios», «Cassaci», «Cassacki», «Cassacky», «Cassak», «Caßakia», «Cassaky», «Cassaqu», «Cassaccia Horda», «Cassackia», «Casatshi», «Cazalgites», «Chalzag Statidel Tartaro», «Chalzag», «Chalzak», «Chazalgites», «Cosaccorum», «Coßaqorum Horda», «Cosacki», «Cosaki», «Cosaq», «Cosaques Errans», «Cosaski», «Gazitae Chanaaket» (Қазақ Хандығы, Казахское Ханство), «Gazitae», «Hacsaxa», «Independent Kassaks», «Independent Tartars», «Independent Tartary», «Independent Turkestan», «Kaisaken», «Kaisaks», «Kaissaken», «Kaissaks», «Kaizaken», «Kalzag», «Karsak», «Kasacha», «Kasaccia Horda», «Kasake», «Kasakhe», «Kasakhi», «Kasaki Tartares», «Kasaki», «Kasaki Tartari», «Kasakia», «Kasakki Tartari», «Kasakki Tartari», «Kasakki», «Kasaks», «Kasatchia Horda», «Kasatscha Horda Tartars», «Kasatschia Horda», «Kasatschia Orda», «Kasatsha», «Kasatsia Horda», «Kasatsia Horden», «Kasatsia», «KasazierOrda», «Kasacia», «Kaski Tartari», «Kassacia Horda», «Kassacia», «Kassaki Tartari», «Kassaki Tartari», «Kassaki», «Kassakia Horda», «Kassakia», «Kassackia», «Kayissaks», «Kayissaks», «Kazak», «Kazaschia», «Kazatchia Horda», «Kazatchia», «Kazatschia», «Kazatsia Horde», «Khasaks», «Khasaks», «Khirghiz Kaizak», «Kirgees», «Kirghis Kaisaks», «Kirghis Kaissaks», «Kirghisen», «Kirghises», «Kirghisi», «Kirghiz Kaisaks», «Kirghiz Khasaks», «Kirghiz Tartars», «Kirghiz», «Kirghiz-Kayissaks», «Kirgises», «Kirgisi Cosacki», «Kirgiz Kaizaken», «Kirguises», «Landder Kirgis Kaisaken», «Pays

De Kaissaks», «Pays De Kassaks», «Paysdes Kirghiz-Kaissaks», «TartariIndependante», «Tatarie Independante» и много других.

Также в этой книге читатели узнают абсолютно новые сведения о том, что на итальянских картах казахов итальянские (венцианские, генуэзские) и чуть позже французские ученые, географы, картографы, путешественники называли “Кальцак”, “Казагите”, а французы – “Шазальжит” (“Chalzag”, “Cazalgites”, “Chazalgites”). А нидерландские и американские картографы всегда подчеркивали суверенный, независимый дух Казахского государства – “Independent Kassaks”.

Еще во время своих исследований я сделал для себя небольшое открытие: до 1913 года Северный Ледовитый океан назывался Тюркским (Татарским) океаном. Европейские картографы также его называли Северным Ледовитым Тюркским океаном. И лишь в 1913 году российский императорский географ Ю. М. Шокальский предложил русскому царю переименовать Тюркский океан (OceanumTartaricum) и Большое Тюркское (Татарское) море (Mare Tartaricum, Der Grosse Tartarische Meer) в Карское море и море Лаптевых (по имени двух русских братьев-моряков Лаптевых, которые впервые для себя открыли Тюркский океан). А Тюркский океан стал называться с тех пор просто Северным Ледовитым.

Ясно, что многочисленные европейские путешественники, представители европейских и иных торговых миссий, дипломаты, военные, контактируя с казахами, спрашивали у наших предков об их самоидентификации,

иначе на ряде карт XVI–XVII веков системно и последовательно не подчеркивалась бы тюркская самоидентификация казахов. Поэтому на картах Казахское государство часто также обозначается как "Тюркское Государство Казахов", или "Государство Казахских Тюрков" – "ChalzagStatidelTartaro", "KassakiTartari", "IndependentTartars" и др. Здесь нужно понимать следующий важный момент, на который я обращаю внимание в предисловии книги. А именно: в переводах наименований Казахского государства с применением этнонима "Татары" переводим их как "Тюрки". Именно так на своих картах называют все тюркоязычные народы европейцы, а позже, вплоть до XX века, – американцы.

СКОЛЬКО ПОРАЗИТЕЛЬНОГО!

– Какие карты впечатлили вас больше прочих и почему?

– Немецкая карта мира 1630 года с двумя полушариями, Восточным и Западным, которая в единственном экземпляре хранится в Библиотеке Конгресса США. Среди авторов, указавших на Казахское государство как составную часть геополитического мира того времени, – сам великий Иоганн Кеплер, величайший немецкий математик, астроном, механик, оптик, первооткрыватель законов движения планет Солнечной системы. То есть нужно понимать, что об истории, геополитической роли Казахского государства в Средние века вплоть до Нового времени мы многого еще не знаем. И эти карты открывают нам зафиксированные европейскими учеными, путешественниками, дипломатами совершенно новые и сложные данные.

Еще в 1751 году мы входили в Школьный атлас европейских школ, где были постоянным геополитическим субъектом. То есть изучение географии Казахского государства было составной частью школьных уроков по географии в Австрии, Англии, Италии, Нидерландах, Франции, позже, после 1800-х годов, – в США.

Знали мы об этом ранее? Конечно, нет. Нам ранее говорили, что мы якобы находились в захолустье мировых исторических геополитических процессов, что якобы это была богом забытая часть географии, которая-де

стала известна лишь после колонизации Казахского государства Российской империей. Эти старинные карты, собранные по всему миру, говорят как раз об обратном: Казахское государство знали, им интересовались, считали, что юные европейские школьники XVI–XIX веков также должны иметь сведения о далеком для них государстве в Центральной Евразии. С Казахским государством налаживали дипломатические, политико-экономические, торговые, военно-политические отношения, и этот интерес был абсолютно обоюдным.

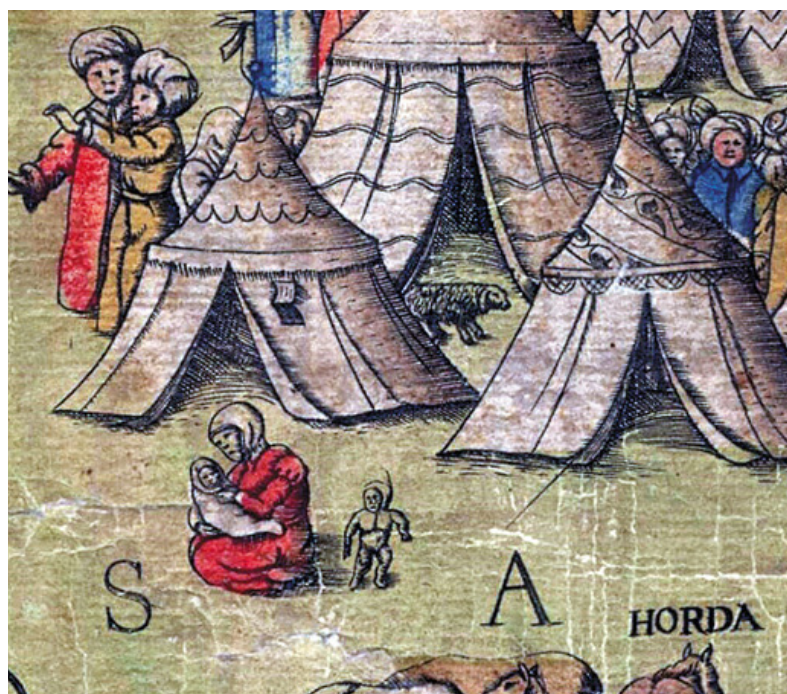
На средневековых, ранних картах Казахское государство обязательно сопровождалось иллюстрациями о казахах. Это поражает! На фрагменте карты 1562 года (!) мы видим казахскую женщину в традиционном кимешеке или платке, рядом с юртами (на карте – в виде палаток), которая кормит своего ребенка, а рядом с ней – чуть более старший ребенок. Поза, антропологические черты лица, одежда казахской женщины – всё передано максимально точно и верно. Есть иллюстрация, показывающая, как казахи-мусульмане молятся, а вот здесь касапшы, забойщик скота, разделяет коня. И здесь же – текстовые сведения о казахах на латинском языке, которые мною переведены на казахский, английский и русский языки.

Американские картографы четко обозначили границы Страны вольных тюрков: на севере – с Российской империей, на юге – с Хивинским и Кокандским ханствами, на востоке – с Китаем. Внутри Казахского государства американскими исследователями обозначены места владений всех трех Казахских жузов: Старший жуз (Kirghis Great Horde – Казахская Великая Орда), Средний жуз (Kirghis Middle Horde – Казахская Средняя Орда), Младший жуз (Kirghis Lesser Horde – Казахская Малая Орда). Территория Казахского государства традиционно показана от Каспийского моря на западе до Кашгара (Малой Бухарии) на востоке. На севере граничит с Тобольскими татарами (Tobolsk Tatars), на юге – Великой Бухарией (Great Bucharia).

Есть карта Казахского государства 1562 года – «Auctore Antonio Ienkensono Anglo, edita Londini Anno 1562 & dedicata illustriss. D. Henrico Sijdneo Wallieipresidi. Cum privilegio». Здесь вы видите название «Казакия». Мы видим на иллюстрациях войско Казахского государства, возвращающееся с запада на восток из военного похода, и рядом – войско, которое, напротив – идет в поход с востока на запад. Этот символический рисунок английских и бельгийских картографов, который ясно дает понять, что Казахское государство с момента своего существования вынуждено было доказывать право на свое существование и на востоке, и на западе великих евразийских просторов. Это великое счастье, что данные карты писали Ортелиус и Меркатор. Чтобы вы понимали, Герард Меркатор – это Илон Маск в области картографии, человек, благодаря которому, собственно, и существует картография как наука.

Только с момента временной утраты непрерывной независимости Казахского государства, в период колонизации Российской империей, европейские картографы уже берут данные из России и размещают, по сути, ошибочную топонимию, называют нас «Киргизской Казакией», «киргизами», «киргиз-кайсаками».

Это, конечно же, поразительный в истории по своей антилогике факт, когда правильно и корректно писавших с XV века – вплоть до начала второй половины XIX века, имевших проверенную и верифицированную научную,

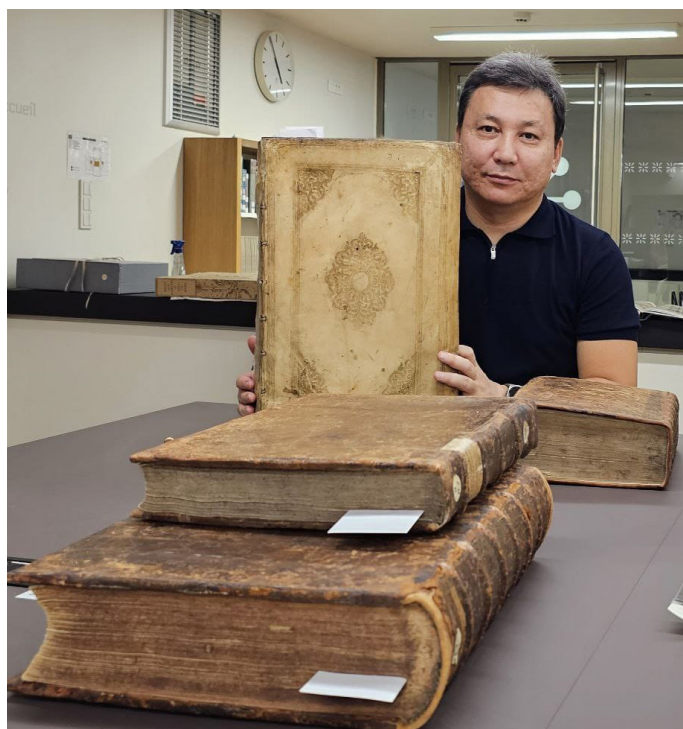

географо-топонимическую информацию и американских ученых, картографов, по сути, вынудили отойти от правильной, корректной передачи информации к совершенно искаженной, неверной информации об этнониме, политониме и кратониме казахов. Но это тоже плод для научных размышлений и материал для будущих исследований по политической этнологии и культурологии.

В планах автора книги – создание анимированных карт, новых медиаформатов подачи материала, фильмов по картам с применением видеографии, компьютерной графики для современного поколения. Также достигнуты договоренности с Институтом истории и этнологии им. Ч. Валиханова о включении карт из этой книги в академические и школьные учебники истории Казахстана.

Caravan.kz

ИСТОРИЯ И ГЕОГРАФИЯ СОВРЕМЕННОГО ТЮРКСКОГО МИРА НА СРЕДНЕВЕКОВЫХ ЕВРОПЕЙСКИХ КАРТАХ

В новом видео на YouTube канале Майи Бекабевой обсуждаются исторические границы современных тюркских государств и их изменения с течением времени. Мухит-Ардагер Сыдыкназаров, выдающийся ученый и исследователь, делится своими открытиями, касающимися стран, которые сохранили свои границы, и тех, которые исчезли.

«Насколько важны эти карты для тюркского мира и как они меняют наше восприятие истории тюрков? Об этом мы будем говорить

с выдающим ученым, доктором наук, профессором Мухит-Ардагером Сыдыкназаровым, который провел колоссальную работу и нашел в европейских архивах и библиотеках, а также в королевских коллекциях древние карты с изображением тюркских государств».

Интервью с

Мухит-Ардагером Сыдыкназаровым:

— Мухит-Ардагер, здравствуйте! Очень рада вас видеть. Прежде всего, хочу кратко рассказать, что мы находимся в Туркестане,

духовной столице тюркского мира, где проходит удивительное мероприятие – Международный Конгресс географов всего тюркского мира. На этом конгрессе представлена выставка карт, найденных нашим уважаемым Мухит-Ардагером Сыдыкназаровым.

– Да, действительно, впервые не только в истории Казахстана, но и в истории тюркского мира старинные карты X-XIX веков были выставлены в одном пространстве, здесь, в этом замечательном зале Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави.

Азербайджан

– Расскажите, пожалуйста, о карте: кто ее автор, чем она примечательна и уникальна.

– Эта карта XII века, созданная в 1154 году, она написана известнейшем основоположником европейской картографии Аль-Идриси. Его полное имя – Абу Абдулла Мухаммад аль-Идриси аль-Куртуби аль-Хасани ас-Сабти. Он работал над этой картой 18 лет по заказу сицилийского короля Рожера II, и в исследованиях она известна как «Tabula Rogeriana».

Почему арабский ученый создавал карту для сицилийского короля? Дело в том, что сам Аль-Идриси родился в городе Сеута. В тот момент арабской империи принадлежали территории Испании и Португалии, и Аль-Идриси остался на этих территориях, и в течение 18 лет собирал информацию от своих информантов – купцов, дипломатов, путешественников и солдат. Он аккумулировал и проверял данные, что в итоге привело к созданию карты, ставшей основой для европейской картографии на следующие три-четыре столетия. Все европейские картографы, включая Герарда Меркатора, использовали информацию, представленную на этой карте.

Точность этой карты просто поражает: разбежность между современной географической номенклатурой и данными Аль-Идриси составляет всего 10-20 км. Например, территории западного Каспия и Ближнего Востока на карте изображены очень точно.

Что касается Азербайджана, то карта Аль-Идриси является второй по хронологии после карты Махмуда Кашгари 1075 года. На ней Азербайджан показан под своим аутентичным политонимом «Адербайжан», и мы

можем увидеть, что он расположен исторический на тех же землях, где находится современное государство – как южнее, так и севернее реки Аракс. Здесь показаны реки Аракс и Кура, а также урбанонимы, относящиеся к Азербайджанскому государству. Мы видим Мукан – историческую область на юго-востоке Азербайджана, расположенную между левыми берегами рек Кура и Аракс.

Также указаны Шамаха (или Шемаха) и город Сабаран, который в современном произношении звучит как Шабран, а также Ленкорань. Интересно, что Ленкорань наши азербайджанские коллеги связывают с персидским корнем, означающим «якорь». Однако для тюрков этимология «Ленгер-Кунан» более понятна: «Ленгер» означает оседланный, а «кунан» – трехлетний жеребец, что в метафорическом смысле можно трактовать как «добыча» или «трофей». Эти и другие карты предоставляют ценнейшие сведения.

Также на карте показаны другие тюркские государства, такие как Башкирия и Булгар, что соответствует современным территориям Татарстана и Казани. Эта карта примечательна тем, что содержит около 3,000 топонимов, большинству из которых Аль-Идриси дал подробные описания. Эти данные, хоть и реалистичные, включают также непроверенную информацию от информантов.

Следующая карта – это карта XVI века, созданная известным бельгийским картографом Абрахамом Ортелием в 1574 году в Антверпене. Антверпен был одним из круп-

нейших центров европейской картографии.

С XV века в Европе начинается эпоха великих географических открытий, и в Нидерландах начинается Золотой век голландской картографии, тогда как в Бельгии – Золотой век фламандской живописи. Эти факты привели к привлечению лучших картографов и художников для создания карт тюркоязычных государств.

Абрахам Ортелиус сотрудничал с Энтони Дженкинсоном и Герардом Меркатором, который считается отцом современной географии. Он уточнил понятия атласа, широты и долготы. Многие карты в повседневной жизни до сих пор используют проекцию Меркатора. На карте Абрахама Ортелиуса, изданной в Антверпене в 1574 году, азербайджанское государство показано под своим аутентичным политонимом – Adilbe Gian. Транскрибирование тюркских политонимов может отличаться, что видно на примерах: здесь указаны Ширван, Шемаха, Баку, Габала и Нахчыван.

Также стоит отметить, что в традициях европейской, голландской и бельгийской картографии этой эпохи важную роль играли сотрудничество и обмен знаниями между различными художниками и картографами.

Помните, на первом интервью мы обсуждали традиции европейской картографии, особенно голландской и бельгийской, а также венецианской и испанской. Эти картографы создавали карты для всего европейского рынка, и поэтому на них указывались политонимы и гидронимы, то есть названия рек и морей. Например, Каспийское море отображалось под разными названиями: «Мара Герканум» (греческое название), «Каспи» (древнее название), «Marede Vaku» (бакинское море), «Marede Sala» (соленое озеро) и «Marede Nazar» (ираноязычные наименования). Таким образом, карты содержали богатую историю и знание о регионе.

На этой карте мы видим достаточно подробное изображение Азербайджанского государства, а с правой стороны – тюркоязычные государства Центральной Азии. Улус Чагатай, например, – это огромная держава, образовавшаяся из владений второго сына Чингисхана, Чагатай. Этот тюркский полумесяц, который идет из Центральной Азии, отражает миграцию тюрков, в частности огузов.

На карте Николая Савишера (1641), нидерландская карта, Азербайджанское государство изображено под своими аутентичными названиями, исторически закрепленными и обоснованными, такими как Adilbe Gian и Media. На некоторых картах указаны сразу три названия: Азербайджан, Медиа и Албания.

В отличие от предыдущей карты, здесь Каспийское море обозначено как «Marede Sala», а Нахчыван показан как Нак Сина. Под тюркским полумесяцем, который охватывает восток и юго-восток Каспийского моря, находятся соседи, Казахское государство под названием «Kasakki Tartari». На средневековых картах термин «Тартария» использовался для обозначения тюрков.

Замечательная карта, на которой запечатлено Азербайджанское государство. Как я уже упоминал ранее, с XVIII века активное участие в картографии принимают и американские картографы. Были исследованы и собраны более полутора тысяч карт Азербайджанского государства.

Небольшой отрывок интервью был взят с YouTube-канала Майи Бекбаевой

«МҰТЫЛҒАН КІМ? МҰТЫЛҒАН НЕ?..»

(Жазушы, драматург, әдебиеттанушы Әлібек Байболдың «Мұтылған» метароманындағы бір кейіпкер хақында...)

ЕРТАЙ БІЛӘЛ

Алаштанушы,
Qyr Balasy қоғамдық қоры
Б.Сырттанұлы Алаштану
ҒЗО директоры

*«Жүрегімнің түбіне терең бойла,
Мен бір жұмбақ адаммын, оны да ойла...»
Абай*

«... Бұл уақиға қашан болғаны Мұтылғанның нақты есінде емес. Күні, айы тұрмақ, жылын да нақтылы айта алман. Әйтеуір, болғаны рас. Себебі жігіт өз көзімен көрген. Сондықтан сенесіздер деп үміттенем...», – деп ақталады романның 87-бетінде басты кейіпкер-жазушы. Бірақ біз де солай ойлаймыз. Білмесе, білмейтін болар... Мұтса, мұтқан шығар... Кім білсін? Мәтін ішіндегі мәтін, әдебиет ішіндегі әдебиет қой. Метароманды кім жазып көріпті дейсіз?! Тағылар кінә қане? Романда «мұтылар» жерлердің көп болуымен бірге қарапайым өмірде де «мұтылатындар» көп қой! Қайсысын айтайын?.. Десек те, бір

қызығын айтсам, мына менің романды қашан оқығаным, оқи жаздағаным есімде жоқ та, «роман сюжеті соншалықты таныс, кейіпкерлері соншалықты жақын, бұл ... сол ғой», – деп ерекше қуанышпен жария салғаным күні бүгінгідей есімде. Өйткені жазушы-драматург, әдебиеттанушы, аудармашы автордың «Мұтылған» метароманы көзқарақты қайбір оқырманның жанына, санасына, жүрегіне әсерін тигізсе, ал қайбір гиппер революциялы идеологияның шерменінен өткен десоветизацияланбаған қоғамның тарихына, санасына, көзқарасына әсер ететіні сөзсіз. Олай дейтін себебім, романдағы сеттинг те, дәуір де – бір.

Тек «Уақыттан адасқан кейіпкер» (О.Мандельштам) ғана әртүрлі. Мүмкін, біртүрлі...

Ойымды нақтылайын...

Менің ойымша, «Мұтылған» – символикалық туынды. Қара әжуаға негізделген психологиялық шығарма. Бұл сипаттан келгенде шығармадағы бұрылыстар, тосын конфликтер, жалғаспалы оқиғалар, интригалы интер мәтін, қым-қуыт образдар, әртүрлі мінездер, тарихи контекстен алынған сілтемелер барлығы дерлік автордың өз шығармасын экраннан көріп отырып жазғандай әсер қалдырады... Олай болмаса қандай амал бар?

Енді біз авторды, туындының көркемдік әлемін емес, мәтінді, тек кейіпкерді, тек кейіпкер арқылы сюжеттегі монтаждар мен жасырылған идеялық қабаттарды мизанға салып, талдап көрелік...

Романдағы басты кейіпкер – Мұрат... Мұрат деппін-ау! Мұтылған естеріңіздер ме? Мұтылған тұлғасы қандай еді? Жалпы Мұтылған кім?

Иә, автордың пайымымен жауап берсек, Мұтылғанқарапайым ғана «тұлға» екен. Ал

МҰТЫЛҒАН ТҰЛҒА	Кәсіби bank менеджері.
	Биыл қырыққа толды. Әлі бойдақ.
	Ішімдікке, темекіге жоқ адам.
	Банктерге қарыз.
	Ұяң жігіт, Қызға қырсыз.
	Жүрген жері – у-шу, ду-думан, концерт-той.
	Өсекке жоқ адам.
	Саят құрғанды ұнатады. Өзі көзмерген.
	Спорт десе ішкен асын жерге қоятын азамат.
	Абайдың «Қансонарда бүркітші шығады аңға» өлеңін ерекше жақсы көреді.
	Кумирі – Мұхамед Әли.
	Ең үлкен өкініші – әкесіне немере сүйгізе алмағаны және оның қабіріне өз қолымен топырақ салмағаны...
	Күнделік жүргізеді.
	Консерватор, ескілікті көксеуші емес.

МҰТЫЛҒАН БОЛМЫС	Ол бәріне асқан сабырмен, ұстамдылықпен қарайды, шешімтал тұста да асығудан ада, салқынқанды, біртоға, беткі жағы тып-тыныш, бірқалыпты, ал ағысы арынды өзен іспеттес.
	Ең ұнамдысы – ол біреудің кемшілігін бетіне баспайтыны, керісінше, қолдан келсе, көмегін аямайды.
	Тұрмысқа жұтылып кетпеуі үшін кітап оқиды, классикалық музыка, күй тыңдайды, өзіне-өзі есеп береді, жанын қуаттандырып тұрады.
	Таңғалудан шаршамайды.
	Әңгімешіл жан.
	Жалғыз қалғанды жақсы көреді.
	Өсекке жоқ адам.
	Орынды-орынсыз жиыннан, өсек-өтіріктен, құрғақ ауыздан, құр уәдеден, бос сөзден, статистикадан, есеп-қисап дегеннен әбден мезі боп, шаршап, діңкелеген адам.
	Тікмінезді, бірбеткей, әділетсіздікке жаны қас.
	Қателесуден, тәуекелге барудан қорықпайтын жан.
	Сөзге ұста, әр нәрсенің қадір-қасиетін бір кісідей түсінетін азамат.
	Шәкәрім қажының 3 сұрағын әр кезде қайталап жүреді. «Келдім қайдан? Қайтсе пайдам? Өлгеннен соң не болам?»

Әлібек Байбол

Мұтылғанның болмысы қандай? Мұтылғанда болмыс бар ма? Үлгілі қандай қасиеттері естеріңізде қалып еді? Тағы да автор жауап берсін:

Шәкәрім қажының 3 сұрағын әр кезде қайталап жүреді. «Келдім қайдан? Қайтсе пайдам? Өлгеннен соң не болам?»

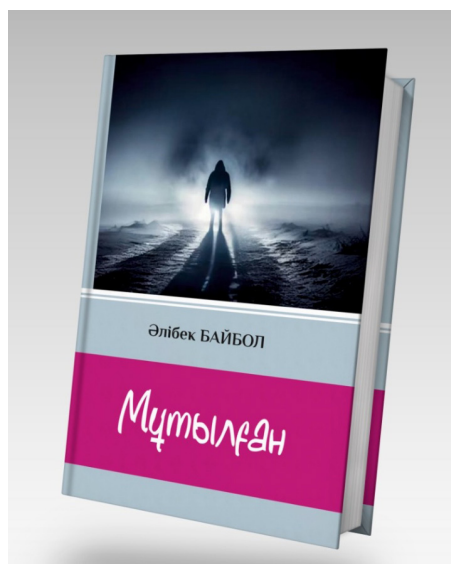
Жақсы, түсінікті... Бір сөзбен айтқанда Мұтылғанның болмысы мен тұлғасы бір-бірімен байланысты. Бір-бірін толықтырып тұратын келісті, көркем қасиеттер! Мұтылған болмыс «көп ішіндегі жалғыз», мұң кешіп, азап шегіп жүрсе де өмірді сүйетін, оны өмір сүйер ғажайып болмыс иесі. Шынында да солай...

Мұтылған оны біле ме? Міне, мәселе сонда-аа-а...

Ал романның 73-бетіндегі оқиға естеріңіздер ме? «Т» ауылының маңынан Жоңғар шапқыншылығы тұсындағы батырдың және саяси-қуғын сүргін құрбандарының сүйегі табылатын тұста автобуспен келе жатқан бір топ жолаушы (ішінде ОЛ да бар) жаман түстен шошып оянып, селк ете түсіп, жан-жағына бадырая қарап, қайта ұйқы құшағына кешетін оқиғаны айтамын. Естеріңізге түспесе романнан үзіп берейін:

Орта тұстан:

– Мен Әлиханмын! Мен Әлиханмын! Мен Әлиханмын! – деген еңселі еркектің зор дау-

ӘЛІБЕК БАЙБОЛДЫҢ
«МҰТЫЛҒАН» МЕНТАРОМАНЫ

сы ап-анық естілді.

– Әлихан көп қой, қайсысы? – деді әлгі төрдегі ақсақал галстугын түзеп.

– Бөкейхан!

Тура сол сәтте автобус іші жаңғырықтан жарыла жаздады, адамдар жан-жақтан жамырады:

– Мен Міржақыппын!

– Мен Ахметпін!

– Мен Жүсіпбекпін!

– Мен Мұстафамын!

– Мен Райымжанмын!

– Мен Барлыбекпін!

– Мен Жаһаншамын!

– Мен...

Өлілер тірілгендей болды, автобус іші азан-қазан... Мұтылған шошып кетіп, кәлима-и шахадат айтып жатқанда "Т" ауылының әнұраны алыстан талып естілді. Мұтылған «мен осы жынданып кеткем жоқ па?» дегендей жан-жағына қарап, өзін-өзі шымшылады... Денесі қызарып қалды...

– Мен Әлиханмын! Мен көсеммін!

Осы сөздің айтылуы мұң екен, келесі аялдамадан «оңай» картасын тексеруге кірген қызметкер Әлекеңнің шүйдесіне сұп-суық тапаншасын тақаған күйі автобустан түсіріп тас-тамақшы еді, ол әбжіл қимылмен әлгі қаруды қағып жіберді... Тарс... Есік жабылды...

– Біз қайда бет алдық? – деді ақсақал

МҰТЫЛҒАН ОЙЛАР	«Елтұтқаның есімі «жалпыхалықтық» деген ұғыммен тұтасып, тарихта қалуының бір сыры – Жаратушыға жақындауында» [24 бет].
	«Басшылық пен саясаттың сан баспалдағын басып, өрлеген сайын, әу бастағы Құдайдан берілген тазалық кірлеп, өзекке құрт түсетіні неден екен? Бұның түпкі мәнін адам сезімінің тұрақсыздығынан іздеген дұрыс шығар» [23 бет].
	«Ұлылықтың шегі де, шегі де жоқ. Қарапайым адам да ұлы бола алады. Тек сенім қажет. Ұлылық қатерлі ісік секілді... адамның ішінде болады. Жасуша ұқсап. Иә, иә, тура жасуша секілді. Оянса бітті, сонан соң оны тоқтату мүмкін емес» [29 бет].
	«Ұлылықтың кеңесшісі – сұлулық» [29 бет].
	«Адамды Жаратушыға жақындатып, мына кең дүние мен байлық атаулының жалғандығын ұғындыра түсетін Ұлы нәрсе – Уақыт қана» [134 бет].
	«Уақыт пен адам – ұқсас ұғымдар» [135 бет].
	«Кезең, шақ, мезет, сәт, дәуір, заман, ғасыр, күн, ай, жыл – бәрі-бәрі Уақыттың адамзатқа қызмет етіп жүрген ұрпағы» [137 бет].
	«Жазу да – ұлылықтың бір түрі. Алла берген қасиет» [143 бет].
	«Құдайдың адамға берген ең үлкен екі сыйы бар. Біріншісі – өмір, екіншісі – сана» [145 бет].
	«Тарих – халықтың айнасы, дәлірек айтсақ, жүріп өткен жолының айнасы» [155 бет].
	«Өзгермейтін Жаратушы ғана. Өйткені өзгеріс те, тұрақтылық та, жүйе де – бәрі Құдайға тиесілі...» [186 бет].
	«Сөз – құдірет. Қарапайым сөзді сөйлем ішінде қолданып, құбылтып жіберсең, өзің де таңғалатын мағына пайда болады. Сөзде бір сикыр бар. Адам түсініп болмайды. Сөзде тереңдік бар» [187 бет].
	«Білу мен білмеу. Білу – оқығандықтың белгісі. Білмеу де – оқығандықтың белгісі. Айырмашылық неде? Білмеу де мазмұн бар. Білуде де дәл солай. Бірақ білмеу де көбірек» [187 бет].
	«Білгенінді білмеймін деп айту – ерлік. Ал білмей тұрып білем деу – тап-таза надандық, қып-қызыл топастық. Ақымақ, қараңғы адам білім боп көрінгісі бар. Жасандылық дегеніміз – сол» [187 бет].
	«Негізі, үнсіздік – үрейлі нәрсе. Дегенмен тыныштық үнсіздіктен мейірімдірек» [79].
	«Адамзат өрістеп, шегіне жеткенде тығырыққа тіреледі., дағдарысқа ұшырайды. Әсілі, бұл – тарихи-эволюциялық даму заңдылығы» [183].
	«Ұят дегеніміз не, айтыңызшы?! Ұят дегеніміз Құдай ма? Өлде ұят деген адам ішіндегі сингал ма? Өлде ұят дегеніміз әлемнің екінші атауы ма?» [186].
«Жан деген не? Дін деген не? Адам да ерік бар ма? Адам өледі. Ал жан өле ме?» [192].	

шопырға.

– Мәңгілікке! Шексіздікке!

Осы оқиғадан кейін автобус жылдамдықты үдетеді, адамдар тізгінге таласады, автобус үлкен тасқа соғылады, автобус жүр-

гізушісі (сопы) ізім ғайым жоқ болып, оның орнына қария келеді, кейін радиодан «Т» ауылының тәуелсіздік алғаны туралы хабар беріледі, Мұтылған мең-зең күйде, көзі қарауытып, басынан жарақат алады... Бұл

Мұтылғанның (немесе автордың...) өткен ғасырдағы қазақ ұлтының басынан кешірген тарихи оқиғаларына байланысты жасалған тарихи реминценциясы деп ойлаймын. Ал мәтінде (немесе «Мұтылған өмірде») мұндай оқиғалар аз емес-ті...Көп қой! Көп...

Қайта Мұтылғанға оралайық. Мұтылған кім еді? Жауап берейін: Мұтылған – ойлартұнған сыр сандық сияқты. Иә, кәдімгі ой абызы. Кемеңгер. Ғұлама. Данышпан! Бірақ кредиті бар «данышпан...» (кредит, ипотека қазір қай данышпанда жоқ дейсіз...) Десе де маған «Мұтылған ойлар» ұнайды... Ұмытылып кеткеннен кейін бе... Қайткенмен де ортақ сағыныш қой! Қабыл алыңыз...

МанаМұтылған 40-та дедім. Шәкәрімнің «Мұтылғанның өмірі» толғауында:

Қырықтан соңғы сөзімді

Сынап, таны өзімді.

Түзу құрып тезінді,

Жүрегінді қылмай тас, –

деп өсиет қалдырған-ды. Шындығында Мұтылған да Шәкәрімнің Мұтылғаны секілді өмір сырына терең үңіліп, адамдарға ғибрат көрсеткісі келеді. Балалы-шағалы болып, қарыздарынан құтылып, қоғамдағы әділдіктің ақ туын көтергісі келеді. Арзу арман әлемін бір қиялдап, ұлт тарихы мен мәдениеттің деңгейін көтергісі келеді. Әлгі Антон Чеховтың қайбір кейіпкері: «Мен сенімен бір дәуірде тіршілік кешкенім үшін ғана Құдайға алғыс айтам...», – дегеніндей шындық болса да айтатын оқырман, біз де Мұтылғанмен замандас екенімізді мақтан тұтамыз... Сондықтан да романдағы Мұтылған кезіккен ба-аа-арлық оқиғаларды мен талдадым, сіз оқыдыңыз деп есептей, асқақ арманды Мұтылғанның кісі қолынан қаза тапқан кезінде жазған автордың қайғысына бірге ортақтасайықшы...

«Аузы-мұрнынан түтін будақтатқан қою кара түнекке сіңіп барады, сіңіп барады... Тарихтағы Мұтылған – Шәкірімнің нақ өзі. Жетпістен асқан шағында ешкімге соқтықпай, өзімен-өзі жүрген қажы, ойшыл, ақынды да атып тастадық қой. Және соған еш өкінген жоқпыз. Ал бұл қай Мұтылған? Мұрат... Шәкәрім... Т ауылы... Саят қора... Құрқұдық... Сол тауарих қайталанатын боп тұр ма?...»

Сұраққа жауап беріңіз?! Сол тауарих қайталанатын боп тұр ма?...Естілмей тұр, қане, қане, қаттырақ, қаттырақ.

«Мұтылған» кім? «Мұтылған» не?...

...иә, дұрыс айтасыз. Солай сияқты. Білгеніңіз абзал...Авторға емес... Сіздің ойыңызға қосыламын! Мен де солай ойлаймын...

Десек те, қадірлі оқырман, «... бұл уақиға қашан енді болатыны әлі нақты емес. Күні, айы тұрмақ, жылын да нақтылы айта алмай тұрмын. Әйтеуір, болатыны рас. Шын айтамын, міндетті түрде болады. Сөзіме сеніңіз. Себебі ТАРИХ өз көзімен көрген екен. Сондықтан сенесіздер деп үміттенемін...»

Иә, тарих та бір жұмбақ болмыс қой. Мұтылған тарихқа сеніңіз!..

Есіңізде болсын!

МҰТЫЛҒАННЫҢ «МҰРАТЫ» МҰТЫЛМАЙДЫ!

P.S.:

«Кітап оқылмайтын, тарих ұлықталмайтын, дәстүр жаңармайтын, тілдік қор пайдаға аспаған» қайбір қоғамда «Мұтылғанның» да өз оқырманы болуы керек-ті. Уақыт жетті... Сәт келді!

Сондықтан да «Мұтылған» романын өткенін әділ таразылап, келешегін адалынан болжай білетін намысты, білімді, алаш рухты ұрпақ оқуы қажет! Неге десеңіз, бұл романда сіз іздеген, сізді іздеген құндылықтың бәрі де бар...

Ал жазушы, драматург, әдебиеттанушы, су жаңа «нероманның» авторы Әлібек Байбол шығармашылығына табыс, қаламына қуат тілей отырып, қаламгер ағамның маған ұнайтын, санамда әлі күнге дейін мұтылмайтын бір сөзін сіздерге ұсынғым келеді:

«Сөзге жан бітірсе, Ол да сөйлейді. Өйткені онда кие бар!..»

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

2024 жылы қазақ балалар әдебиетінің алтын қорына кірген тұлғалардың бірі – Бердібек Соқпақбаевтың 100 жылдық мерейтойы аталып өтіп жатыр. Оның шығармашылығы қазақ балаларының дүниетанымын, рухани әлемін байытумен қатар, үлкендер үшін де маңызды мәдени және педагогикалық мұра болып саналады.

Бердібек Соқпақбаев 1924 жылы Алматы облысында дүниеге келген. Жастайынан әдебиетке қызығып, алғашқы әңгімелерін жазуға кірісті. Оның қаламынан туған «Менің атым Қожа», «Он алты жасар чемпион» секілді шығармалары балалар әдебиетінің классикалық үлгісіне айналды. Бұл туындыларда қазақ балаларының өмірі, армандары, достық және адалдық сынды құндылықтары бейнеленеді.

Бердібек Соқпақбаевтың шығармалары бала психологиясына терең бойлап, балалардың шынайы сезімдеріне, олардың әлеміне ерекше көзқараспен қарайды. Жазушының кейіпкерлері адал, еңбекқор және мейірімді, олар оқырмандарға достықтың, тәрбие мен адамгершіліктің маңызын көрсетеді.

Бердібек Соқпақбаевтың шығармашылығы тек балалар үшін ғана емес, ересектер үшін де маңызды. Ол қоғамдағы маңызды мәселелерді, балалар мен үлкендер арасындағы қатынастарды шеберлікпен бейнелейді. Әдебиеттегі әлеуметтік жауапкершілікті сезінген жазушы, моральдық құндылықтарды көтеру арқылы жастардың тұлға болып қалыптасуына үлес қосады.

Жазушының 100 жылдық мерейтойына орай өтіп жатқан түрлі іс-шаралар оның шығармашылығын насихаттаумен қатар, балалар әдебиетінің маңыздылығын арттыруға бағытталған. Жас жазушыларға да шабыт беріп, жаңа идеялар мен шығармашылық ізденістерге жол ашары анық.

Бердібек Соқпақбаевтың әдебиетке қосқан үлесі – мәңгілік. Оның шығармалары әр буын оқырмандарының жүрегінде, санасында өмір сүретін болады. Жазушының 100 жылдық мерейтойы – қазақ балалар әдебиетінің тарихында ерекше орын алатын оқиға, ол балалар әдебиетін дамыту бағытындағы жаңа бастамалардың негізі болып табылады. Жазушының шығармашылығы балалардың өсіп-өнуіне, білім алуына, адамгершілік құндылықтарды игеруіне ықпал ете бермек.

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНДА ҚАЗАҚТЫҢ ҚАБЫРҒАЛЫ ҚАЛАМГЕРІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВҚА ЕСКЕРТКІШ АШЫЛДЫ

Алматы облысының Райымбек ауданында қазақтың қабырғалы қаламгері Бердібек Соқпақбаевтың 100 жылдық мерейтойы жалғасып жатыр.

Нарынқол ауылындағы орталық саябақта жазушының ескерткіші ашылды. Мерейтойлық шаралар Сарыжаз бен Қарасаз ауылының ортасындағы жазық далада ұйымдасты-

рылған дала қызықтарына ұласты.

Қазаққа «Менің атым Қожа», «Балалық шаққа саяхат», «Өлгендер қайтып келмейді» сияқты 20-дан астам шығарма сыйлаған Бердібек Соқпақбаев қазақ әдебиетіндегі қайталанбас тұлға. Оның әр әңгімесі мен повесі классикалық туындыға айналғанын қолына қалам ұстаған ағайын мен оқырман қауым

жақсы біледі. 100 жылдық мерейтойға орай қаламгердің туған жері Нарынқолда еңселі ескерткіш орнатылды. Оны Сенат төрағасы Мәулен Әшімбаев мемлекет басшысының құттықтау сөзімен ашып берді.

«Бердібек Соқпақбаевтың 100 жылдық мерейтойы еліміз бойынша жоғары деңгейде аталып өтуде. Осы ретте бұл атаулы дата

өңірлік, мемлекеттік ауқымда ғана емес, ЮНЕСКО аясында да кеңінен тойланып жатыр. Бұл жазушының әлемдік деңгейде мойындалуының жарқын көрінісі. Президентіміз осы шараның маңызына баса мән беріп баршаңызға ыстық ықыласы мен жылы лебізін жолдады. Ұлтымызға рухани бағдар болатын осындай ұлы тұлғалардың есімін ұлықтау еңселі

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ
БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

елдік пен салихалы сабақтастықтың жарқын көрінісі», – деді Мәулен Әшімбаев.

Жазушының 100 жылдығына орай Нарынқолда республикалық ақындар айтысы өтіп, өнер мектебінің оқушылары салған суреттер көрмесі ұйымдастырылды. Ол Соқпақбаев көтерген сан-түрлі тақырыптарға арналды. Республикалық ақындар айтысында Алматы облысының командасы жеңімпаз атанды.

«Бүгін енді Бердібек ағамыздың тұғыры бір мәңгілік ескерткіш халықтың көкейінде, жүрегінде сақталған ардақты азаматтың ескерткіші ашылып, үлкен ұлттық ойларға ұласатын шаралар өтіп жатыр. Мұның бәрі де осы сөз зергері шынайылықты серік еткен жазушының 100 жылдық мерейтойы. Тек қана Қазақстанда ғана емес, биыл ол Парижде ЮНЕСКО-ның шеңберінде аталып өтетін болып жатыр», – деді ҚР Парламенті Сенатының депутаты Нұртөре Жүсіп.

Мерейтойлық шаралардың екінші күні қазақ эстрада жұлдыздарының концерттік бағдарламасы мен балуандар күресі, бәйге сияқты дала қызықтарына арналды. Жеңімпаздар темір тұлпарға ие болады. Бердібек Соқпақбаев өзінің өлмейтін, өшпейтін, қазақ әдебиетінің жауһарына айналған асқақ та биік, шынайы шығармалары арқылы мәңгі жасай бермек.

«ҚазАқпарат» Халықаралық ақпарат агенттігі

ТАУ ТҰЛҒАЛЫ ТАЛАНТ

НАҒАШЫБЕК ҚАПАЛБЕКҰЛЫ

Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, жазушы

Қызыләскер бастауыш мектебінде оқып жүргенімде мектеп директоры Әбдірзақ Мамиев ағай мені кабинетіне шақырып алып:

– Сен кітапқа өте құмарсың. Бірақ хатқа түскеннің бәрін сапырып оқи беруге болмайды. Саған мынаны зерделеп қарап шығуға кеңес беремін, – деп қолыма бір кітапты ұстатты.

Әлгі ұстазым берген кітапты үйге келісімен оқи бастадым. Тұп-тура тау қойнауындағы аз түтінді біздің ауыл, ондағы таныс-бейтаныс жандар тіршілігі, тіпті мінез, іс-әрекеттері бірдей де күнделікті көріп жүрген адамдар...

Қандай қызық та қиын оқиғалар, қат-қабат тағдырлар... Ішіне тартып барады. Қызыға, құныға бір демде оқып шықтым.

Әбдірзақ ағайға кітапты қайта апарып бергенімде ол кісі менен мазмұнын сұрап шықты.

– Әп, бәрекелді! Бердібек Соқпақбаев деген жазушының бұл «Балалық шаққа саяхат» деген кітабы керемет! Биік таулардың құз-жартас бауырларынан жарып шығатын мөп-мөлдір бастаулар болады. Тұп-тұнық, тастай, ішсең жан сарайың ашылып кетеді! Міне, мына Бердібек ағаның бұл шығармасы да сондай ғажап туынды! Көресің, бұл жазушы әлі де талай-талай шығармалар жазып, сенімен мені ғана емес, бүкіл елімізді таң қалдыратын болады! – деген еді ұстазым кең маңдайын сипап қойып кітапты аялай ұстап.

Бердібек Соқпақбаев деген жазушымен алғаш осылай таныстым.

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

Бұл бұдан аттай алпыс төрт жыл бұрын болған еді. Содан кейін бұл кісінің әр жазып шығарғанын іздеп жүріп оқитын оқырманына айналдым.

Ауылымыздағы кітапханада Нұрбике деген әпкем кітапханашы еді. Ылғи сол кісіден кітаптар алып оқимын.

– Бердібек Соқпақбаевтай балалар жанын нәзік түсінетін, оны көркемдеп жазатын жазушы өте сирек. Бұл кісі – бала мінезін, іс-әрекетін қаз-қалпында кестелейтін көркем сөздің хас шебері ғой! – деп «Менің атым Қожа» деген кітабын ұсынды.

Мен Соқпақбаев деген жазушыға іңкәр болдым, оның әр шығармасын қайта-қайта оқимын. Оқимын да таңқаламын. Алатау аясындағы Аспанқора тауының баурайындағы алақандай ғана ауылдағы қаршадай қара домалақ бала оның тұнық бастаудай шығармаларын құмарта оқып, нәр алып, қанаттанып, қайран қалып жүрді ғой!..

Шіркін, мен де Бердібек ағадай жазсам ғой деген ой кеудемде бүршік жарған еді-ау...

Тоғызыншы сыныпқа көшкенде бокс үйірмесіне қатысуға бел будым. Жамбыл мектебінің жанындағы интернатта жатып оқимын. Физкультура сабағын Жарас Төлегенов деген институтты жаңа бітіріп келген ұзын бойлы, артық қырым еті жоқ жанып тұрған жас жігіт береді. Ол келісімен түрлі спорт шараларын дүрілдетіп әкетті. Балалар гимнастика, зілтемір, волейбол, баскетбол сияқты үйірмелерге қатысып, алды аудан, облыстарға барып, жүлде алып, кеуде керіп жүрді. Әсіресе, ол өзі боксшы болғандықтан ұлдардың бәрі дерлік соған жапатармағай жазылуға ынтықты. Мен де сырттай қызыға қарап жүрдім де, нартәуекел деп осыған қатысуға бел будым.

Күздің маужыраған әсем кезі. Жарас аға бізді далаға алып шығып, жоталарды айналдыра жүгіртеді, сан түрлі қимылдар жасатады. Буланып, қызынып терлегенде боксшының қолғабын киігізіп, жұп-жұпқа бөліп, бокстаса бастаймыз. Ақ тер, көк тер болып жатқанымызда қап-қара шашын дудыратып артқа қайы-

рған, тор көзді шолақ жең жейделі кісі күнде келіп бізге қарап көп тұрады. Бірде ол жаттықтырушымыз Жарас ағамен сөйлесті. Жаттығуымыз біткен соң:

– Бұл кісі Бердібек Соқпақбаев деген жазушы ағаларың. Боксшы балалар жөнінде кітап жазбақшы екен. Жақында Жамбыл атамизды музейіне директор болып келіпті! – деп таныстырды.

– Оу, Жарас, өзіңе ғана айтқаным ғой. Балалар, бақытты болыңдар! – деп ыңғайсыздана жазушы аға тез-тез басып кетіп қалды.

Мә, мына тамашаны қараңыз! Сонау титтей бала кезімнен бері бір көруге ынтызар болып жүрген ең сүйікті жазушы ағай біздің ауылға келіпті!

Ептеп өлең жазатыным бар. «Қасқырлар үйірі қыспаққа алғанда» деген алғашқы әңгімемді тор көз дәптерге қайта көшіріп біраз күннен кейін музейге бардым.

Күз түсе Жамбыл ата бағы құлпырып кететіні-ай! Күн сіңген алқызыл қалың апорт алмаларын көтере алмай қайысқан алма ағаштардан уылжыған әдемі иісі бұрқырады. Кезінде ұлы ақын ата өзі тіккен нән биік ағаштар жолдың екі қапталында қош келдіңіздер деп күтіп алады.

Бердібек ағаны музей алдынан жолықтырдым.

– Қарашы, мына ағаштардағы құстар қалай ән салады, ал, таң құланиектенгенде бір бұлбұл сайрайды. Тамаша емес пе, ә?! – деп амандықтан соң құстар әлемі жайлы әңгімелеп кетті.

– Бұлардың үнін естіп, тыңдасаң, санаң ашылып, көңілің бүрлеп, ләззат аласың ғой. Жүр, қонақсың ғой, ішке кірейік, – деді.

Кабинетінде артық ештеңе жоқ, үстел үстінде 3-4 кітап жатыр. Менің соған көзім түскенін байқап:

– Орыс жазушыларының кітаптары ғой. Он тоғызыншы ғасыр оларға алтын ғасыр болды, әлемді мойындатқан ақын-жазушылар шықты. Әр кітапты аудармасы емес түпнұсқа тілінде оқығанға не жетсін! Мен Мәскеуде оқыдым ғой.

– Ал, келген шаруанды айт, – деп жымия қарап қойды. Асығыс-үсігіс өлеңдерімді,

жазған әңгімелерімді ұсындым.

– Мен де ақын болып, алғаш өлеңдер жинағымды шығарғанмын. Екі қазақтың бірі ұйқас құрастыра алады, бірақ нағыз ақындары өте сирек. Ал, мыналарыңды оқып қоямын, қолың тигенде келіп кетерсің, – деп жазғанымның бәрін алып қалды.

Екі күннен кейін келсем бақ ішінде алма ағаштарын суарып жүр екен.

– Күзде қандыра бір суарып қойсаң ерте көктемде бүрлеп, түрленіп гүлін ерте ашады, – деп аға қалың баққа сүйсіне қарады.

Кабинеті музеймен іргелес алғашқы кезде Жамбыл атамның өзі тұрған бөлек үйде. Соған кіріп, жазған дүниелерімді алып шықты.

Мавзелей алдындағы сәкіде отырып:

– Өлеңдерің қарабайыр, сурет жоқ. Ал, әңгімеңде желі бар, оқиға бар. Бірақ ертегі секілді. Ізденсең жазушы болайын деп тұрсың, қарағым, – деп қолжазбаларымды өзіме қайтарып берді.

Аудандық «Екпінді еңбек» газетіне жіберген дүниелерімнің бірі қайтпай жарияланып, «тілші бала» атанып, дүркіреп жүрген кездерім ғой.

– Тағы да жазғаның болса әкеп көрсетіп тұр, – деді жазушы ағам қоштасарда.

Бердібек Соқпақбаевтай тамаша жазушымен сырттай қалай танысқаным, кітаптарының шынайы өте құндылығы, пір санайтын жазушым екенін айтармын деп-ақ барғанмын. Бірақ оның бірін де айта алмай, артық сөйлеуге бата алмай қайтқан едім. Қайтадан ол кісіге барып жолығып тұруға жүрегім дауаламады.

Қысқы демалыста сонау төменгі құм ішінде қой бағып отыратын әке-шешеме барғанда осындай атақты жазушы ағаймен танысқанымды тәпіштеп айтып беріп едім:

– Жазушыны жайлауға шыққанда үйге шақыр. Бір-екі күн біздің жайлауда болып, үйден дәм татып кетсін, – деп қауқылдасып қалды.

Бірақ жазға салым Бердібек аға Алматыға басқа жұмысқа ауысып кетті деп естідік. Көп ұзамай жарық көрген «Он алты жасар чемпион» деген повесін бүкіл бала біткен жапатармағай таласа-тармаса оқып, тура

бізді жазыпты деп көсемсіп мақтанып жүрдік.

Жас ақын-жазушылардың республикалық кеңесіне шақырды. Аудандық газетте істеп жүрген кезім, әңгіме, очерктерім газеттерге шығып, таныла бастағанмын. Жазушылар одағында жас жазушылардың шығармаларын қарап, талқылау Тәкен Әлімқұлов пен Оралхан Бөкеевке тапсырылыпты. Бәріміздің алып келген шығармаларымызды жинап алып, екеуі тең бөліп алып, оқып талқылауға алып кетті.

Менің әңгімемді Тәкен аға оқыпты.

– «Көңіл» деген әңгімең ерекше ұнады. Сен қазір менімен бірге жүрші, – деп Тәкен Әлімқұлов ағай мені ертіп алып жаңадан ашылған «Жалын» журналының редакциясына ертіп апарды. Сол жерде Бердібек Соқпақбаев аға кездесе кетті. Екеуі бір-бірін қатты құрметтейді-ау, «Бәке», «Тәке» десіп қалды.

– Мына Жамбыл атасының баласын танимын ғой. Тұңғыш әңгімесін оқығам, – деді Бердібек аға ықыластана.

– Бұл жігіт нағыз жазушы болайын деп тұр, мына бір әңгімесі маған ерекше ұнады. Соны Тұманбайға берейіндеп едім, журналына бассын, – деп Тәкен аға қолындағы папкісін қысып қойды.

– Ол орнында жоқ көрінеді. Бөлім меңгерушісі Дулат Исабековке екеуміз бірге кіріп табыстайық, – деп Бердібек ағам қостап ап жөнелді.

Қарқарадай қазақтың екі жазушысы «Көңіл» атты әңгімемді көздерінше Дулатқа оқытып, келесі нөмерге беруге уәдесін алып бергенін қалай ұмытайын!

Бұл уақытта «Жұлдыз», «Жалын» журналына шығармаң шықса жазушы деген атаққа іліндің деп есептейді. Жақсылардың аялы алақаны, шалқар шарапаты деген осы емес пе!

Ол кездері мамыр айында біздің ауданда қой саны бір миллионнан асып жығылатын. Сақпан бітіп, қозы санағаннан кейін соң қойшылар слеті өтеді. Бұл – үлкен мереке.

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

Сол жылғы слет Ақтерек ауылының жанында таулардың етегіндегі көкорай шалғында дүркіреп өтті. Балғабек Қыдырбекұлы мен Сейдахмет Бердіқұлов ағаларымыз Бердібек ағаны да арнайы шақырып ала келіпті. Үстіне жағасы жоқ сұр пиджак киген ол кісімен бәрі жапатармағай амандасып жатты. Бір киіз үйдегі меймандарды күту маған тапсырылған. Ағаларды кіргізіп қымыз беріп, сірне жегізіп жатқанда жиналысқа шақыру келді. Алқақотан отырған даладағы жиналыста озат қойшыларға сый-сияпат таратылды. Алматыдан келген әнші-күйшілер бүкіл Алатау алабын ән-күйге бөлеп, тамылжыта өнер көрсетті. Ұлттық ат спорты, балуандар күресі өтіп жатты.

Қаз-қатар әппақ жұмыртқадай тігілген киіз үйлер жанында қазан-қазан буы бұрқыраған қайнаған ет, сапырылған сары қымыз, арнайы әкелінген кілегейдей таңдайыңа жабысар бапты шұбат...

Қазақша киінген қызғалдақтай қыз-келіншектер құрақ ұшып иіліп қызмет етіп жүр.

Өзімдайындаған үйге жазушы-журналистерді алып кірдім. Шара-шара ет тартылды. Бердібек ағаның алдына жылқының шекесі қойылып, бата сұрадық. Әңгіме-дүкен қызып жүре бастағанда көрші үй қонаққа шақырды. Әр үйде аста-төк қайысқан дастархан. Жиырмадан аса үй тіккен совхоз, колхоз басшылары өздеріне шақырып, сый-сыяпатын көрсетіп жатты.

– Шіркін, анау аспанмен тілдескен таулардың арасындағы бір мөлдір бұлағы сылдыраған сайында жападан-жалғыз ғана тұрсам... Азық-түлікті вертолетпен анда-санда тастап кететін боса ғой... Тек тұма табиғатпен сырласып жеке қалсам, – деді бірде Бердібек аға.

– Осылай отыра береміз бе, сырттағы тамашаны тамашалайық, көктемгі даланы сағындық қой, – деп үш-төрт үйден кейін мазасы кетіп, тықырши бастады.

– Беке, сіз негізгі қонағымсыз. Бата беріп сіз бірге жүрмесеңіз болмайды, – деп Балғабек аға өтініп тұрып алды.

– Бекең тау баласы емес пе, биіктік пен кеңдікті аңсап тұрмесең пе! – деп Сейдахмет

аға жеңіл әзілге бұрды. Ақыры төрт-бес үйден кейін Бердібек аға:

– Мен кішкене көктемгі даланы аралап демалып келейінші. Сенменің жанымда бол, – деп мені алып, әзер сұранып шықты.

Қозы алудан аудан чемпионы болған Еңбек Ері Шопан Жандыбаевқа айтып, екі ерттелген атын алып, қырқаға қарай шығып кеттік.

– Қарашы, бекзат Алатау мырза көктемде қалай құлпырып, жайнап кетеді. Айналайын табиғат кіршіксіз, пәк ғажап қой! Міне, қанқызғалдақ парсы кілемдей бүкіл еңісте тербеліп, үлпілдеп тұр-ау... Одан жоғары беткейлерді жап-жасыл шалғын көмкерген. Анау арғы арқар таулар басын ақ шәлімен орап алған. Осындай әсем табиғатта өмір сүріп, ата-баба кәсібін ұстап жүрген қойшылар шынында да нағыз бақытты жандар емес пе! – деп жазушы ағам төңірекке сүйсіне көз тастап қордалы ой айтты. Атқа отырысы да мығым, кестелі сөздері де қандай десеңізші!..

Тау етегіндегі дөңес үстіне шығып жан-жаққа тамсана қарап тұрмыз. Жазушы ағаның айтқанынан кейін туған жер дидагына таңқала, бөлекше ерекше көзқараспен тебірене қараймын кеп.

Слет өтіп жатқан жерден біреу арда күреңді арқырата жорғалатып салып ұрып бізге жетіп келді.

– Үлкен үйде аудан, облыс басшылары Беке Сізді күтіп отыр, шақырып кел деп арнайы мені жіберді, – деді бірден алқына сөйлеп.

Жорғаға ілесіп салтанат болып жатқан ақ шаңқай киіз үйлер қатар-қатар тігілген той-мереке ауылына қайттық.

Слеттің абыр-дабырын, өнерпаздардың өнерін тамашалап, меймандар кешқұрымда ғана жолға жиналды.

Қайтар кезде Бердібек аға телефонымды жазып алып тұрып:

– Жазғаныңды неге көрмей жүрмін? – дегенде:

– Уақыт жоқ аға, осылай қалың жиыннан қол босамайды, – деп едім.

– Талантың бар, жазуың керек! – деп қоштасқан еді.

Шіліңгір шілденің көбелек қанаты күйіп түсетін аптабының бірінде Бердібек аға телефон шалды.

– Аңадағы слеттегі бал қымыз дәмі таңдайымнан кетер емес. Жөні келсе шоферіңнен бір бес литр беріп жіберсең... Үйге қонақтар келетін болды,–деп шаруасын айтты.

– Аға, ертең жеткізіп беремін, – деп хан жайлаудан арнайы бапталған қымыз алдырып, машина жүргізушісінен беріп жібердім.

Балалығым ба, шалалығым ба неге өзім апарып беріп, пір тұтатын ғажап жазушымен дидарласпадым. Неге? Әлі күнге дейін соған қатты өкінемін. Ары қарай да арнайы мына тұрған Алматыға іздеп барып, сәлем беріп, әңгімелесуге болар еді ғой. Туа біткен жа-сықтық мінез жібермей кегежем кері тартып тұрды ғой.

– Әттең-ай, әттең!..

Қарасазға қазақтың біртуар ақыны Мұқағали Мақатаевтың алпыс жылдық мерейтойына бардық. Музейі ашылып, салтанатты жиын өтті. Бүкіл Нарынқол өңірі Мұқағали жырымен, өр ақын рухымен теңселіп, тебіреніп тұрды. Қасымда осы Қарасаздың перзенті, өзімнің ұстазым, аудандағы бірнеше мектепте директор болған шежіре көңіл, дария бейілді Рахым Дәуітов ағайды ала барғанмын. Қасиетті ел, жер жайлы ол кісі құлақ құрышын қандырып талай әңгіме шертті.

Салтанат бітіп, жиналыс жүргізуші:

– Енді барлықтарыңызды Сарыжазда өтетін ат бәйгесіне шақырамыз,

– дегенде екпіндей Бердібек аға трибунаға шықты. Басшылар оған сөз бергісі келмей, елемеген ғой, сірә...

Жанымдай жақсы көретін қазақтың нар тұлғалы жазушысын әкім-қаралар жасқап, сөйлеткілері келмеді. Ашуланған ол кісі сөйлей бастап еді, микрофонды өшіріп тастады. Басқа жақтан радиодан ән төгілді. Ел тарай бастады, бірақ жазушы ағам қолын сермеп, сөйлеп жатыр. Бізге дауысы түк естілмейді.

– Қайран Бекең сонша неге шамырқанды екен? – деді қасымда тұрған Рахым ағай таңдана қарап. Бердібек аға қолын сермеп, біраз сөйледі де кілт тоқтап, ары қарай бұрылып кетіп қалды.

Әр шығармасын асыға күтетін ұлы талантты кім ренжітті, неге қапа болды екен? Бұл кісі сонша неге шамырқанды екен деп әлі ойлаймын.

Қазақ прозасының қайталанбас ғажап тұлғасы Бердібек Соқпақбаевты бұл соңғы мәрте көруім екен...

Биылғы жыл – Бердібек Соқпақбаев жылы. Б. Соқпақбаевтың туғанына 100 жыл толуына орай ЮНЕСКО әлемдік дәрежеде оның ғасырлық тойын атап өту жөнінде өте орынды шешім қабылдады.

Өмірінде титтей марапат, атақ алмаған оның ұланғайыр керемет еңбегін лайықты атап өтіп жатыр.

Өзім қызмет ететін ЮНЕСКО-ның халықаралық мәдениеттерді жақындастыру орталығында Бердібек Соқпақбаев әлемін талдау, таразылау: зерттеу, зерделеу бағытында үлкен халықаралық конференция өткізу жөнінде ақылдастық.

ЮНЕСКО-да кезінде Парижде қызмет істеген, Қазақстанның Еңбек Ері, орталықтың бас директоры, көрнекті ақын, қайраткер Олжас Сүлейменов:

– Бердібек Соқпақбаев – қазақ әдебиетінде өзінше даңғыл жол салған ұлы жазушы. Оны өз биік дәрежесінде атап өтуіміз керек, – деп осы шараның жоспарын жасап, өткізуді маған тапсырды.

Түркияда «ТҮРКСОЙ» ұйымы тойды бастап кетті. Қазақ әдебиетінің классигі, жазушы Бердібек Соқпақбаевтың «Өлгендер қайтып келмейді» романы түрік тілінде жарық көрді. Олар түрік тіліне аударып, кітабын шығарып Нарынқол мен Алматыда тұсауке-серін өткізді.

Б. Соқпақбаев осыдан дәл 100 жыл бұрын 15 қазанда Алматы облысы Нарынқол ауданында туған. Абай атындағы Қазақ Педагогикалық институтын, кейіннен Мәскеуде жоға-

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

ры әдеби курсты бітірген. Алғаш 1950 жылы «Бұлақ» атты жыр жинағын шығарған. Ал «Менің атым Қожа» деген кітабін Қазақстанда баспай орысша тұңғыш рет Мәскеуде жарық көрген. Содан кейін ғана кітаптары шыға бастаған. Б.Соқпақбаев бала жанының бағбаны, жиырмадан астам балаларға арналған шығармалар жазды. «Менің атым Қожа», «Балалық шаққа саяхат», «Бозтөбеде бір қыз бар», «Қайдасың Гауһар» атты туындылары бірнеше мәрте басылды. «Өлгендер қайтып келмейді» атты романы үлкен резонанс туғызған еді. Бұл шығармалары көптеген тілдерге аударылып кітап болып шықты.

Ал, «Менің атым Қожа» фильмі (режиссері Абдолла Қарсақбаев, сценарий Бердібек Соқпақбаев) Францияның Канн қаласында өткен халықаралық фестивалінде үлкен жүлдеге ие болып, қазақ киносының даңқын

шығарды. Бұл көркем фильм әлі күнге дейін құндылығын жойған жоқ.

Ешқандай орден-медаль, атақ, марапат алмаса да Бердібек Соқпақбаевтың кітаптарына оқырмандар құштарлығы өте жоғары. Тілі таза, шұрайлы, құнарлы. Оқиғалары қою, нанымды, өмірден ойып алынған. Көркем туындылары бәрімізді тәнті етіп келеді. Өмірінде көрген қиын-қыспақтары, тағдырына кесепат жасағандар жайлы аңызға бергісіз әңгімелерді жіңішкелеп естіп келеміз. Бірақ ол кісі мойымады, еліне қайталанбас ғажап туындыларын сыйлады.

Ең бастысы артында ұлы дүниелері – кітаптары қалды.

Енді осындай ғасырлық мерейлі тойы кезінде ұсыныс-тілектерімізді де ортаға салуды жөн көрдік.

– «Өлгендер қайтып келмейді» романын алғаш көп қысқартып, кесіп-кесіп кітап шығарғанын білеміз. Енді сол қысқартқандарды қайта қосып, толықтырып шығарса ғой.

– Шықпай, жарық көрмей, оқырмандар қолына көпке дейін тимеген «Ергежейлілер елінде» атты повесін де кітап етіп шығаратын уақыт жетті емес пе?!

– Алматы мен Астанада Б.Соқпақбаевтың тұлғалы ескерткіші тұрса нұр үстіне нұр болар еді.

– Бір іргелі мәдениет мекемесіне есімін берген де жөн.

– Б.Соқпақбаев шығармаларынан спектакль дайындап, кинофильмдер түсіру де кезек күттірмес мәселе.

– «Бердібек әлемі» атты фотоальбом шығарып, өмір жолы жайлы деректі фильм түсіру де қажет-ақ.

Ұлы деген ұғым өте ардақты, алыптарға ғана берілетін атау. Біздер әрнәрсеге уақытында баға беріп отырсақ қой, шіркін! Міне, сол атауға нағыз лайықты тұлға Бердібек Соқпақбаевтай ұлы жазушы дер едік. Оған кейбіреулер қанша қызғанса да туындылары арқылы ұлылығын дәлелдеп кеткен тау тұлғалы тарлан қаламгер Бердібек Соқпақбаев есімі әлемді шарлап барады.

Енді осындай ғасырлық мерейлі тойы кезінде ұсыныс-тілектерімізді де ортаға салуды жөн көрдік.

– «Өлгендер қайтып келмейді» романын алғаш көп қысқартып, кесіп-кесіп кітап шығарғанын білеміз. Енді сол қысқартқандарды қайта қосып, толықтырып шығарса ғой.

– Шықпай, жарық көрмей, оқырмандар қолына көпке дейін тимеген «Ергежейлілер елінде» атты повесін де кітап етіп шығаратын уақыт жетті емес пе?!

– Алматы мен Астанада Б.Соқпақбаевтың тұлғалы ескерткіші тұрса нұр үстіне нұр болар еді.

– Бір іргелі мәдениет мекемесіне есімін берген де жөн.

– Б.Соқпақбаев шығармаларынан спектакль дайындап, кинофильмдер түсіру де кезек күттірмес мәселе.

– «Бердібек әлемі» атты фотоальбом шығарып, өмір жолы жайлы деректі фильм түсіру де қажет-ақ.

БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВТЫҢ «ӨЛГЕНДЕР ҚАЙТЫП КЕЛМЕЙДІ» РОМАНЫ – МӘҢГІЛІК ШЫҒАРМА

АЙЗАТ РАҚЫШ

Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі,
жазушы, сыншы

Қазақ әдебиеті қорына өткен ғасырда қосылып, жаңа ғасырда жақұттай жарқырай түскен жазушы туындысы – «Өлгендер қайтып келмейді» романы. Мәңгіліктен енші алған бұл шығарманың құдіреті неде? Ең басты ғажабы – шығарма Ғабит Мүсірепов сөзімен айтқанда, «Соқыр көретіндей, саңырау еститіндей етіп жазылған». Бұл романда көкірек көзі қараңғы адамның кеудесіне нұр болып құйылатындай ғаламат күш бар. Ал көкірегі сәулелі жан оқыса, «мінезін түзеп», жаманын күзеп тастар қауқарға ие. Өлмес өмір кешу себебі – роман әдебиеттің басты парызын барынша атқарып отыр. Мұхтар Әуезов пікірі бәрімізге мәлім: «Әдебиеттің зор міндетінің бірі – елдің мінезін түзеу». Мінез түзеу міндеті қаламгердің әрбір сөз кестесінде жасырынып жатыр. Өте бейнелі сөз ойнатуынан кейбір сөйлемдерін қанатты сөз етіп алуға сұранып-ақ тұр. Мәселен: «Соғыс – біреуге соғыс, біреуге ырыс, көзі соқыр бақ», – деген сөйлемін қарай-

ық. Ауыр еңбек пен қайғыдан тұралаған жас бала мен жесірлердің басына қамшы үйірген Нұралы үшін ырыс болған соғыс қасіретін шебер жазушы бір-ақ сөйлемде сөйлеткен.

Жарты ғасырдан астам уақыт тамсана оқып, бас ала алмауымыздың және бір себебі – роман өз кезіндегі ғана емес, бұрын-соңғы бүкіл қазақ қоғамының тұтас тіршілігін шынайы, көркем суреттерімен оқырман көңіліне ақиқатымен қондыра білуінде. Тағы да ұлы Мұхтар Әуезовтің даналығына жүгінейік: «Қазақ әдебиетінің ішіне қазақ өмірін түгел суретімен алып кіру – әдебиеттің ендігі міндеті». Бердібек жазушы қаламы айналып өткен қазақ өмірін бұл романдан табу қиын. Ұлы Отан соғысы тартқызған қасірет, оты сөнген ошақтар, тірі жесір мен тірі жетімдер, атой салған шолақ белсенділер, басшылардың жемқорлығы, талантқа тұсау салушылар, домалақ арызды бұрқырататындар, баянсыз махаббат – романның тамырлы тақырыпта-

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

ры. Қазақ қоғамының оңы мен терісін аударып-төңкеріп зерттеп жазуымен де туынды уақыт таразысынан басым түсіп тұр.

Аталған роман жазушының «менін» азаматтық тұрғыда қалыптасқан, тұлғалық сипатта сараланған, көркемдік дәрежеде дараланған түрде көрсетуімен де құнды болып табылады. Тахауи Ахтановтың жазушы қаламына тән осы құбылыс туралы мынадай пікірі ойға оралады: «Бердібек Соқпақбаев – бірінші жақпен жазуды мықтап меңгерген жазушы. Бердібектің «мені» маған қан-сөлі тамып тұрған өмір, бәріміз тіршілік етіп жүрген жер бетіндегі үлкенді-кішілі адамдардың әрекеті, болмаса қуаныш-күйініші болып көрінеді». Бердібек өз «менін» басты кейіпкер Еркін арқылы береді. Еркіннің өзге кейіпкерлермен сөз алмасуы, монологы арқылы романдағы автор бейнесі ашыла түседі. Туындыда автор барлық адам баласын тең көреді, солай болуын жанымен қалайды. Еркіннің: «Шіркін, жер бетінде тек түн ғана болса ғой. Біреудің міні, біреудің кемшілігі көрінбей қалатын еді», – деп армандайтын монологы осының дәлелі. Түрмеден шыққан Еркінді танымай, «Үйге қайыршы бала кіріп кетті» дейтін Ғалияның бір ауыз сөзі Еркін жүрегінде осы толғанысты тудырады. Автор үшін түн баласы адам бойындағы мінді жасырып, бәрін тең етіп көрсетуге күші жетерлік құдірет.

Романда мәңгіліктің оты жануының тағы бір себебі – адамдардың жан-дүниесіндегі қалтарыс-бұлтарыстар мейлінше терең суреттелген. Бұл орайда туынды психологиялық романның қасиеттеріне ие болады. «Соғысқа мен қатыспаған соң жеңіліп жатқандай» деп өрбитін бала қиялы өте сенімді суреттелген. Бұл соғысты әдемі суреттен, ғажайып фильмдерден ғана көріп жүрген таза, аңқау бала жанының көрінісі. Түрмеден шығып, Ғалия ауылына барғанда өлмекке ойы кеткен Еркіннің монологы бір жағы езу тартқызады, бір жағы ауыр ойға бастайды. Монолог «Қалай өлсем екен?» деп басталады. «Өлем! Өзімді жұрттың қоры санап жүре алмаймын. Жұрт ештеңе білмейтіндей, өлігіңді таба алмайтындай өлсең... Не істеймін? Өлем бе, әлде қоя тұрам ба?» деп сатираға сүйей жазылған дәл осы монолог адам жанының арпалысын өте нанымды бейнелейді. Мейірімсіз қоғам жайлы Еркіннің толғанысы мынадай: «Адам деп аталатындардың қалың ішінде тұрып біреуінен бір ауыз сөз естімегеніме одан бе-

тер зәр жұтып, боздаған үстіне боздадым». Еркінді боздатқан – қайырымсыз қоғам, зәр жұтқызыған – сол қоғамның мейірімнен ада кейбір өкілдері. Бұл ретте суреткер Адам атына психологиялық анықтама беріп тұрғандай сезіледі. Жазушы Адам деп мейірімді, қайырмыды, жүзі жұмсақ, сөзі жылы жандарды ғана атайтыны ақиқат.

Қайтып келмейтін өлгендерге сүбелі шығарма арнаған қаламгер бұл тағдырлы туындысы арқылы өзінің философиялық дәрежесін байқатады. Жазушы астарлаған өлгендер ұғымы қайтыс болған адамның қайтып келмейтіндігі туралы үстірт түсінік емес. Соғысқа кетіп, хабар-ошарсыз жоғалған Сәрсебек – тура мағынасында өлген адам. Оның оты сөнді, арманы орындаусыз қалды. Ал Еркіннің қолы жетпеген алғашқы махаббаты – өлген сезім, оны қанша мәпелесең де, тұңғыш бұр жарған шағындағыдай жайқалмайды. Соғыста хабарсыз кеткен күйеуін күтіп, зарыққан Қаншаның жүрегіндегі сезімі гүл сезім емес, өлген сезім. Роман соңында Ғалияның әйел бақытына ие бола алмай, Еркінге хат жазуы – өлген сезімін тірілтудің соңғы амалы, бірақ қураған сезім бәрібір көктемейді. Романдағы өлгендер – өмірде тауы шағылған, көктемі өткен, келмеске кеткен, өмірден өз уақытында енші ала алмаған пенделердің өкініші. Дәл осы қасиеті үшін Бердібек жазушыны ойшыл, философ қаламгер деп атауға болады.

Романдағы Еркін – типтік бейне. Ол бозбала шағын соғыс үзген күллі қазақ балаларының жиынтық бейнесі. Жазушы Еркінді сүттен ақ, судан таза періште етіп, нанымсыз суреттемейді. Көпшілігімізде кездесетін басты жағымды кейіпкерді типтендіруде оны мінсіз, кіршіксіз етіп суреттеу қателігі бұл жазушыда жоқ. Еркін өмірде адасады, күйеуі бар келіншекпен көңіл көтереді, арақ ішеді, ойланбай әрекет жасап, өзіне күн жарықта дұшпан тауып алады. Жағымды кейіпкерін шындық ауылынан алыс күйде жартыкештендіріп қоймай, өмірдің өзіндей сенімді, оқырман иланатындай кемшілік-артықшылығымен бейнелей білуі де – романның өміршеңдігін арттырып тұрған құнды қасиет.

«Өлгендер қайтып келмейді» – Бердібек Соқпақбаевтың жазушылық шеберлігінің шыңын, суреткерлік қарымының психологиялық, философиялық қырын, қазақ қоғамының бар сырын әйгілейтін толағай туынды.

БАЛА ЖАНЫНЫҢ БАҒБАНЫ

ЖАҒАГҮЛ САМЕТОВА

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің аға оқытушысы, PhD доктор

Қазақтың көрнекті жазушысы Бердібек Соқпақбаев әдебиетте, әсіресе балалар әдебиеті жанрында жарқын із қалдырды. Оның балалар психологиясын терең түсінуге және балаларға деген шынайы сүйіспеншілікке толы шығармалары оның есімін өз замандастарына ғана емес қазақ оқырмандарының ұрпақтары үшін де танымалетті.

Оның шығармаларының басты ерекшелігі – әлемді баланың көзімен жеткізе білуінде. Оның кітаптары тек көңіл көтеріп қана қоймай, жас оқырмандарға достық, адалдық, еңбекқорлық, Отан мен отбасына деген сүйіспеншілік сияқты құндылықтарды үйретеді.

Мысалы, бәрімізге белгілі, ең танымал шығармаларының бірі – «Менің атым Қожа» повесі. Оқушының атынан жазылған бұл өмірбаяндық роман, ия балалар романы десек қателеспейміз, қарапайым баланың өмірі, оның

проблемалары, қателіктері мен қуаныштары туралы баяндайды. Бұл шығармадан көптеген балалар өздерін көреді, бұл кітапты өмірде өз орнын іздейтін жасөспірімдер үшін ерекше құнды етеді. Жазушы шығармалары адамгершілік бағдарларды қалыптастыруға көмектеседі, балаларды өзіне және жақындарына деген сенімін жоғалтпай қиындықтарды жеңуге үйретеді. Ол өзінің кітаптарында қателіктер мен сәтсіздіктер үмітсіздікке себеп емес, үйрену және өсу мүмкіндігі екенін жиі көрсетеді.

Оның шығармалары нағыз балаларға арналған шығармалар деп айтуымыздың басты себептері – әзілге және даналыққа толы, тіпті жеңіл қайғы да бар, оны балалар оңай сіңіреді және олардың тұлға ретінде дамуына көмектеседі. Бұл оның кітаптарын жас ұрпақты тәрбиелеудегі маңызды элемент етеді.

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

Енді осы элементтердің бірнешеуіне тоқталсақ, қай тұрғыдан Бердібек Соқпақбаев – «балалар жанының бағбаны» екенін анықтасақ.

«Бала жанының бағбаны» метафорасы бақшадағы өсімдіктерге күтім жасайтын бағбан сияқты баланың ішкі әлемін ұқыппен және мұқият «тәрбиелейтін» адамның бейнесін білдіреді. Әдеби контексте бұл метафора өз шығармалары, сөздері мен мысалдары арқылы балалардың моральдық және адамгершілік құндылықтарын қалыптастыратын, олардың өсуіне және дамуына көмектесетін, болашақ өмірінің негізін қалайтын жазушының немесе тәрбиешінің рөлін көрсетеді.

Біз үшін бұл «анықтама» Бердібек Соқпақбаевтың шығармашылығын бірнеше себептермен сипаттауға өте ыңғайлы келді:

1) Шығармаларының тәрбиелік әсері:

Бердібек Соқпақбаев өз кітаптарында балаларға қоршаған әлемді және өздерін түсінуге көмектесетін маңызды тақырыптарды қозғайды. Ол достық, адалдық, жауапкершілік, еңбекқорлық туралы – балаларда «тәрбиеленетін», олардың мінезін қалыптастыратын қасиеттер туралы айтады. Бағбан өсімдіктердің өсуіне қамқорлық жасайтыны сияқты, Б.Соқпақбаев өз шығармалары арқылы балалардың дамуына және жақсаруына көмектеседі.

2) Балалар психологиясын түсіну:

Жазушы балалардың ішкі әлемін, олардың тәжірибесі мен қорқынышын шебер бейнелейді. Ол өзкейіпкерлерін қателіктері үшін айыптамайды, бірақ оларды жеңу және үйрену жолдарын көрсетеді. Бұл әр өсімдікке шыдамдылықпен және мұқият қарайтын, оның өзіндік ерекшеліктері мен қажеттіліктерін түсінетін бағбанның көзқарасын еске түсіреді. Оның шығармаларының кейіпкерлері балаларға жақын өмірдегі қиындықтарға тап болады. Соқпақбаев өзіне деген сенімін жоғалтпай қиындықтарды қалай жеңуге болатынын көрсетеді, бұл балаларға әдеби мысалдар арқылы қолдауды сезінуге көмектеседі.

3) Рухани және моральдық тәлімгерлік:

Соқпақбаев жай әңгіме айтып қана қоймай, өз оқырмандарына тәлімгерлік етіп, бағыт-бағдар береді. Оның шығармаларында балаларға берік моральдық негіз қалыптастыруға көмектесетін терең өмірлік сабақтар бар. Жазушы, бағбан сияқты, балаларды әдебиет арқылы тәрбиелеу кезінде тұлғаның дамуын ұқыпты, өте мұқият қалыптастырады және бағыттайды.

4) Өзін-өзі жетілдіруге шабыт (мотивация):

Соқпақбаевтың кітаптары балаларды жақсылыққа ұмтылуға, жеке қасиеттерін дамытуға және өздеріне жоғары мақсаттар қоюға шақырады. Қиындықтарды жеңу және оның кейіпкерлерінің өсуі туралы әңгімелер арқылы балалар өзін-өзі жетілдіруге мотивация алады.

5) Мейірімділік:

Соқпақбаев өз шығармаларында адамдар арасындағы қарым-қатынаста мейірімділіктің қаншалықты маңызды екенін көрсетеді. Мысалы, «Менің атым Қожа» шығармасында басты кейіпкер өмірдің қиын жағдайларына жиі тап болады, мұнда мейірімділік пен жанашырлық таныту маңызды болады. Автор мейірімділік қиындықтарды жеңуге, әлемді жақсартуға және достықты нығайтуға көмектесетінін атап көрсетеді. Балалар мұндай оқиғаларды оқи отырып, басқаларға жанашырлық танытуды, мұқтаж адамдарға көмектесуді және күнделікті өмірде жақсы істердің маңыздылығын түсінуді үйренеді.

6) Адалдық:

Адалдық – Соқпақбаев шығармашылығындағы басты тақырыптардың бірі. Оның кейіпкерлері шындық пен өтірік арасында таңдау жасау керек дилеммаларға тап болады. Мұндай жағдайларда жазушы адалдық әрқашан маңыздырақ екенін және айналасын дағылардың ішкі өсуі мен құрметіне әкелетінін көрсетеді. Кейіпкер алдау немесе шындықты жасыру жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін екенін түсініп, өз қателіктерінен сабақ алады. Бұл оқырмандарға, ісіресе балаларға, айналасындағыларға ғана емес, өздеріне де

адал болуға үйретеді.

7) Еңбекқорлық:

Еңбекқорлық пен табандылық та Соқпақбаевтың өз кейіпкерлері арқылы жоғары бағалайтын және насихаттайтын қасиеттері. Оның шығармаларында табысқа тек қажырлы еңбек арқылы жетуге болатындығы жиі айтылады. Мысалы, оның кітаптарындағы кейіпкерлер күш пен табандылықты қажет ететін міндеттерге тап болады және осы үдеріс арқылы олар күшейіп, дана болады. Балалар мұндай кейіпкерлер туралы оқи отырып, еңбектің маңыздылығын және олардың әрекеттері үшін жауапкершілікті түсінеді. Бұл оларға тәртіпті болуға және қиындықтарды жеңуге дайын болуға көмектеседі.

8) Өзгеге құрмет:

Соқпақбаевтың шығармаларында адамдар арасындағы қарым-қатынасқа ерекше көңіл бөлінеді. Оның кейіпкерлері ересектерді ғана емес, құрдастарын да құрметтеуге үйренеді. Автор басқа адамдарға, олардың пікірлері мен сезімдеріне құрмет үйлесімді қарым-қатынасқтың негізгі екенін көрсетеді. Ол өз кітаптарында балаларды басқала-раға мұқият болуға басқарларға зиян тигізуі мүмкін әрекеттерді жасамауға үйретеді. Бұл балаларда салауатты және құрметті қоғам құруға ықпал ететін маңызды әлеуметтік мінез-құлық нормаларын қалыптастырады.

9) Мәдени құндылықтарды сақтау:

Соқпақбаевтың шығармашылығы қазақ мәдениеті мен дәстүрімен тағыз байланысты. Оның шығармалары балаларға өз мәдениетін білуге және түсінуге, сондай-ақ ұлттық мақтаныш сезімін дамытуға көмектеседі. Соқпақбаевтың шығармашылығы қазақ мәдениеті мен дәстүрімен тығыз байланысты. Қазіргі балалар үшін қаламгер шығармалары қазақ мәдениеті мен тарихы туралы маңызды ақпарат көзі болып табылады, бұл олардың тамырларын білуге және ұлттық сананы қалыптастыруға көмектеседі. Оның кітаптары балаларды өз халқының мәдени және моральдық құндылықтармен таныстырады, бұл әсіресе

жаһандану жағдайында маңызды.

10) Тақырыптардың әмбебаптығы мен өзектілігі:

Соқпақбаевтың шығармалары кез келген уақытта өзекті тақырыптарды қозғайды. Достық, ата-аналармен қарам-қатынас, мектеп, өмірдегі алғашқы қиындықтар және моральдық таңдау – бұл тарихи кезеңге немесе мәдени контекстке қарамастан балаларды қызықтыратын мәңгілік мәселелер. Мысалы, «Менің атым Қожа» әңгімесінде 20 ғасырда немесе қазіргі заманда болсын, әр балаға жақын оқушының сезімдері мен тәжірибелері сипатталған.

Бердібек Соқпақбаев балалар жазушысы ғана емес – ол өзінің шығармалары арқылы жас ұрпаққа өмірлік маңызды құндылықтарды түсінуге, қиындықтарды жеңуге және дамытуға көмектескен дос және тәлімгер болды. Оның балалар аудиториясымен тағыз байланысты және олардың қажеттіліктерін терең түсінуі оның шығармашылығын балалардың дүниетанымын тәрбиелеу мен қалыптастырудың маңызды құралына айналдырды.

Бердібек Соқпақбаев баланың ішкі әлемін түсіну үшін сирек талантқа ие болды. Оның шығармаларында балалар жай ғана кейіпкерлер емес, олар тәжірибелері, эмоциялары мен ойлары бар тірі, күрделі тұлғалар. Оның кейіпкерлері – күнделікті қиындықтарға тап болатын қарапайым балалар: достарымен қақтығыстар, мектептегі проблемалар, ересектердің түсінбеушілігі. Жазушы олардың эмоцияларын шебер жеткізіп, оқиғаларды жас оқырмандарға жақын және түсінікті етеді.

Мысалы, арманшыл кейіпкер-бала жасөспірімдердің әдеттегі проблемаларына тап болады, кейде қателіктер жібереді, бірақ әрқашан оларды түзетуге және жақсартуға тырысады. Оның бейнесі арқылы Соқпақбаев балаларға қателесу қалыпты жағдай екенін көрсетеді, бірақ өз қателіктерінен сабақ алу және әрқашан жақсылыққа ұмтылу маңызды екенін ұғындырады.

Оның кейіпкерлері жақсылық пен жа-

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

мандықты, шындық пен өтірікті, құрмет пен өзімшілдікті таңдауға тура келетін жағдайларды бастан кешіреді. Осындай мысалдар арқылы жазушы балаларды адал, мейірімді және еңбекқор болу қаншалықты маңызды екендігі туралы ойлауға итермелейді. Ол тәрбие мәселелеріне назар аударды, бұл процесте тек ата-аналар мен мұғалімдер ғана емес, сонымен бірге өз іс-әрекеттерін түсіну арқылы үйренетейін баланың өзі де маңызды екенін көрсетеді.

Қаламгер – балаларға қол жетімді және қызықты сюжеттер жасаудың шебері. Соқпақбаевтың шығармалары қарапайым және жанды тілдің, динамикалық сюжеттердің және әзіл-қалжыңның арқасында оқылады, бұл әңгімелерді балаларға тартымды етеді. Ол балалармен өзін түсінетін тілде, шамадан тыс моральсыз сөйлесе біледі, сондықтан оның кітаптарын жас оқырмандар арасында шынымен жақсы көреді. Оның шығармалары көңіл көтеріп қана қоймайды, сонамен қатар олардың балалар арасында танымал болуының негізгі факторларының бірі және мектеп бағдарламаларының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Балалар оның кейіпкерлерін өздері деп санайды, бұл Соқпақбаевтың кітаптарын әлемді және ондағы өз орныны оң қабылдауды қалыптастыру үшін ерекше құнды етеді.

Көптеген балалар үшін Соқпақбаев жазушы ғана емес, сонымен қатар кітаптары оларды өмірдің қиын сәттеріне бағыттаған тәлімгер болды. Оның жұмысы балаларға қиындықтардың соңы емес, өсу мен дамуға мүмкіндік беретініне сенімділік береді. Ол оқырмандарында оптимизмді, төзімділікті және өз күшін деген сенімділікті арттырды.

Қорытынды. Бердібек Соқпақбаев өзінің шығармашылығы арқылы балалармен бірге байланыс орнатып, олар үшін қызықты оқиғалардың авторы ғана емес, сонымен бірге оларға әлемді және өздерін жақсы түсінуге көмектесетін дос болды. Оның шығармалары балаларды тәрбиелеу үшін маңызды болып қала береді, оларды қиын жағдайларда

қолдайды және оларға берік адамгершілік бағдарларын қалыптастырады.

Бердібек Соқпақбаевтың шығармашылығы жас оқырмандардың жүрегінде жаңғырып, өмір сүруді жалғастыруда. Оның балалар әдебиетін дамытуға және бала тәрбиесіне қосқан үлесі оразан зор. Ол қамқор бағбан сияқты, балалардың жанын өсіруге және дамытуға көмектесті, оларды жақсылыққа, адалдыққа және өзара түсіністікке бағыттады.

Бүгінде оның кітаптары мектеп бағдарламаларының маңызды бөлігі екенін атап өттік, сондықтан да оның есімі нағыз балалар әдебиетінің символы болып қала береді.

«МЕНЯ ЗОВУТ КОЖА»: В АЛМА-АТЕ ПОЧТИЛИ ПАМЯТЬ КЛАССИКА КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

В Алма-Ате состоялась встреча известных писателей, ученых, педагогов и журналистов, посвященная 100-летию классика казахской детской литературы Бердибека Сокпакабаева. Ее организовал Международный центр сближения культур под эгидой ЮНЕСКО, руководимый поэтом и общественным деятелем Олжасом Сулейменовым.

Писатель, поэт и сценарист Бердибек Сокпакабаев – автор многих повестей и рассказов. Самую большую известность

получила его повесть «Меня зовут Кожá» об озорном и шаловливом школьнике, всё время попадавшем в неприятные, но смешные ситуации. По этой книге кинорежиссер Абдулла Карсакбаев в 1963 году снял одноименный фильм, который был удостоен поощрительного диплома Международного кинофестиваля детских и юношеских фильмов в Каннах.

Бердибека Сокпакабаева всегда волновали проблемы воспитания детей. Его книги во многом автобиографичны.

БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА

Заместитель директора по общим и организационным вопросам Международного Центра Сближения культур под эгидой ЮНЕСКО Ашимова Салтанат Алиякпаровна вместе с Самал Сокпакбаевой Бердибековной

«То, что пережито в детстве, не забывается никогда. Впечатления не скудеют, не охлаждаются. Они теплятся, как жар под слоем золы. Следует сдуть этот слой, и вспыхивает огонь!», – говорил писатель.

Сокпакбаев с 1952 года был членом Союза писателей Казахстана. Ещё при жизни его называли классиком казахской детской литературы.

Среди участников встречи была дочь Бердибека Сокпакбаева, Самал Сокпакбаева. Она поделилась воспоминаниями о своем знаменитом отце.

EurAsiaDaily

АҚЫННЫҢ 70 ЖЫЛДЫҚ БЕЛЕСІ: ҰЛЫҚБЕК ОРАЗБАЙҰЛЫ

29 сәуір күні қазақ әдебиетінің көрнекті тұлғасы, ақын, журналист және аудармашы Ұлықбек Оразбайұлы 70 жас мерейтойын атап өтті. Бұл кезең – өмірінің ерекше белесі, шығармашылық жолында жаңа жетістіктерге жетудің маңызды сатысы.

"Ұлықбек Оразбайұлы, сізді 70 жас мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз! Сіздің даналығыңыз, тәжірибеңіз және шығармашылық мұраңыз көпшілік үшін үлгі. Сізге зор денсаулық, бақыт және шығармашылық табыстар тілейміз!"

Ұлықбек Оразбайұлы – Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, танымал ақын, журналист және Қазақстан Журналистика Академиясының академигі. Қазақстан Жастар Одағы сыйлығының, «Алаш» халықаралық әдеби сыйлығының және мемлекеттік сыйлықтың лауреаты. Қазіргі уақытта ТҮРКСОЙ Жазушылар одағының төрағасы қызметін атқаруда.

Ақынның шығармашылық мұрасы бай және әр қырлы. Оның «Қанат қақты» (1974), «Жұлдыз жарығы» (1977), «Алтайдың алтын тамыры» (1979), «Ұлыстың ұлы күні» (1982), «Ақ керуен» (1985), «Жаратылыс» (1989), «Жүректегі жарылыстар» (1995), «Алтай асулары» (1988), «Заман-ай» (1999), «Киіз кітап» (2001) кітаптары; «Ахиллестің өкшесі» өлеңдер жинағы (2003); қазақ тіліндегі 5 томдық шығармалар жинағы (2006), «Ынтық зар» (2009), «Әбілхаят» (2009) туындылары әдебиетке елеулі үлес қосты. Сонымен қатар, «Семей-Невада» қозғалысының әнұраны «Заман-ай» әнінің сөздерін де жазған.

Ақынның шығармашылығы қазақ әдебиеті мен мәдениетінің дамуына зор үлес қосып келеді. Оның поэзиясы жүректерге жол тауып, рухани азық береді. Сіз жазған әрбір өлең мен мақала оқырмандарды ойландырып, шабыттандырады. Сіздің зерттеулеріңіз бен еңбектеріңіз жастарға өнеге, қоғамға әсер етеді.

Ұлықбек Оразбайұлының шығармалары бірнеше шет тілдеріне аударылған. Үнді, түрік, фин, алжир, украин, әзірбайжан, қырғыз, абхаз, монғол, саха-якут және басқа халықтардың ақындарының туындыларын қазақ тіліне аударған. Сонымен қатар, әлемдік классиктер – М.Лермонтов, А.Блок, Д.Кедрин, Н.Рубцов шығармаларын қазақ тіліне тәржімалауы да әдебиетімізді байытты.

"Ұлықбек Оразбайұлының 70 жылдық мерейтойы – тек жеке тұлғаның емес, қазақ әдебиеті мен мәдениетінің үлкен белесі. Оның өмір жолы мен шығармашылығы алдағы уақытта да біз үшін шабыт көзі бола берсін! Ұлықбек Оразбайұлына шығармашылық табыстар, денсаулық және сәттілік тілейміз!"

ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ «АЛМАТЫНЫҢ ҚҰРМЕТТІ АЗАМАТЫ» АТАҒЫМЕН МАРАПАТТАЛДЫ

*«Ауылымнан жастау кетіп,
Жеттім үлкен қалаға.
«Ұлы ақын Ұ. Есдәулетов!»
Деген арман санада»*

Ұлықбек Оразбайұлы

15 қыркүйек – Алматы қаласының туған күніне орай қалада «Алматы – біздің ортақ үйіміз» атты отбасылық фестиваль өткізілді. Фестиваль барысында қала әкімі Ерболат Досаев дәстүр бойынша қаланы дамытуға үлес қосқан азаматтарды «Алматы қаласының құрметті азаматы» атағымен марапаттады. Үздіктер қатарына Ұлықбек Оразбайұлы Есдәулет те кірді, бұл марапат Алматының мәдени өміріне қосқан зор үлесінің танылуы және рухани дамуына қосқан еңбегінің көрінісі.

БІЗ – ТҮРКІЛЕРМІЗ

*Біз - түркілерміз...
Біз - түркілерміз!
Көк аспандай жарқылдап, күркірерміз,
Көк аспанның бұлтындай сілкінерміз,
Көк бөріден туғанымыз рас болса,
Көк тәңірден қуат ап, бір түлерміз.
Кеудемізді билеген асқақ арман,
Тарихымыз дастан боп таста қалған,
Тірсегіміз тілінген кездерде де
Жан жүректі жерім жоқ жасқа малған.
Жұтып қойған ғасырлар өктем үнін,
Айға қарап ұлыған көк бөрімін.
Атқа мінсем кетемін аруақтанып,
Арасында желік бар ет-терінің.
Атқа мінсем кетемін айбаттанып,
Қылыш көрсем кетемін қайраттанып.
Ғасырлардың бетіне қалқып шыққан,
Біздің халық - бұ да бір қаймақ халық!
Намысымдай ешкімге таптатпаған,
Түркістанның күмбезі асқақтаған.
Бабаларым жатыр ғой бата беріп,
Аруақтар аманатын ақтап бағам.
Көк тәңірден көңілге нұр тілерміз,
Көк аспандай әлі де күркірерміз.
Көк бөрілі көк байрақ көкке шықса,
Қай дұшпанның алдында іркілерміз?
Біз - түркілерміз!
Біз - түркілерміз!!
Біз - түркілерміз!!!*

САУЛЕ ДОСЖАН: «БЫТЬ ЧАСТЬЮ ЭТОЙ ИСТОРИИ - ЗНАЧИТ НЕМНОЖКО БЫТЬ АЙТМАТОВЫМ И АУЭЗОВЫМ»

САУЛЕ ДОСЖАН

Поэтесса, писатель, заслуженный деятель Казахстана, лауреат международной литературной премии «Алаш», член Союза писателей Казахстана, Союза журналистов Казахстана и International Women's Writing Guild (IWWG)

Известная писательница и поэтесса Сауле Досжан стала победительницей третьего сезона конкурса Mecenat.kz за лучший роман о Казахстане. Ее произведение под названием «Древо жизни» («Өмір бәйтерегі») стало лучшим в народном голосовании на сайте конкурса. В качестве награды писательница получила не только общественное признание, но и 500 долларов в месяц пожизненно - именно в этом заключается уникальность литературной премии Mecenat.kz. В интервью газете «Литер» Сауле ДОСЖАН рассказала, как ее труд над глубоко символичным романом «Древо жизни» привел к победе в конкурсе, и как это достижение укрепило ее стремление поддерживать и вдохновлять женщин-писательниц в Казахстане.

«Этот роман – особенный»

– Сауле Мағазбекқызы, поздравляю Вас с победой в литературном конкурсе Mecenat.kz! Как ощущения?

– Я невероятно рада стать победительницей престижного казахстанского литературного конкурса «Меценат». Эта премия была создана для того, чтобы раскрыть новые таланты и вдохновить поколение писателей. Автор проекта Ерлан Аскарбеков однажды сказал в интервью, что верит: у нас есть не только свои Чингизы Айтматовы и Мухтары Ауэзовы, но и Маркесы, Шекспиры, Гете. Конкурс проводится уже третий год, и я стала третьей по счету победительницей. Это символично, ведь быть частью этой истории - значит немножко быть Айтматовым и Ауэзовым. Недавно со-

стоялось торжественное вручение премии, за которым последовал круглый стол. На нем обсуждались планы на будущее, планируются встречи с издателями, телевизионными и кинопродюсерами. Открываются широкие перспективы, и это, конечно, радует.

– Победу Вам принес Ваш седьмой роман под названием «Древо жизни» («Өмір бәйте-регі»). Как думаете, почему именно этот роман стал лучшим в народном голосовании?

– Я писала этот роман очень долго, возможно, потому что вложила в него все свое мастерство и опыт. У меня было внутреннее ощущение, что этот роман - особенный. Как только закончила его, сразу отправила на конкурс, и народное голосование показало, что у меня много читателей, которые поддерживают меня как писательницу. Эта победа стала для меня неожиданной. Хочу выразить огромную благодарность всем моим дорогим читателям, которые переживали за меня и голосовали.

Сакральное значение «степного паспорта»

– Говорят, семь – счастливое число! Насколько мне известно, роман Вы создавали в течение семи лет, и перечитывали его семь раз. Мне кажется, здесь можно наблюдать не-

кий символизм...

– Число семь в казахской культуре – это не просто цифра, а символ, который несет в себе глубокий философский и духовный смысл. У казахов оно всегда ассоциировалось с мудростью, благополучием и целостностью. «Жеті қазына», «Жеті ата» - все эти понятия глубоко укоренились в нашем сознании, и играют большую роль в национальной традиции. Семь – это не только числовой символ, но и целая система мировосприятия, отражающая гармонию человека и природы. Семь лет работы над романом, думаю, несут в себе символику. Словно следуя древним традициям, я погружалась в каждый этап создания произведения с особым вниманием, словно семилетний цикл был необходим, для того чтобы полностью раскрыть все идеи и смыслы, которые я хотела донести до читателей.

Эти семь лет стали для меня периодом глубокой внутренней работы, осмысления не только литературного процесса, но и личностного роста. Каждая глава произведения - это как бы отражение одного из семи этапов, через которые проходит человек в поисках истины. Особенность этого романа заключается не только в его продолжительном создании,

но и в том, что он вобрал в себя многолетний жизненный опыт, наблюдения и раздумья. Я стремилась передать глубокие философские идеи, касающиеся нашей национальной идентичности, «жеті ата». Этот роман – не просто художественное произведение, а своеобразный путь, который я прошла вместе с героями, раскрывая важность сохранения нашей культурной памяти, уважения к предкам и духовной связи с прошлым.

– Скажите, какой смысл Вы закладывали в роман «Древо жизни»? Какую мысль хотели донести читателям?

– Я писала этот роман, чтобы доказать и донести важность национального кода, чистоты крови до семи поколений, которую наши предки строго соблюдали, не выдавая своих дочерей за сородичей. Также в книге подчеркивается значение «жеті ата» (семь поколений) – родовой летописи, являющейся "степным паспортом", существующим только у казахов. Именно поэтому я долго и тщательно готовилась к созданию этого романа.

Мой супруг Сат Бесимбаевич – очень начитанный и глубокий человек, который всегда смотрит далеко вперед. Семь лет назад за завтраком он рассказывал об особенностях нашей национальной культуры, и как его восхищает само понятие «степного паспорта», о котором нигде не написано, но которое строго соблюдалось испокон веков. Он сказал: «Жаль, что наше подрастающее поколение не всегда осведомлено о таких тонкостях казахских традиций и особенностей». У меня уже были идеи для новой книги, но не хватало ключевой. Именно тогда ко мне пришло озарение, и я четко поняла, о чем будет эта книга.

«Женщины обладают особенной мудростью»

– Как на Вас повлияла Ваша победа на конкурсе Месенат.kz? Каковы были Ваши свои чувства, когда Вы узнали, что стали победительницей?

– Это непередаваемые ощущения – когда ты видишь, что твой труд, твои мысли и идеи находят отклик у людей. Когда понимаешь, что все усилия, вложенные в произведение,

не были напрасны. Это чувство, которое сложно описать словами, оно наполняет душу радостью и гордостью.

– Вашими предшественниками в конкурсе Месенат.kz являются Шархан Қазығұл с романом «Күлпет» и Тұрысбек Сәукетаев с романом «Өлгендер қайтып келеді». Читали ли Вы их работы и если да, то, как бы Вы их оценили?

– Да, я читала работы моих предшественников в конкурсе Месенат.kz. Роман Шархана Қазығұла «Күлпет» искусно поднимает вопросы человеческих ценностей, памяти и времени. Роман Тұрысбека Сәукетаева «Өлгендер қайтып келеді» – это сильное и глубоко эмоциональное произведение, которое затрагивает важные социальные и моральные темы. Оба автора демонстрируют высокое мастерство в написании. Они создали произведения, которые действительно оставляют след в душе читателя. Я искренне уважаю их работы и считаю, что они внесли значительный вклад в современную казахстанскую литературу.

– И все-таки, Вы – первая женщина, победившая в литературном конкурсе Месенат.kz! Чувствуете ли Вы по этому поводу какую-то особенную гордость? Что бы Вы могли сказать или посоветовать другим казахстанским женщинам-писательницам?

– Конечно, я чувствую особую гордость быть первой женщиной, победившей в литературном конкурсе Месенат.kz. Это большая честь и ответственность. Мне кажется, что эта победа может стать вдохновением для других казахстанских женщин-писательниц. Я хочу сказать им: не бойтесь выражать свои мысли и чувства через литературное творчество. Пишите смело, вкладывайте свою душу в произведения, и ваш голос обязательно будет услышан. Женщины обладают особенной мудростью и чувствительностью, и это может обогатить нашу литературу. Главное – верить в себя и идти вперед, несмотря на трудности.

– Спасибо за беседу!

Liter.kz
Диана Тысымбаева

ӨМІР БӘЙТЕРЕГІ

РОМАН

1

«Тек қазақта ғана «Дала төлқұжаты» деген болады, шырағым. Сенің сонда тіркеуің жоқ екен» деген ақсақалдың дауысы жігіттің құлағында қайта-қайта жаңғырып, естілгендей болды. Қаны басына шауып, баспалдақтан төмен зырылдап, далаға қалай атып шыққанын білмеді.

2

Қыздың әкесі Жеткен Бақұлы танысуға келген жас жігітті сонша тергеймін деген еді. Бәйбішесі күнара «Мөлдіртайдың көңілі қалаған жігітпен танысып, батаңызды берсеңізші. Туыстары алдымыздан өтпекші» деп қылқылдап қоймаған соң, қызына көз салған жігітпен танысу деген салтта жоқ әдет болса да, «заман басқа болды ғой, жарайды, таныссам танысайын» деп келісімін беріп еді. Арада күн өткенде осы сырықтай жігіт келді Мөлдірге еріп. Тікірейген қара шашы, бүр-

кіт қабағы мінезінің қайратты екенін бірден байқатты. Алдымен өткір жанары жарқ етіп: «Сәлеметсіз бе» деп амандасты. Ер азаматтың «Ассалаумағалейкум!» деп қазақша қол ұсынбағанына үлкен кісі кіділеніп қалды. «Қазіргі жастар қазақша амандасқанды біле де бермейді-ау» деп ойлады, өзіне университеттегі студенттердің «сәләмәтсіз» дей салатынын еске алып. Алдымен дүрбімен қарағандай бастан-аяқ шолып шықты. Сымбатына көзі тойған соң, жігітті кабинетіне қарай бастады.

Жігіт аздап қысылғанын байқатып, екі аяғын қосып, бойын тік ұстап отырды. Екі қолы алдында. Жеткен Бақұлы алдымен өзін таныстырып:

– Мен Мөлдірдің әкесімін. Есімім – Жеткен, әкемнің аты – Бақ болады. Өзіңнің аты жөнің қалай? - деді.

– Нұржан Қалқабаевпын, - деді жігіт, аудиторияда отырған студентіне ұқсап.

– «-ов» пен «-ев» сияқты сүйкімсіз жалғаудан әлі құтылмағансыңдар ма? - деді

профессор қиқар мінезінің шетін көрсетіп.

– Құжатта солай рәсімделіп кетіпті, - деді бала, басқа не десін.

– Әлі де кеш емес, оны түзетіп ал. Қай жақтың қазағысыңдар?

– Осы маңайдан, таудың арғы жағынан-быз.

– Әке-шешең елде ме, жоқ қалаға жақындады ма?

– Әкем жоқ, анам бар. Қаланың маңындағы ауылда тұрады, - деді жігіт, үні алғашқыдан бәсеңдеу шығып.

– Әкең қайда? Қай тума боласыңдар? - үлкен кісі енді бастырмалата жөнелді.

Осы жерде жігіттің жүзі қызарып, дауысы тіпті шығар-шықпас:

– Менің әкем жоқ, жалғыз анам бар, - деді.

– Әкем жоғы несі. Ажырасқан ба, не дүниеден өткен бе? - деп қыз әкесі тықақтап қояр емес. Жаңа ғана денесін тіп-тік ұстап отырған азамат бөлінен біреу періп қалғандай көз алдында сылқ етті. Үндемей сәл отырған соң, мына кісінің алдында ешнәрсені жасыруға болмайтынын ұғып, сауалға жауап беру керектігі есіне түскендей үнін әрең шығарып:

– Анам мені некесіз туған екен, - деді.

Жалғыз қызына сөз салып келген жігіттен мынандай жауап күтпеген Жеткен Бақұлының қаны басына шауып, тынысы тарылып кетті. Ары қарай сұрағы таусылғандай тым-тырыс отырып қалды. «Көрдемше екен ғой» деген ой келіп, көңілі күрт түсіп кетті. Жігіт те өз жауабының үлкен кісінің жанды жеріне тигенін біліп, жым-жырт отырып қалды. Бөлме ішінде өлі тыныштық орнап, қабырға сағаттың тырсылы ғана естілді. Құдды екі азамат бір-бірінің тыныс алысын аңдып отырғандай.

Мөлдір мен анасы еркектер оңаша сөйлессін деп асүйде күңкілдесіп шәй әзірлеп жатқан. Қолы ыдыс-аяқта болғанымен, көңілі кабинет жақта жүрген қыз бұлардың үндері естілмей, тынышталып қалғанынан секем алып, есіктің арғы жағына келіп тыңдай қалды. Жүрегі аузына тығылып, бір бәленің шығарын сезгендей болды.

– Жаңағы Қалқабаев деген кімдер?

– Анамның тегі ғой, - деді байғұс бала.

– Нағашыларың екен ғой...е...е...

Тағы тыныштық орнай қалды. Әркім өз

ойымен әуре. «Көрдемше... көрдемше...» деген сөз егде кісінің миын шағып барады. Қыздың әкесі мен жігіттің әңгімесі жараспағанын Кербез бәйбіше алыстан сезді. Еліктей үркіп, есік сыртында тұрған қызына:

– Мөлдір, бері кел, неғып тұрсың, - деп шақырып алды.

Кенет кабинет жақтан профессордың үні қайта естілді:

– Нұржан шырағым, енді сен қай рудан боласың?

«Сасқан үйрек артымен сүңгиді» дегендей, жігіт анасының руын айтты. Жанарын сығырайта қарап отырған қарт:

– Енді содан арғы жеті ата – түп ата, тек ата, баба, арғы ата, ата, әке болып, жетінші атадан бері қарай тараған аталар өзіңдейін бір атаның балалары болатынын білесің бе? Жеті ата жүйесінің жалпы айналымына келер болсақ, жеті ата 140 жыл, жеті ұрпақ 120 жыл, екеуінің қосындысы 260 жылды қамтиды. Соны саған да үйреткен шығар, - деп даусын қырлап, ақ селеу араласқан қабағын көтеріп-көтеріп жігітке тесіле қарады.

Нұржанның жайшылықта да түйіліп тұратын бүркіт қабағы тіптен түйіліп, табанында жатқан қызыл ала кілемнің қошқар мүйізін көзімен сызып, жүрегінің кеудесін тесіп шығардай тарсылдай соққанын санап отырғандай тыншып қалды.

Жеткен қария тамағын бір кенеп алып, ғақлиясын жалғастыра түсті:

– Нұржан айналайын, халқымыздың ғасырлар бойғы дәстүрінде жөн сұрасып, еркектің ататегі мен сүйегін біледі. Ер азамат өзінен бастап, жеті атасына дейін жетік білуге міндетті. Бұл отбасылық тәлім-тәрбиенің әліппесі. Жеті атаңның өмір жолын білу арқылы қазақ кем дегенде екі ғасырлық мағлұмат алады. Тек ата-анадан жастай қалған жетімдер ғана мұндай тәлімнен құр қалады, - деп бір тоқтады. Сосын сөзін ары қарай жалғастырып:

– Шыққан тегің бұлыңғыр екен. Қарға тамырлы қазақ жазу-сызу болмаған заманда шежіре қайыру арқылы жеті атасын түгендеп, бірін-бірі танып, ажыратып отырған. Әлемде қазақтан басқа ұлтта «шежіре қайыру» деген жоқ. Кейбір ұлттарда ұрпақ анасы жағынан жалғасады. Ал қазақта әке жағынан тарайды.

Жеті ата деген – жеті әке. Жамағат жеті атадан аспай қыз алысып, құдандалы болуға тыйым салған. Мұның бәрі қан тазалығының кепілі болмақ. Қазақтай тамыры тереңде жатқан ұлттың басқа ұлттардан артықшылығы да сонда. Тек қазақта ғана «Дала төлқұжаты» болады, шырағым. Қай-қайсымыздың да қай жүзге, қай руға, қай атаға жататынымыз ауыздан ауызға тараған сол құжатта жазылған. Алайда әкесінің кім екені белгісіз адам, оған тіркелмеген болып табылады. Яғни, мына сенің онда тіркеуің жоқ екен. Мүмкін анаң білетін шығар шыққан тегіңді? - деп балаға қатқылдау айтты.

«Жалғызбасты әйелдің баласы» атанып, жүрегі жаралы өскен ұлдың алдынан осы мәселе тағы шығып, ескі жараның орнын тырнап өткендей болды. Алматыға келіп, оқуға түскелі бері ешкім ата тегін сұрамап еді, енді, міне, анау-мынау емес, сүйіктісі Мөлдірдің әкесі «Дала төлқұжатына тіркелмеген екенсің» деп қарап отыр. Жігіт өңі күреңітіп, жаны күйсе де үндемей шыдады.

– Бәріміз бір таудың бауырында өсіп-өніп отыр екенбіз. Алда-жалда менің қаным мен сенің қаның бір боп шықпасына кім кепіл? Атам қазақ бас құрауды ойлаған екі жастың қаны бөлек болу жағын ойлаған. Онда ұлттық, әлеуметтік саяси мән жатыр. Баяғыда адамның ДНҚ-сын зерттейтін институт болмаған, сондықтан ұрпақты ешқайда жазылмаған әлгіндей қағидамен тәрбиелеген. Жеті атасын жаттатқан. Оны білмесе салтқа нұқсан келетіні бір басқа, дүниеге келетін ұрпақтың тағдыры не болады? Өзің дәрігерсің, генетика дегенді жақсы білесің, - деп бұқадай сүзіле қарады.

Болашақ атасымен әңгімесі жараспаған жігіт жер болып, жасып, тіс жара алмай қалды. Не десін? Бұл сұрақтардың түбіне терең бойлап, анық-қанығына көз жеткізу дегеннің өзі қиямет-қайым шаруа. Міне, анасының бір кезде жіберген қателігі үшін баласы басымен жауап беріп отыр. – Мен сені көргеннен ер тұлғаңа көзім тойды, бірақ көңілім орнында емес. Ренжімесең, анаңнан кім болса да әкеңнің бір хабарын біліп кел. Тегіңді анықтамай, батамды бере алмаймын. Ата-бабамның ұстанған жолын, ұлтымның дәстүр-салтын, қағида-

сын біле тұра, қызымның махаббатына бола дала заңын бұза алмаймын, - деді үлкен кісі. Көзілдірігінің әйнегін таза шүберекпен сүртіп, киіп, йта киді де, «әңгіме осымен тәмам» деген кісіше алдында жатқан кітапты қолға алды. Жас жігіт те орнынан көтерілген. Есікке бұрылғаны сол еді, бөлмеге қыздың анасы кіріп: – Нұржан, шырағым, шәй ішпедің бе? Ең болмаса нан ауыз тисеңші! - деп әбігерге түсті. – Рахмет, апай! Сау болыңыздар, - деген жігіт тым асығыс үйден шығуға асықты. Мөлдір қыз есік сыртында тұрып бәрін естіген, істің насырға шауып кеткенін түсініп, ақ жүзі қызарақтап, ас үй мен қонақ бөлменің ортасындағы есіктің артында, қуысқа тығылған қояндай күйі қалды. Нұржан намысын қоздырған, жүрегің жандырған сөзден қашып, бұл жерден тезірек кеткісі келді. Сүйіктісінің қандай күйде қалғанын ойламады да. Аяқ киімін киер-кимес атып шықты. Жанының әлсіз тұсынан оқ тиген жігіт пәтердің есігін жаба салып, жеделсатыны күтпей, оң қапталдағы баспалдақпен зымырай жөнелді. Оныншы қабаттан төмен жүргенде, аяғы басқышқа бір тиіп, бір тимейді. Әйтеуір зуылдап барады. Қыз әкесінің сызданған үні құлағында қалып қойыпты, қайта-қайта жаңғырып естіледі. Ең төменгі қабаттың темір есігін ашумен теуіп еді, зіл темір былқ етпеді. Тарс еткен дауыстан есін жиған жігіт оң жақтағы түймешені байқап, жұдырығымен періп қалды. Шалқасынан ашылған есіктен сыртқа атып шықты да саябаққа қарай жүрді. Нұржанның бұл алғаш көрген құқайы ма? Ауылда жүргенде мұны анасының оң жақта отырып туғанын бетіне салық қылғандар жетіп артылатын. Намысына тиген құрдастарымен төбелесіп, мұрны бұзылып, көзі көгеріп келетін үйге. Бірақ не үшін төбелескенін айтып, анасына ешқашан шағымданған емес. Немересінің неден таяқ жейтінін білмейтін әжесі кішкентайында «жетіге келгенше жерден таяқ жейді» десе, есейе келе «еркек бала деген осы, жаға жыртиспаса жүре алмайды» деп күңкілдеп жүретін. Ал Нұржан болса қорланып өсіп келе жатты. Оның жанын ешкім түсінбеді.

*Сәуле Досжанның
«ӨМІР БӘЙТЕРЕГІ» романынан үзінді*

НЕЗАВИСИМАЯ БРИТАНСКАЯ ШКОЛА **ARDINGLY COLLEGE** ОТКРЫВАЕТ ФИЛИАЛ В КАЗАХСТАНЕ

Учебное заведение по результатам экзаменов входит в топ-20 школ по всему миру

История британской независимой школы Ardingly College начинается с 1858 года. Сегодня учебное заведение входит в топ-10 школ Великобритании и топ-20 школ мира по результатам экзаменов международного бакалавриата (IB), а по итогам экзаменов A-Level – в топ-50 независимых школ этой страны. Выпускники Ardingly College ежегодно поступают в известные вузы мира, включая Кембридж, Оксфорд и др.

В сентябре этого года начальная школа-спутник Ardingly откроет двери для детей от 5 до 10 лет в Астане. Официальный запуск средней школы и первого этапа основного кампуса школы пройдет в 2025 году. В планах – открытие детского сада и предшколы. При

выходе на проектную мощность в основном кампусе смогут обучаться до 1000 детей, в начальной школе-спутнике – 240.

Головная школа в Великобритании активно участвует в процессе отбора казахстанской команды и внедрения кембриджской программы. Преподавательский состав школы будет представлен из числа высококвалифицированных учителей с международным опытом преподавания.

В Казахстане открытие школы стало возможным при поддержке Primus Education. В

Учебное заведение по результатам экзаменов входит в топ-20 школ по всему миру

Презентация Ardingly College в Астане

ближайшее время компания планирует запустить филиалы Ardingly по всему Казахстану, а также открыть кампус Coventry University в Астане, который входит в топ-30 вузов мира для иностранных студентов.

Президент Primus Education Алистер Саймон Бартоломью на презентации Ardingly в Астане отметил, что современный родитель выбирает школы и университеты как партнеров в воспитании умных, креативных, прогрессивных, успешных, талантливых и счастливых детей, которые формируют общество будущего. По его словам, открытие школы Ardingly в Казахстане расширяет доступ граждан страны к лучшему международному образованию.

«Я работаю в сфере образования более 40 лет и за эти годы имел честь открыть множество успешных школ как в Казахстане, так и во многих других странах. Мы в Primus Education были очень осторожны при выборе школы-партнера и посетили множество учебных заведений, прежде чем остановили свой выбор на Ardingly College в Великобритании. Школа является успешной в академическом плане, начиная с детского сада и заканчивая

старшей школой, с совместным обучением для мальчиков и девочек и большой заботой о благополучии учащихся», – обозначил Алистер Саймон Бартоломью.

«Мы рады, что Ardingly College, известный своими исключительными стандартами и уважаемой репутацией, открывает двери в Астане. Британское образование давно стало синонимом превосходного образования, которое способствует развитию критического мышления, креативности и лидерства. Мы невероятно гордимся этим новым предприятием и уверены, что оно будет поддерживать и укреплять эти ценности», – подчеркнула во время презентации школы первый секретарь департамента бизнеса и торговли посольства Великобритании в Казахстане Бет МакКендрик.

Директор головной школы Ardingly College Бен Фиггис и директор Ardingly College International в Великобритании Джэйми Лардж провели видеопрезентацию учебного заведения.

Головная школа Ardingly College расположена в сельской местности графства Западный Суссекс (West Sussex) на юге Англии, в

«Открытие школы Ardingly в Казахстане не только расширяет доступ казахстанцев к наилучшему международному образованию, но и в целом вносит вклад в общее развитие страны, повышает стандарты и качество образования, а также углубляет интеграцию в международное сообщество», — заключил президент Primus Education Алистер Саймон Бартоломью.

часе езды на поезде от центра Лондона. Площадь ее территории превышает 97 га.

На сегодняшний день в ней обучаются мальчики и девочки в возрасте от 2 до 18 лет. С 13 лет возможно проживание в пансионе, поэтому в школе учатся не только местные, но и иностранные студенты.

В свою очередь директор Ardingly в Астане Даррен Джонс рассказал об особенностях работы данного учебного заведения в столице Казахстана. Он отметил, что миссия школы заключается в том, чтобы дети могли максимально использовать свои таланты в самой школе и быть готовыми к жизни за ее пределами. В основе образования Ardingly лежит уверенность в том, что каждого ребенка знают, ценят и поощряют.

«Наш идеал — это стремление подготовить наших учеников к миру таким, какой он будет, а не к тому, какой он есть сейчас. Это означает предоставление индивидуального образования, которое позволяет детям исследовать свои интересы, и предоставление самых современных условий, которые гарантируют, что каждый ребенок сможет исследовать и экспериментировать, как он того желает», — пояснил Даррен Джонс.

По его словам, готовность к миру означает развитие по нескольким направлениям: знать свои корни глобально мыслить, уметь взаимодействовать в обществе, быть предприимчивым и иметь навыки трудоустройства. Для этого необходимо иметь такие качества, как сострадание, заинтересованность, сотрудничество, жизнестойкость. Они позволяют обогащаться знаниями и получать удовольствие от обучения, заботиться об окружающих и себе, делать правильные запросы и оцени-

вать информацию, отметил Даррен Джонс.

Обучение в начальной школе будет организовано по международной кембриджской программе. Предусмотрено изучение 11 предметов, таких как английский язык, математика, наука, информатика, робототехника, искусство, дизайн и внеклассные дисциплины, формирующие компетенции в области STREAM. Также в программу будут интегрированы обязательные предметы — казахский и русский языки, литература, география и история Казахстана.

В последующем обучение в Ardingly предусматривает программу Кембриджа для младшей и старшей средней школы для детей в возрасте 11–14 и 14–16 лет. По завершении среднего уровня программы вручается международный сертификат о получении среднего образования (IGCSE), то есть по результатам изучения 70 предметов.

На следующем этапе, после завершения обучения по программе старшей школы Ardingly — «Кембридж Advanced» — для подростков в возрасте от 16 лет, вручается международный сертификат уровня AS и A (55 предметов), дипломы Кембриджа, согласно программам.

«Открытие школы Ardingly в Казахстане не только расширяет доступ казахстанцев к наилучшему международному образованию, но и в целом вносит вклад в общее развитие страны, повышает стандарты и качество образования, а также углубляет интеграцию в международное сообщество», — заключил президент Primus Education Алистер Саймон Бартоломью.

Forbes.kz

ИВАН САУЭР ВОШЕЛ В СПИСОК FORBES

Forbes

ИВАН САУЭР

Казахстанский организатор сельскохозяйственного производства, директор ТОО «Агрофирма «Родина», независимый директор АО «Национальная компания «Продовольственная контрактная корпорация», член совета директоров АО «Каз-Агро Инновация», Қазақстанның Еңбек Ері (Герой Труда Казахстана) (2013), кандидат экономических наук.

В этом году Forbes Kazakhstan расширил свой рейтинг богатейших бизнесменов, включив в него 75 позиций вместо традиционных 50. В рейтинге оказалось 19 новичков, в их числе Иван Сауэр – глава Агрофирмы «Родина», одного из крупнейших молочных предприятий страны.

Иван Сауэр занял 63-ю строчку рейтинга -Forbes Kazakhstsan оценил его совокупные активы в \$98 млн. Бизнесмен, помимо Агрофирмы, также владеет ТОО «Астана-Нан», которое производит химические средства защиты растений (пестициды, инсектициды и другие). Кроме того, Иван Сауэр является владельцем компании «Жакен-1», «Тастак», «АФ-Отан», ведущими деятельность в агробизнесе.

Отметим, что Агрофирма «Родина» является вторым по величине производителем молока в Казахстане. По итогам 2020 года здесь произвели 29,3 тыс. тонн молока.

При этом данная молочная ферма по итогам 2022 года заняла первое место в рейтин-

ге молочной продуктивности коров, ежегодно составляемом Республиканской палатой молочных и комбинированных пород КРС. Результат превысил 11 тонн на фуражную голову за сезон.

Что касается рейтинга, как сообщает Forbes Kazakhstan, с его расширением совокупное состояние всех его участников ожидаемо выросло по сравнению с прошлым годом на \$8,2 млрд, до \$46,63 млрд, а среднее состояние снизилось до \$622 млн по сравнению с прошлыми \$769 млн. Свой вклад в это, помимо появления большого количества новичков в нижней половине списка, внесло значительное снижение оценки состояния миллиардера Владимира Кима, потерявшего за год \$1 млрд). Если бы в этом году был по-прежнему топ-50, то совокупное состояние составила бы \$44,07 млрд, а среднее значительно превысило бы прошлый показатель и составил бы \$881.4 млн.

EIDala.kz

ОРОО «КАЗАХИ ОМСКА»: СОХРАНЕНИЕ КУЛЬТУРЫ И ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

ИСТОРИЯ И СОЗДАНИЕ

Общественная организация «Казахи Омска» (ОРОО) была зарегистрирована 8 июля 2014 года, однако её корни уходят в 2008 год, когда в социальной сети «ВКонтакте» появилось молодежное Интернет-сообщество. Администраторами группы стали Ашенова Торгын, Ашенова Аяжан и Адырбаев Серик. С первых дней группа привлекала активную молодежь, и сегодня в ней насчитывается около 11 тысяч участников.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

Главная цель ОРОО «Казахи Омска» – сохранение и развитие культуры, традиций, обычаев и языка казахского народа. Организация активно работает над поддержкой

национальных семейных ценностей, воспитанием толерантности и патриотизма среди молодежи, а также привлекает активных людей к социально значимым проектам. Одной из важных задач является информационно-правовая поддержка казахского населения через общественно-просветительскую газету.

ГАЗЕТА «ОМБЫ КАЗАКТАРЫ»

В 2014 году в Омске была запущена единственная казахская газета «Омбы Казактары», где публикуются статьи о жителях региона, истории успеха, культуре и традициях. Идея создания газеты возникла в 2008 году, когда группа активистов решила, что у казахов Омской области должна быть своя печатная платформа. Главным редактором был избран Дастан Бейсебаев. Первая версия

газеты, «Атамекен» (что переводится как «Малая родина»), вышла в 2009 году, но проект был закрыт из-за нехватки средств после выпуска всего 10 номеров.

Мечта о газете не угасла. В марте 2014 года она была возрождена под новым именем «Омбы Казактары». Первоначально газета выходила в черно-белом формате на четырех страницах, но со временем превратилась в полноценное цветное издание на восьми полосах. Редакционная коллегия работала на общественных началах, и в октябре 2014 года газета была зарегистрирована как средство массовой информации.

В 2015 году коллектив выиграл свой первый муниципальный грант на развитие газеты и вышел на подписку «Почты России». Чтобы привлечь внимание к изданию, члены организации организовывали концерты и мероприятия в различных районах.

УНИКАЛЬНОСТЬ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С СООБЩЕСТВОМ

«Омбы Казактары» – единственная казахская газета в Омской области, где по переписи 2010 года проживает более 78 тысяч казахов. Газета активно распространяется по подписке, освещая события казахской общины в России. В ней регулярно публикуются рассказы и стихотворения классиков казахской литературы, а также работы местных авторов, пишущих на казахском языке.

На страницах нашей газеты размещается информация о событиях, происходящих в

казахской общине России. Регулярно печатаются рассказы и стихотворения классиков казахской литературы, бесплатно публикуются местные авторы, пишущие на казахском языке. Газета рассказывает о знаменитых деятелях казахского народа, исторических событиях, повлиявших на казахскую общину, размещаются репродукции картин. Цель нашей газеты – сохранение казахского языка и популяризация казахской культуры, богатой истории казахов как части российской нации.

На страницах газеты публикуются уникальные статьи – воспоминания, стихи авторов, написанные в тетрадях, мы их перенесли на страницы газеты. Экземпляры газеты хранятся в областной библиотеке имени Пушкина, и через 100-200 лет наши потомки узнают как жили мы сегодня, в нашем настоящем! Газета имеет большую смысловую ценность, материалы, публикуемые здесь нельзя найти в интернете, ее выписывают аксакалы, старейшины, бабушки и дедушки из аулов, поселков, ее ждут с нетерпением наши родители!

Члены редакционного совета входят журналисты, несколько ученых, аксакалы, молодые активисты – все мы продолжаем работать на общественных началах.

Однако, выпуск газеты требует расходов, к сожалению, количество подписчиков не закрывают всех наших расходов. В этом году на развитие нашей газеты нам понадобится 150 тысяч рублей (из них 5000 рублей для оплаты работы верстальщика (60 тыс за год), 90 тысяч рублей на расходы по типографии.

planeta.ru

ДАРИЯ ДЖУМАГЕЛЬДИНОВА: ЖИЗНЬ, ПОЛНАЯ СЛОВ И ВДОХНОВЕНИЯ

ДЖУМАГЕЛЬДИНОВА ДАРИЯ ТУКЕНОВНА родилась в городе Темиртау и с юных лет проявляла интерес к жизни и её многогранности. Получив высшее экономическое образование, она сделала успешную карьеру в сфере торговли в советские времена, а в девяностые годы занялась бизнесом. В настоящее время Дария Туkenовна на пенсии и воспитала пятерых детей.

Несмотря на то, что она начала писать только в 50 лет, её творческий путь быстро стал ярким и разнообразным. Дария Туkenовна охватывает широкий спектр жанров: от нежных стихов для детей до глубоких психологических новелл и юмористических рассказов. Её произведения насыщены жизненным опытом и глубокими наблюдениями, что делает их доступными и близкими читателю.

В её творческом багаже – семь книг. Первая книга, «Мужчины умеют ценить

умных женщин», была издана в 2006 году, а вторая – повесть для детей «Еркегали по прозвищу Кошмарик» – в 2007 году. В 2012 году она была переведена на казахский язык и переиздана. Подросткам адресованы книги «Асель-кисель» и «Отцы не разводятся с детьми», а также «Отличницы-плейбейка» (2013 г.). Сборник «Стихи и сказки» трижды переиздавался (в 2009, 2010 и 2012 гг.), подтверждая его популярность.

Для взрослой аудитории Дария Туkenовна представила несколько произведений, включая «Мужчины не любят слабых женщин» и сборник «Юмористические рассказы», к которому предисловие написал известный казахстанский писатель Г.К. Бельгер. Недавно вышла новая книга «Отцы не разводятся с детьми» и вторая часть повести «Еркегали по прозвищу Кошмарик», посвящённая взрослению Ерке.

Дария Джумагельдинова – это не просто писательница, а живое воплощение того, что никогда не поздно начинать новый этап в жизни, следуя своим мечтам и страстям.

Её произведения становятся настоящими путеводителями по жизни, помогая читателям понимать себя и окружающий мир. Через свою литературу Дария Туkenовна передает важные жизненные уроки, воспитывая в читателях ценности, основанные на любви, уважении и мудрости. Вдохновляющий пример для многих, она напоминает, что каждый может оставить свой след в мире, стоит лишь начать действовать.

**АЙНАЛАЙЫН –
ПРОЯВЛЕНИЕ ЛЮБВИ,
НЕЖНОСТИ К МАЛЫШУ**

*Айналайын – что такое?
Слово нежное, родное,
В каждой слышится семье,
Высоко в горах, в гнезде,
И в пустыне, и в норе,
И в дупле, и в конуре,
И в реке в илистом дне
Айналайын знают все!
Айналайын – называют
Мамы сладких малышей,
Солнце жаркими лучами
Их ласкает целый день
Пусть волшебным остается
Оно в памяти людей,
Поцелуй и объятья
Не жалеете для детей!
Мы взрослеем и стареем,
Память плохое позабудется,
Навсегда от нас уйдет.
Айналайын называйте
И любимых, и детей.
Айналайын, жарким лучиком
Всех приди и обогрей!*

ЧАЙ С СЕМЬЕЙ

*Собирайся, вся семья!
Всем нам завтракать пора!
На столе блестит, как шар,
Наш пузатый самовар.
Как богат наш дастархан,-
Угощаться может хан!
Чай со сливками густой,
Ароматный, неземной;
Баурсаки, чебуреки,
Шоколадные конфеты,
Вафли, сочни, мармелад,-
Не пойду сегодня в сад!
Выходной день для семьи
Отдыхать мы все должны.
Вся семья сегодня в сборе,
Не смолкают разговоры,
Затихает самовар,
Убираем дастархан.
Как люблю я выходной
Чай в саду пить всей семьей!*

**ЗДРАВСТВУЙ СЫНОК,
Я ПРИШЛА ТВОЯ МАМА**

*Здравствуй сынок, я пришла твоя мама
Ты веришь сынок, я тебя ведь искала?
Ночами хотела сидеть у кровати
Тебя целовать, говорить: ты мой сладкий!
Я знала, что ждешь ты меня каждый день,
С утра заправляешь в кроватке постель,
И держишь все вещи ты в полном порядке:
Одежду, игрушки, книжки, тетрадки.
Я знаю, ты любишь, играть в баскетбол,
С друзьями спешишь всегда на футбол,
И веришь когда-то, что все стадионы,
Встречать будут бурно тебя чемпиона
Ты мамочку ищешь, чтоб ее оправдать
Страницу сиротства из жизни убрать
Выходи сынок, не стой у порога,
Мы ждали так долго, искали дорогу,
Чтоб вместе шагать, по невзгодом вдвоем,
Здравствуй сынок, входи в теплый дом!*

**ДЖУМАГЕЛЬДИНОВА
ДАРИЯ
ТУКЕНОВНА**

СКАЗКА О ДРЕВНЕМ ПАВЛОДАРЕ

МАРАЛ ТАЖЕНОВА

Руководитель отдела организации и координации молодежных программ Павлодарской областной универсальной научной библиотеки имени С.Торайгырова

В ноябре 2022 года достиг своего логического завершения длившийся около 2-х лет краеведческий проект Павлодарской областной универсальной научной библиотеки имени С.Торайгырова - «Путешествие Досика во времени. Сказка о древнем Павлодаре». Впервые палеонтология и археология Павлодара была написана в виде сказки. Научно-познавательный материал представлен доступным языком для того, чтобы маленькие павлодарцы могли изучить историю своего края вместе с героем сказки – любознательным Досиком. В 2024 году студенты-дизайнеры Торайгыров университета разработали по мотивам этой книги настольную краеведческую игру.

В условиях глобализации особую остроту приобретают вопросы сохранения национальной самобытности и культуры народа Казахстана. Краеведение – это не только территория, но и память, история народа, самобытная многовековая культура. Это один из ведущих факторов формирования патриотического сознания детей и подростков.

В последние годы краеведческая работа с детьми активизировалась. Краеведче-

ская деятельность приобрела поисковый и творческий характер, краеведческие знания стали активно распространяться. Именно это направление работы библиотек дает возможность, опираясь не только на школу и дополнительное образование, но и на семью, общественность ежедневно ставить перед своими читателями вопросы, интересующие каждого, вопросы, способные возбудить интерес и удовлетворить любознательность детей, пробудить творческую активность. В то же время в этой работе достаточно проблем. Главная – это практически полное отсутствие детской краеведческой книги. Приходится в работе с детьми использовать материалы для взрослых, написанные сухо и неинтересно, и это отторгает детей от краеведения. Нам с вами приходится адаптировать материал.

Из нашего опыта работы хочу привести пример создания краеведческой книги, в которой научная информация адаптировалась и подавалась в занимательной форме. Идея проекта принадлежит руководителю отдела организации и координации молодежных программ – Марал Таженовой.

Изначально была идея создать комиксы

Книга-перевертыш издана на двух языках

по древнему Павлодару, но в процессе подготовки идея трансформировалась в научно-познавательную сказку. Для начала нужно было собрать всю информацию по хронологии, начиная с моря Тетис и до Кимакского периода. Работа эта кропотливая и потребовалось огромное количество времени, чтоб разобраться в эрах и эпохах, составить таблицу периодов, найти какие животные и растения были в разную эпоху на территории области, какие были достижения человека в этот период и, самое главное, чтоб информация была достоверная, научно доказанная. Основная часть материала была использована из «Очерков истории Павлодарского Прииртышья» Т.А.Инсебаева, «Краткой истории развития материальной культуры Павлодарского Прииртышья» В.К.Мерца, с интерактивного стенда в краеведческом музее «Ертіс», статей в открытых источниках местных ученых-краеведов, некоторыми недостающими моментами в материалах по палеонтологии поделилась В.Н. Алиясова, ассоциированный профессор Павлодарского педагогического университета.

Собрав все воедино, встал вопрос, а как написать эту сложную научную информацию так, чтоб это было понятно детям? Тогда было решено обратиться к детскому поэту Людмиле Николаевне Бевз, и она согласилась

Презентация книги в Дворце школьников

написать на основе собранного материала сказку. Не единожды приходилось сокращать и упрощать текст для лучшего понимания детям. Людмила Николаевна, как человек творческий и увлеченный, обработала материал, добавив в конце толкование слов, встречающихся в сказке. Для большей информативности мы включили в книгу QR-коды, отсканировав которые дети могут получить более расширенный материал об Аль-Фараби и Султанмахмуте Торайгырове, о доисторических животных и петроглифах, зайти на сайт областной библиотеки.

Сказку на казахский язык перевел известный павлодарский поэт, переводчик, член Союза писателей РК – Айбек Оралхан. Работа с переводом текста была такая же трудоемкая, ведь в нем много исторических и научных терминов, кроме этого нужно было писать детским языком, переводить толкование слов.

Пока шел процесс перевода, мы пригласили молодую художницу, студентку Павлодарского художественного колледжа Лейлу Андерсон в качестве иллюстратора. Лейла приходила и рисовала акварелью иллюстрации у нас в библиотеке. Нужно было выбрать прототипа Досика, с кого рисовать главного героя, срисовывать с других книг не хотелось и автор проекта дала фотографию

Школьники попробовали сыграть

**Разработчики игры -
Анна Бут и Амирханова Сабина**

своего внука, так получился образ любознательного кучерявого мальчика. Были моменты, когда приходилось исправлять, менять нарисованные иллюстрации, находить для художника информацию о том, как выглядели доисторические животные.

Когда дошел момент верстки и дизайна книги, было решено сделать книгу-перевертыш, чтоб не смешивать два языка. Обговаривали с дизайнером все мельчайшие подробности обложки в виде портала в прошлое с петроглифами и элементами доисторического прошлого.

Так как известно, что вода хранит информацию, в сказке с Досиком разговаривает капля воды, она рассказывает ему о древнем Павлодаре. Нужную информацию Досик получает от работника краеведческого музея, от кимака Джамбу, разговаривает с беркутом и зеркалом, узнает все больше и больше интересного из разных источников и, в конце концов, приходит в нашу областную библиотеку!

Свой отзыв о книге написал преподаватель истории Торайгыров университета, доктор PhD Аслан Азербайев.

«Ты – казах, малыш. И ты должен помнить ...».

Книга Людмилы Бевз и Марал Таженовой «Путешествие Досика во времени: сказка о древнем Павлодаре», освещающая историю

древности и средних веков региона в контексте истории Казахстана в целом, адресована детям. Хотя книга вполне может быть полезна и взрослым, желающим освежить в памяти материал, давным-давно изучавшийся в школе, или же людям, впервые приступающим к изучению истории не только Павлодара, а всей нашей Родины.

Увлекательно и завораживающе в виде сказочного повествования оживают картины края в период «до человека», представляются страницы древности и средних веков. Изящно и легко научные данные преподносятся в максимально доступной форме для маленького читателя. В этом также заключается большое преимущество и безмерное достоинство труда авторов книги.

«Путешествие во времени» от палеозоя до Казахского ханства как один хронологический маршрут, каждый отрезок которого богат своеобразной самобытностью.

Сам великий мыслитель Абу Наср аль-Фараби рассказывает маленькому герою о тюркской эпохе, а выдающийся казахский поэт и просветитель Султанмахмут Торайгыров ведет его в библиотеку к знаниям. Тем самым наследие тюркского мыслителя и идеи казахского просветителя впоследствии могут стать предметом более глубокого изучения, что, возможно, будет важным в становлении

Встреча авторов М.Таженовой, Л.Бевз, переводчика А.Оралхана с юными читателями книг

личности и гражданина.

Сквозь всё содержание «научной сказки» прослеживается сентенция, прописанная на 30 странице книги, и выведена как эпиграф к данной публикации».

Книга свёрстана и напечатана в астанинской типографии «Жаркын и К» тиражом в 50 экземпляров. На презентации книги собрались историки региона, ученые вузов, библиотекари, творческая общественность, было много желающих приобрести издание, но, к сожалению, тираж небольшой, а возможности переиздать пока нет.

После официальной презентации проводятся встречи с детьми – настоящими читателями книги, в центре детского чтения имени С.Баязитова читатели записываются в очередь на книгу, а на одной из встреч, учащийся одной из школ-лицеев города выступил с предложением включить эту сказку как дополнительное пособие к уроку краеведения.

Сюжет о нашей книге был показан по телеканалу «Хабар 24» и областному телеканалу «Ертiс», а о том, как издавалась в типографии книга показали по телеканалу «Казахстан» в утренней программе «Таңшолпан» и к международному дню книгодарения нашу сказку разыграли среди телезрителей в прямом эфире. Теперь ее читают и в Кокшетау.

Электронную версию книги можно прочитать на сайте областной библиотеки в электронной библиотеке Е-КІТАР.

Продолжением проекта стало создание краеведческой настольной игры с одноименным названием «Путешествие Досика во времени» по мотивам сказки о древнем Павлодаре. Разработкой и созданием игры занимались студенты-дизайнеры 3 курса Торайгыров университета Бут Анна и Амирханова Сабина под руководством старшего преподавателя Надежды Валерьевны Волковой. Настольная игра-бродилка состоит из карты, 4 фишек в форме фигурок Досика и его друзей, кубика и карточек с интересными фактами о Павлодаре. Игра на двух языках выпущена в сигнальном варианте. Дальнейшее распространение книги и настольной игры зависит от финансирования. Презентация игры прошла в первый день Фестиваля изобразительного искусства PavlodART, где студенты рассказали о процессе создания игры, а маленькие зрители попробовали сыграть и получить дополнительные знания о нашем городе!

Мы надеемся, что проект «Путешествие Досика во времени. Сказка о древнем Павлодаре» поможет юным читателям-павлодарцам лучше узнать историю своей земли и подтолкнет к дальнейшему ее изучению.

КӘСІПКЕР ҚҰНЫ 20 МЛН ДОЛЛАР ТҰРАТЫН АКТИВТЕРІН ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАЛАЛАРҒА БЕРДІ

Айдын және Анара Рахимбаевтар құны \$20 млн активтерін АХҚО орталығында тіркелген IQanat Endowment Fund қорына берді.

Оның мақсатты капиталын басқарудан түскен табыс қазақстандық ауыл балаларына IQanat бағдарламасы аясында білім гранттарын беруге жұмсалады. Сондай-ақ қорды 6 млн долларға кәсіпкер Тимур Тұрлов толықтырды.

Эндаументке берілген активтер қатарында Рахимбаевтар отбасының қаражаты-

на салынған IQHSB мектебінің ғимараттары (негізгі корпус, оқушылар мен мұғалімдердің жатақханалары) мен өзге материалдық қорлары, сондай-ақ биыл ашылған оқу корпусы бар. Оның құрылысын Тимур Тұрловтың компаниясы – Freedom Holding Corp қаржыландырды.

Эндаумент қорлар мәдени және ғылыми мекемелердің, қайырымдылық ұйымдардың жанынан жиі құрылады, бірақ әсіресе батыс университеттерінде кеңінен таралған: мы-

салы, мұндай қорлардың ең ірілері Гарвард (\$50 млрд) және Йель (\$40 млрд) университеттеріне тиесілі.

Эндаументтердің басты ерекшелігі – олар қоғамның мүддесіне жұмыс істейтін коммерциялық емес ұйымдар. Ұйым табысы қордың негізін қалағандардың арасында бөлінбейді. Одан бөлек, эндаументтің қайырымдылық көмектерден құралатын мақсатты капиталын ешкім жұмсай алмайды. Ұйымдар тек осы капиталды басқарудан түскен табысты пайдаланады.

Мақсатты капиталға тиіспеу қағидасының арқасында эндаументтер ғасырлар бойы қызмет етіп, қоғамға пайдасын тигізеді.

IQanat Endowment Fund табысы Қазақстан ауылдарындағы сапалы білім алуға мүмкіндігі жоқ балаларға гранттар мен шәкіртақылар беруге жұмсалады. Эндаумент мектептің ұзақ мерзімді қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етіп қана қоймай, тұрмысы төмен отбасылардан шыққан жүздеген баланың жарқын болашаққа жолын ашу арқылы әлеуметтік әділеттіліктің негізін қалайды.

Рахимбаевтар мен Турловтың алғашқы қайырымдылық көмегінен кейін бұл қор Қазақстанның ең ірі эндаументтерінің тізімі-

не енеді.

Сондай-ақ кәсіпкер өзінің әлеуметтік желідегі жазбасында мектептің сыйымдылығын екі есе – 500-ден 1000 балаға дейін кеңейту үшін алдағы 10 жылда Рахимбаевтар отбасы эндаументке тағы \$30 млн қаржы бөлетінін айтты.

IQanat – қазақстандық 154 кәсіпкердің Қазақстанның барлық өңіріндегі ауыл оқушыларын қолдауға бағытталған әлеуметтік-білім беру жобасы. Олардың қаржылық қолдауының арқасында қазіргі таңда мектепте ауыл мектептерінің ең дарынды 400 оқушысы тегін тұрады және білім алады, ал түлектері әлемнің 17 елінде білім алып жатыр.

Ақпарат baq.kz сайтынан алынды

**СПИРИДОНОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРЬЕВНА:
ПОЧЕТНЫЙ ГРАЖДАНИН
КАРАТАЛЬСКОГО РАЙОНА**

***СПИРИДОНОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРЬЕВНА –
выдающаяся личность в сфере образования и культуры Каратальского
района. Родилась 9 декабря 1947 года в живописном Уштобе, с ранних лет
проявляя интерес к обучению и воспитанию детей.***

ПУТЬ К ПЕДАГОГИКЕ

После окончания средней школы имени Фрунзе в 1963 году Валентина Григорьевна начала карьеру старшей пионервожатой в школе №263. С 1973 по 1995 год она возглавляла районный Дом пионеров, который стал центром культурной жизни и развивал творческие способности детей. С 1995 по 2009 год Валентина Григорьевна была директором средней школы имени Кемеля Токаева, внедряя современные методы обучения. С 2009 по 2018 год она возглавляла попечительский совет «Благотворительного фонда имени Кемеля Токаева», а с 2001 года – «Центр Славянской культуры Каратальского района».

СОЗДАНИЕ МУЗЕЯ КЕМЕЛЯ ТОКАЕВА

Валентина Григорьевна подчеркивает, что открытие музея в честь Кемеля Токаева, писателя и основоположника детективно-приключенческого жанра в казахской литературе, стало результатом кропотливой работы всего коллектива школы. Подготовка началась в 1996 году и включала встречи с людьми, знавшими писателя, поездки по ме-

стам, о которых он писал, и систематизацию материалов СМИ.

Она отмечает, что идея создания музея была связана с необходимостью воспитать подрастающее поколение на примерах людей, внесших значимый вклад в развитие Казахстана, таких как Кемель Токаев.

Музей ежегодно пополняется новыми экспонатами. Среди даров от родственников – личные вещи писателя: костюм с орденами, почетные грамоты, документы, очки, часы, домбра, пишущая машинка и книги.

За последние годы музей преобразился, открыв новую экспозицию, посвященную брату Кемеля Токаева, Касыму Болтаеву, участнику Великой Отечественной войны. Музей имени Кемеля Токаева – это не просто место хранения экспонатов; это память, любовь и признание его неувядаемого таланта.

НАГРАДЫ И ПРИЗНАНИЕ

Валентина Григорьевна Спиридонова – выдающийся педагог, чей труд был отмечен множеством наград и званий. Она является обладателем почетных званий «Отличник образования РК» и «Почетный работник об-

разования Республики Казахстан». В 2020 году она получила государственную награду «Қазақстанның еңбек сіңірген ұстазы», которая была учреждена впервые и вручена более 20 заслуженным учителям из всех регионов страны по указу Президента РК.

Почетное звание «Қазақстанның еңбек сіңірген ұстазы» присваивается учителям за значительные успехи и особые заслуги перед государством. Педагоги, удостоенные этого звания, получают единовременную выплату в размере 1000 МРП, что подчеркивает высокую оценку их труда и преданности делу образования.

Среди её медалей выделяются «Ветеран труда», «10 лет Независимости РК» (2007), «25 лет Независимости РК» (2017), «25 лет Ассамблеи народов Казахстана» (2007), «Шапағат» (2018) и «30 лет Независимости РК» (2022). В 2020 году она была удостоена Знака «Ыбрая Алтынсарина», медали «Алтын барыс» и ордена «Құрмет», а также получила Благодарственное письмо от Президента Республики Казахстан.

В дополнение к медалям, Валентина Григорьевна была награждена грамотами от

Президиума Сената Парламента Республики Казахстан, Министерства образования РК, Ассамблеи народов Казахстана, акима области и района, а также областного и районного Маслихатов.

УЧИТЕЛЬСТВО КАК ПРИЗВАНИЕ

Валентина Григорьевна уверенно говорит, что учительство — это не просто профессия, а истинное призвание. Она считает, что учитель формирует характер и вдохновляет на достижения.

«Учительство требует силы, мудрости и терпения», — подчеркивает она. «Главное — искренняя любовь к делу и детям». Учитель становится проводником, помогая детям раскрыть их потенциал и преодолевать трудности.

ВСТРЕЧИ С КАСЫМ-ЖОМАРТОМ ТОКАЕВЫМ

Одним из запоминающихся моментов в жизни Валентины Григорьевны стали встречи с Касым-Жомартом Токаевым. Она делится, что, будучи директором школы, ей посчастливилось познакомиться с мудрым и стат-

ным человеком, искренне любящим детей. Валентина Григорьевна подчеркивает, что её впечатлила его простота в общении, несмотря на высокий пост.

Она также добавляет, что Касым-Жомарт Токаев обладает удивительной выдержкой и рассудительностью, которые были присущи его отцу, Кемелю Токаеву. Эти встречи стали для неё источником вдохновения и подтверждением важности тех ценностей, которые она старается прививать своим ученикам: честности, доброты и уважения к труду.

Спиридонова Валентина Григорьевна – это не просто выдающийся педагог, а человек, чья жизнь и работа оставили неизгладимый след в истории Каратальского района и

Казахстана. Её преданность делу образования и культуре, стремление к развитию и постоянное совершенствование делают её примером для подражания. Её история вдохновляет новое поколение учителей и студентов, показывая, что истинное призвание всегда находит путь к сердцам людей.

НАСТАВНИЧЕСТВО ВАЛЕНТИНЫ ГРИГОРЬЕВНЫ: СОЗДАНИЕ УСПЕШНЫХ ЛИЧНОСТЕЙ И БУДУЩЕГО

От педагогов и воспитанников, отмечающих её значимый вклад в их развитие

Валентина Григорьевна – педагог от Бога, человек, который стал для многих из нас

настоящим примером, наставником и вдохновителем. Главная её черта – это безграничная любовь к своему делу и своим ученикам. Она умеет зажечь сердца; её вера в каждого способна поднимать на ноги, давать крылья и помочь преодолеть любые трудности.

Валентина Григорьевна поддерживает в трудные моменты и радуется каждому успеху своих воспитанников. Её терпение и забота вдохновляют нас стремиться к новым вершинам. Она умеет увидеть в каждом из нас потенциал, даже когда мы сами в этом сомневаемся. Её мудрость и доброта делают её не только педагогом, но и другом, который всегда готов поддержать и помочь.

Каждый из нас запомнит её уроки, которые остаются с нами на всю жизнь. Она не просто учит, она формирует характер, воспитывает ценности и вдохновляет на достижения.

Спасибо тебе, наш любимый педагог, за то, что вы делаете для нас! Мы гордимся тем, что могли учиться у вас. Ваша работа – это настоящий дар, и мы уверены, что вы оставили неизгладимый след в наших сердцах.

ҰСТАЗ – ҰЛЫ ТҰЛҒА

*«Ақырын жүріп, анық бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Ұстаздық қылған жалықпас,
Үйретуден балаға»*

Абай Құнанбайұлы

БАЯН АХМЕТҚЫЗЫ

Ардагер ұстаз,
Ыбырай Алтынсарин
медалінің иегері

Ұстаз – ұлағатты есім. Олар шәкірттерін білім нәрімен сусындатып, тәлім-тәрбие беріп, жақсы қасиеттерді бойына дарытып, адамгершілік рухта бағыт-бағдар беруде ерекше еңбек етеді. Ұстаздың қоғамдағы рөлі тек білім беруімен шектелмейді, олар мәдени, моральдық және әлеуметтік дамуға зор ықпал етеді. Ұстаз – қоғам қалыптастырушы тұлға.

Осындай ұлы ұстаздардың бірі – Баян Ахметқызы. Ол «Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық институтын» филология мамандығы бойынша тәмамдап, ұзақ жылдар бойы шәкірттеріне білім берді. Баян апа бала тәрбиесіне көп көңіл бөлді және мұғалімнің басты мақсаты дұрыс тәрбие беру болуы керек деп санайды. Ол білім мен адамгершілік құндылықтарын сіңіру, азаматтық жауапкершілікті тәрбиелеу мақсатында үлкен еңбек

атқарды. Бүгінде зейнетте болса да, оның ізгі еңбегі мен шәкірттерінің жүрегіндегі жылы естеліктері мәңгілікке айналып, ұрпақтан-ұрпаққа жетуде.

«Мен ұстаз болдым, қазір үйде отырған әжемін. Көп жыл бойы бала тәрбиесімен айналыстым, қолымнан келгенше тәлім-тәрбие бердім. Тәрбие – бұл бір күнде болатын іс емес, ол жылдар бойы жалғасатын, ұрпақтан-ұрпаққа жететін сабақтастық. Алайда, өкінішке орай, қазір ұрпақтар сабақтастығынан айырылып барамыз. Еуропа мәдениетінің ықпалына тым беріліп, соның тәлім-тағылымын алуға тырыстық, ал қазақ мәдениетінің түп-тамырын ескермедік. Қазақ мәдениетінен артық мәдениет жоқ, себебі сәби дүниеге келгенде, ата-бабамыз бесікке тербете отырып, құлағына қазақи әндерді тыңдатып, ата-анаға деген көзқарасын қалыптастырады. Сүйіспеншілік сезімін дарытып, ана берген тәрбиені дамыта отырып, тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Бесікке тербеліп, ананың әдемі дауысын естіп өскен ұрпақ дәрежеліктен, жамандықтан алшақ болады.

Қазір бала тәрбиесіне мән берілмейді, баланың қолына телефон ұстатады, олардың не көретінін бақыламайды. Соның нәтижесінде балалар агрессивті болып өседі.

Зейнетке шықсам да, немеремнің мектебіне барып, балалар мен ата-аналарға тәрбие сағаттарын өткіздім, қазір жасым да ұлғайды, сол үшін көп жүгіре бермеймін.

Бұрын Алматының қақ ортасында коммунистік партияның қылышынан қан тамған кезде, №86 Ғабит Мүсірепов атындағы қазақ орта мектебі құрылды. Ол кезде мектептер тек орыс тілінде ғана болатын, қазақ тілді мектептерді ашу қиынға соқты. Қазақ тілінің жанашырлары және ұстаздардың қолдауымен қазақ мектебі ашылды. Осы мектеп Қазақ мектебінің көшбасшысы болды, сосын ол көш жалғасып, қазақ мектептері ашыла бастады.

Қазіргі кезде мектеп ашу оңай, алайда бұрынғы қазақ мектептерін ашу өте қиын болатын. Ұстаздардың ұлттық намысы оянып, балаларға қазақ тілінде сабақ өткізіп, қазақша тәрбиеге жол ашылды. Мектепке жаңа

директор Оразай Мақсұт Құлмұхаммедұлы келгенде, көптеген бастамалар көтерілді. Сыныпта тақтаның екі жағына домбыра қою үрдісі енгізілді: «Бала домбыраны көріп, естіп өсуі керек». Мақсұт Құлмұхаммедұлы таңертең балаларды қарсы алып, қол беріп амандасқанда, олардың көздері жайнап, мектепке шабытпен келетіні ерекше болатын.

Балалар мектепке келе салып, ағаларын іздейтін. Директор жиналысқа қатысып келмей қалса, балалар көңілсізденіп: «Ағай жоқ қой» деп жүндері жығылып кететін. Міне, бір ауыз сөз – «Ассалаумағалейкум» деп қол беріп амандасу балаларға күш-жігер беретін, бұл да тарихтың бір бөлігі.

Егер қазақи тәрбие мектептерде кеңінен насихатталса, қылмыстар азайып, отбасына және отанына деген көзқарастар өзгерер еді. Мектеп қабырғасындағы тәрбие мен ұстаздардың балаларға берген тәрбиесі өте маңызды. Ұстаз тек білім берумен шектелмей, балаларға көңіл бөлуі тиіс. Ұстаз бала үшін ұлы тұлға болуы керек. Бала ұстаздан үлгі алуы қажет» – деп Баян Ахметқызы өз тәжірибесімен бөлісті.

Баян апаның пікірі мен тәжірибесі бүгінгі күнде де өзекті. Ол қазақ мәдениетінің құндылықтарын ұрпаққа жеткізуге және ұлттық тәрбие беруге ұмтылып келеді. Білім мен тәрбие – қоғамды дамытудағы негізгі элементтер. Ұстаздардың тәрбиесі мен үлгі-өнегесі балалардың дұрыс бағытта дамуына айтарлықтай әсер етеді. Қазақ мәдениетіне және ұлттық құндылықтарға құрметпен қарау – біздің қоғамымыздың дамуына оң әсер ететін фактор.

МЕКТЕП – БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ ОШАҒЫ

**ЖУМАБЕКОВА
АЛМА
АЛТЫНХАНҚЫЗЫ**

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2022 жылдың 1 қыркүйек күні «Әділетті мемлекет. Бір тұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауында «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы жайлы хабарлады.

«Орта білімнің сапасы – табысты ұлт болудың тағы бір маңызды шарты. Әрбір оқушының білім алып, жан-жақты дамуы үшін қолайлы жағдай жасалуға тиіс. Сол үшін «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы қолға алынды» – деді Қасым-Жомарт Тоқаев халыққа арнаған Жолдауында.

«Жайлы мектеп» – жаңа заманда білім беру жүйесінің сапасы мен қолжетімділігі. Бүгінгі таңда мектептер ауылда да, қалада да бірыңғай стандарт бойынша салынып, оқушыларға заманауи және ыңғайлы оқу ортасын ұсыну бағытында тың жобалар жүзеге

асырылуда. Бастауыш және жоғары сынып оқушыларының оқуы үшін бөлек блоктар ұйымдастырылып, әр блокта оқу кабинеттері, дәретханалар және спорт залдары қамтылған.

Балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында бейнебақылау, дыбыстық хабарлау және басқа да күшейтілген қауіпсіздік шаралары енгізілуде. Оқушылардың оқу құралдарын сақтауға, ауыстырып киетін киімге арналған жеке шкафтар, сондай-ақ шығармашылық дамыту мен демалуға арналған арнайы орындар қарастырылған.

Мектептерде физика, химия, биология және робототехника пәндері бойынша заманауи кабинеттермен жабдықталады, онда touch-экрандар мен жылдамдығы жоғары интернетке қолжетімділік қамтамасыз етіледі. Ерекше білім алуды қажет ететін балалар

үшін де тиісті жағдайлар жасалып, инклюзивті білім беру принциптері жүзеге асырылады.

Жайлы мектеп идеологиясы оқушыларға сабақ оқуда жайлы және қолайлы жағдай жасауға бағытталған. Бұл оқу процесіне қызығушылықты арттыру үшін жайлы кабинеттер, заманауи технологиялар, эмоционалдық қолдау және салауатты өмір салтын насихаттау маңызды. Нәтижесінде, оқушылар оқу кезінде өздерін жайлы сезінеді.

Мұндай мектептер – тек білім берудің орны емес, балалардың шығармашылық, рухани және физикалық дамуына қолдау көрсететін, жаңа буынның сапалы әрі заманауи білім алуына мүмкіндік беретін алаң.

«Жайлы мектеп» жобасы аясында 2024 жылдың қыркүйек айында Астана қаласындағы № 101 орта мектебі өз жұмысын бастады. Мектеп директоры – Алма Алтынханқызы.

Жұмабекова Алма Алтынханқызы – жоғары білікті педагог, білім беру саласында елеулі үлес қосып келе жатқан кәсіби көшбасшы. Қарағанды мемлекеттік университетін математика мамандығы бойынша тәмамдап, прак-

тикалық психология және мемлекеттік басқару салаларында білім алған.

Жұмабекова Алма Алтынханқызы білім мен ғылым саласындағы белсенді педагог ретінде үздіктер қатарына кіріп, өзінің кәсіби біліктілігімен ерекшеленеді. Оның еңбегі Қазақстан Республикасы Білім министрлігінің грамоталарымен, «Ыбырай Алтынсарин» белгісімен және «Қазақстан Республикасының білім беру ісінің құрметті қызметкері» нағарадаларымен жоғары бағаланған. Алма Алтынханқызының жетістіктері оның білім беру саласындағы ынтасы мен кәсіби маман ретіндегі көшбасшылығын айқын көрсетеді.

Алма Алтынханқызы шығармашылыққа бейім, жаңашылдыққа ашық және кәсіби құзыреттілігімен жастардың болашағына оң әсер етуде. Кәсіби көшбасшы-директор ретінде білім сапасын көтерумен қатар, оқушыларды бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптастыруға да үлкен үлес қосуда. Алма ханымның басшылығымен білім беру мекемесі жан-жақты дамыған және табысты азаматтарды тәрбиелейтін ортаға айналып келеді.

**Құрметті
ҰСТАЗДАР!**

Сіздерді кәсіби мерекелеріңізбен шын жүректен құттықтаймыз!

Ұстаздық жолы - үлкен жауапкершілік пен шынайы жанқиярлықты талап ететін қасиетті қызмет. Сіздер - білім мен тәрбие шамшырақтары, қоғамымыздың берік іргетасысыздар. Сіздердің әрбір ұмтылыстарыңыз бен ізгі істеріңіз ұлт болашағын тәрбиелеуге, өскелең ұрпақтың жарқын болашағын қалыптастыруға бағытталған.

Бүгінгі жастардың табысты, білікті азамат болуына қосып жатқан үлестеріңіз өлшеусіз. Шәкірттерге деген шексіз қамқорлықтарыңыз бен қажырлы еңбектеріңіз үшін шын жүректен ризашылығымызды білдіреміз.

Сіздерге зор денсаулық, кәсіби табыстар, қажымас қайрат және шабыт тілейміз. Жас ұрпаққа берген біліміңіз бен тәрбиеңіздің жемісін көріп, талай биіктерді бағындыра беріңіздер!

Мерекелеріңіз құтты болсын!

III МЕЖДУНАРОДНАЯ ЛЕТНЯЯ ШКОЛА ДЛЯ ПЕДАГОГОВ СТРАН ЕВРАЗИИ

В Алма-Ате 10 сентября открылась третья Международная летняя школа для педагогов стран Евразии. Тема мероприятия – «Качество образования и сближение культур: теория и практика развития обществ знаний». Форум проводит Международный центр сближения культур (МЦСК) под эгидой ЮНЕСКО, руководимый казахстанским поэтом и общественным деятелем Олжасом Сулейменовым.

В условиях глобализации прогресс любой страны зависит от новых поколений. Поэтому одним из условий, которое государство ставит перед образованием, является формирование личности, владеющей навыками и знаниями межкультурного диалога, направленного на сближение культур.

Проведением Международной летней школы МЦСК формирует взаимодействие ученого, педагога-новатора с педагогами разных образовательных уровней с тем, чтобы эффективные коммуникации позволили выстроить сотрудничество и повысить качество образовательного процесса через развитие диалоговой платформы по обмену знаниями и сближению культур.

Как отмечал Олжас Сулейменов, «культура – это, прежде всего, знание. Знания необходимы для развития культур, а развитие необходимо для их сближения. Сближение культур ведет к миру».

Деятельность Международной летней школы направлена на укоренение в мышлении людей принципов, лежащих в основе миролюбивой политики Казахстана и мандата ЮНЕСКО, которые являются краеугольным камнем мирного, равноправного и уважительного сосуществования различных общностей людей, вне зависимости от их расовой, этнической или религиозной идентичности, как на национальном, так и на глобальном уровнях. Сближение культур неразрывно связано с построением обществ знаний.

В рамках работы школы в течение трех дней будет проведен ряд интерактивных лекций, мастер-классов, тренингов, обмен опытом между спикерами и участниками, поддержаны партнерские инициативы между педагогами и учеными. Спикерами выступят эксперты сектора социальных и гуманитарных наук ЮНЕСКО, ведущие международные, казахстанские ученые и педагоги, заинтересованные в развитии образования.

«Смысл жизни человека в том, чтобы продолжать свою линию жизни на Земле, а если тебе дано помочь еще кому-то, то постарайся это сделать».

«Искусство не знает границ. Во все времена и во всех странах оно служило идеалам добра, любви, справедливости, утверждало высокие нравственные ценности».

Человек, можно сказать, модель нации. По каждому из нас судят о целом народе, таков феномен обобщающего восприятия. Стань мастером – и твой народ уважаем. Вот формула патриотизма, которая всем доступна...

Хочешь быть сыном гордого и честного народа – будь гордым и честным.

И пусть каждого мучает честлюбивый вопрос: а мы какой оставим след в человечестве? Что мы успеем сделать? Успеем сказать всю правду, которую сумели прозреть, сможем ли сделать сознание человека хоть чуточку зорче, поможем хотя бы на шаг подвинуть его к идеалу свободы и равенства, или за многоумными скучными разговорами уйдет то Слово, в котором нуждались люди...

Каждому человеку важно знать о результатах его труда. Признание писателя, его популярность – это результат его работы. Если твою книгу читают, если она вызывает интерес, значит, ты не зря называешься писателем. Наша жизнь – это постоянное взаимодействие с читателем, потому что книга начинает жить лишь тогда, когда обретает своего читателя.

Мы – раскинувшаяся на громадном пространстве страна, нация, которая подвергается воздействию всех культур. Не надо этого бояться. Надо использовать это во благо. И мы можем использовать, если будем, наконец, действовать по принципу: осваивать чужое, не теряя своего.

ОЛЖАС СУЛЕЙМЕНОВ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ТУРИЗМ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

5-ші ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ

АСТАНА 2024

5th
**WORLD
NOMAD
GAMES**
ASTANA 2024

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР

ОЙЫНДАРЫ – этникалық спорт түрлерінен өткізілетін халықаралық спорт жарыстары. Жарыстар Орталық Азияның тарихи көшпелі халықтарының ұлттық ойындарына негізделген. ДКО адамзат өркениетінің мұрасы ретінде этноспорттық және этномәдени қозғалысты дамытуға бағытталған.

Дүниежүзілік көшпенділер ойындары ЮНЕСКО-ның материалдық емес мәдени мұралар тізіміне кіреді.

ОЙЫНДАР ТАРИХЫ

Алғаш рет Қырғыз Республикасында ойластырылып, жүзеге асырылған халықаралық спорттық шара әлемдік мәртебеге ие болып, барған сайын, Еуразия кеңістігін ғана емес,

басқа да көптеген елдерді қамтып, кең аудиторияның назарын аударды. Дүниежүзілік ойындарды өткізу құқығының Қазақстанға берілуімен ойындарды өткізетін елдердің тізімі де кеңейді.

Дүниежүзілік көшпенділер ойындары алғаш рет Қырғызстанда өтті. Чолпон-Ата қаласы халықаралық жарыстарды үш рет қабылдады:

2014 жылы – 19 елден 10 спорт түрінен 583 спортшы.

2016 жылы – 62 елден 26 спорт түрінен 1 200 спортшы.

2018 жылы – 82 елден 37 спорт түрінен 2 000 спортшы.

4-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары 2022 жылы Түркияның Изник қаласында

өткізілді. 102 елден 13 спорт түрінен 3 000 спортшы.

ӨТКІЗІЛУ КҮНДЕРІ ӨТКІЗІЛЕТІН ОРНЫ:

Қазақстан Республикасы, Астана қаласы
Ойындар 2024 жылғы 8–14 қыркүйек
аралығында өткізіледі.

Қыркүйек айы – жазғы жайлаудан қысқы қонысқа көшудің аяқталуын білдіретін мерекеге сілтеме. Дәстүр бойынша, адамдар және киіз үйлер, мүлік тиелген жануарлар керуенінің жолы салт-дәстүрлер, ойындар мен жарыстар өткізілетін жаңа қоныста аяқталатын.

ҚАТЫСУШЫЛАР

Көшпенділер ойындарына бірінші кезекте халқы көшпелілер өркениетінің мұрагерлері болып табылатын елдер қатысады. Ал, Астанада өтетін Дүниежүзілік көшпенділер ойындарына әлемнің түкпір-түкпірінен, соның ішінде көшпенді емес елдерден де командалар қатысады деп жоспарлануда.

Бүгінде ДКО ұлттық спорт түрлерінен әлемдегі ең ірі жарыс болып табылады. Шамамен болжам бойынша, Астана қаласына 7 күнге созылатын жарыстарға 100-ден астам елден 4000-ға жуық қатысушы келеді.

ДКО спорт бағдарламасына қатысуға өтінімдер 2024 жылғы 15 шілдеге дейін берілуі керек.

Мәдени және ғылыми бағдарламаларға, сондай-ақ көрнекі спорт бағдарламасына қатысуға өтінімдер 2024 жылғы 1 ақпанға, ал ғылыми бағдарламаға 2024 жылғы 1 сәуірге дейін қабылданады.

ҰЙЫМДАСТЫРУ КОМИТЕТІ

ДКО ұйымдастырушысы Қазақстан Республикасының Үкіметі болып табылады. ДКО-ны тиімді дайындау және өткізу мақсатында Қазақстан Республикасы Вице-Премьер-Министрінің төрағалығымен ДКО ұйымдастыру комитеті құрылды. Ұйымдастыру комитетінің құрамына мемлекеттік өкілетті органдардың басшылары, облыстар мен республикалық маңызы бар қалалар әкімдіктерінің басшылары, ұлттық компаниялардың, кәсіпорындардың, қоғамдық ұйымдардың басшылары кірді.

Ұйымдастыру жұмыстарын жүргізу мақсатында Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігімен «Астана 2024» ДКО дайындау және өткізу жөніндегі Дирекция құрылды. Дирекцияның функциялары «Қазспортинвест» АҚ-на жүктелді.

ДКО Дирекциясының ұсынысы бойын-

ша Ұйымдастыру комитетімен Астана 2024, ДКО туралы Ереже бекітілді. Ережеде спорт командаларының ДКО-ға қатысу шарттары егжей-тегжейлі көрсетілген. ДКО туралы Ереже барлық мүдделі ұлттық ұйымдарға (қауымдастықтарға, федерацияларға, одақтарға, клубтарға) жіберіледі және Астана 2024, 5-ші ДКО-ға қатысуға ресми шақыру болып табылады.

ОЙЫНДАРДЫҢ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫ

Астана 2024 ДКО инфрақұрылымын қалыптастыру үшін Ойындарға қатысатын нысандардың барынша көп саны бір сызық бойымен орналасқан «сызықтық» құрылғының ең қолайлы қағидаты қолданылды.

5-ші ДКО инфрақұрылымына «Астана Арена» стадионы, «Қазанат» ипподромы, Ж.Үшкөпиров атындағы Жекпе-жек сарайы, «Алау» мұз сарайы, «Qazaqstan» жеңіл атлетика спорт кешені, «Думан» кешені сияқты елордалық нысан кірді.

«Қазанат» ипподромы мен Этноауыл аумағында ат жарысы, дәстүрлі садақ ату және құс салудың ұлттық түрлерінен жарыстар, ат үстіндегі сайыстар бойынша жарыстар өткізіледі. Ж.Үшкөпиров атындағы Жекпе-жек сарайы мен «Алау» мұз сарайында ұлт-

тық күрес түрлерінен, жекпе-жек түрлерінен және халық ойындарынан жарыстар, «Думан» кешенінде дәстүрлі зияткерлік ойындар бойынша жарыстар өткізіледі. Qazaqstan жеңіл атлетика спорт кешенінде ДКО Аккредиттеу және Жабдықтау орталықтары орналасады.

Қазанат ипподромының оңтүстік-батыс жағындағы іргелес 10 га аумақта орналасқан «Көшпенділер ғаламы» этноауылы ДКО мәдени бағдарламасын жүзеге асыруда негізгі алаңға айналады, сондай-ақ, мәдени бағдарлама Астана қаласының әртүрлі нысандарында (алаңдарда, саябақтарда, басқа да қоғамдық орындарда, театрларда, концерт залдарында, кинотеатрларда, мұражайларда, көрме павильондарында және т.б.) өткізіледі.

Ойындардың ғылыми бағдарламасының іс-шаралары Қазақстан Республикасының Ұлттық мұражайында өткізіледі.

Қонақтарды орналастыру үшін Астана 2024 ДКО инфрақұрылымына кіретін спорт нысандарына жақын орналасқан 23-ке жуық қонақ үйі бар.

ОЙЫНДАРДЫҢ АШЫЛУ ЖӘНЕ ЖАБЫЛУ РӘСІМДЕРІ

Ежелгі Олимпиада ойындарынан бері ашылу рәсімі Ойындардың ажырамас бөлігі

болып табылады. Ірі халықаралық спорт форумдарының дәстүрлеріне сүйене отырып, Көшпенділер ойындарындағы ең мәнді және жарқын оқиғалар ойындардың ашылу және жабылу рәсімдері болып табылады. Театрландырылған көріністер арқылы қабылдаушы елдің мәдени мұрасы, мемлекет дамуының маңызды белестері, музыкалық-хореографиялық мәдениет жауһарларының қойылымы паш етіледі.

Қатысушы елдердің командалары алфавиттік тәртіп бойынша бөлек топтармен, салтанатты маршпен жүріп өтеді. Ашылу рәсімі міндетті түрде Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туын және Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының туын өткізу және көтеру тәртібін, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранын және Дүниежүзілік көшпенділер әнұранын орындауды қамтиды.

Ойындардың ашылғанын ресми түрде жариялайтын Мемлекет басшысының сөзі Ашылу салтанатының шарықтау шегі болмақ.

5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының жабылу рәсімі «Қазанат» орталық ипподромында өткізілетін көкпар турнирінің финалист командаларының финалдық ойыны бітісімен іле өткізіледі. Қатысушылар шеруі Ойындар кезінде бір отбасындай болып үлгірген спортшылардың ынтымақтастығын білдіретін бір ортақ команда форматында өтеді.

СПОРТ БАҒДАРЛАМАСЫ

Астана қаласының ең үздік спорт алаңдарында 20 жарыстық және 10 көрнекі спорт түрінен жарыстар өткізіледі. Олардың қатарында ат жарысы, ұлттық күрес түрлері, дәстүрлі зияткерлік ойындар, жекпе-жектен жарыстар, дәстүрлі садақ ату, құс салудың ұлттық түрлері, ат үстіндегі сайыстар, халық ойындары, сондай-ақ этникалық спорт түрлерінен көрсетілім қойылымдары бар.

Ойындарда 110 медальдар жиынтығы сарапқа салынады.

МӘДЕНИ БАҒДАРЛАМА ЖӘНЕ «КӨШПЕНДІЛЕР ҒАЛАМЫ» ЭТНОАУЫЛЫ

Ойындардың ашылу рәсімінен бір күн бұрын Этноауылдың ашылуы өтеді. Этноауыл Қазанат ипподромына іргелес аумақта, шамамен 10 гектар жерде орналасады.

Бұл күні «Астана – көшпелілердің астанасы» атты жарқын театрландырылған қойылым көрсетіледі. Шараға ДКО-ға келген шетелдік қонақтар мен халықаралық спорт ұйымдарының басшылары қатысады.

Этноауылдың бірегей концерттік алаңында күн сайын мәдени шаралар өткізіледі. Соның ішінде Қазақстанның үздік қолөнершілерінің ең ірі көрме-жәрмеңкесі және шеберлер өз қолөнерінің қыр-сырымен бөлісетін шеберлік сабақтары болады. Еліміздің жетекші және бастаушы айтыскерлері қатысатын дәстүрлі «Айтыс» ақындар мүшәйрасы Этноауылдағы мәдени бағдарламаның ажырамайтын құрамдас бөлігі болмақ.

«Көшпенділер ғаламы» фестивалі мәдениет әлеміндегі заманауи үрдістерді көрсетеді.

Іс-шаралар бағдарламасында этноауылдың ең кішкентай қонақтарына көп көңіл бөлінеді, олар көптеген ойын-сауық және танымдық ойын алаңдары мен этникалық стильдегі аттракциондарды тамашалайды. Сондай-ақ Этноауылда сән көрсетілімі өтетін подиум ұйымдастырылады. Этникалық сән фестивалі аясында этникалық киімдердің түрлі үлгілері, оның ішінде осы трендтің көшбасшысы – Global Nomads үлгілері ұсынылады.

Сондай-ақ, ДКО мәдени бағдарламасында кинофестиваль өткізу де қарастырылған.

Этноауылда жыртқыш құстарды салудан жарыстар және ұлттық күрес түрлерінен көрнекі қойылымдары өткізіледі. Ұлттық тағамдар фестивалі қазақ халқының қонақжайлылығы мен ақкөңілдігін паш етеді. Мұнда шеберлік сабақтары өткізіліп, әрбір келуші тамақ пен сусын дайындауға қатыса алады. Ұйымдастырушылар Этноауылда жоспарлаған барлық іс-шаралар басты мақсатқа қол жеткізуге бағытталған – мәдени мұраны, ұлттық құндылықтарды насихаттау, олардың ұлттық брендті болып табылатын Қазақстан халқының бай тарихы мен мәдениетін насихаттау.

«БІРЛІК КЕРУЕНІ» («КАРАВАН ЕДИНСТВА»)

Дәстүр бойынша, Олимпиада, Азия және Дүниежүзілік Универсиада сияқты заманауи ірі спорттық жарыстардың барлығына дерлік пішіні жағынан әртүрлі, бірақ мазмұны біркелкі Алау Эстафетасы міндетті түрде кіреді.

Алғашқы үш Көшпенділер ойындарында басты қасиетті нышан және негізгі элемент Су болды.

Ойындар қарсаңында Қазақстанның барлық облыс орталықтарында және республикалық маңызы бар қалаларында әсерлі театрландырылған іс-шара өткізу барысында жергілікті қасиетті бұлақтардың бірінен Дүниежүзілік ойындардың Ашылу рәсіміне апарылатын Су алынады. Аймақтың орталық көшелерінен өтіп, орталық алаңда құрметке ие болған керуен Қазақстанның астанасына аттанады. Өңірдің дәстүрі мен стилінде безендірілген «Керуен» құрамында Су толты-

рылған ыдыспен бірге Астанаға Ойындардың мәдени бағдарламасына қатысатын шығармашылық топтар келеді. Сонымен қатар, керуендер өңірлерден Астанаға қажетті мөлшерде киіз үй, ыдыс-аяқ, «Көшпенділер ғаламы» этноауылын ұйымдастыруға қажеттінің барлығын әкеледі. Ойындардың ашылу күні құрамында еліміздің барлық аймақтарының атынан келген, қолына қасиетті Су толтырылған Торсық ұстаған батырлар бар керуен Ойындардың ашылу рәсімі өтетін жерге жарқын шерумен аттанады. Қасиетті көздерден алынған Су ДКО ашылу рәсімінің шарықтау шегінің маңызды құрамдас бөлігі болмақ.

ҒЫЛЫМИ БАҒДАРЛАМА

5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары қарсаңында Ұлттық мұражайда этносportты дамытудың түрлі аспектілері зерттелетін халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өткізіледі. Олардың ішінде этносportшыларды дайындау әдістері, этносportты дамыту келешегі, этносportтағы халықаралық ережелерді стандарттау және қабылдау және т.б. Сондай-ақ сарапшылар көшпелілікті, оның өркениеттік рөлін, сондай-ақ қазіргі әлемдегі неонomadтардың мағынасын зерттеуге назар аударады.

ОЙЫНДАРДЫҢ АЙДЕНТИКАСЫ

Астанадағы 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары «Ұлы дала дүбірі» ұранымен өтеді.

Ресми логотипке айдентиканың маңызды элементі – күн шуақты шабандоз кіреді. Ол Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының барлық логотиптерінде болған. Логотипте қою қызыл түсті элементтер қолданылады. Бұл түс ақық дейтін жартылай асыл тастың қарапайымдылығы мен әсемдігін бейнелейді. Ақық өзінің қызыл реңкімен қан мен отқа ұқсайды және өмірлік энергиямен, жүрекпен және күнмен ассоциацияланады. Қамшы, белбеу және дәстүрлі зергерлік бұйымдар сияқты тұрмыстық заттар ақықтың күңгірт түстерімен безендірілген.

Логотиптің мәтіндік бөлігі VIII-X ғасырлардағы руникалық түркі жазуына стильденген қаріппен жасалған.

THE WORLD NOMAD GAMES: CAPTURING A SENSE OF THE GREAT STEPPE

The 5th World Nomad Games, set to be hosted in Astana from September 8-13, is Central Asia's largest national sports competition and, complemented by unique cultural and scientific programs, attracts participants and spectators from throughout the world. As reported by TCA, there is a distinctive festive fizz in the air as the city prepares to welcome visitors, with streets, shopping centers, public spaces and even buses already festooned with flags and colorful decorations.

AblaiKondybaev, the Deputy Head of the Directorate responsible for preparing and organizing the 5th World Nomad Games, spoke to The Times of Central Asia about how the event allows visitors to experience the spirit of the Great Steppe.

- The geographical scope of the Nomad Games is steadily expanding worldwide. How

many countries will participate this year and how many tourists and spectators are expected to attend?

- The Games have a ten-year history. Having originated in Kyrgyzstan in 2014, they have since been held three times in the Kyrgyz city of Cholpon-Ata and on the shores of Lake Issyk-Kul. Over the relatively short period since it began, the event has grown dramatically. The first Games attracted participants from 19 countries mainly from Central Asia where there is a historic nomadic culture, whereas the 4th Nomad Games hosted by Iznik, Turkey, in 2022, saw athletes competing from 81 countries.

It's very interesting to track the geography of engagement. In previous Games, for example, countries such as New Zealand and Madagascar participated. Superficially, they have nothing to do with nomadic culture, yet

consider themselves descendants of nomads. Such things bring us closer together; in the distant past, all humanity was nomadic. To date, we have received applications for participation from 89 countries to compete in this year's event.

The Nomadic Games are a new and interesting phenomenon, offering unique and highly engaging spectacular sports, unfamiliar and exotic to European and Western audiences. As such, the Games are becoming increasingly popular abroad. Today's geographical representation of athletes is expansive, with countries including Venezuela, Ireland, Gambia, and Brunei participating for the first time. For ten years, countries from literally all continents have joined the event and perhaps in the future, we will reach a point where interest in our national sports is on a par with the Olympics or soccer championships.

- Is it significant that the month of September was chosen for the Games?

- Absolutely. September is when nomads traditionally celebrate the completion of the migration with their caravan of yurts and animals from their summer to winter camp with a toi; an event comprising feasts, rituals, games and competitions.

- Which competitions generate the most excitement amongst spectators: Horse racing, archery, wrestling?

- Nomadic life is directly related to horses, and year on year we observe how people who know nothing about steppe culture are particularly fascinated by our equestrian sports. Always spectacular and challenging, they take the audience's breath away. But to single out some separate competitions is very difficult; they are all interesting. Each is unique, and each has its audience and fans. Nevertheless, according to ticket sales, it is obvious that horse races – baige – are extremely popular.

Kazakhs have long held horse races at major events and competitions. We have seven courses in the program. Three are flat races, similar to those held worldwide and in particular, in England, Arab countries and Japan. The other four, Kunan baige, Alaman baige, Top baige, and Yshkyrbaige, are traditional nomadic

Ablay Kondybayev, the Deputy Head of the Directorate responsible for preparing and organizing the 5th World Nomad Games

races over different distances and terrains. There are also equestrian team competitions, the most famous of which are Kokpar and Kokboru; traditional games akin to polo played with sheep or goat carcasses. Long popular among Turkic people, especially in Central Asia, these fast and furious competitions attract record numbers of spectators. According to forecasts, the finals of Kokpar and Kokboru will be held between Kazakhstan and Kyrgyzstan.

I should also mention Zhamby Atu, a mesmerizing and highly skilled competition involving horseback archery traditionally played by warriors on festive occasions. Other riding events include Audaryspak and Tehre Ilu, in which the rider must pick up a bag of coins whilst on the gallop.

Equestrian events aside, the Games feature traditional wrestling events – Kazakh Kuresi, Kyrgyz Alysh, as well as Tatar and Uzbek forms of the sport – alongside contests of strength and power, such as weightlifting sports developed in Scandinavian countries, and, of course, competitions in traditional archery. Competitions in hunting with birds of prey, are always of great interest and in high demand amongst foreign guests.

Another sport which never fails to delight audiences is Arkan tartys, an emotionally charged tug-of-war, and Asyk Atu, a game of dice; both familiar to everyone's childhoods. Intellectual sports also feature, but unfortunately, chess tournaments and board

games such as Togyzkumalak from Kazakhstan, Owari from West Africa, and Mangala from Turkey, are not open to spectators.

- What distinguishes the Nomad Games from traditional sporting competitions and how do they impact on interest in Kazakhstan and nomadic culture?

- Thanks to the Games, ethno-sports are developing all over the world. The World Nomadic Games contribute to the establishment of common rules of competitions historically conceived in nomadic countries. One of our key tasks is to systematize the rules and adjust the details to reach a common understanding and give impetus for further development. Of course, first and foremost is attracting spectators. Given the high volume expected from Kazakhstan and Central Asian regions and because travel agencies, as in the UK, sold out tickets for the Games within six months, we anticipate audience numbers to reach 100,000. This figure will also be swelled by the recent announcement that Kazakhstan's most famous singer, DimashKudaibergenov will perform at the Games on 13-14 September.

- What can you tell us about the activities offered by the ethno-aul, created within the framework of the Games on a ten-hectare site close to the Kazanat hippodrome?

- The Games consist of three areas – sport, culture, and science. The ethno-aul is the main site for cultural events, which follows the concept that the Nomad Games includes participation by of all Kazakhstan's regions to allow visitors to immerse themselves in the the country's heritage.

The ethno-aul will be launched on the first day of the Games with Shattykkerueni, a grand parade showcasing the cultural heritage of the Kazakh people, and thereafter, host evening performances by artistic ethno-collectives, concerts, regional competitions of aytys (folk poetry), exhibitions of unique work by some 200 master craftspeople, fairs and bazaars selling souvenirs and jewelry, masterclasses for visitors, children's playgrounds, and of course, national cuisine. General admission is free.

Special attention is being paid to the younger generation, as one of the goals of the Games is to pass on traditions and revive national sports and national culture. We can already see a growing interest amongst young people in archery. Equestrian sports have become particularly popular, and to meet demand clubs are opening in Almaty and Astana. Reduced rates have been set for children attending the Games and to further develop sport amongst young people, we have signed a memorandum with UNICEF on several areas of cooperation.

- What level of service awaits participants and tourists alike?

- We are currently putting the finishing touches in place. I think that everyone who attends the opening ceremony at the Astana Arena will be pleasantly surprised by the work of Kazakh producers and directors and moreover, get a true sense of our country's hospitality and an authentic experience the nomadic spirit.

timesca.com

UNESCO GENERAL CONFERENCE PRESIDENT HIGHLIGHTS WORLD NOMAD GAMES' ROLE IN PROMOTING PEACE AND HERITAGE

*Simona-Mirela Miculescu,
President of the General
Conference of UNESCO*

The President of the 42nd session of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'s General Conference and Romanian Ambassador, Simona Mirela Miculescu, has stressed the importance of the World Nomad Games in promoting peace and preserving cultural heritage worldwide in an interview with The Astana Times.

NOMAD GAMES – MAJESTIC EVENT

Miculescu has attended the opening ceremony of the fifth World Nomad Games, which began in Astana on Sept. 8 with a spectacular show celebrating the rich heritage and enduring spirit of nomadic people.

“Congratulations for the way Kazakhstan started – in a majestic way – this competition. At the opening ceremony it was a feast in terms

of culture and civilization and inspiration. So it was a wonderful start, which tells a lot about the values of the nomadic civilization, and they were present on the stage plentifully,” said Miculescu.

According to her, UNESCO has always supported the World Nomad Games, as they embody values deeply cherished by the organization. Hosting events such as the World Nomad Games is also one way to spread peace and promote cultural heritage around the globe.

“That is why UNESCO has been supporting and will always support the World Nomad Games, because they embody values very dear to UNESCO. Exactly the essence of the mission of UNESCO: building peace in the minds of men and women while preserving and promoting cultural heritage and traditions. So it is a perfect

The Astana Times reporter Aibarshyn Akhmetkali during the interview with Simona-Mirela Miculescu, President of the General Conference of UNESCO

synergy between objectives,” said Miculescu.

“It’s also not by chance that the Director General of UNESCO granted the high patronage to this edition of the games. It’s not by chance that the World Nomad Games became unanimously part of UNESCO’s Intangible Cultural Heritage. So there are a lot of examples telling you how much UNESCO has been supporting this, and I know that the regional office of UNESCO, based in Almaty, is a constant and very reliable partner of the Kazakh authorities. So this beautiful synergy actually is present all the time, and not

only in this area but in all the areas that are of UNESCO’s competence: culture, education, heritage, arts, science, communication and information,” Miculescu added.

Heritage might be the best way to foster dialogue among cultures and the growing popularity of the World Nomad Games might be a testament to that.

“I think that the fact that you had this year 89 countries, including countries who don’t have nomadic population – this tells a lot about how these World Nomad Games, and especially the cultural values that they represent, resonate with ever more countries around the globe. When I say globe, I mean I was really impressed to see Barbados, for instance, or you know, countries that you don’t expect to see on the stage and in such a parade of participating countries,” said Miculescu.

“This is also something very important for UNESCO, because UNESCO is a global organization, so the more the merrier. The more members or the more countries join, it is even better because these sound moral values of the nomadic civilization are spreading,” she added.

astanatimes.com

“That is why UNESCO has been supporting and will always support the World Nomad Games, because they embody values very dear to UNESCO. Exactly the essence of the mission of UNESCO: building peace in the minds of men and women while preserving and promoting cultural heritage and traditions. So it is a perfect synergy between objectives,” said Miculescu.

КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА ҚАНДАЙ ҰЛТТЫҚ ОЙЫН ТҮРЛЕРІ КІРЕДІ?

Көшпенділер ойындардың спорттық бағдарламасына қандай спорт түрлері кіреді? Көшпенділер ойындары ат жарысы, ұлттық күрес түрлері, дәстүрлі зияткерлік ойындар, жекпе-жектен жарыстар, дәстүрлі садақ ату, құс салудың ұлттық түрлері, ат үстіндегі сайыстар, халық ойындары сияқты сайыстарды қамтиды. Солардың кейбіріне жеке-жеке тоқталып өтсек.

АСЫҚ АТУ

Асық ату – қазақ халқының ежелден келе жатқан, өте кең тараған ұлттық ойын түрлерінің бірі. Ойынның басты объектісі де, құралы да – асық. Балалар арасында кең тараған ойын ептілікке, мергендікке, ұқыптылыққа, сергектікке баулайтын тәрбиенің көзі. Көшпенділер ойындарында Асық атудан жарыс Қазақстан Республикасының «Асық ату» федерациясының ережесіне сәйкес өткізіледі.

Әйелдер «Бесасықтан» сайысқа түседі.

ОРДО

Ордо – қырғыздардың ұлттық ойыны. Қырғыздың «ордо» сөзі «хан сарайы», «хан ордасы» деген мағынада қолданылады. Ойынның басты шарты – сол хан сарайын қорғау. Ойыншылар сол хан ордасын қорғау үшін түрлі тактика қолданып, жаудан құтқарудың амалын ойластырады. Көшпенділердің бұл ойыны кезінде хандық билік құрған шақтарда пайда болған деседі. Яғни, сызылған шеңбер ішіндегі орда әскери карта іспеттес.

Ойын шартын спортшы Саят Қизат былай түсіндіреді:

«Диаметрі 12 метрлік шеңбер сызылады. Оның ортасына хан ордасы (тиын) орналас-тырылады. 68 асық қойылады. Қой-ешкінің асықтары қолданылады. Бірақ қырғыздардың малы көбінде таулы аймақта жайылатындықтан асықтары да ірі, арқардікіндей болып келеді. Әр командада 7 ойыншыдан болады. Тағы бір қосымша ойыншы қарастырылады. Әр команда кезегімен 6 метрлік қашықтықтан ортадағы асықтарды қолдағы сақа асықпен

соғу немесе шерту арқылы шеңбердің сыртына шығаруға әрекет етуге тиіс».

АРҚАН ТАРТЫС

Дүниежүзілік көшпенділер ойындарында арқан тартыстан сайыс Tugof War International Federation (халықаралық арқан тарту федерациясы) ережелері бойынша өткізіледі.

Арқан тартыс екі салмақ дәрежесі бойынша өтеді:

* Ерлер – 720 келіге дейін.

* Әйелдер – 560 келіге дейін.

БӘЙГЕ

Бәйге – ұлттық спорт ойындарының бір түрі. Ат спортының бұл түрі түркі тектес басқа халықтарда да бар. Мысалы, Бәйге өзбектерде «пайга», қырғыздарда «чабыш» деп аталады.

Ат жарыстың ара қашықтыққа, жылқы тұқымына қарай мынандай түрлері ұйымдас-тырылады:

* Құнан бәйге (11 шақырым);

* Аламан бәйге (25 шақырым);

* Топ бәйге (18 шақырым);

- * Ұшқыр бәйге (1600 м, 2400 м, 3200 м);
- * Жорға жарыс.

КӨКПАР

Көкпар – көшпелілердің байырғы заманнан бері келе жатқан ғұрыптық-жауынгерлік ойын өнері.

Көкпар жігіттердің күш-жігерін, төзімділігін, батылдығы мен ептілігін, ат үстінде мығым отыруын қалыптастырады. Сонымен қатар Көкпар – аттың қалай бапталып үйретілгенін, жүйріктігін де сынайтын спорт.

Жеңіс өз шеңберіне ең көп серке (нақпішін) тастаған командаға беріледі. Серкенің (нақпішін) салмағы 30-33 келіден аспауы керек.

Көшпенділер ойындарында Көкпар Қазақстан Республикасының «Көкпар» федерациясының ережелері бойынша өткізіледі.

АУДАРЫСПАҚ

Аударыспақ – спортшыдан үлкен ептілікті, күштілікті, төзімділік пен батылдықты талап ететін қазақтың ұлттық спортының бір түрі. Бұл ойында екі салт атты бір-бірін аттан аударып алуға тырысады.

Аударыспаққа тәртіп бойынша ат үстінде-

гі айқасты жақсы меңгерген, тиянақты дайындығы бар спортшылар ғана қатынаса алады.

Бірінші аты аталған палуан аударыспақ алаңына қызыл белбеумен, екіншісі көк белбеумен шығады.

Жарыстар ерлер арасында өткізіледі.

Салмақ категориялары: 60 келіге дейін; 70 келіге дейін; 80 келіге дейін; 90 келіге дейін; 100 келіге дейін; + 100 келі.

ТЕҢГЕ ІЛУ

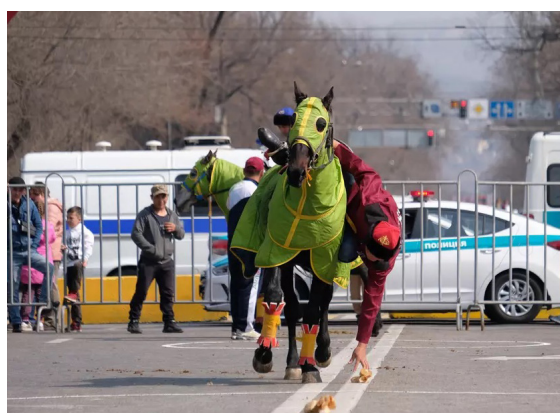
Теңге ілуде спортшы аз уақыт ішінде барлық теңгені ілуі қажет.

Теңге ілу сайысы 3 бөлімнен тұрады:

- * бесбелес;
- * қос құлаш;
- * жеті құт.

Теңге ілу ұзындығы 150 м, ені 20 м болатын арнайы жабдықталған алаңда өткізіледі.

Жарыстар республикалық «Теңге ілу» федерациясының ережесіне сәйкес өткізіледі.

ҚАЗАҚ КҮРЕСІ

Күрес қолмен аяқтан ұстамай, тік тұрып жүргізіледі. Жерде немесе жатып күресуге болмайды. Қазақ күресінде ерікті түрде

киімнен, белбеуден, қол мен денеден бір немесе екі қолмен ұстап, лақтыруға болады.

Күрестің ұзақтығы:

* Ерлер арасында – 5 минут, белдесу – 1 минут.

* Әйелдер арасында – 4 минут, белдесу – 1 минут.

Ерлер: +18 жас 55 келіге дейін, 60 келіге дейін, 66 келіге дейін, 74 келіге дейін, 82 келіге дейін, 90 келіге дейін, 100 келіге дейін.

Әйелдер арасында +18 жас: 48 келіге дейін, 52 келіге, 56 келіге дейін, 60 келіге дейін, 65 келіге дейін, 70 келіге дейін, 77 келіге дейін, +77 келі.

Жарыстар Qazaq Kuresi Қауымдастығының ережелері бойынша өткізіледі.

АШЫРТМАЛЫ АБА ГЮРЕШИ

Ашыртмалы аба гюреши – түрік күресінің дәстүрлі түрлерінің бірі. Жарысқа ерлер қатысады. «Ашыртмалы аба гюреши» Ұлттық түрік федерациясының ережесі бойынша өтеді.

КУРАШ

Кураш – өзбек күресі. Курашта жатып күресуге тыйым салынады. Тек тік тұрып күресуге болады және тек лақтыру мен аяқтан қағуға рұқсат етіледі. Жарысқа ерлер де әйелдер де қатыса алады.

Ерлер салмақ дәрежелері: 60 келіге дейін, 66 келіге дейін, 73 келіге дейін, 81 келіге дейін, 100 келіден жоғары.

Әйелдер салмақ дәрежелері: 57 келіге дейін, 70 келіге дейін, 87 келіге дейін.

Күрестің ұзақтығы:

* Ерлер арасында – 5 минут.

* Әйелдер арасында – 3 минут.

КӨК БӨРІ

Көк бөрі – Қырғыз халқының жауынгерлік ат спорты өнері. Серкеге иелік еткен шабандоз оны қарсы команданың қазандығына салуы керек.

АЛЫШ

Алыш – қырғыздардың ұлттық белбеу күресі. Әр балуанның мақсаты – белбеуін жібермей, қарсыласын жауырыңға жығу. Жарыстар ерлер арасында классикалық стильде, әйелдер арасында еркін өтеді.

Салмақ дәрежелері:

Ерлер арасында (классикалық стиль): 60 келіге дейін, 70 келіге дейін, 80 келіге дейін, 90 келіге дейін, 100 келіге дейін, +100 келі;

Әйелдер арасында (еркін): 55 келіге дейін, 60 келіге дейін, 65 келіге дейін, 70 келіге дейін, 75 келіге дейін, +75 келіге дейін.

МАС-РЕСТЛИНГ

Мас-рестлинг (таяқ тартыс) – Ресейдің солтүстік халықтарының ұлттық спорт түрі. Мас-рестлингте қарсыластар бір-біріне қарама-қарсы отырып, аяқтарын оның шетіне қойылған тақтайға тіреп, екі қолымен таяқ-

шаны ұстайды. Жеңіске жету үшін спортшы қарсыласының қолынан таяқты жұлып алуы немесе оны таяқпен бірге өз жағына тартуы керек. Кездесу бір балуанның екі жеңісіне дейін созылады.

Жарыстар ерлер мен әйелдер арасында өткізіледі.

Салмақ дәрежелері:

* Ерлер арасында: 65 келіге дейін, 70 келіге дейін, 80 келіге дейін, 90 келіге дейін, 105 келіге дейін;

* Әйелдер арасында: 55 келіге дейін, 65 келіге дейін, 75 келіге дейін.

АЛЫПТАР САЙЫСЫ

Алыптар сайысы ерлер арасында өткізіледі.

Салмақ категориясы: 90 келіден жоғары.

Жарыстар 5 түр бойынша өткізіледі:

* 100 келі тасты көтеріп, оны 10 метрге жылжыту;

* 100 келілік қаппен отырып тұру;

* 10 келілік найзаны оң немесе сол қолмен 10 метр қашықтықта тұрған нысанаға лақтыру;

* 130 келілік бөренені иығына салып, отырып тұру;

* салмағы 200 кг арбаны 10 метрге сүйреу.

ТОҒЫЗ ҚҰМАЛАҚ

Тоғызқұмалақ – мыңдаған жылдық тарихы бар, қазіргі уақытта әлемге әйгілі зияткерлік ойындардың ішінде ерекше маңызға ие ата-бабамыздан қалған асыл мұраларымыздың бірі. Республикамыздың әр түкпірінен табылған, тасқа қашалып қалдырылған тоғызқұмалақ тақтасының бейнелері де ойынның өте ертеде пайда болғанынан хабар береді.

Ойын «Тоғызқұмалақ тақтасы» деп аталатын арнаулы тақтада ойналады. Ойында шар тәріздес құмалақтар пайдаланылады. Бұл тақта тең екі бөлікке бөлінген он сегіз тік және екі көлденең отаулардан тұрады. Тең екі бөліктің әрқайсысында 9-дан отау және бір-бірден қазан болады.

Бұл қазанға әр ойыншы ұтып алған құмалақтарын жинайды. Әр ойыншының қазаны өз бөлігінде емес, қарсыласының жағында орналасады. Отаулардың рет сандары 1-ден 9-ға дейін белгіленіп, солдан оңға қарай орналасқан. Ойын басында әр отауға 9-дан құмалақтар салынады, яғни ойын басталар кезде әр ойыншының жағында 81-ден құмалақтары болып, ойынға жалпы 162 құмалақ қатысады.

МАНГАЛА

Мангала түрік халқының зияткерлік ойыны. Екі адам ойнайды. Ойын тақтасында екі қатарда орналасқан алты бірдей шұңқырша болады, олар бірге 12 кішкентай шұңқырша құрайды, сонымен қатар, ойыншылардың тастарды жинайтын үлкен жинақтаушы сақтау шұңқыршалары болады. «Мангала» ойыны 48 таспен ойналады.

ОВАРИ

Овари – Батыс Африка халықтарының зияткерлік ойыны. Оны екі адам ойнайды. Ойын тақтасында екі қатарда орналасқан алты бірдей шұңқырша болады, олар бірге 12 кішкентай шұңқыршаларды құрайды, сонымен қатар, ойыншыларда тастарды жинайтын үлкен жинақтаушы сақтау шұңқыршалар болады. Овари ойыны 48 шармен ойналады.

ЖАМБЫ АТУ

Жамбы атудың ерекшелігі – құйғыта шапқан ат үстінде отырып, санаулы секундтар аралығында өте шапшаңдықпен және дәлдікпен садақ ату. Ат үстінен садақ ату – әлемнің көптеген елдерінде кең тараған мергендік өнердің бірі. Қазір осы спорт түрінен республикалық, халықаралық, дүниежүзілік жарыстар тұрақты өткізіліп тұрады. Бізді осы спорт түрімен шұғылдануға қатты қызықтыратыны – мергендік бәсекелерде үздік атану, Әлемдік, халықаралық жарыстарға қатысып, Қазақстан мемлекетінің намысын қорғауға ұмтылу.

Дәстүрлі ат үстінде садақ ату жарысы 4 стильде өткізіледі:

- * корей стилі;
- * түркі стилі;
- * венгр стилі;
- * қазақ стилі.

Жарыс жолының ұзындығы – 100м, ені 3м.

ДӘСТҮРЛІ САДАҚ АТУ

Дәстүрлі садақ ату – ерлер арасында және әйелдер арасында өткізіледі. Дәстүрлі садақ ату жарыстары мына қашықтықтарда өткізіледі:

* 30 м – қазақ нысана жамбысы (әйелдер мен ерлер);

* 60м (әйелдер) 70м (ерлер) – түріктің пут нысанасы;

* қалқан нысанасы (50 м. әйелдер 60 м. ерлер);

* командалық жамбы – 30 м (команда құрамы 3 ер, 2 әйел).

ҚҰСБЕГІЛІК

«Құсбегілік» ұлттық спорт түрінен жарыстар бүркіт, қаршыға және сұңқар атты үш түр бойынша өтеді.

Сұңқар салуда сұңқардың ұшу жылдамдығы оны жемге жіберу арқылы бағаланады.

Бүркіт салуда қатысушылар бүркіттерін екі жаттығуда сынайды: құсты қолға шақыру (қолға шақыру) және жемге (шырға салу).

Қаршыға салуда қаршығаның ұшу жылдамдығы оны жемге жіберу арқылы бағаланады.

Көшпенділер ойындарында білек пен жүрек, ақыл мен қайрат, қырағылық пен ептілік сынға түседі. Сайыс болғанымен де ел мен елді жақындастырып, көшпелі халықтардың ғасырлардан келе жатқан дәстүрі мен тұрмыс салтын дәріптейді, ұлттық болмысын танытады.

kaz.nur.kz

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ V ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНЫҢ АШЫЛУ САЛТАНАТЫНА ҚАТЫСТЫ

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев шет мемлекеттерден келген мәртебелі меймандармен және жұртшылықпен бірге V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының салтанатты ашылу рәсімін тамашалады. «Астана Арена» стадионында өткен шараға Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёев, Қырғызстан Президенті Садыр Жапаров,

Түрікменстан Халк Маслахатының төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедов, Татарстан Республикасының Раисы Рустам Минниханов, Саха Республикасының басшысы Айсен Николаев, Моңғолияның бұрынғы президенті Энхбаяр Намбарын, Дүниежүзілік этноспорт конфедерациясының президенті Біләл Ердоған, сондай-ақ ЮНЕ-

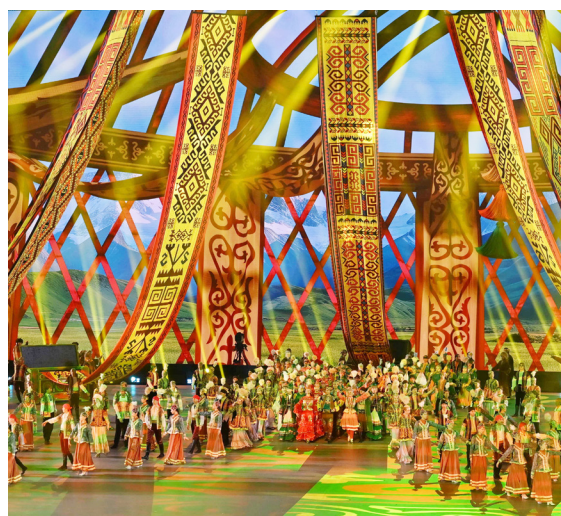

СКО, АӨШК, БҰҰ Дүниежүзілік туризм ұйымы, Түркі мемлекеттері ұйымы, ТҮРКСОЙ, Түркі инвестициялық қоры, Түркі мемлекеттерінің Парламенттік ассамблеясы, Ислам спорт қауымдастығы, Азық-түлік қауіпсіздігі жөніндегі Ислам ұйымының басшылары, Еуропа Одағының Орталық Азиядағы арнайы өкілі және басқа да ресми тұлғалар қатысты. Дүбірлі доданың ашылу салтанатында қазақ жерін мекен ететін түрлі этнос өкілдерінің балалары Қазақстан Республикасының Туын алып шықты. Бұдан кейін еліміздің Әнұраны шырқалды. Қалыптасқан дәстүр бойынша жарысқа қатысушы мемлекеттер спортшыларының шеруі өтті. Биылғы Көшпенділер ойындарына Азиядан, Еуропадан, Солтүстік және Оңтүстік Америкадан, Африкадан, сондай-ақ Австралиядан спортшылар келді. Салтанатты жиында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев арнайы сөз сөйлеп, әлемдік ауқымда өтіп жатқан айрықша маңызды іс-шараға қатысу үшін Қазақстанға

келген бауырлас мемлекеттердің басшыларына, мәртебелі меймандарға және спортшыларға шынайы алғысын жеткізді. Президент көшпенділер өркениеті дүниежүзі тарихында өшпес із қалдырған өркениет екенін айрықша атап өтті. – Ұлы дала көшпенділері ежелден байтақ Еуразияны мекен еткен. Олар жаһандық даму үдерісіне түбегейлі өзгеріс әкелді, сол замандағы озық технологияның иесі болды. Көшпенділер бес мың жыл бұрын жылқыны қолға үйретті. Дүниені дүбірлеткен салт аттылар мәдениетін қалыптастырды. Қуатты қару-жарақ пен ғажайып зергерлік бұйымдар жасап шығарды. Сақ дәуірінің Алтын адамдары – соның айқын дәлелі. Қазақ жерінен әл-Фараби, Қожа Ахмет Ясауи сынды ғұламалар шыққан. Олар ілім-ғылымның дамуына орасан зор үлес қосты. Біздің бабаларымыз алып мемлекеттер құрды, үлкен қалалар салды. Ұлы далада Отырар, Түркістан, Тараз, Сарайшық сияқты сәулетті шаһарлар бой көтерді. Көшпенді жұрт батыс пен шығысқа көпір болып, түрлі мәдениеттің жақындауына әсер етті. Осы жерде ежелгі Ғұн империясы, одан соң Түрік қағанаты салтанат құрды. Олардың даңқты жолын Алтын Орда мен Қазақ хандығы жалғастырды, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев. Мемлекет басшысы Көшпенділер ойыны бабалар

аманат еткен қастерлі мұраны көздің қарашығындай сақтап, жас буынға табыстау мақсатынан туған бірегей жоба екенін айтты. – Он жыл бұрын осы жарысты алғаш ұйымдастырған қырғыз бауырларға алғыс айтамын. Бұл – ұлттық спорт түрлерінен өтетін әлемдегі ең ірі дода. Оны Көшпенділер олимпиадасы деуге болады. Бұл ойындар дала өркениетін жер жаһанға паш етеді. Спорт – өзара құрмет пен сыйластық символы. Спорттың басты миссиясы – халықтар достығын нығайту. Қазақстан бүкіл әлемге бейбітшілік пен келісім мекені ретінде танымал. Елімізде түрлі этнос өкілдері тату-тәтті өмір сүріп жатыр. Біз алыс-жақын шетелдің бәрімен тығыз байланыс орнаттық. Басқа мемлекеттер де өзара достық қатынаста болғанын қалаймыз. Сон-

дықтан Көшпенділер ойындары ынтымағымызды бекемдей түспек, – деді Президент. Төрткүл дүниені жайлаған көшпенділер өркениетінің бай мәдениеті мен тағылымды тарихын, салт-дәстүрін паш етіп, адамзат баласын ортақ үйіміз – Жер ананы сақтауға үндеген ашылу салтанаты бірнеше эпизодқа ұласты. Сонымен қатар салтанатты жиында V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын ұйымдастыру комитетінің төрағасы Роман Скляр, Дүниежүзілік этноспорт конфедерациясының президенті Біләл Ердоған сөз сөйледі.

worldnomadgames.kz

V ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА АҚМОЛА ОБЛЫСЫ МӘДЕНИЕТ САЛАСЫНЫҢ ӨКІЛДЕРІ ҚАТЫСТЫ

V ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА АҚМОЛА ОБЛЫСЫ МӘДЕНИЕТ САЛАСЫНЫҢ ӨКІЛДЕРІ ҚАТЫСТЫ

V Дүниежүзілік көшпенділер ойындары аясында «Қазанат» ипподромының жанында 7 қыркүйек күні «Көшпенділер ғаламы» қазақ ауылы ашылды. Киіз үйде Ақмола облысының «Көшпенді елдің этномәдениеті» атты көрмесі ұйымдастырылды. Көрмеде Абылай ханның «Мерсақинасы», шоқпары мен қанжары, қола дәуіріне жататын артефакттар, жеті қазынамыз, күміс әшекей бұйымдар, ер және әйел адамдардың көне киімдері, сондай-ақ атабабамыздың тұрмысқа пайдаланған қолөнер туындылары халық назарына ұсынылды. Ақмола облысының бас киіз үйінде күн сайын Шахмет Құсайынов атындағы Қазақ музыкалық-драма театрының театр-

ландырылған қойылымдары, атап айтқанда «Бесікке салу», «Шашу» және «Бата беру» дәстүрлері ұсынылды. Сонымен қатар, киіз үйлер жанында облыстың үздік халықтық фольклорлық ансамбльдерінің концерттік бағдарламалары күн сайын өткізілді. Этноауыл аумағында күн сайын «Шығыс базары» қолөнершілер жәрмеңкесі жұмыс істеді, оған Ақмола облысының сәндік-қолданбалы өнерінің үздік 10 шебері қатысты. 10 қыркүйек күні «Көшпенділер әлемі» этноауылының салтанатты ашылуы өтті. Салтанатты шеруде бірліктің нышанына айналған «Тайқазанға» Ақмола облысының делегациясы қатысты. Делегация құрамында еңбек сіңірген мәдениет қайраткерлері, спортшылар, қоғам қайраткерлері, «Батырлар» мен «Елшілер», сондай-ақ қазақ музыкалық-драма театрының артистері, Ш.Хусаинова, «Көкшетау» мәдениет сарайының халықтық хореографиялық ан-

самблдері, ақын және жазушы Алмас Темірбай, Қазақстанның еңбек сіңірген артистері Бисара Мәкенова мен Тойған Изим болды.

**5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР
ОЙЫНДАРЫ: АҚМОЛА ОБЛЫСЫ
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҰЖЫМДАРЫНЫҢ
КОНЦЕРТІ КӨРЕРМЕН КӨҢІЛІНЕН ШЫҚТЫ**

Мыңдаған көрермендер мен қатысушылар, дүниежүзілік көшпенділер ойындарының жанкүйерлері Ақмола облысының шығармашылық ұжымдарының керемет концерттік бағдарламасының куәсі болды. Ақмола облысының 700-ден астам қатысушысы «Думанды дала» салтанатты концерттік бағдарламасына қатысты. Үздік хореографиялық ансамбльдердің қа-

тысуымен «Арайлы Ақмола» музыкалық-хореографиялық композициясы: 50 жылдық тарихы бар «Көкшетау» халықтық би ансамблі, жетекшісі-«Мәдениет қайраткері» Мадина Тлеулина, 25 жылдық тарихы бар «Он алтын қыз» халықтық би ансамблі, жетекшісі-Мадина Досмағамбетова, «Тұмар»

халықтық заманауи би ансамблі, жетекшісі - Томирис Жанспаева, Қосшы қаласы мен Целиноград ауданының 500 жас домбырашыларының бірлескен ансамблі. Мерекелік бағдарламаға көрнекті мәдениет қайраткерлері: К.Күмісбеков атындағы Қазақ халық аспаптар оркестрі, көркемдік жетекші және бас дирижері Жанат Рашит, «Мәдениет саласының үздігі» Руслан Қойшыбаев, «Гәкку» би ансамблі, жетекшісі «Мәдениет саласының үздігі» Гүлмира Ордабаева және жиынтық хоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген әртістері Салтанат Ахметова, Жамиля Жарқымбаева, «Мәдениет саласының үздігі» Валерия Болиева, Эльмира Төлеубаева, Талғат Галеев, халықаралық және республикалық байқаулардың лауреаттары Бауыржан Нұрмұхан, Зәмзәгүл Смағұл, Диана Алтай, Серікболсын Бекмолдин, Аякөз Қалмағанбетова, Ринат Нұрмұхан, Бекұлан Ерболатұлы, Бауыржан Балтин, Саят Бабаев, Айнабек Оразалы, «Ұланғасыр» квартеті, мәдени бағдарламаның режиссерлық тобы «Мәдениет саласының үздіктері» Әлия Құрманова және Нүргүл Шәйкенова. Мәдени бағдарламаның жүргізушілері «Мәдениет саласының үздігі» Қалдырбаев Тохтарбек пен Қылышбаева Алтынай қазақ тілінде және Әмина Қайратова ағылшын тілінде жүргізді. Өнерпаздардың өнеріне тәнті болған залдағы көрермендер орындарынан тұрып қошемет көрсетті. «S'klass production» қоюшы-сценаристі және V дүниежүзілік көшпенділер ойындары аясындағы мәдени бағдарламалардың режиссері Сажида Саитова Ақмола облысының шығармашылық ұжымдарының концерттік бағдарламасынан алған әсерімен бөлісіп жылы лебізін білдірді. «5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарында Ақмола облысының шығармашылық ұжымдарының орындауындағы ән-шашуы, ұлттық – салт дәстүрімізді насихаттайтын театрландырылған қойлымдары және ұлттық бұйымдардың көрмесіне тәнті болдым. Осындай ауқымды шарада мыңға жуық ұжымның басын қосып, жоғары деңгейде өнер көрсету кәсіби шеберлікті талап етеді», - деді Сажида Саитова.

<http://adyrna.kz/>

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНДА АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХЫ МЕН МӘДЕНИЕТІ ҰЛЫҚТАЛДЫ

Дүниежүзілік көшпенділер ойындары аясында құрылған «Көшпенділер Әлемі» этноауылында Алматы облысының 3 киіз үйі тігілді. Қазақ үйлердің бірінде өлкеміздің туристік орындары: Есік қаласынан табылған «Алтын адам», Көлсай, Қайыңды көлдері, Шарын шатқалы, Қапшағай су қоймасы туралы ақпарат берілді.

Одан кейінгі киіз үйде облыс музейлерінің қатысуымен «Көшпенділер ғаламаты» атты көрме ұйымдастырылды. Мұнда қола

дәуіріне жататын артефакттардан бастап Таңбалы тас петроглифтері, Сақ мәдениетінің бірегей жәдігерлері және өңір аумағынан табылған түрлі бұйымдар халық назарына ұсынылды.

Ал үшінші киіз үйде көпшілікке облыстың тарихи тұлғалары таныстырылды. Мұнда Жамбыл Жабаяев, Дінмұхамед Қонаев, Бердібек Соқпақбаев және Мұқағали Мақатаев сынды қайталанбас өңір тумаларының жеке заттары, жәдігерлері көрсетілді.

Оған қоса Алматы облысының этнографиялық бұйымдар көрмесі қойылды.

Шараның алғашқы күндері Алматы облысының аймағына ҚР Президенті Әкімшілігінің басшысы Айбек Дәдебаев, ҚР Президентінің көмекшісі Руслан Желдібай, ҚР Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева, Туризм және спорт министрі Ербол Мырзабосынов және Астана қаласының әкімі Жеңіс Қасымбек бастаған бірнеше делегация арнайы келді.

«Біздің аймаққа ҚР Парламентінің Се-

нат депутаты Жанболат Әкебайұлы, ҚР Парламентінің Мәжіліс депутаттары Жанарбек Садықанұлы және Ринат Рифхатұлы, сондай-ақ Алматы облыстық мәслихат төрағасы Қуат Сұлтанұлы бастаған ел ағалары келді. Киіз үйлерді аралап, өз бағасын берді. Қонақтар легі үзілмей, ыстық ықыласпен келіп-жатыр. Бұл шараның жоғары деңгейде өтуіне ел болып атсалыстық. Бәріміздің мақсатымыз – ұлт мәдениетін кеңінен насихаттап, ерекше тұстарын таныту», – деді Алматы облыстық

мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасының басшысы Данияр Алиев.

Бұған қоса Алматы облысының өнерпаздары көшпенділер ойындарының бас сахнасында жиналған жұртқа еліміздің төл өнерін паш етті. 8-қыркүйек күні ұйымдастырылған гала концертте «Қобыз сарыны», «Құлансаз», «Сазген» және «Үшқоңыр» фольклорлы-этнографиялық ансамблдері, «Құлансаз» би ансамблі, «Топжарған» өнерпаздары, «Ақжауын» камералық оркестрі өнер көрсетті. Сонымен қатар, өңірдің елге танымал Рамазан Стамғазы, Ұлжан Айнақұлова, Қанат, Айткүл

Құдайбергеновтер, Медет Орынбаев, Өміркүл Айниязов сынды тағы да басқа әншілері ән шырқады. Ұлттық аспаптардың ерекше үні әуелеп, қазақ ән және би өнері дәріптелген концертті 1500-ге жуық көрермен тамашалады.

Айта кетейік, аталмыш шарада Алматы облысының тарихы, мәдениеті мен спорттық жетістіктерін таныстыру жұмыстарына 300-ден аса адам қатысуда.

alatauaraiy.kz

«АЗ и Я» КИІЗ ҮЙІ: 5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНЫҢ МӘДЕНИ ОРТАЛЫҒЫ

2024 жылдың 7-13 қыркүйек аралығында Қазақстанда өткен 5-ші Дүниежүзілік Көшпенділер ойындары қазақ халқының мәдениеті мен ұлттық дәстүрлерін әлемге танытатын маңызды оқиға болды. Бұл іс-шара көшпенділердің бай мәдениетін жаңғыртып, олардың өмір салтын, спорттық ойындарын және рухани құндылықтарын көрсетуге бағытталған. Бұл ауқымды шара аясында ЮНЕСКО қамқорлығындағы «Мәдениеттерді жақындастыру орталығы» өзінің ерекше киіз үйін тігіп, оған «АЗ и Я» деген атау берді. Киіз үйдің атауы көрнекті ақын және қоғам қайраткері Олжас Сүлейменовтің әйгілі еңбегіне негізделген. «АЗ и Я» кітабы – екі мәдениеттің өзара ықпалдастығын танытатын, түркі және славян халықтарының тарихи-

мәдени байланыстарын ашатын терең еңбек.

Киіз үйдің «АЗ и Я» деп аталуының маңызы
«АЗ и Я» кітабы – Олжас Сүлейменовтің 1975 жылы жарық көрген еңбегі, онда автор «Слово о полку Игореве» шығармасына тың көзқараспен қарайды. Олжас Сүлейменов шығарманы тек орыс тілді емес, қос тілді, яғни орыс және түркі мәдениетінің бірлестігі ретінде қарастырады. Ол шығармада кездесетін көптеген сөздер мен тіркестердің түп-тамыры түркі тілдерінен шыққанын дәлелдеуге тырысады. «АЗ» және «Я» сөздері орыс алфавитінің бірінші және соңғы әріптері болғандықтан, кітап атауы арқылы Олжас Омарұлы батыс пен шығыс мәдениетінің басынан соңына дейін бірлігін көрсеткісі келді. Бұл туынды қазақ

және жалпы түркі халықтарының мәдениеті мен тарихын әлемге танытуда маңызды рөл атқарды. Сондықтан, киіз үйдің «АЗ и Я» деп аталуы Олжас Сүлейменовтің батыс пен шығыс мәдени диалогын насихаттаған еңбегінің символы ретінде таңдалды, ол екі мәдениеттің өзара ықпалдастығын көрсетіп, мәдениетаралық қарым-қатынасты тереңдете түседі.

«АЗ и Я» киіз үйіндегі көрме: Қазақтың ұлттық мұрасы мен мәдениетаралық диалог «АЗ и Я» киіз үйінде ерекше көрме ұйымдастырылды. Бұл көрмеде ЮНЕСКО-ның Материалдық емес мәдени мұра тізіміне енген қазақтың ұлттық құндылықтары таныстырылды. Көрме бағдарламасында ұлттық ойындар, дәстүрлер, музыка және Олжас Сүлейменовтің шығармашылығы ұсынылды. Келушілер домбыра мен қобыз күйлерін тыңдап, айтыс өнері, асық ойыны, ортеке өнері және Наурыз мейрамымен тереңірек таныса алды. Сонымен қатар Осман архивтерінен алынған «Письмена и степи: Турецкие архивы и наследие кочевников» атты көрме және «Бозоқ» музей-қорығынан дәрістер де ұйымдастырылды. Адамзаттың материалдық емес мәдени мұра-

сының репрезентативтік тізіміне қазақ мәдениетінің бірнеше маңызды элементтері енгізілген. Олардың қатарында «Дәстүрлі домбыралық күйлерді орындау өнері», «Қазақша күрес», «Асық ойыны», «Қазақ жылқышыларының дәстүрлі көктемгі мерекелік жоралғылары», «Ортеке – қазақтың дәстүрлі музыкалық-қуыршақ өнері» бар. Сонымен қатар, кейбір мәдени мұра элементтері бірнеше елдерге ортақ болып табылады. Оларға «Киіз үй жасаудың дәстүрлі білімі мен дағдылары», «Айтыс – суырып салмалық өнер», «Наурыз мейрамы», «Жұқа нанды жасау және бөлісу мәдениеті: қатырма нан», «Қорқыт ата мұрасы», «Тоғызқұмалақ ойыны», «Сұңқармен аң аулау» және «Қожанасыр туралы дәстүрлі әңгімелер мен әзілдер» жатады. Көрменің алғашқы күні Олжас Сүлейменовтің «Арғымақ» өлеңімен басталды, ол қазақ мәдениетінің терең тамырларын көрсетеді. Филалдың бас ғылыми қызметкері, саяси ғылымдарының докторы Арын Амангелдіұлы мен аға ғылыми қызметкер, әдебиеттанушы, PhD Бекзат Болатжанұлы «Олжас Сүлейменовтің мұрасы Қазақстанның «жұмсақ күші» ретінде» тақырыбында дәріс оқыды. Көрменің

рухани атмосферасын Қожай Ұлар мырзаның домбырада қазақтың ұлттық күйлерін орындап, ән шырқап, қонақтарға сыйлаған ерекше әсері толықтырды. Оның өнері көрермендерді қазақ музыкасының сұлулығымен баурап алды. Сондай-ақ, көрмеде Қазақстан мен Моңғолия жазушылар одағының мүшесі, журналист, ақын, ҚР Мәдениет қайраткері Егеухан Мұқамәдиқызы мен ҚР Ұлттық музейі Мәдени мұра ғылыми-зерттеу институтының аға ғылыми қызметкері Айжан Сатжанқызы «Көшпелі халықтар мәдениетіндегі киіз үйдің қасиетті мәні» туралы дәрістер оқыды, киіз үйдің қазақ мәдениетіндегі маңызын түсінуге мүмкіндік берді. Көрме аясында TURKTAV қорының Осман архивтерінен алынған «Письмена и степи: Турецкие архивы и наследие кочевников» атты сирек басылымдар, фотосуреттер мен карталар көрмеге қойылды. Олардың қатарында 1716 жылы жазылған хаты, Түркі халықтарының Ұлы көшінің картасы мен Айша бибі кесенесінің фотосуреті сынды құнды деректер болды. «Спорттың құндылықтарды тәрбиелеудегі және тұлға қалыптастырудағы маңызды рөлі». Этнограф Тәттігүл Ерсайынқызы асық,

тоғызқұмалақ және қазақша күрес жайлы дәріс оқып, олардың тәрбиелік маңызын атап өтті. Ол сондай-ақ, жеке асық коллекциясын көрермендерге ұсынып, оларды дұрыс тазалау және күтім жасау жолдарымен бөлісті. Бұл ойындар жастарға отансүйгіштік және ынтымақтастық сияқты қасиеттерді сіңіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, жас күйші, республикалық және халықаралық конкурстардың лауреаты Ақжусан Иманғазықызы күйдің тәрбиелік мәні мен ұлттық өнерді сақтаудағы рөлін баяндап, домбырада өнер көрсетті. «Қобыз – әлемнің дауысы». Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, композитор әрі қобызшы Әлқуат Қазақбаевтың шәкірттері қобыз, жетіген және домбырада Абайдың «Көзімнің қарасы», Ә.Қазақбаевтың «Қобыз сарыны», Н.Тілендінің «Аққу» күйлерін және басқа да шығармаларды шеберлікпен орындады. Мемлекет және қоғам қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор, әрі жазушы Мырзатай Жолдасбековтың жеке домбыра коллекциясы көрмеге қойылды. Бұдан бөлек, атақты қобызшы әрі композитор Әлқуат Қазақбаевтың жеке коллекциясынан қазақ және түркі халықтарының музыкалық

аспаптары, сондай-ақ атақты шебер Қанат Қазақбаевтың қолынан шыққан туындылар да көрермен назарына ұсынылды. Көрме барысында «Қазақконцерт» мемлекеттік концерттік ұйымының халық әншісі әрі Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері Құмарбек Өкенұлы қазақ музыкасының тарихы мен байлығы туралы сөз қозғайды. Ол домбырада орындаған ұлттық күйлер мен әндер арқылы көрермендерді рухани нәрлендіріп, қазақ мәдениетінің терең әрі бай әлемін паш етті. Қобыз бен домбыраның күйлері өнердің шынайы сұлулығын сезінуге мүмкіндік беріп, халықтық музыканың терең маңызын ашты. Дәріс бағдарламасы ТҮРКСОЙ Жазушылар одағының төрағасы, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері әрі ақын Ұлықбек Оразбайұлының сөзімен жалғасты. Ұлықбек Оразбайұлы ЮНЕСКО-ның қызметі мен мәдениет, өнер және ғылым саласындағы халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығын атап өтті.

«Наурыз – жаңару, мейірімділік және бірлік мерекесі». Ш.Уәлиханов атындағы Жамбыл облыстық әмбебап ғылыми кітапха-

насының меңгерушісі Мөлдір Нұржанқызы қазақ халқының ең ежелгі мерекелерінің бірі – Наурыздың мәні мен маңызын жайлы дәріс оқыды. Бұл дәріс Наурыз мерекесінің тек жаңару мен бірліктің белгісі ғана емес, сонымен қатар мейірімділік, қайырымдылық, және ұлттық құндылықтарымызды дәріптейтін шара екенін көрсетті. Көрермендер Наурыз көже мен қатырма нанның даярлану тарихы, олардың мағынасы туралы қызықты ақпараттармен танысып, арнайы дайындалған қатырма наннан дәм татты. Бұл сәт мерекенің шынайы дәмін сезіндіре отырып, халқымыздың ұлттық тағамдарының құндылығын танытты. Көрменің атмосфера-сын жас домбырашы Альмерек Қыдырбайдың домбырада ойнаған әуендері толықтырып, көрермендерді серпілтті. Қазақ музыкасының сазды әуендері жұртшылықтың көңіл-күйін көтеріп, мерекенің ерекше сән-салтанатын сезінуге мүмкіндік берді.

«Қазақ мәдениетінің дәстүрлері: Сұңқармен аң аулау және атбегілік жоралғылар». Қазақстан Республикасы Ұлттық музейі Мәдени мұра ғылыми-зерттеу институтының ғылыми қызметкері Нұрлыбек Нұрланұлы

«Сұңқармен аң аулаудың ерекшеліктері» тақырыбында дәріс оқыды. Ол дәрісінде қазақ халқының саятшылық мәдениетінің терең тамырларын, сұңқармен аң аулаудың тәсілдері мен дәстүрлерінің тарихи және мәдени маңыздылығын кеңінен баяндады. Нұрлыбек Нұрланұлы аңшылықтың қазақ мәдениетіндегі орны мен сұңқардың рөлін айрықша атап өтіп, бұл дәстүрдің халқымыздың табиғатпен байланысын және рухани әлемін қалай байытатынын түсіндірді. Шоқан Уәлиханов атындағы Жамбыл облыстық әмбебап ғылыми кітапханасының қызметкері Анель Нұрланқызы «Көктемгі атбегілік жоралғылар» тақырыбында сөз сөйлеп, жылқылардың далаға үйретілу тарихы мен көшпелі халықтар үшін мәдени маңызын талқылады. Ол қазақ мәдениетіндегі жылқының орны, дәстүрлі тұрмыстағы рөлі, сонымен қатар, жылқы өсірудің әлеуметтік, экономикалық және рухани аспектілеріне егжей-тегжейлі тоқталды. Қонақтар ер-тұрман жабдықтары мен қамшылардың түрлерімен танысып, қазақ халқының атбегілік дәстүрімен тереңірек танысты. Сонымен қатар, қазақтың дәстүрлі сусындарының бірі – қымыздан дәм

татып, ұлттық мәдениеттің дәмін сезінді. Қымыздың дәмі мен артықшылықтарын талқылап, қазақтың ұлттық тағамдары мен сусындарының байлығына тәнті болды. Бұл сәт қатысушыларға тек білім ғана емес, сонымен қатар, қазақ халқының мәдениетіне терең үңілу, ұлттық құндылықтарды бағалау мен дәріптеу мүмкіндігін сыйлады.

«Қожанасыр мен Ортеке өнері: Қазақ мәдениетінің қазыналары». «А3 и Я» киіз үйінде Қожанасыр жайлы дәріс оқылды. Дәріс барысында халық ауыз әдебиетінің көрнекті өкілі Қожанасырдың орны мен рөлі тереңінен талқыланды. Қожанасыр бейнесі арқылы қазақ мәдениеті, тәрбиелік құндылықтар, оның даналығы мен әзілдері, сондай-ақ қоғамды тәрбиелеудегі маңызы кеңінен баяндалды. Келушілер Қожанасырдың тек күлдіргі кейіпкер емес, өмірлік сабақ беретін, даналықты насихаттайтын тұлға екенін түсінді. Оның күлкілі, бірақ терең мағыналы әзілдері арқылы қазақ халқының рухани дүниетанымының бір бөлігімен танысуға мүмкіндік алды. Бағдарламаның маңызды бөлігі ретінде «Ортеке өнері» туралы дәріс өткізілді. Дәріс барысында Ортеке қуыршақ өнерінің қазақ мәдени-

етіндегі орны, тарихи қалыптасуы және көркемдік ерекшеліктері жан-жақты түсіндірілді. Ортеке – қазақтың музыкалық және фольклорлық мұрасының бірегей бөлігі, ол халықтың рухани әлемін айқындайтын өнер түрі. Қонақтар Ортеке қуыршағының шеберлікпен орындалған қозғалыстарына куә болып, қазақ халқының бай фольклорлық мұрасымен жақын танысу мүмкіндігін алды. ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің «Бозоқ» мемлекеттік тарихи-мәдени музей-қорығы «Елорданың тарихы Бозоқтан басталады» атты дәрісін ұсынды. Спикерлер ежелгі Бозоқ қаласының маңызды орталық болғанын және оның Қазақстан астанасының қалыптасуындағы рөлін кеңінен баяндап, қалашықтың археологиялық құндылығы туралы қызықты деректермен бөлісті. Келушілер ел тарихындағы Бозоқтың орны мен маңызын тереңірек түсінуге мүмкіндік алды. Көрменің соңғы күні ЮНЕСКО-ның негізгі бағыттары, ұйымның мақсаты мен міндеттері туралы кеңінен ақпарат берілді. Көрме қонақтары қазақ мәдени мұрасымен танысып, киіз үйдің жабылу рәсімін дәстүрлі түрде атап өтті. Бұл рәсім ұлттық рухты сақтау мен мәдениетаралық диалогты жалғастырудың маңыз-

дылығын көрсетті. Қорытынды күннің тағы бір ерекше шарасы – Олжас Сүлейменовтің шығармашылығына арналған викторина өтті. Қатысушылар ақынның өмірі мен шығармашылығы туралы сұрақтарға жауап беріп, жеңімпаздарға Олжас Сүлейменовтің кітаптары сыйға тартылды. Бұл шара қатысушылардың қазақ әдебиетіне деген қызығушылығын арттырып, көрмені мәдени және танымдық тұрғыдан байыта түсті. Бағдарлама аясында әр келген қонаққа киіз үйдің мән-маңызын тереңінен ашу үшін экскурсиялар ұйымдастырылды. Шараға арнайы шақырылған Алматы облысы Саяси қуғын-сүргін құрбандары музейінің меңгерушісі Мейіржан Мусабиев, Алматы облыстық орталық әмбебап кітапханасының ғылыми қызметкері Алғабек Хамитұлы, ЕҰУ-нің белсенді студенті Аружан Арынқызы және орталығымыздың қызметкерлері қазақ, ағылшын, орыс, француз, неміс және түрік тілдерінде экскурсиялар жүргізді. Қызметкерлер материалдық емес мәдени мұра тізімі мен танымал ақын, жазушы Олжас Сүлейменов туралы жан-жақты ақпарат беріп, қонақтарға терең түсінікпен таныстырды. Экскурсия барысында қатысушылар ұлттық әдебиетіміздің байлығын, сондай-ақ

мәдениетіміздің негізін құрайтын құндылықтарды сезініп, ұлттық болмысымызды жаңа қырынан бағалай алды. Мұндай интерактивті тәжірибелер қатысушылардың қазақ мәдениетіне деген қызығушылығын арттырып, ұлттық мұрамыздың маңыздылығын терең түсінулеріне жол ашты.

2024 жылғы 5-ші Дүниежүзілік Көшпенділер ойындары аясында «Аз и Я» киіз үйі ерекше мәртебелі қонақтарды қарсы алды. Олардың қатарында Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі Мәдениет комитетінің төрағасы Сейітова Күміс Қарсақбайқызы, ТҮРКСОЙ ұйымының Бас хатшысы Раев Султан Акимұлы, ТҮРКСОЙ Жазушылар одағының төрағасы, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген қайраткері әрі ақын Есдәулет Ұлықбек Оразбайұлы, Қазақстан Республикасының Материалдық емес мәдени мұра жөніндегі ұлттық комитеті төрағасының орынбасары Музафаров Рустам Рахимович, ЮНЕСКО ICHCAP бас директоры Kim Jisung, ЮНЕСКО ICHCAP Стратегиялық даму бөлімінің директоры Kim Deoksoon, TURKTAV Түркі тарихы мен мәдениеті қорының басшысы Омер

Низаметтин Айкурт пен атқарушы директоры, ғалым Лахаева Әсел Төреханқызы іс-шараға қатысып, оның маңыздылығын арттырды. Осы беделді қонақтардың «Аз и Я» киіз үйіне келуі мәдениетаралық диалогты нығайту мен ұлттық құндылықтарды дәріптеуге елеулі ықпал етті. Келген қонақтар көрмені тамашалап, қазақ мәдениетінің терең мәні мен байлығын жоғары бағалады. Киіз үйде өткен іс-шаралар мәдениетаралық байланыстарды күшейту және түркі халықтарының мәдени мұрасын халықаралық деңгейде танытуға арналған маңызды алаңға айналды.

«Аз и Я» киіз үйінің тағы бір ерекшелігі – көне түркі руна алфавиті туралы таныстыру жұмыстарының жүргізілуі. Қонақтарға руна жазуының тарихы мен маңызы, сондай-ақ, оның мәдениетіміздегі рөлі туралы ақпарат ұсынылды. Арнайы дайындалған кружкалар мен қағаз беттеріне өз есімдерін немесе қалаған сөздерін руна жазбаларымен жазу үшін шеберлік сағаттары ұйымдастырылды. Бұл шараға арнайы суретшілер шақырылып, қонақтардың таңдауына сәйкес руна жазулары шеберлікпен орындалды. Суретшілердің әрбір сызығы мен әрбір символы руна жазбаларының терең мәнін жеткізіп, қонақтарға

ерекше әсер қалдырды. Қонақтарымыз руна жазуын үйреніп, шығармашылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік алды. Осындай шеберлік сағаттары арқылы біз ата-бабаларымызбен және қазіргі ұрпақтар арасындағы байланыстыратын мықты көпір құра алдық. Бұл шара қатысушыларға өз тарихымен танысуға, ұлттық мұрамызды тереңінен ұғынуға мүмкіндік беріп, өткен мен бүгіннің арасындағы терең байланысты сезінуге көмектесті. Сонымен қа-

тар, қазақтың тарихында мәңгілік із қалдырған 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарынан қалған естелік ретінде де сақталды.

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ: МӘДЕНИЕТ ПЕН РУХАНИЯТТЫ ҰЛЫҚТАҒАН ЭТНОАУЫЛДАҒЫ ЕРЕКШЕ ШАРАЛАР

АЛҒАБЕК ХАМИТҰЛЫ

Алматы облыстық орталық әмбебап
кітапханасының қызметкері

7-13 қыркүйек күндері астанада 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары өтті. 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары аясында апта бойы 21 спорт түрінен сайыстар, «Көшпенділер ғаламы» этноауылында мәдени шаралар, ғылыми бағдарлама шеңберінде «Көшпенділер: тарих, білім, сабақтар» атты ғылыми-практикалық конференция ұйымдастырылды. Дүбірлі додаға 89 мемлекеттен 2500-ге жуық спортшы қатысты. «Қазанат» ипподромы маңындағы этноауылда 100-ден аса мәдени іс-шара ұйымдастырылды. Еліміздің барлық өңірінен жиналған өнерпаздар күнделікті концерттер, ауылшаруашылығы жәрмеңкелерін,

көрме, айтыс сайысын өткізді. Сондай-ақ, UNESCO, UNICEF, Alageum киіз үйлері тігілді. Соның ішінде UNESCO қамқорлығындағы Халықаралық мәдениеттерді жақындастыру орталығының Астанадағы филиалының директоры Үмітхан Дәуренбекқызының бастама-сымен «Аз и Я» атты киіз үй тігіліп, Қазақстанның халық жазушысы Олжас Сүлейменовтің шығармашылығымен және дүниежүзілік материалдық емес мәдени мұралар тізіміне енген Қазақстанның 13 элементімен таныстырдық. «Аз и Я» киіз үйіне ЮНЕСКО ICHCAP бас директоры Kim Jisung, ЮНЕСКО ICHCAP Стратегиялық даму бөлімінің директоры Kim Deoksoon болды. Олармен бірге Қазақстан

Республикасының Материалдық емес мәдени мұра жөніндегі ұлттық комитеті төрағасының орынбасары Рустам Рахымұлы Мұзафаров қонақта болып, мәдени мұралармен таныстырдым. Сондай-ақ біздің шарамызды көруге ҚР МСМ Мәдениет комитетінің төрағасы Сейітова Күміс Қарсақбайқызы келіп, осындай руха-

ни бастамалардың тағы да жалғаса беру керектігін тілге тиек етті. Этноауылға келген әрбір қонақ біздің киіз үйімізге келіп, Олжас Сүлейменовтің шығармашылығымен етене танысып, көшпенділер ойында руханияты көтеретін, келген қонақтарды кітапқа қызықтыратын осындай киіз үй тігілгеніне ризашылықтарын білдірді. Осы жеті күнге созылған мәдени шарада мен үлкен тәжірибе жинадым. Шетелден келген қонақтарға өз мәдениетіміз бен тарих, салт-дәстүрімізді кеңінен насихаттап, таныстыру жолында өзімнің аз да болсын еңбегімді сіңіргеніме өте қуаныштымын. Алматы облыстық орталық әмбебап кітапханасының директоры міндетін атқарушы Гуля Жалимханқызына және ЮНЕСКО қамқорлығындағы «Мәдениеттерді жақындастыру орталығы» мемлекеттік музейі «Қазақстан мәдениетінің зерттеу институты» директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайарткері, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мұналбаева Үмітхан Дәуренбекқызына алғысым шексіз.

ИГРЫ КОЧЕВНИКОВ: ВОССОЕДИНЕНИЕ КУЛЬТУР И НАСЛЕДИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Игры кочевников – воссоединение потомков предков людей Центральной Азии. Пятые Всемирные игры кочевников прошли с 7 по 13 сентября и стали одним из самых глобальных и обсуждаемых событий не только в Астане и Казахстане, но и в соседних странах, а также в других развитых странах мира. Это мероприятие планировалось не один год. Было

организовано около тысячи юрт от разных организаций, осуществлен сбор участников, волонтеров, артистов и просто зрителей. Главными точками стали ипподром «Казанат», «Астана Арена» и другие места. Открытие игр прошло на «Астана Арена». Министерство культуры и информации, при поддержке партнеров, организовало шикарное открытие игр с участием национальных и международных звезд эстрады, танцев и представителей шоу-бизнеса.

Я была независимым волонтером-переводчиком в юрте «АЗ и Я» от организации «Центр сближения культур» Казахстана. Эта юрта находилась на ипподроме «Казанат» в этноауле Всемирных игр кочевников. Наша юрта презентовала 13 нематериальных культурных наследий Казахстана и была посвящена творчеству Олжаса Сулейменова. Каждый день был особенным и насыщенным. Особенно высокая занятость была во время лекций от приглашенных спикеров – профессоров и сотрудников разных музеев. Были лекции о кочевниках и кочевом образе жизни, а также о экспонатах, представленных в самой юрте.

Одним из наиболее впечатляющих событий стало проведение розыгрыша книг Олжаса Сулейменова в конце дня закрытия игр кочевников. Но самой приятной и удивительной деталью нашей юрты для меня оказался мастер-класс по руническому письменности. Специально приглашенные профессиональные художники расписывали кружки по индивидуальному заказу гостей. Самое оригинальное в этом было то, что клиент мог сделать роспись своего имени на руническом. Данная акция явля-

ется непосредственной презентацией нашей юрты, так как в казахском языке до кириллицы и арабского алфавита наши предки использовали рунический алфавит. Я и многие историки верим, что рунический алфавит содержит в себе энергию и историю нашего народа.

Но самое интересное: роспись покрывалась специальным лаком, и после полного высыхания роспись на кружке становилась несмываемой. Само мероприятие прошло на высоком уровне. Полиция, военные, дежурные медицинские работники и волонтеры держали ухо остро и руку на пульсе. Были юрты от разных кафе и ресторанов. Мне очень понравилось данное мероприятие и его организация. Очень надеюсь, что и другие смогли насладиться этой атмосферой и духом наших предков – кочевников.

*Аружан Орсариева
Независимый волонтер-переводчик
юрты «Аз и Я»*

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ...

*Күллі әлем көз тігіп отырған
5-ші Дүниежүзілік Көшпенділер
ойындарының алғашқы даярлығы мен ашылуы салтанатынан
фоторепортаж ұсынып отырмыз.*

Тайқазан - түгел түркінің ортақ жәдігері

«Көк тудың желбірегені, жаныма қуат береді»

Жұмыр жер бетінде қазақтың қызындай көрікті жан жоқ...

Алты алашқа атымызды әйгілеген «Алтын адам»

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ АЯҚТАЛДЫ

8-13 қыркүйек күндері Қазақстан астанасында 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары өтті. 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындары аясында апта бойы 21 спорт түрінен сайыстар, «Көшпенділер ғаламы» этноауылында мәдени шаралар, ғылыми бағдарлама шеңберінде «Көшпенділер: тарих, білім, сабақтар» атты ғылыми-практикалық коференция ұйымдастырылды. Дүбірлі додаға 89 мемлекеттен 2500-ге жуық спортшы қатысты.

«Қазанат» ипподромы маңындағы этноауылда 100-ден аса мәдени іс-шара ұйымдастырылды. Еліміздің барлық өңірінен жиналған өнерпаздар күнделікті концерттер, ауылшаруашылығы жәрмеңкелерін, көрме, айтыс сайысын өткізді. Белгілі фотожурналист Джимми Нельсон киіз үй ішінен фотостудия құрды. Сондай-ақ, UNESCO, UNICEF, Alageum киіз үйлері тігілді.

21 спорт түрі қамтылған сайыстар алты күн бойы 6 түрлі нысанда өтті: «Қазанат» ипподромы, «Арғымақ» спорт алаңы, этноауыл, Ж. Үшкемпіров атындағы жекпе-жек сарайы, «Алау» мұз сарайы. 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын ұйымдастыру дирекциясы әдепкіде, этносportтың 21 түрі бойынша 97 медаль жиынтығы сарапқа салынады деп жариялаған болатын. Шетелдік құрамалардың өтініші бойынша жарыс барысында дәстүрлі садақ атудан қосымша “пұт”, “қалқан” және “жамбы” нысаналары бойынша қыздар сайысы қосылып, медаль жиынтығы 100-ге жетті. Қазақстан спортшылары 112 медальмен көш бастады. Оның 43-і алтын, 32-і күміс және 37-сі қола жүлде.

Екінші орынды Қырғызстан ойыншылары еншіледі. Қырғыз спортшыларының қоржынына 65 медаль түсті. Оның 19-ы алтын, 21-ң күміс және 25-і қола медаль.

Медаль саны бойынша үшінші орынды Ресей спортшылары иеленді. 12 алтын, 12 күміс және 25 қола – жалпы 49 медаль жеңіп алды.

Ойындарға қатысушылардың көбі – Қазақстандықтар. Елімізден 195, Қырғызстаннан 172, Ресейден 144 спортшы қатысты.

Қатысушылар мен қонақтарға 1600-ге жуық волонтер көмектесіп жүрді.

Бүгін Этноауылда өткен жабылу рәсіміне спортшылар қатысты. Оларды 1000-ға жуық волонтер мен этноауыл қонақтары қошеметпен қарсы алды. Жиында Дүниежүзілік этносprot конфедерациясының президенті Нежмеддин Біләл Ердоған, Қазақстанның Туризм және спорт министрі Ербол Мырзабосынов, Қырғызстан Республикасының Мәдениет, ақпарат, спорт және жастар саясаты министрі Алтынбек Мақсұтов, 5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын дайындау және өткізу дирекциясының жетекшісі Наиль Нұров сөз сөйледі.

6-шы Дүниежүзілік көшпенділер ойындары Қырғызстанда өтеді. Бұл туралы Нежмеддин Біләл Ердоған салтанатты жиын барысында хабарлады. Ол көшпенділер ойындары Қырғызстанға оралатынын айтып, Алтынбек Мақсұтовқа ДКО символы – торсықты табыстады.

worldnomadgames.kz

**Қазақстан спортшылары
112 медальмен көш
бастады. Оның 43-і
алтын, 32-і күміс және 37-
сі қола жүлде.**

**6-шы Дүниежүзілік
көшпенділер ойындары
Қырғызстанда өтеді.**

5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ ТУРАЛЫ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕКТЕР

Ойындарда жалпы саны 33 елдің спортшысы медаль иеленді.

Жер-жаһанның 90-ға жуық мемлекетінен келген 2500-ге тарта спортшы бір аптаға жуық көшпенді халықтардың төл спортынан сынға түсіп, 97 медаль жиынтығын сарапқа салды. Осы орайда Туризм және спорт министрлігі көшпенділер Олимпиадасында тіркелген қызықты деректерді ұсынды.

Қазақстан қоржынында қанша жүлде бар?

Алты күнгі аламанда Ұлттық құрама спортшылары 43 алтын, 32 күміс, 37 қола (жалпы 112 медаль) жүлде олжалап, жалпыкомандалық есепте бірінші орынға ие болды. Ойындарда жалпы саны 33 елдің спортшысы медаль иеленді. Жүлде алған мемлекеттер қатарында мұхиттың арғы бетінен келген Канада мен Мексика өкілдері де бар.

Қазақ күресіне қанша спортшы қатысты?

Дүбірлі дода аясында төл күресімізден өткен жарысқа әлемнің 44 елінен 294 палуан бақ сынады. Бұл – қазақ күресінің дүниежүзі бойынша қарқынды дамып келе жатқанының айқын көрінісі. Жүлде алған елдер қатарында көрші мемлекеттерден бөлек, Еуропа палуандары да бар. Атап айтқанда, қазақ күресінен белдесулерде Италия, Польша, Мажарстан, Нидерланд спортшылары жүлдеге қол жеткізді.

Жанкүйері ерекше көп болған спорт түрі

5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарында ең көп көрермен көкпар мен көкбөрі жарыстарына келді. "Қазанат" ипподромында өткен екі сайыстың да финалдық бәсекесін 20 мың (әр финалға 10 000 көрермен келді)

жанкүйер тамашалады.

Ең көп спортшы алып келген елдер

Қазақстан құрамасының спортшыларын есепке алмағанда, биылғы ойындарға ең көп спортшыны Қырғызстан құрамасы қосты – 172 спортшы.

Ойындарға қатысқан ең жас спортшы - Хамза Амангелді. Аламан бәйгеде бақ сынаған Хамза небәрі 10 жаста.

Ең егде спортшы – 80 жастағы испаниялық Соледад Хименес Каррион. Ол дәстүрлі садақ ату сайысында өнер көрсетті.

Ойындарға қанша ерікті жұмылдырылды?

Спортшылар мен делегация өкілдеріне 1600 волонтер көмек көрсетті. Оның ішінде 20 шетелдік ерікті бар.

5-ші Дүниежүзілік көшпенділер ойындарына қанша жылқы қатысты?

Көшпенділер ойындарында көп спорт түрі жылқылардың көмегімен ойналатын болған соң, биылғы додаға жалпы саны 499 бас жылқы қатысты. Оның ішінде 100 бас Ұлттық құраманың жылқысы, Ойындарды ұйымдастыру дирекциясы жылқысыз келген өзге елдердің қатысушылары үшін 300 бас жылқы жалға алған. Сондай-ақ, Қырғыз Республикасы – 91, Өзбекстан Республикасы – 8 бас жылқы әкелді.

Сонымен қатар жарыстарға 41 құс қатысты. Оның ішінде 9 бас ұлттық құрамға, 8 бас Қырғызстан Республикасына тиесілі. 24 бас құсты өзге елдер үшін Құсбегілік федерациясы ұсынды.

inbusiness.kz

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ V ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА АТСАЛЫСҚАН АЗАМАТТАРДЫ МЕМЛЕКЕТТІК НАГРАДАЛАРМЕН МАРАПАТТАДЫ

2 ҚАЗАН

Қазақстан Республикасы Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жарлығымен Астана қаласында өткен V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының жүлдегерлері, олардың жаттықтырушылары, сондай-ақ халықаралық спорт шарасын ұйымдастыруға және өткізуге ерекше үлес қосқан азаматтар мемлекеттік наградалармен марапатталды.

Атап айтқанда, 1 адам «Парасат» орденінің және 7 азамат «Құрмет» орденінің кавалері атанды. «Ерен еңбегі үшін» медалі 85, ал «Шапағат» медалі 5 адамға берілді.

akorda.kz

Ұлттық спорт қауымдастығының президенті Исламбек Салжанов өзінің Facebook парақшасында:

«Бүгін Ақордада Көшпенділер ойындарын қорытындылайтын шара өтіп, әріптестеріміз – ұлттық спорт федерация басшылары марапатталып, алғысқа бөленді. Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың жарлығымен бекітілген Мемлекеттік наградаларды Президент көмекшісі Руслан Сұлтанұлы Желдібай табыстап, Президенттің ыстық лебізін жеткізді.

Көшпенділер ойындары әлем қызығушылығын тудырған мәдени және идологиялық маңызы жоғары халықаралық дода болды.

Ұлттық спортымызды кеңінен насихаттай отырып, әлем қауымдастығы алдында көшпенділер өркениетінің бір бөлшегі екенімізді, мақтан тұтатын ұлттық спортымыз бар екенін көрсете білдік.

Осындай айтулы шараға ат салысқан барша әріптестеріме шын жүректен алғысымды айта отырып, ұлтқа қызмет жолында еңбегімізді еселей түсейік демекпін!».

МАЗМҰНЫ

МИЛЛИАРДЫ ИНВЕСТИЦИИ И ГОРОД МЕЧТЫ: ЧТО ПРЕЗИДЕНТ ОБСУЖДАЛ В СИНГАПУРЕ	10
ИНТЕГРАЦИЯ И ДОВЕРИЕ: ЭКСПЕРТ О ВИЗИТЕ ПРЕЗИДЕНТА КОРЕИ В КАЗАХСТАН	15
ӘЛЕМ НАЗАРЫН АСТАНАҒА АУДАРҒАН ҰЙЫМ	19
АҚПАРАТТАР АҒЫМЫ: ҒЫЛЫМ	28
АҚПАРАТТАР АҒЫМЫ: МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ	33
АҚПАРАТТАР АҒЫМЫ: БІЛІМ	38
30 ЛЕТ НЕУДОВЛЕТВОРЕННОГО ОЖИДАНИЯ И ОШИБОК – В КАКИХ УСЛОВИЯХ НАЧАЛОСЬ ПРЕЗИДЕНТСТВО КАСЫМ-ЖОМАРТА ТОКАЕВА	43
АСТАНАДА ТҮРІКМЕН АҚЫНЫ МАҚТЫМҚҰЛЫ ПЫРАҒЫНЫҢ ЕСКЕРТКІШІ АШЫЛДЫ	61
ЦИФРЫ КАК ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА	69
НАЦИОНАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ КАЗАХСТАНА ОТМЕЧАЕТ 10-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ	74
КНИГА – НАЦИОНАЛЬНОЕ ДОСТОЯНИЕ	77
Арын Орсариев ЕЩЕ РАЗ О КНИГАХ И ЧТЕНИИ	84
МЕРЕКЕ ҚҰЛКЕНОВ: ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ БҰРЫНҒЫ БЕДЕЛІН ҚАЙТАРҒЫМЫЗ КЕЛЕДІ	87
БЕЙБІТШІЛІК ЖӘНЕ КЕЛІСІМ КЕРУЕНІ: АСТАНА ҚАЛАСЫНДА ТАҚЫРЫПТЫҚ ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ ӨТТІ	93
Shomishbay Sariyev MONOLOGUE OF THE POET (TO THE GREAT MAGZHAN)	96
2024'S KURULTAI: A UNIQUE EVENT TO COMMEMORATE THE ANCESTORS	97
«Я БЫ ХОТЕЛ, ЧТОБЫ МНОГИЕ ЛЮДИ ЗНАЛИ, ЧТО У КАЗАХОВ И ВЕНГРОВ ОБЩАЯ ИСТОРИЯ» – АНДРАШ БИРО	99
ТҮРІК МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ 34 ӘРІПТЕН ТҰРАТЫН ОРТАҚ ӘЛІПБИИ ҚАБЫЛДАНДЫ	105

КАК ВЫГЛЯДЕЛО КАЗАХСКОЕ ГОСУДАРСТВО В ТЕЧЕНИЕ 600 ЛЕТ НА СТАРИННЫХ КАРТАХ МИРА	107
Ертай Біләл «МҰТЫЛҒАН КІМ? МҰТЫЛҒАН НЕ?..»	116
БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ БӘЙТЕРЕГІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ – 100 ЖАСТА	121
АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНДА ҚАЗАҚТЫҢ ҚАБЫРҒАЛЫ ҚАЛАМҒЕРІ БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВҚА ЕСКЕРТКІШ ҚОЙЫЛДЫ	122
Нағашыбек Қапалбекұлы ТАУ ТҰЛҒАЛЫ ТАЛАНТ	125
Айзат Рақыш БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВТЫҢ «ӨЛГЕНДЕР ҚАЙТЫП КЕЛМЕЙДІ» РОМАНЫ – МӘҢГІЛІК ШЫҒАРМА	131
Жаңагүл Саметова БАЛА ЖАНЫНЫҢ БАҒБАНЫ	133
«МЕНЯ ЗОВУТ КОЖА»: В АЛМА-АТЕ ПОЧТИЛИ ПАМЯТЬ КЛАССИКА КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	137
АҚЫННЫҢ 70 ЖЫЛДЫҚ БЕЛЕСІ: ҰЛЫҚБЕК ОРАЗБАЙҰЛЫ	139
САУЛЕ ДОСЖАН: «БЫТЬ ЧАСТЬЮ ЭТОЙ ИСТОРИИ - ЗНАЧИТ НЕМНОЖКО БЫТЬ АЙТМАТОВЫМ И АУЭЗОВЫМ»	141
Сәуле Досжан «ӨМІР БӘЙТЕРЕГІ» РОМАНЫ	144
НЕЗАВИСИМАЯ БРИТАНСКАЯ ШКОЛА ARDINGLY COLLEGE ОТКРЫВАЕТ ФИЛИАЛ В КАЗАХСТАНЕ	147
ИВАН САУЭР ВОШЕЛ В СПИСОК FORBES	150
ОРОО «КАЗАХИ ОМСКА»: СОХРАНЕНИЕ КУЛЬТУРЫ И ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ	151
ДАРИЯ ДЖУМАГЕЛЬДИНОВА: ЖИЗНЬ, ПОЛНАЯ СЛОВ И ВДОХНОВЕНИЯ	153
Марал Таженова СКАЗКА О ДРЕВНЕМ ПАВЛОДАРЕ	155
КӘСІПКЕР ҚҰНЫ 20 МЛН ДОЛЛАР ТҰРАТЫН АКТИВТЕРІН ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАЛАЛАРҒА БЕРДІ	159
СПИРИДОНОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРЬЕВНА: ПОЧЕТНЫЙ ГРАЖДАНИН КАРАТАЛЬСКОГО РАЙОНА	161

ҰСТАЗ – ҰЛЫ ТҰЛҒА	166
МЕКТЕП – БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ ОШАҒЫ	168
III МЕЖДУНАРОДНАЯ ЛЕТНЯЯ ШКОЛА ДЛЯ ПЕДАГОГОВ СТРАН ЕВРАЗИИ	171
5-ШІ ДҮНИЕ ЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ	173
THE WORLD NOMAD GAMES: CAPTURING A SENSE OF THE GREAT STEPPE	179
UNESCO GENERAL CONFERENCE PRESIDENT HIGHLIGHTS WORLD NOMAD GAMES' ROLE IN PROMOTING PEACE AND HERITAGE	182
КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫН АҚАНДАЙ ҰЛТТЫҚ ОЙЫН ТҮРЛЕРІ КІРЕДІ?	184
МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ V ДҮНИЕ ЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНЫҢ АШЫЛУ САЛТАНАТЫНА ҚАТЫСТЫ	190
V ДҮНИЕ ЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА АҚМОЛА ОБЛЫСЫ МӘДЕНИЕТ САЛАСЫНЫҢ ӨКІЛДЕРІ ҚАТЫСТЫ	194
5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНДА АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХЫ МЕН МӘДЕНИЕТІ ҰЛЫҚТАЛДЫ	196
«АЗ И Я» КИІЗ ҮЙІ: 5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНЫҢ МӘДЕНИ ОРТАЛЫҒЫ	199
5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ АЯҚТАЛДЫ	216
5-ШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ ТУРАЛЫ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕКТЕР	217
МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ V ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫНА АТСАЛЫСҚАН АЗАМАТТАРДЫ МЕМЛЕКЕТТІК НАГРАДАЛАРМЕН МАРАПАТТАДЫ	218